

การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน
เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

นางสาวสารีพันธุ์ สุภวรรณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษาอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาอกระบบโรงเรียน
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2545

ISBN 974-17-2368-7

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE DEVELOPMENT OF A NON-FORMAL EDUCATION PROGRAM
BASED ON A COLLABORATIVE LEARNING APPROACH FOR
THE DEVELOPMENT OF PROBLEM-SOLVING SKILLS
FOR STREET CHILDREN

Miss Sareepan Supawan

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Non-Formal Education
Department of Non-Formal Education

Faculty of Education
Chulalongkorn University

Academic year 2002

ISBN 974-17-2368-7

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิด
	การเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน
โดย	นางสาวสาริพันธุ์ สุภวรรณ
สาขาวิชา	การศึกษานอกระบบโรงเรียน
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. อาชญญา รัตนอุบล
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร. สุมาลี สังข์ศรี

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้ เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุษบัณฑิต

.....	คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูริย์ สินลารัตน์)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
.....	ประธานกรรมการสอบ
(ศาสตราจารย์ อุ่นตา นพคุณ)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. อาชญญา รัตนอุบล)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี สังข์ศรี)	
.....	กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล)	
.....	กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีวัฒน์ ปิตยานนท์)	
.....	กรรมการ
(อาจารย์ ดร.จิน แบรี่)	

สารีพันธ์ สุภวรรณ : การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน (THE DEVELOPMENT OF A NON-FORMAL EDUCATION PROGRAM BASED ON A COLLABORATIVE LEARNING APPROACH FOR THE DEVELOPMENT OF PROBLEM-SOLVING SKILLS FOR STREET CHILDREN) อาจารย์ที่ปรึกษา รศ.ดร.อาชัญญา รัตนอุบล, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม: รศ. ดร. สุมาลี สังข์ศรี, 388 หน้า ISBN 974-17-2368-7

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้คือ 1. ศึกษาสภาพปัญหาและการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน 2. พัฒนาและตรวจสอบโปรแกรม

1. สภาพปัญหาของเด็กเร่ร่อน ปัญหาด้านร่างกายได้แก่ปัญหาด้านความเจ็บป่วย ส่วนปัญหาทางด้านจิตใจได้แก่ ปัญหาด้านการไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง
2. การพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อนประกอบด้วย การวางแผน การจัดกิจกรรม และการประเมินผล โดยมีองค์ประกอบของโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วย 1.วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 2. กลุ่มเป้าหมาย 3. คุณสมบัติของผู้สอน 4. รูปแบบการเรียน 5. เนื้อหาสาระ 6. กิจกรรมการเรียนรู้ 7. สื่อการสอน 8. การวัดและการประเมินผล และ 9. สภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนการสอน
3. ผลการทดลองโปรแกรมมีดังนี้คือ
 - 3.1 คะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนการใช้โปรแกรมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
 - 3.2 คะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาหลังการใช้โปรแกรมของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ .05
 - 3.3 คะแนนความสามารถหลังการใช้โปรแกรมของกลุ่มทดลอง สูงกว่าก่อนเข้าโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
 - 3.4 คะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันของกลุ่มทดลอง หลังการใช้โปรแกรมสูงกว่าก่อนการใช้โปรแกรมทดลอง
4. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่ บทบาทของเด็กเร่ร่อน บทบาทของครู กระบวนการเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมในการเรียน

ภาควิชา การศึกษานอกโรงเรียน

ลายมือชื่อผู้คิด.....

สาขาวิชา การศึกษานอกระบบโรงเรียน

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ปีการศึกษา 2545

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4184947427 : MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEY WORD: NON-FORMAL EDUCATION PROGRAM, PROBLEM SOLVING SKILLS, COLLABORATIVE LEARNING AND STREET CHILDREN

SAREEPAN SUPAWAN: THE DEVELOPMENT OF A NON-FORMAL EDUCATION PROGRAM BASED ON A COLLABORATIVE LEARNING APPROACH FOR THE DEVELOPMENT OF PROBLEM-SOLVING SKILLS FOR STREET CHILDREN, 388 pp. ISBN 974-17-2368-7

The purposes of the study were to study and develop a program based on collaborative learning approach for the development of problem solving skills for the street children who live in Bangkok Metropolis . The samples were thirty-two street children. They were assigned into two groups: an experimental group and a control group, each group consisted of sixteen people.

The research methodology was a quasi-experimental design. The research procedures were to : 1.study the street children’s problems and their problem solving methods, 2 develop a non-formal education program. 3. validated the program and 4. implement the programs. The instruments were a pretest- posttest as well as the questionnaires.

The research results were as follows:

1. The street children’s problems were the illness, and lacking of self-confidence. Their problem solving methods were unsystematic.

2. The program’s elements consisted of the objectives, the target group, the instructors, models of learning, the contents, the activities, the instructional media, and the program evaluation.

3. The results from the implementation of program were as follows:

3.1 before using the programs, the average scores of an experimental group and a control group were not different.

3.2 after using the programs, the average scores of an experimental group were more increased than a control group with a statistical significant difference at the .05 level.

3.3 after using the programs, the average scores of an experimental group were increased with a statistical significant difference at the .05 level.

3.4 after using the programs, the collaborative learning behaviors of an experimental group was increased.

5. The factors effecting the program were the street children’s roles, the instructor’s roles, timing and the learning environment.

Department	Non-Formal Education	Student’s signature.....
Field of Study	Non-Formal Education	Advisor’s signature.....
Academic Year	2002	Co-Advisor’s signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี สังข์ศรี อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาช่วยแนะนำแก้ไข และตรวจสอบการทำวิทยานิพนธ์ ให้มีความถูกต้องสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ อุ่นตา นพคุณ ที่ให้เกียรติเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีวัฒน์ ปิตยานนท์ และดร.จิน แบรี ที่ให้เกียรติเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน และคณาจารย์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการศึกษาจากระบบโรงเรียนและศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง

ขอขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านและผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ผู้ประสานงาน ผู้ช่วยวิจัยในการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลทุกฝ่าย รวมทั้งเพื่อนๆทุกท่านที่ได้มีส่วนช่วยเหลือมาตลอด

ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช และบัณฑิตวิทยาลัยที่ได้กรุณาสนับสนุนเงินทุนอุดหนุนการวิจัยบางส่วน

สุดท้าย ขอขอบพระคุณครอบครัวของผู้วิจัยทุกท่านที่เป็นกำลังใจ และให้ความช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนเสร็จสมบูรณ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สารีพันธุ์ สุภวรรณ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	8
สมมติฐานของการวิจัย.....	8
ขอบเขตของการวิจัย.	8
ข้อตกลงเบื้องต้นในการวิจัย	9
คำจำกัดความในการวิจัย.....	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	11
บทที่ 2 วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
แนวคิดในการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียน.....	12
การพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียน.....	20
การศึกษาเรื่องเด็กเร่ร่อนในประเทศไทย.....	45
หลักการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อน.....	64
การพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อน.....	71
การเรียนรู้แบบร่วมกัน.....	77
พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กวัย 11- 15 ปี.....	97
กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอแรนซ์.....	100
ข้อมูลเกี่ยวกับสถานรับเลี้ยงเด็กชายบ้านปากเกร็ด(บ้านภูมิเวท).....	113
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	117
งานวิจัยในประเทศไทย.....	117
งานวิจัยในต่างประเทศ.....	124
กรอบความคิดในการวิจัย.....	126

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	127
ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหาและการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน.....	128
ตอนที่ 2 การพัฒนาโปรแกรม.....	135
ตอนที่ 3 การทดลองโปรแกรม.....	142
ตอนที่ 4 การนำเสนอโปรแกรม.....	156
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	151
ตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น	157
ผลการศึกษาสภาพปัญหาและการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน.....	158
ผลการศึกษาสภาพและปัญหาของหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน.....	160
กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ	160
สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร.....	163
กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงของมนุษย์.....	166
กองตำรวจรถไฟ.....	169
มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก.....	171
มูลนิธิเพื่อการพัฒนาบุคคล.....	174
ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาและตรวจสอบโปรแกรม	186
ตอนที่ 3 ผลการนำโปรแกรมไปทดลองใช้และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง.....	192
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย.....	211
การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะจากการศึกษา.....	234
รายการอ้างอิง.....	248
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ.....	258
ภาคผนวก ข โปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	260
ภาคผนวก ค เครื่องมือวิจัย.....	343
ภาคผนวก ง แผนการสอน.....	354
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	387

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	การเปรียบเทียบเชิงวิเคราะห์ประเภทของโปรแกรม	30
ตารางที่ 2	รูปแบบในการพัฒนาโปรแกรมของนักการศึกษาออกโรงเรียน...	32
ตารางที่ 3	รูปแบบการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในต่างประเทศ.....	60
ตารางที่ 4	ตัวอย่างของตารางการประเมินผลเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด	112
ตารางที่ 5	ตารางการสอนกลุ่มทดลอง 12 ครั้ง.....	144
ตารางที่ 6	ตารางการสอนกลุ่มควบคุม 12 ครั้ง.....	147
ตารางที่ 7,8	การเปรียบเทียบข้อมูลความคิดเห็นของเด็กเร่ร่อนและผู้สอน ทั้ง 6 หน่วยงาน	178
ตารางที่ 9	โปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะ การแก้ปัญหา.....	186
ตารางที่ 10	จำนวนและข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง.....	194
ตารางที่ 11	เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนน ความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนการทดลองของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม.....	195
ตารางที่ 12	เปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนและหลังการ ทดลองของกลุ่มทดลอง	196
ตารางที่ 13	เปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนและ หลังการทดลองของกลุ่มควบคุม.....	197
ตารางที่ 14	เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนความสามารถใน การแก้ปัญหาก่อนการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม..	198
ตารางที่ 15	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน คะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันของกลุ่มทดลอง....	199

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาบุคคลให้มีความสามารถในการแก้ปัญหาโดยจัดประสบการณ์ที่เสริมสร้างความรู้ ความคิด ทักษะและทัศนคติให้บุคคลรู้จักตนเอง รู้จักชีวิต เข้าใจสังคม และสิ่งแวดล้อมที่มีส่วนร่วมอยู่ แล้วนำความรู้ ความเข้าใจ มาแก้ปัญหาและเสริมสร้างชีวิต และสังคมให้ดีขึ้น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2540) การที่บุคคลสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือการแก้ปัญหอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน เป็นกระบวนการและแก้ปัญหาได้ตามเป้าหมาย ซึ่งเป็นสิ่งที่ฝึกฝนได้ โดยการให้เขามีโอกาสในการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อทำความเข้าใจปัญหาอย่างแจ่มแจ้ง ฝึกคิดจากวิธีการแก้ปัญหาที่หลากหลาย เลือกวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสมที่สุดแล้วนำวิธีการแก้ปัญหานั้นๆ ไปลองแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ พิจารณาผลของปัญหาที่เกิดขึ้น ปรับปรุงแนวทางการแก้ปัญหา แล้วจึงสรุปวิธีการแก้ปัญหานั้นๆ การฝึกฝนการแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้เขาสามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตในอนาคต ซึ่งการศึกษาก็เป็นส่วนสำคัญในการสร้างสมความรู้เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหา ซึ่งการศึกษาดังกล่าวก็ครอบคลุมถึงการจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการสำหรับบุคคลกลุ่มต่างๆ

การศึกษานอกระบบโรงเรียน มีแนวคิดและหลักการที่สอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษาดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดไว้ นอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติที่ดำเนินการอยู่ โดยอาจจะจัดแยกออกไปต่างหาก หรืออาจจะจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะตอบสนองความต้องการและความสนใจในการเรียนรู้ รวมทั้งการตอบสนองแก่ผู้ที่พลาด ขาด ด้อยโอกาสทางการศึกษา (Coombs, 1971) ซึ่งกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้มีหลากหลาย เช่น กลุ่มเยาวชนที่ไม่ได้ศึกษาต่อและเข้าสู่ตลาดแรงงาน กลุ่มผู้ใช้แรงงาน ผู้สูงอายุ คนพิการ และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น ซึ่งเด็กด้อยโอกาส ก็เป็นกลุ่มเป้าหมายหนึ่งในกลุ่มนี้ที่จะได้รับบริการด้านการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่กลุ่มเด็กด้อยโอกาส เป็นการจัดมวลประสบการณ์ในการเรียนรู้ทุกชนิดที่เด็กด้อยโอกาสควรได้มีโอกาสได้เรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ตามธรรมชาติหรือการเรียนรู้จากสังคม ซึ่งกิจกรรมในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดขึ้นจะเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กด้อยโอกาสที่มีอยู่ในระบบโรงเรียน

ตามปกติ ได้มีโอกาสแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาทักษะและทัศนคติ เพื่อมุ่งแก้ปัญหาที่เด็ก
 ด้วยโอกาสกำลังประสบอยู่ในชีวิตจริง ได้มีโอกาสเรียนรู้ ฝึกฝนและพัฒนาความรู้ในสิ่งที่ตนเองมี
 ความถนัดและความสนใจ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2543) ซึ่งในการจัดการศึกษาดังกล่าว ยังสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตราที่ 53 ซึ่งกำหนดให้เด็กและ
 เยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแล มีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมจากรัฐ

ในปัจจุบัน มีเด็กเร่ร่อนอยู่ตามเมืองใหญ่ๆในประเทศไทย มีจำนวนประมาณ 20,000 คน
 ซึ่งเด็กเหล่านี้มักจะออกมาเร่ร่อนอยู่ตามเมืองใหญ่ๆ ทั่วประเทศ เช่น กรุงเทพมหานคร จังหวัด
 เชียงใหม่ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น โดยในกรุงเทพมหานครมีเด็กเร่ร่อน
 ประมาณ 410 คน (สำนักสวัสดิการสังคม, 2545) การที่เด็กออกมาเร่ร่อน เป็นผลจากการพัฒนา
 ประเทศที่ผ่านมา การขยายตัวของเมืองและโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ทำให้เกิดการย้ายอพยพถิ่น
 ฐานเข้ามาอยู่ในเมือง สังคมที่เป็นครอบครัวขยายก็เริ่มเปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีแต่พ่อ แม่ ลูก
 ครอบครัวที่เคยอบอุ่นก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไป สภาพเศรษฐกิจที่บีบรัดก็ทำให้ผู้หญิงที่เคยอยู่บ้านเลี้ยง
 ลูกจำเป็นต้องออกไปหางานทำ เพื่อนำเงินมาจุนเจือครอบครัว เด็กต้องอยู่บ้านคนเดียว หรืออยู่กับ
 ครูหรือกลุ่มเพื่อน เมื่อกลับบ้านมาพบกับครอบครัวที่มีการทะเลาะวิวาท ทำให้เกิดความแตกแยก
 ในครอบครัว เด็กขาดความอบอุ่นหรือถูกทำร้ายจากบิดามารดา เมื่อเด็กอยู่กับครอบครัวไม่ได้ เด็ก
 จึงเริ่มหนีออกจากบ้านและออกมาเร่ร่อน นอกจากนี้ยังพบว่าสาเหตุอีกประการหนึ่งได้แก่โรงเรียน
 การที่ครูทำโทษเด็กอย่างรุนแรงทำให้เด็กเกิดความอับอาย และหนีเรียนเมื่อพ่อแม่บังคับให้ไปโรง
 เรียน และหนีออกมาใช้ชีวิตเร่ร่อนอย่างอิสระ ไม่มีใครมาควบคุมชีวิตของตนเอง โดยใช้ที่
 สาธารณะเป็นที่หลบนอน และเริ่มออกหางานทำเพื่อนำมาซื้ออาหาร เด็กเร่ร่อน เป็นเด็กที่ขาด
 โอกาสทางสังคม ต้องช่วยเหลือตนเองทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านที่อยู่อาศัย อาหาร ยารักษาโรค
 ทำให้เด็กเร่ร่อนมีพฤติกรรมที่ก้าวร้าว โทกหก ลักขโมย ทำทุกอย่างเพื่อให้ชีวิตรอดในสังคมได้
 เด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ไม่คิดถึงอนาคต มักจะคิดว่าให้มีชีวิตรอดอยู่ไปวันหนึ่งๆเท่านั้น (กรมการ
 ศึกษาออกโรงเรียน, 2542)

จากสภาพแวดล้อมที่เด็กเร่ร่อนเผชิญอยู่ ทำให้เด็กขาดที่พึ่งทางกายและใจ เกิดปัญหา
 ต่างๆในการดำเนินชีวิต ได้แก่ ปัญหาด้านการขาดปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย
 และยารักษาโรค ที่สนองความต้องการขั้นพื้นฐานในฐานะที่เป็นมนุษย์ การขาดบริการด้านการ
 ศึกษาและอาชีพ เด็กเร่ร่อนต้องเผชิญกับสิ่งเลวร้ายต่างๆในถนน เช่น กลุ่มมิจฉาชีพ กลุ่มล่อลวง
 กลุ่มกักขังหน่วงเหนี่ยว กลุ่มละเมิดทางเพศ กลุ่มทำร้าย ทารุณ กลุ่มยาเสพติด และอื่นๆ เสี่ยงต่อ
 การเข้าสู่อบายมุข มิจฉาชีพ ธุรกิจบริการทางเพศ และอาชญากรรม อันจะนำเด็กไปสู่อันตรายใน
 รูปแบบต่างๆ และทำให้สังคมต้องเสียทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่ารวมทั้งเสียค่าใช้จ่ายในการป้องกันดูแล
 นอกจากนี้เด็กเร่ร่อนยังขาดกระบวนการพัฒนาตามปกติ เช่นขาดผู้ดูแล ชี้นำแนะ นำให้คำ

ปรึกษาที่ถูกต้องเหมาะสมตามวัย และขาดที่พึ่งทางใจ ที่จะเสริมสร้างให้สามารถสร้างบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ได้ครบถ้วนในฐานะพลเมืองดีมีคุณภาพ (สายสุรี จุติกุลและคณะ, 2537)

เมื่อเด็กเร่ร่อนพบปัญหาดังกล่าวข้างต้น ก็ใช้วิธีในการเอาตัวรอดจากปัญหาหลายๆวิธีการ เช่น การหาที่หลบซ่อน หรือหนีไปจากเหตุการณ์ เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหา หรือการทำไม่รู้เรื่องหรือไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหา หรือแยกตัวออกจากกลุ่มเพื่อน เมื่อเห็นว่าสถานการณ์ไม่ดี ซึ่งเด็กคิดว่าถ้าอยู่กับกลุ่มเพื่อน เด็กจะได้รับความเดือดร้อน เขาก็จะเอาตัวรอดไว้ก่อน หรือการสร้างเรื่องเท็จขึ้น เพื่อให้เอาตัวรอดจากปัญหา (นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2535) ซึ่งวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าว เป็นวิธีการแก้ปัญหาลเฉพาะหน้า ที่เป็นการแก้ปัญหายังไม่ตรงจุด เมื่อเกิดปัญหาเดิมก็ใช้วิธีการแบบเดิมอีก ซึ่งเป็นการทำให้ปัญหานั้นหมดไปเพียงชั่วคราว และจะสร้างปัญหาอื่นๆตามมาอีกมากมายในที่สุด

ดังนั้น สิ่งสำคัญในการพัฒนาทักษะแก้ปัญหของเด็กเร่ร่อนคือ การส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหที่ถูกต้องด้วยตนเอง โดยการพัฒนากิจกรรมแก้ปัญหของเด็กเร่ร่อน ซึ่งเป็นทักษะที่ต้องได้รับการฝึกฝน และมีกลวิธีการสอนที่เหมาะสม เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถแก้ปัญหที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะต้องเป็นการสอนการแก้ปัญหายังเป็นระบบมีขั้นตอนเป็นกระบวนการ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถฝึกฝนได้โดยการให้มีโอกาสในการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อเข้าใจปัญหาอย่างถ่องแท้ ฝึกคิดวิธีการแก้ปัญหายังหลากหลายเลือกวิธีการแก้ปัญหที่เหมาะสมที่สุด แล้วนำเอาวิธีการแก้ปัญหที่คิดขึ้น ไปลองแก้ปัญหในสถานการณ์ต่างๆ ปรับปรุงวิธีการแก้ปัญห และสรุปวิธีการหรือแนวทางการแก้ปัญห ซึ่งการฝึกฝนการแก้ปัญหายังสม่ำเสมอ จะทำให้เด็กแก้ปัญหได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตในอนาคต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2541)

ในการดูแลและการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหของเด็กเร่ร่อนที่ดำเนินการโดยหน่วยงานต่างๆทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน พบว่าการสอนการแก้ปัญหส่วนใหญ่ จะมีลักษณะที่ครูเป็นผู้บอกวิธีการแก้ปัญหหรือเป็นผู้แก้ปัญหให้เด็ก มากกว่าการให้เด็กเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหด้วยตนเอง นอกจากนั้นเรื่องที่สอนขาดการเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหากับประสบการณ์เดิมที่เด็กมี ทำให้เด็กเร่ร่อนไม่เข้าใจและไม่สามารรถนำมาใช้แก้ปัญหในชีวิตจริงได้ กิจกรรมการสอน สามารถพัฒนาความสามารถในการหาวิธีการแก้ปัญหของเด็กเร่ร่อนได้ในระดับต่ำ ก็เป็นการแก้ปัญหที่ขาดหลักการและเหตุผล ขาดการพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผล โดยครูจะประเมินผลการแก้ปัญหที่ผลลัพธ์หรือคำตอบมากกว่าเน้นด้านวิธีการแก้ปัญห ซึ่งทำให้เด็กขาดความสามารถในการคิดการแก้ปัญห ไม่เกิดทักษะการแก้ปัญหที่ถูกต้อง เนื่องจากไม่ได้รับการสอนจากครู ทำให้เด็กเร่ร่อนไม่เกิดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหด้วยตนเอง (สัมภาษณ์ ธีระพันธ์ สุกระกาญจนะ, 3 กรกฎาคม 2543)

นอกจากนั้นในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นการจัดโปรแกรมเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาโดยตรง หรือการจัดการศึกษาโดยการสอดแทรกการสอนการแก้ปัญหาในบทเรียนพบว่ามีปัญหา ดังนี้คือ (สัมภานันท์ ธีระพันธ์ ศุภระกาญจนะ, 3 กรกฎาคม 2543)

1. ในส่วนของวิธีการแก้ปัญหา เด็กไม่ได้เรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาคด้วยตนเอง โดยครูจะเป็นผู้แก้ปัญหาให้แก่เด็ก โดยการบอกวิธีการแก้ปัญหาให้กับเด็ก เด็กก็จำวิธีการแก้ปัญหาที่ครูบอกไปใช้ เมื่อแก้ปัญหาได้เรียบร้อยเด็กเร่ร้อนก็จะลืมวิธีการแก้ปัญหานั้นไป ดังนั้น เมื่อเด็กเร่ร้อนมีปัญหาใหม่ก็จะมาหาครูเพื่อให้แก้ปัญหาให้อีก และครูก็ให้คำแนะนำเช่นเดิม วนเวียนอยู่เช่นนี้ ทำให้เกิดเป็นวงจรของการแก้ปัญหาที่ไม่สิ้นสุด

2. ในด้านการสอนเรื่องกระบวนการแก้ปัญหา ครูขาดความรู้ในเรื่องการสอนกระบวนการแก้ปัญหา ทำให้ไม่สามารถสอนเด็กให้เรียนรู้กระบวนการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง

3. ในด้านการประเมินผลการแก้ปัญหา พบว่า ยังไม่มีการประเมินผลในการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร้อนอย่างเป็นระบบ เช่น ไม่มีการประเมินผล หรืออาจจะมีการประเมินผลในระยะสั้น แต่ไม่มีการติดตามผลระยะยาวของการแก้ปัญหาว่าเด็กเร่ร้อนสามารถแก้ปัญหาได้จริงหรือไม่ ซึ่งเหตุผลจากการไม่ได้วางแผนในการแก้ปัญหายังเป็นระบบ

จากปัญหาในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า การสอนโดยนำโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร้อน เป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถนำมาสอนเด็กเร่ร้อนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาดังกล่าวได้ การเรียนรู้แบบโปรแกรมจะเป็นการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ เด็กเร่ร้อนสามารถเรียนรู้การแก้ปัญหาได้ทั้งกระบวนการ โดยเริ่มต้นที่เด็กเร่ร้อนเป็นผู้กระทำ โดยการศึกษาปัญหาหรือสถานการณ์ที่ต้องการให้ชัดเจน สร้างแนวคิดหรือสมมติฐานที่เกี่ยวกับปัญหาหรือสถานการณ์นั้นๆ จากนั้นทดสอบแนวคิดหรือสถานการณ์นั้นๆ โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งวิธีการนี้ทำให้ผู้เรียนพบคำตอบ ความรู้ ความจริงที่ตนเองสนใจตามสภาพความเป็นจริง โดยวิธีการนี้จะให้ปัญหาหรือสถานการณ์เป็นศูนย์กลาง ในเวลาเดียวกัน ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรงด้วย ในขณะเดียวกัน ทำให้ผู้สอนสามารถตรวจสอบได้ว่าผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการแก้ปัญหามากน้อยเพียงใด มีความรู้มากขึ้นเพียงใด สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่การแก้ปัญหายังมีประสิทธิภาพ (ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ, 2543)

นอกจากนั้น ในการพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ผู้วิจัยได้นำกระบวนการเรียนรู้แบบร่วมกัน (Collaborative Learning) และทักษะในการแก้ปัญหามาตามแนวคิดของทอแรนซ์มาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนนี้ด้วย เนื่องจากเหตุผลที่ว่า แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน (Collaborative learning) เป็นวิธีการเรียนที่จัดให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มย่อย

แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถแตกต่างกัน โดยให้สมาชิกทุกคนต้องฟังพาทูกัน มีความรับผิดชอบต่อกันร่วมกัน ทั้งโดยการปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ สมาชิกในกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน คือแต่ละคนไม่เพียงแต่รับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองเท่านั้น หากจะต้องรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม และร่วมกันทำงานจนประสบความสำเร็จ โดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สอนหรือครูกับผู้เรียน โดยการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผนการเรียน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ การเน้นการจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นหา และค้นพบคำตอบด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะการค้นพบความจริงใดๆจากประสบการณ์ตนเองนั้น ผู้เรียนมักจะจดจำได้ดี และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเรียนรู้มีความเป็นอิสระ มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนรู้สึกอิสระที่จะแสดงความคิดเห็น และในขณะเดียวกันก็พร้อมจะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น วิธีการเรียนแบบกระบวนการกลุ่ม ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนร่วมมือกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านต่างๆระหว่างกัน แบ่งหน้าที่ในการทำงาน เพื่อที่จะให้ผู้เรียนได้เห็นความสำคัญของทุกคนที่มีส่วนทำให้งานประสบความสำเร็จ โดยการช่วยเหลือสนับสนุนให้กำลังใจแก่กัน และพัฒนาความรู้สึกด้านการตกลงใจร่วมกันของกลุ่ม โดยครูจะต้องทำหน้าที่ในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดบรรยากาศดังกล่าว ด้วยการให้การสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดหาอุปกรณ์การเรียน หรือการเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนมาเป็นผู้เรียนร่วมในบางครั้ง หรือเป็นผู้เรียนร่วมกับผู้เรียนด้วย ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนิทสนมคุ้นเคยกับผู้สอนมากขึ้น การที่ผู้เรียนได้มีโอกาสเป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้สอน ทำให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองเนื่องจากการยอมรับของผู้สอน (MacGregor, 1990 and Romer, 1985) ซึ่งส่งผลดีต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งในที่นี้คือเด็กเร่ร่อนอีกด้วย

กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน มีความสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กเร่ร่อน กล่าวคือเด็กเร่ร่อน ชอบการแสดงออกอย่างอิสระ ชอบให้คนอื่นเห็นว่าเขามีความสำคัญ ถ้าส่งเสริมให้เขามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ เขาก็จะสนใจเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น ดังนั้น การที่เขามีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ จะช่วยกระตุ้นให้เขาเกิดแรงจูงใจในการเรียนมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นเด็กเร่ร่อนยังมีประสบการณ์ที่เป็นปัญหาในชีวิตที่สามารถนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนได้ และการเรียนรู้ในบรรยากาศที่เป็นกันเอง สามารถแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ จะทำให้เด็กเร่ร่อนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ดี รวมทั้งการเรียนรู้จากครูที่มีความเข้าใจธรรมชาติของเขา ให้ความเป็นกันเอง ใช้วิธีการสอนด้วยการให้คำแนะนำแก่เด็กมากกว่าการสั่งสอน ก็จะทำให้เด็กเกิดความสนใจและเรียนรู้ได้ดี (นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2535) นอกจากการเรียนรู้จากครูหรือผู้สอนแล้ว เด็กเร่ร่อนจะเรียนรู้ได้ดีถ้าเป็นการเรียนจากกลุ่มเพื่อน ซึ่งเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ โดยการพูดคุย ปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ซึ่งกัน

และกัน จะทำให้เขาเกิดการเรียนรู้ได้ ทั้งนี้ในชีวิตจริงเด็กเร่ร่อนก็มักจะมีการปฏิสัมพันธ์กันกับกลุ่มเพื่อนตลอดเวลาอยู่แล้ว ดังนั้นถ้าเขาได้เรียนรู้และพัฒนาเรียนรู้โดยการเรียนจากกลุ่มเพื่อนอย่างถูกต้อง ก็จะสามารถใช้กระบวนการกลุ่มพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของตนเองได้ (สัมภาษณ์ ธีระพันธ์ สุกระกาญจนะ, 3 กรกฎาคม 2543)

ส่วนกระบวนการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอแรนซ์ (Torrance's problem solving) เป็นวิธีเรียนที่ใช้วิธีการฝึกกระบวนการคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ให้เด็กเร่ร่อนได้ฝึกทักษะพื้นฐานของกระบวนการคิดไปทีละขั้นตอน ตั้งแต่ค้นหาปัญหา การหาสาเหตุของปัญหา การหาวิธีการแก้ปัญหา โดยการใช้วิธีการเรียนแบบกระบวนการกลุ่ม โดยมีการเสริมแรงและกระตุ้นให้เด็กเร่ร่อนได้แสดงความคิดเห็นของตนภายในกลุ่มได้อย่างอิสระ โดยเด็กเร่ร่อนจะได้รับการฝึกฝนทักษะในการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน รวมทั้งมีการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ต่างๆของเด็กเร่ร่อนเพื่อเป็นข้อมูลเพื่อใช้ในการคิดแก้ปัญหา ทำให้เด็กเร่ร่อนมีอิสระในการคิด การค้นหา และการพูดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากกลุ่มนักเรียนก็จะสามารถคิดและเรียนรู้กฎเกณฑ์ที่ดี สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (Slavin, 1986) ทักษะการแก้ปัญหตามแนวคิดของทอแรนซ์ จะมุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะกระบวนการคิด ซึ่งจะช่วยให้เด็กเร่ร่อนที่ส่วนใหญ่ไม่มีทักษะในการแก้ปัญหา สามารถพัฒนาทักษะการแก้ปัญหอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดการพัฒนากลุ่มการคิดอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งวิธีการนี้สามารถช่วยให้เกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาได้มากกว่าการเรียนรู้จากหนังสือหรือการบอกโดยตรงจากครู (David, 1984) ผลจากการแก้ปัญหอย่างมีระบบจะทำให้การแก้ปัญหานั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำให้ปัญหาหมดไปหรือลดลง อันเป็นผลให้การทำงานดีขึ้น (ทีศนา เขมมณี, 2534)

กระบวนการแก้ปัญหตามแนวคิดของทอแรนซ์ มีความสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กเร่ร่อนในด้านการนำกระบวนการกลุ่มมาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา และการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ เนื่องจากเด็กเหล่านี้ชอบอยู่เป็นกลุ่ม มีอิสระเสรีภาพสูงมาก ชอบการแสดงออกและชอบแสดงความคิดเห็น (สายสุรี จุติกุล, 2535) โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเด็กเร่ร่อนและจะต้องคำนึงถึงธรรมชาติของเด็กเร่ร่อนเช่นเดียวกัน โดยในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กเร่ร่อน ควรจะเป็นกิจกรรมที่สั้น ง่าย จบลงด้วยความสำเร็จที่ไม่สลับซับซ้อนเกินไป จัดประสบการณ์และทักษะชีวิตให้ใกล้เคียงกับวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวเด็ก สร้างบรรยากาศและความหลากหลายในการเรียนรู้ เด็กมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม เน้นการอภิปรายกลุ่ม ภาษาที่ใช้ควรเป็นภาษาที่เด็กเร่ร่อนเข้าใจง่าย จัดกิจกรรมให้มีลักษณะยืดหยุ่น ตรงกับความต้องการของผู้เรียน และเน้นด้านการทำประสบการณ์มาใช้ในการเรียน เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถนำความรู้และประสบการณ์เดิมมาใช้ร่วมกับเนื้อหาวิชาเรียนเพื่อที่จะสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2542) นอกจากนั้นยังต้อง

คำนึงถึงความเหมาะสมในด้านต่างๆอีกด้วย เช่นด้านความพร้อมทางด้านสติปัญญาในการเรียนรู้ ด้านการแก้ปัญหา ซึ่งจากการวิจัยพบว่าเด็กควรได้รับการพัฒนาทางสติปัญญาเกี่ยวกับการคิดแก้ปัญหาในช่วงอายุของเด็กในระดับ11-15ปี เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่มีความสามารถในการใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหามากกว่าวัยอื่นๆ หากไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ก็จะเป็นการยากที่จะพัฒนาเรื่องนี้ในช่วงต่อไป(Piaget, 1975.) ดังนั้น ถ้าต้องการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการแก้ปัญหมาให้เด็กเร่ร่อนได้มีประสิทธิภาพ ก็ควรจะจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการแก้ปัญหาสำหรับเด็กเร่ร่อนที่มีอายุระหว่าง 11-15ปี

นอกจากนั้นในการศึกษาตามโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาให้ได้ผลนั้น ผู้เรียนจะต้องใช้เวลาเรียนครบถ้วนตามโปรแกรม เนื่องจากจะต้องมีการวัดผลการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งโปรแกรมเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าในการเรียนตลอดโปรแกรม ดังนั้นผู้เรียนจะต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อที่จะให้ครบถ้วนทุกครั้ง และเมื่อได้ศึกษาการจัดการศึกษาและการดูแลเด็กเร่ร่อนในกรุงเทพมหานคร พบว่ามี 2 ลักษณะคือการลงไปจัดการศึกษาและการดูแลในสำหรับเด็กเร่ร่อนที่อยู่ในท้องถิ่น และการจัดการศึกษาและดูแลเด็กเร่ร่อนที่อาศัยในบ้านพักของหน่วยราชการและเอกชนที่จัดบริการไว้ให้ ซึ่งเด็กเหล่านี้จะพักอาศัยอยู่เป็นเวลานาน ดังนั้นในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาการแก้ปัญหของเด็กเร่ร่อน จึงสมควรจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนที่อาศัยอยู่ในบ้านพัก เพื่อที่จะสามารถจัดการเรียนการสอนได้ครบทั้งโปรแกรม โดยผู้วิจัยเห็นว่ากลุ่มเด็กเร่ร่อนที่สถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านปากเกร็ด (บ้านภูมิเวท) ซึ่งเป็นบ้านพักในหน่วยงานของรัฐบาล ที่จัดให้เด็กเร่ร่อน ที่มีอายุตั้งแต่ 6-18 ปี มีความเหมาะสมที่จะจัดโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น เนื่องจากมีองค์ประกอบที่เหมาะสม ทั้งด้านคุณสมบัติของเด็กเร่ร่อนที่มีอายุตั้งแต่ 11-16 ปีที่เป็นกลุ่มเด็กที่มีความเหมาะสมในการเรียนรู้เกี่ยวกับการแก้ปัญหา สภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษาที่มีความเหมาะสม

ด้วยเหตุผลที่ว่าการพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหของเด็กเร่ร่อน ซึ่งใช้กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมกันและกระบวนการแก้ปัญหามาตามแนวคิดของพอล ทอแรนซ์ เป็นโปรแกรมที่ผู้วิจัยคาดว่าจะเป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหของเด็กเร่ร่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับการศึกษาวิจัยในเรื่องเด็กเร่ร่อน ยังไม่พบงานวิจัยที่มีการพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหสำหรับเด็กเร่ร่อนมาก่อน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการสร้างโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหของเด็กเร่ร่อนสำหรับเด็กเร่ร่อนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะครอบคลุมการศึกษาทั้งกระบวนการ

การ ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย คุณสมบัติของผู้สอน การ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ การกำหนดสื่อการสอน และการประเมินผล ซึ่งในการศึกษาเรื่องนี้ อาจจะทำให้ได้ข้อมูลที่สำคัญในการนำไปสู่แนวทางในการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็ก เร็วร้อนที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงได้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อนในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาสำหรับเด็กเร่ร่อนในกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาผลและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ได้พัฒนาไปใช้

3. สมมติฐานการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยของอารี แก้วสถิตย์วงศ์ (2538) เรื่องการนำเสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนเพื่อเสริมสมรรถภาพการทำงานเป็นกลุ่มแก่ประชาชนในระดับ หมู่บ้าน ผลการวิจัยพบว่า หลังการจัดกิจกรรมแล้วประชาชนระดับหมู่บ้านซึ่งเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้คะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบสมรรถภาพการทำงานเป็นกลุ่มด้านต่างๆ สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และงานวิจัยของศิริมา กิตติบัณฑูร (2544) เรื่องการพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนตามแนวคิดของบอยเออส์ในสถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนหญิง บ้านปราณี ผลการวิจัยพบว่าหลังการจัดโปรแกรม ผู้เรียนได้คะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบสูงกว่าก่อนการจัดโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากการศึกษางานวิจัย ทำให้ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานดังนี้คือ

1. หลังจากการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา กลุ่มทดลองมีคะแนนด้านทักษะการแก้ปัญหาสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม
2. หลังจากการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา กลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม
3. หลังจากการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา กลุ่มทดลองมีคะแนนด้านทักษะการแก้ปัญหาสูงกว่ากลุ่มควบคุม

4. ขอบเขตการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่เด็กเร่ร่อนที่อาศัยอยู่ในบ้านภูมิเวท สถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านปากเกร็ด จำนวน 32 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้คือ

- 1.1 เป็นเด็กเร่ร่อนที่มีอายุตั้งแต่ 11-16 ปี
- 1.2 ความรู้อย่างต่ำอ่านออกเขียนได้
- 1.3 มีความเต็มใจเข้ารับการทดลอง
- 1.4 หน่วยงานที่ดูแลให้การสนับสนุนในการทดลอง

2. การพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง การพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้คือวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย ผู้สอน กิจกรรมการเรียน เนื้อหาสาระ สื่อการสอน การวัดและการประเมินผล และสภาพแวดล้อม

3. ทักษะในการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน ใช้วิธีการแก้ปัญหา 6 ขั้นตอนของทอแรนซ์ ได้แก่ การระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหา การค้นหาและสรุปปัญหาหลัก การระดมสมองเพื่อคิดหาวิธีการแก้ปัญหา การเลือกเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา การประเมินเพื่อคิดหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด และการนำเสนอวิธีการแก้ปัญหา

4. แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน ประกอบด้วยแนวคิด 5 ประการได้แก่ การเรียนรู้ที่อาศัยการพึ่งพากัน มีการปรึกษาหารือกัน ใช้ทักษะการมีปฏิสัมพันธ์ ใช้กระบวนการกลุ่ม และความรับผิดชอบที่ตรวจสอบและประเมินได้

5. ตัวแปรที่ศึกษา

5.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ โปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน

5.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ คะแนนทักษะการแก้ปัญหา และคะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกัน

5. ข้อตกลงเบื้องต้นในการวิจัย

เด็กเร่ร่อนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นเด็กเร่ร่อนที่อาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านปากเกร็ด (บ้านภูมิเวท) ซึ่งเป็นกลุ่มเด็กที่มีอายุ เพศ และปัญหาใกล้เคียงกับเด็กเร่ร่อนที่อยู่ภายนอก

6. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. การพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง การพัฒนา

โปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้คือ วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย ผู้สอน กิจกรรมการเรียน เนื้อหาสาระ สื่อการสอน การวัดและการประเมินผล และสภาพแวดล้อม

2. โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง โปรแกรมการจัดการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย ผู้สอน กิจกรรมการเรียน เนื้อหาสาระ สื่อการสอน การวัดและการประเมินผล และสภาพแวดล้อม

3. โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน หมายถึง โปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ประกอบด้วยแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน 5 ประการ และทักษะการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอเรนซ์ 6 ประการ

4. การเรียนรู้แบบร่วมกัน (Collaborative learning) หมายถึง การเรียนที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันทำงานเป็นกลุ่ม ประกอบด้วยกระบวนการเรียน 5 ประการ ได้แก่ การเรียนรู้ที่อาศัยหลักการพึ่งพากัน การปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด การใช้ทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และทักษะการทำงานกลุ่มย่อย กระบวนการกลุ่ม และความรับผิดชอบที่ตรวจสอบและประเมินได้

5. การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอเรนซ์ หมายถึงแนวทาง กระบวนการเรียนเพื่อพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหา 6 ขั้นตอน ได้แก่ การระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหา การค้นหาและสรุปปัญหาหลัก การระดมสมองเพื่อคิดหาวิธีการแก้ปัญหา การเลือกเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา การประเมินเพื่อคิดหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด และการนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

6. วัตถุประสงค์ของโปรแกรม หมายถึง เป้าหมายของโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อนคือ เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันสำหรับเด็กเร่ร่อน

7. กลุ่มเป้าหมาย หมายถึง กลุ่มเป้าหมายในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีลักษณะดังนี้คือ เป็นเด็กเร่ร่อน อายุตั้งแต่ 11-16 ปี การศึกษาระดับอ่านออกเขียนได้

8. ผู้สอน หมายถึง ผู้สอนหรือผู้ดูแลเด็กเร่ร่อน ทำหน้าที่สอนและดูแลเด็กเร่ร่อนในพื้นที่ต่างๆในเขตกรุงเทพมหานคร

9. กิจกรรมการเรียน หมายถึง ลักษณะการจัดกิจกรรมในโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาสำหรับเด็กเร่ร่อน

10. เนื้อหาสาระ หมายถึงเนื้อหาสาระในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วยเรื่องต่อไปนี้คือ รู้จักตนเอง คนดี ชีวิตของฉัน การคบเพื่อน อาหารดีมีประโยชน์ กินดีมีสุข สุขภาพดีมีสุข เมื่อไม่สบายทำอะไร อันตรายจากยาเสพติด ภัยรอบตัว และอุบัติเหตุ

11. การประเมินผลโปรแกรม หมายถึง การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ของเด็กเร่ร่อน ประกอบด้วยการทดสอบ การสังเกตพฤติกรรม และการตรวจสอบผลงาน

12. สภาพแวดล้อม หมายถึง สถานที่จัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนในปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งการจัดสอนในพื้นที่ และการจัดภายในบ้านพักเด็กเร่ร่อนของหน่วยงานต่างๆ

13. เด็กเร่ร่อน หมายถึง เด็กที่มีอายุตั้งแต่ 11-16 ปี เพศชายและเพศหญิง ที่อยู่ไม่เป็นหลักแหล่งแน่นอน ในที่นี้หมายถึงเด็กเร่ร่อนในกรุงเทพมหานคร และเด็กเร่ร่อนที่อยู่ในสถานสงเคราะห์เด็กชายปากเกร็ด(บ้านภูมิเวท)

14. ปัจจัย หมายถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่ บทบาทผู้เรียน บทบาทผู้สอน สารการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผลและสภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ด้านวิชาการ

1. ได้โปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับเด็กเร่ร่อน

2. เป็นแนวทางในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อนำไปใช้เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหของเด็กเร่ร่อน

ด้านการนำไปใช้

ผู้สอนสามารถนำผลจากการวิจัยไปพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาสกลุ่มอื่นๆ โดยอาจจะปรับปรุงองค์ประกอบบางประการให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้เรียน

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน โดยใช้หลักการเรียนรู้ร่วมกัน(Collaborative Learning) และกระบวนการแก้ปัญหตามแนวคิดของทอแรนซ์ (Torrance's Problem Solving) ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสามารถจำแนกเนื้อหาตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวคิดในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
2. การพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
3. สภาพปัจจุบันของเด็กเร่ร่อน
4. หลักจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อน
5. การพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อน
6. กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมกัน
7. พัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็กวัย11-15ปี
8. กระบวนการแก้ปัญหตามแนวคิดของทอแรนซ์
9. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานรับเลี้ยงเด็กชายบ้านปากเกร็ด (บ้านภูมิเวท)
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
11. กรอบความคิดในการวิจัย

1. แนวคิดในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่ให้ไว้โดยนักการศึกษาหลายๆท่านดังนี้คือ Coombs (1973) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรม การศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียนภาคปกติ ไม่ว่าจะกิจกรรมนั้นจะจัดเป็นเอกเทศ หรือจะเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมใหญ่อื่นๆ เพื่อให้บริการกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดขึ้น

สุนทร สุนันท์ชัย (2532) ได้ให้ความหมายว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียนไม่ว่าจะดำเนินการโดยเอกเทศหรือเป็นส่วนประกอบสำคัญของกิจกรรมอื่น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้บริการแก่กลุ่มผู้เรียนทุกเพศทุกวัย

สุมาลี สังข์ศรี (2539) ได้อธิบายว่า เป็นการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนปกติ เพื่อให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชากรนอกโรงเรียนได้แก่ ประชากรก่อนวัยเรียน ประชากรในวัยเรียนแต่พลาดโอกาสเข้าศึกษาในระดับต่างๆ ตลอดจนประชากรที่พ้นวัยเรียนไปแล้วจนถึงผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมการศึกษามีวัตถุประสงค์ชัดเจน โดยมีกระบวนการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่น และสอดคล้องกับสภาพความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่นในเรื่องหลักสูตร เวลาเรียน สถานที่เรียน วิธีเรียน ในด้านผู้เรียน ไม่มีข้อจำกัดเรื่อง อาชีพ พื้นฐานการศึกษา เน้นการเรียนเรื่องที่เป็นสภาพปัจจุบัน เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

นอกจากนั้นในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 3 ระบบการศึกษา มาตรา 15 ได้อธิบายความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2542)

จากความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังกล่าว จึงสรุปความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึงมวลประสบการณ์และกิจกรรมการศึกษาที่จัดบริการแก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทั้งหมด โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ด้านต่างๆ ทั้งความรู้ทั่วไป ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ ตลอดจนความรู้ด้านข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ โดยมีเนื้อหาและหลักสูตรที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของบุคคล เพื่อที่ผู้เรียนจะได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542

ประเทศไทยได้เริ่มใช้แผนการศึกษาแห่งชาติมาตั้งแต่ พ.ศ. 2441 มาจนปัจจุบันนี้นับได้ถึงจำนวน 14 แผนด้วยกัน และปัจจุบันเราได้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ถูกกำหนดขึ้นจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 นับว่าเป็น กฎหมายทางการศึกษา ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมากที่สุดเท่าที่เคยปรากฏมาก่อน โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีเจตนารมณ์และสาระที่ถือเป็นมิติใหม่ในวงการศึกษไทยหลายอย่างซึ่งที่สำคัญคือ การเปิดทางสำหรับรูปแบบการศึกษาใหม่ๆ ตั้งแต่โรงเรียนในบ้าน ศูนย์การเรียนในวัด ในโรงเรียน ในสถานประกอบการ ซึ่งเป็นบทบัญญัติของกฎหมายที่สอดคล้องกับแนวคิดความเท่าเทียมทั่วถึง การมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคม รวมทั้งมี

สาระที่สำคัญคือ การพัฒนาให้เกิดความหลากหลายของการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองให้ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการศึกษาตลอดชีวิต (วิชัย ต้นศิริ, 2542)

ผลกระทบของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ. ศ. 2542 ซึ่งมีต่อบทบาทการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในอนาคตในด้านต่างๆ ดังนี้คือ (สรกุล เจนอบรม, 2542)

1. สามารถเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
2. สังคมจะได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของตนเอง
3. ต้องการพัฒนาระบบและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นอย่างต่อเนื่อง
4. มีลักษณะการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาลงไปในระดับท้องถิ่น
5. มีระบบมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาในทุกระดับประเภท
6. มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆมาใช้ในการจัดการศึกษา
7. เน้นการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสังคมต่างๆ
8. มีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ที่ยืดโอกาสทางสังคม
9. มีระบบการเทียบโอนระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนและตามอัธยาศัย
10. จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้ที่พลาด ขาด ค่อยโอกาสทางการศึกษา
11. จัดการศึกษาต่อเนื่อง และส่งเสริมการจัดการศึกษาของเครือข่าย
12. ส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งและมีศักยภาพในการจัดการศึกษา
13. สนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดแหล่งวิทยาการในชุมชนอย่างแพร่หลาย
14. มีส่วนสำคัญในการช่วยรักษาวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานของสังคมไทย โดยต้องช่วยเสริมสร้างความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจที่ทันสมัยกับคุณค่าแบบไทย

นอกจากนั้น ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตราที่ 15 ได้บัญญัติถึงการศึกษา นอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาในการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จ การศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ โดยในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีหลักการในการจัดการศึกษาดังนี้คือ

หลักการในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนในประเทศมาโดยตลอด ซึ่งเป็นการพัฒนาทั้งความรู้พื้นฐานและทักษะอาชีพเพื่อความ

เจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิต แต่เนื่องจากปัจจุบันได้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และอื่นๆ ซึ่งได้ส่งผลต่อกระบวนการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะต้องแสวงหาและพัฒนาวัตกรรมการจัดการศึกษา เพื่อตอบสนองตามความต้องการของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายต่างๆในสังคม ให้พัฒนาความรู้ความสามารถที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้เอง การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงเป็นโอกาสอีกทางหนึ่งที่กำลังได้รับความสนใจจากสังคมและองค์กรต่างๆ เพราะจะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองได้ เพื่อส่งผลต่อการพัฒนาและเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างดี

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีหลักการและเหตุผลดังต่อไปนี้ (สุมาลี สังข์ศรี, 2539)

1. ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการจัดบริการทางการศึกษาเพื่อให้โอกาสแก่ผู้ที่พลาดโอกาสทางการศึกษา และผู้ด้อยโอกาสโดยไม่มีข้อจำกัดด้านเพศ วัย พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ความสนใจ ฐานะทางเศรษฐกิจ ความห่างไกล ฯลฯ ให้ได้มีโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน

2. การกระจายโอกาสทางการศึกษา การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องใช้วิธีการต่างๆ เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาไปสู่กลุ่มเป้าหมายให้ครอบคลุมทั่วถึง ไม่ว่าจะอยู่ในชนบทหรือห่างไกล

3. ส่งเสริมการศึกษาที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยหน่วยงานที่จัดควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง เมื่อผู้เรียนมีความพร้อมเมื่อใดสามารถศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเวลา สามารถศึกษาหาความรู้ได้ทุกช่วงชีวิต

4. ความยืดหยุ่นในกฎเกณฑ์และระเบียบต่างๆ การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะไม่เคร่งครัดในระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆเหมือนการศึกษาในระบบโรงเรียน เช่น เกณฑ์ด้านอายุ พื้นฐานความรู้ เป็นต้น

5. สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนแต่ละกิจกรรมควรจัดขึ้นหลังจากการสำรวจความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแล้ว ซึ่งกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มก็มีความต้องการไม่เหมือนกัน กิจกรรมก็ควรให้แตกต่างกันไป

6. สัมพันธ์กับสภาพการดำเนินชีวิต เนื้อหาของกิจกรรมและหลักสูตรของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ควรมีความยืดหยุ่นและหลากหลาย คือนอกจากจะมีกิจกรรมหลายประเภท หลายสาขาแล้ว เนื้อหาหลักสูตรในแต่ละวิชาควรจะต้องยืดหยุ่นให้สอดคล้องกับสภาพสังคมแต่ละท้องถิ่น

7. มีความหลากหลายในรูปแบบ รูปแบบการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้นควรจะมีหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสะดวก เช่นอาจจะมีรูปแบบที่มีผู้สอนและผู้เรียนเต็มเวลา รูปแบบที่สอนบางเวลาและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำงาน บางแบบอาจจะเรียนด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปหรือจากสื่อการสอนต่างๆ

8. การจัดการเรียนการสอนคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยจะต้องคำนึงถึงความหลากหลายและความแตกต่างของผู้เรียนเป็นอย่างมาก กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนประกอบด้วยบุคคลที่มีความหลากหลายในด้านต่างๆ ทั้งเพศ วัย อายุ อาชีพ ความสนใจ ฯลฯ ดังนั้นผู้สอนจะต้องตระหนักถึงความแตกต่างเหล่านี้ และพยายามหาวิธีการสอนที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยให้อิสระผู้เรียนให้เรียนตามความสามารถ ตามเวลาที่สะดวก

9. ผู้สอนหรือผู้ที่มาให้ความรู้ ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นครูหรืออาจารย์จากสถาบันการศึกษา โดยอาจจะเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญจากหน่วยงานต่างๆ จากสถานประกอบการ บุคคลในท้องถิ่น พระ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

10. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และการแก้ปัญหา กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรจะพัฒนากลุ่มเป้าหมายให้เป็นผู้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ปัญหาที่ประสบ รู้จักหาวิธีในการแก้ปัญหามาทดลองปัญหา และถ้าวิธีการดังกล่าวแก้ปัญหาไม่ได้ ก็จะกลับมาตั้งต้นหาวิธีการแก้ปัญหาอื่นๆ มาทดลองจนกระทั่งแก้ปัญหาได้ลุล่วง

11. นำผลการศึกษาในปัจจุบัน การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรจะต้องให้ผู้เรียนนำสิ่งที่เรียนรู้ไปปรับใช้ในทันทีทันใด เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบอาชีพและมีภาระต่อการทำงาน พวกเขาจะไม่มีเวลาจะมาเรียนเพื่อสะสมความรู้เข้าไว้หลายๆปี จึงจะนำไปใช้เหมือนนักเรียนในโรงเรียน เขาต้องการที่จะเรียนเพื่อจะนำความรู้ไปปรับใช้ในการทำงานเพื่อปรับใช้ในชีวิตประจำวันในทันทีทันใด

12. ความยืดหยุ่นในเรื่องเวลาและสถานที่เรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องอำนวยความสะดวกแก่กลุ่มเป้าหมายในเรื่องเวลาและสถานที่ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีภาระรับผิดชอบต่อการงาน ต่อครอบครัวแล้ว เพราะฉะนั้นเวลาที่มาเรียนก็ย่อมจะหาได้ยาก เพราะฉะนั้นการเรียนการสอนจะจัดตามสถานที่ต่างๆตามความสะดวกของผู้เรียน เช่น ที่บ้านผู้เรียน วัด ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน และที่อื่นๆ อีกทั้งเวลาเรียน ควรจะต้องให้เหมาะสมกับช่วงเวลาที่ว่างของกลุ่มเป้าหมาย

จากหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังกล่าวข้างต้น ทำให้เห็นภาพอย่างชัดเจนว่าการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น จะยึดแนวคิดที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ โดยมุ่งหวังให้ตอบสนองความต้องการ ความสนใจ และความพร้อมของผู้เรียนแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างกันอีกด้วย รวมทั้งยังส่งเสริมสนับสนุนให้บุคคลได้มีโอกาส และได้มีส่วนร่วมในการเพิ่ม

พุนจิตความสามารถอย่างต่อเนื่องด้วยการชี้นำของตนเอง ภายใต้การบริหารจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ได้จัดขึ้น โดยการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีลักษณะสำคัญดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ลักษณะของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

นักการศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้สรุปลักษณะที่สำคัญของการศึกษานอกระบบไว้ดังนี้ (ทองอยู่ แก้วไทรชะ, 2544)

1. ผู้เรียน ผู้เรียนในการศึกษานอกระบบไม่มีการกำหนดเกณฑ์อายุเหมือนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน การเรียนขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ไม่มีการบังคับ ผู้เรียนทุกเพศทุกวัย และทุกวุฒิ สามารถสมัครเรียนตามความต้องการและความสนใจของตนเองที่มีต่อวิชานั้นๆ
2. ผู้สอน ผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษานอกระบบอาจจะเป็นครูผู้สอนที่มีความรู้ ความชำนาญและความเชี่ยวชาญในวิชาที่สอนโดยตรง หรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์จากการประกอบอาชีพของตนมาเป็นวิทยากรและอาสาสมัคร
3. หลักสูตรและเนื้อหาวิชา หลักสูตรและเนื้อหาวิชานอกระบบยืดหยุ่นได้มาก เนื้อหาสามารถปรับตามท้องถิ่นและความสนใจของผู้เรียน โดยหลักสูตรจะสร้างจากความสนใจและความต้องการของผู้เรียน ที่มุ่งจะนำไปใช้ประโยชน์ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้
4. รูปแบบการจัด การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไม่มีรูปแบบแน่นอน รูปแบบการจัดจะแตกต่างกันไป เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามวัตถุประสงค์ของผู้จัดและผู้รับบริการ
5. การเรียนการสอน วิธีการเรียนการสอนของการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีแตกต่างกันออกไป ตามความเหมาะสม บางครั้งจะจัดการเรียนการสอนเป็นชั้นเรียน แต่บางครั้งไม่เป็นชั้นเรียน แต่จัดในรูปแบบกลุ่ม พบปะสนทนา การสาธิต การฝึกอบรม การศึกษาทางไกล ฯลฯ
6. สถานที่ สถานที่จัดให้บริการการศึกษานอกระบบจะกระจาย เปลี่ยนแปลงและโยกย้ายไปตามสถานที่ที่อำนวยให้ และเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เช่นอาจจะจัดที่ศาลา วัด ชั้นเรียนของโรงเรียนภาคปกติ ศูนย์อนามัย ห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน สนามกีฬา ได้รวมไว้ ฯลฯ
7. ระยะเวลา ขึ้นอยู่กับชนิดและลักษณะของวิชา รวมทั้งความสนใจของผู้เรียน
8. หน่วยงานและสถาบันที่รับผิดชอบ หน่วยงานและสถาบันที่รับผิดชอบการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน รวมทั้งสถาบันทางการศึกษาต่างๆ
9. การรับรองความสามารถและคุณวุฒิ การศึกษานอกระบบโรงเรียนมักจะมีการประเมินผลในระยะสั้นๆ วุฒิบัตรหรือประกาศนียบัตรที่ได้ไม่ถือเป็นเรื่องที่สำคัญมากนัก เพราะมิได้มีการ

กำหนดว่ามีความรู้ความสามารถอยู่ในมาตรฐานระดับใดของมาตรฐานการเรียนรู้ภาคปกติ(ยกเว้น การเรียนตามหลักสูตรการศึกษาจากระบบโรงเรียนสายสามัญ ซึ่งมีศักดิ์และสิทธิ์เท่ากับผู้เรียน ตามหลักสูตรในโรงเรียนทุกประการ)

10. ความยืดหยุ่นของการจัด โครงการต่างๆของการศึกษจากระบบโรงเรียนจัดขึ้นเพื่อ สนองความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ วัน เวลา สถานที่ หลักสูตร วิธีการสอน การประเมิน ผล ฯลฯ จึงมีความยืดหยุ่นได้มาก

ประเภทการจัดการศึกษจากระบบโรงเรียน

นักการศึกษาได้จำแนกประเภทการศึกษจากระบบไว้ดังนี้

Coombs (1973) ได้จำแนกประเภทไว้ 4 ประเภท คือ

1. การศึกษาพื้นฐาน เป็นการจัดให้ประชาชนในชนบทอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น นอกจากนั้นยังมีความเข้าใจเบื้องต้นด้านวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม
2. การศึกษาเพื่อปรับปรุงชีวิตครอบครัว เป็นการเสริมความรู้ ทักษะ และเจตคติในการ ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของครอบครัว เช่นเรื่องสุขภาพอนามัย โภชนาการ การดูแลบ้านเรือน การ เลี้ยงดูเด็ก การซ่อมแซมบ้านเรือน การวางแผนครอบครัว
3. การศึกษาเพื่อปรับปรุงชุมชน เป็นการพัฒนาประชาชนให้สามารถปรับปรุงชุมชน ของตนได้ ประชาชนสามารถปกครองตนเองได้ ให้รู้เรื่องสหกรณ์ การจัดทำโครงการของชุมชน ได้
4. การศึกษาเพื่อการอาชีพ เป็นการพัฒนาความรู้ ทักษะ กิจกรรมที่ให้ประชาชนมี อาชีพ รายได้ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดี

นอกจากนั้น กรมการศึกษานอกโรงเรียน(2537) ได้แบ่งการศึกษจากระบบโรงเรียน เป็น 3 ประเภทดังนี้

1. การศึกษาพื้นฐาน เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนได้มีความรู้พื้นฐานในการ ดำรงชีวิต สามารถคิดเป็นทำเป็นแก้ปัญหาเป็น รู้จักหาข้อมูลต่างๆ มาประกอบการคิด การตัดสินใจ ในการดำรงชีวิตประจำวัน ตลอดจนเสริมสร้างความรู้และทักษะ สำหรับการศึกษต่อเนื่อง ส่วนกิจ กรรมประเภทนี้เป็นกิจกรรมที่ให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความสามารถในการอ่าน เขียน การคิด คำนวณ รู้เรื่องราวที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน สภาพแวดล้อม สังคม ประเพณี วัฒนธรรม อันจะเป็นความรู้พื้นฐานที่จะนำไปใช้ใน ชีวิต ตัวอย่างกิจกรรมกลุ่มนี้ ได้แก่ โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ การศึกษาของผู้ใหญ่สาย สามัญระดับต่างๆ (ซึ่งมีทั้งวิธีการเรียนด้วยตนเอง เรียนระบบทางไกลและเรียนแบบชั้นเรียน)

2. การพัฒนาทักษะอาชีพ กิจกรรมในกลุ่มนี้จัดขึ้นเพื่อให้ความรู้ ให้การอบรมอาชีพ ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน อาชีพที่เพิ่มพูนรายได้ ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะให้กลุ่มเป้าหมาย ได้มีความรู้ มีทักษะในวิชาชีพเฉพาะอย่าง เพื่อจะนำมาปรับปรุงอาชีพของตน หรือสร้างอาชีพ ใหม่เพื่อเพิ่มพูนรายได้ ตัวอย่างกิจกรรมนี้ได้แก่ การจัดการศึกษาอาชีพตามหลักสูตรกลุ่มสนใจ การจัดการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ(ปอ.) การจัดการศึกษาตามหลักสูตรวิชาชีพ ระยะสั้น เป็นต้น

3. การให้บริการข่าวสารข้อมูล เป็นการศึกษาเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายต่างๆ ได้รับความรู้ข่าวสาร ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ทันท่วงทีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน หรืออาจจะจัดกลุ่มให้ ความรู้วิชาการในบางเรื่อง ตัวอย่างของการให้ข่าวสารข้อมูลได้แก่ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หอกระจายข่าว พิพิธภัณฑสถานเคลื่อนที่ เป็นต้น หรือการบริการข่าวสารความรู้ เช่น หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ ใบปลิว โปสเตอร์ การจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ การจัดฉายภาพยนตร์ การให้ความรู้ โดยการใช้สื่อพื้นบ้านต่างๆ การจัดศูนย์การเรียนรู้ เป็นต้น

จากความหมาย หลักการและประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่นำเสนอดังกล่าว ข้างต้น จะเห็นถึงลักษณะของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่ามีความแตกต่างไปจากการศึกษาใน ระบบ ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ของบุคคล เพื่อมุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาทั้งในด้านความรู้ พื้นฐาน ความสามารถในการประกอบอาชีพ และโอกาสในการรับข้อมูลข่าวสารความรู้ต่างๆที่จะ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาของบุคคล ซึ่งจะไม่สามารถกระทำได้ในกระบวนการเรียนการสอน ในระบบโรงเรียนตามปกติ เพื่อส่งผลให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ โดยมีกระบวนการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย

ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ นั้น เด็กด้อย โอกาสเป็นกลุ่มเป้าหมายหนึ่งที่รัฐจัดบริการให้ ซึ่งเด็กด้อยโอกาสหรือเด็กที่อยู่ในสภาวะยาก ลำบาก เป็นเด็กที่ประสบกับปัญหา และต้องการความช่วยเหลือจากสังคมเป็นพิเศษอย่างมาก เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ โดยในการจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสมีลักษณะการ ดำเนินการในรายละเอียดดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2542)

1. เด็กถูกละเมิดสิทธิ เป็นกลุ่มเด็กที่ขาดโอกาสในการพัฒนาและดำรงอยู่ในสังคม ใน สภาวะที่ด้อยกว่าเด็กโดยทั่วไป รวมทั้งถูกกระทำการในลักษณะของการละเมิดสิทธิเด็กที่ควรพึงได้ รับอีกด้วย เด็กเหล่านี้ได้แก่ เด็กถูกทารุณ แรงงานเด็ก โสเภณีเด็ก เด็กถูกข่มขืน

2. เด็กถูกปล่อยปละละเลย เป็นกลุ่มเด็กที่เสียเปรียบและขาดโอกาสที่จะพัฒนาตามวัย ตลอดจนเป็นกลุ่มเด็กที่สังคมมักจะไม่ให้ความสนใจหรือเอาใจใส่ดูแลเท่าที่ควร โดยแบ่งเป็นเด็กที่

อยู่ในครอบครัวยากจนมาก เด็กที่ถูกละทิ้ง เด็กเร่ร่อน เด็กถูกกรรมกรก่อสร้าง เด็กในสลัม เด็กชาวเขา

3. เด็กประพฤตินไม่เหมาะสม เนื่องจากลักษณะของตัวเด็กเอง สภาพปัญหาทางครอบครัว รวมทั้งสภาพแวดล้อมทางสังคมเมืองที่มีส่วนทำให้เด็กเหล่านี้มีการกระทำหรือความประพฤติที่ไม่ถูกต้องหรือเบี่ยงเบนจากหลักเกณฑ์ทางสังคม และอาจจะส่งผลให้เกิดเป็นปัญหาทางสังคมได้ในที่สุด เด็กเหล่านี้ประกอบด้วย เด็กคิดยาเสพติดและสารระเหย เด็กมั่วสุมในสถานบริการและสถานเริงรมย์ เด็กตั้งครรภ์นอกสมรส

4. เด็กพิการทางร่างกายและสติปัญญา ได้แก่กลุ่มเด็กพิการต่างๆ คือเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายและเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

ดังนั้น การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส สามารถจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆ เช่นการศึกษาด้วยตนเอง หรือการศึกษาตามโปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดให้ ซึ่งการสร้างโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนแบบครบวงจร ตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ การกำหนดสาระกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผล ที่สามารถพัฒนาทักษะ ทักษะคิดและมุ่งแก้ปัญหาให้เด็กด้อยโอกาสได้ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2541) ในเรื่องนี้ผู้วิจัยจึงขอเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2. การพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ในการพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ผู้ที่ศึกษาควรจะได้ทราบถึงความหมายของโปรแกรมการจัดการศึกษาไว้ดังนี้คือ

1. ความหมายของโปรแกรม (Program)

Tyler (1983) ได้ให้คำจำกัดความของโปรแกรมว่า โครงร่างของงานที่จะกระทำ หรือการจัดเตรียมแผนงานที่จะทำ หรือชุดเหตุการณ์ที่รวบรวมไว้ ซึ่งรวมทั้งกิจกรรมทุกอย่างที่กระทำในค่าย หรือศูนย์ต่างๆ เป็นต้น

นิตา ชูโต (2527) ได้ให้คำจำกัดความ โปรแกรมว่า หมายถึง “ความคิด” หรือ “แนวทาง” “กิจกรรม” หรือผลรวมที่เกิดจากกิจกรรมที่ได้จัดวางไว้ในโปรแกรมนั้นๆ วางแนวคิด การจัดกิจกรรมหรือกลุ่มกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างมีระบบระเบียบ มีงบประมาณ และระยะเวลา ดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

Boyle (1981) ได้ให้คำจำกัดความของโปรแกรมว่า หมายถึงสิ่งที่เกิดจากกิจกรรม การวางแผน โปรแกรม โปรแกรมประกอบด้วย การวิเคราะห์ความต้องการ การวางแผน การสอน การประเมิน และการรายงานผล

Shroeder (1975) ได้ให้ความหมายของคำว่า โปรแกรมดังนี้คือ

1. โปรแกรมเป็นกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนของประเทศหนึ่งๆ
2. โปรแกรม หมายถึง กิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดในองค์กรหนึ่งๆ
3. โปรแกรม หมายถึง กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดสำหรับประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง
4. โปรแกรม หมายถึง กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เปิดสอนในระยะสั้นๆ

ดังนั้นจึงอาจจะสรุปความหมายของ โปรแกรมว่า หมายถึง การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่จัดอย่างมีระบบ ตั้งแต่การวิเคราะห์ความต้องการ การจัดการกิจกรรม การประเมินผล

ในแวดวงสถาบันและองค์กรการศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือการพัฒนาชุมชนมักจะพูดถึง โปรแกรม ในความหมายเดียวกันกับ “หลักสูตร” (curriculum) ที่ใช้ในสถานการณ์ของในระบบโรงเรียน โดยคำว่าหลักสูตร ในที่นี้อาจจะหมายถึงการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีการวางแผนให้เกิดขึ้นตามลำดับ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้(ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ, 2542) ดังนั้นการศึกษานอกระบบโรงเรียนในปัจจุบันนี้ มีแนวโน้มที่จะใช้โปรแกรมมากกว่าหลักสูตร ทั้งนี้ด้วยสาเหตุที่ว่า โปรแกรมนั้นให้ความหมายอย่างกว้างขวาง และไม่ตายตัวมากกว่า การศึกษาในระบบ ทั้งนี้เพราะหลักสูตรนั้นมักจะมีการกำหนดเรื่องเวลา สถานที่ เนื้อหา ตลอดจนมีการจัดบุคลากรเข้าทำงานที่แน่นอน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงได้น้อย ตรงกันข้ามกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องต่างๆน้อยมาก มีลักษณะยืดหยุ่นตามความสนใจของผู้เรียน และกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน

โปรแกรมการสอน หมายถึง รายละเอียดของแนวการจัดประสบการณ์หรือการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนโดยทั่วไป ที่ผู้เรียนที่มีคุณสมบัติพิเศษ เพื่อให้ผู้เรียนนั้นได้รับการพัฒนาไปตามจุดมุ่งหมาย หรือลักษณะของโปรแกรมที่วางไว้ ซึ่งส่วนใหญ่รายละเอียดของโปรแกรมจะประกอบด้วยจุดมุ่งหมาย ลักษณะของโปรแกรม การคัดเลือกผู้เข้าโปรแกรม วิธีการจัดกิจกรรม และการประเมินผลโปรแกรม (ดวงเดือน อ่อนน่วมและคณะ, 2529)

ปรัชญาทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรม

ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นสิ่งสำคัญที่เป็นพื้นฐานในการพัฒนาโปรแกรม เพราะนักพัฒนาโปรแกรมและองค์กรที่มีปรัชญาหรือความเชื่อที่ต่างกัน จะเลือกแหล่งข้อมูลและวิธีการปฏิบัติในการพัฒนาโปรแกรมที่ต่างกัน ปรัชญาทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรมในปัจจุบัน ได้แก่ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน 5 สำนักคือ สำนักเสรีนิยม สำนักพิพัฒนาการ สำนักพฤติกรรมนิยม สำนักมนุษยนิยมและสำนักปฏิรูปนิยม ดังมีรายละเอียดดังนี้ (อุ้นตา นพคุณ, 2546)

1. ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำนักเสรีนิยม (Liberal)

ความเชื่อพื้นฐานของปรัชญาสำนักเสรีนิยมคือความรู้คู่คุณธรรม ผู้ที่ได้รับการศึกษาอย่างสมบูรณ์จะต้องมีความรู้พร้อมทั้งมีจริยธรรม คุณธรรม นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐที่มีเสรีภาพในตัวเองที่จะเลือกแนวทางต่างๆในการดำรงชีวิต แต่เสรีภาพของมนุษย์ควรจะมีพื้นฐานอยู่บนเหตุและผล และการเป็นอิสระเสรีจากความอคติ นอกจากนี้แล้ว ยังเชื่อว่าการศึกษามีหน้าที่ในการอนุรักษ์และสืบสานศิลปะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ของชาติและอารยธรรมของมนุษยชาติ

การเรียนการสอนของสำนักเสรีนิยม จะใช้วิธีการบรรยายประกอบการซักถาม อภิปรายระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ระหว่างผู้เรียนเอง การไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และอ่านบททวนเนื้อหาเพื่อการอภิปรายแสดงเหตุผลอย่างแตกฉาน เพราะสำนักเสรีนิยมเชื่อว่าบุคคลควรเห็นคุณค่าขององค์ความรู้และถ้ามีการพัฒนาปัญญาที่ดีแล้ว บุคคลนั้นจะสามารถประยุกต์ความรู้ไปใช้ได้อย่างกว้างขวาง

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่นำปรัชญาสำนักเสรีนิยมมาใช้คือ การศึกษาทั่วไป การศึกษาวิชาสามัญหรือการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน โครงการรณรงค์ให้รู้หนังสือ ห้องสมุดประชาชน การศึกษาต่อเนื่องในเรื่องดนตรี ศิลปะ ปรัชญา ประวัติศาสตร์ ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม ฯลฯ

2. ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำนักพิพัฒนาการ (Progressive)

ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำนักพิพัฒนาการมีความเชื่อพื้นฐานที่สำคัญ คือการให้ความสำคัญด้านความแตกต่างของผู้เรียน ดังนั้นการศึกษาจึงควรให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้และการศึกษาควรตอบสนองความต้องการและปัญหาของผู้เรียน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ดังนั้นระเบียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ควรนำมาใช้ในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในสังคม การศึกษาไม่ใช่การศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง แต่จะต้องเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคม

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่นำปรัชญาการศึกษาสำนักพัฒนาการนิยมาใช้จะเป็นโปรแกรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต โปรแกรมทางการศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาต่อเนื่อง อาชีวศึกษา การศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ฯลฯ การเรียนการสอนจะใช้วิธีการวิเคราะห์ความต้องการและปัญหาของผู้เรียน การให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมและขั้นตอนต่างๆของโปรแกรม

3. ปรัชญาการศึกษาสำนักพฤติกรรมนิยม (Behaviorist)

ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำนักพฤติกรรมนิยม มีความเชื่อว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ ถ้าผู้เรียนปฏิบัติด้วยตนเอง ดังนั้นการศึกษาประเภทการพัฒนาทักษะ ความสามารถของผู้เรียน จะมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรมเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม และการประเมินผลที่อิงเกณฑ์ นอกจากนี้การศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาด้วยตนเองหรือโปรแกรมการศึกษาที่ให้ผู้เรียนใช้การชี้นำตนเอง (Self-Directed Learning) ด้วยชุดวิชา เครื่องคอมพิวเตอร์ การเรียนทางไกล ฯลฯ เรียกได้ว่ามีส่วนเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียนแบบพฤติกรรมนิยม

4. ปรัชญาการศึกษาสำนักมนุษยนิยม (Humanist)

ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำนักมนุษยนิยม จะให้ความสำคัญที่ผู้เรียน เน้นการพัฒนาผู้เรียนในทุกๆด้าน โดยเฉพาะเรื่องอารมณ์ ความรู้สึก การเห็นคุณค่าในตนเอง (Self Esteem) การให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียน โดยการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้นำหลักการทางมนุษยนิยมมาใช้ในการศึกษาผู้ใหญ่ และการพัฒนาโปรแกรม ดังตัวอย่างด้านการสร้างบรรยากาศในการจัดการศึกษา การส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้ามามีบทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

5. ปรัชญาการศึกษาสำนักปฏิรูปนิยม (radical)

ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำนักปฏิรูปนิยม มีความเชื่อว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคม ด้วยวิธีการสอนแบบมโนธรรมสำนึก (conscientization) ของผู้เรียนเพื่อให้หลุดพ้นจากวัฒนธรรมเจียบ และการเรียนการสอนแบบท่องจำโดยไม่มีการคิดไตร่ตรอง การเรียนการสอนตามปรัชญานี้ได้แก่การสอนให้รู้หนังสือ และต่อมาได้นำมาใช้อย่างแพร่หลายเกี่ยวกับโปรแกรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนที่ต้องการจะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เช่น การเสริมสร้างอำนาจสตรีเป็นต้น นักพัฒนาโปรแกรมที่จะนำปรัชญาปฏิรูปนิยมมาใช้ควรจะต้องเป็นผู้ที่ต้องการให้เกิดการกระทำในสังคม (Social Action) และมีความชำนาญในการสอนที่เป็น การวิพากษ์วิจารณ์และบริบทของชุมชนที่มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างในทางสังคมวิทยา

จากปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้ง 5 สำนักดังกล่าว ได้พัฒนาเป็นแนวคิดในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียน ดังมีรายละเอียดดังนี้

แนวคิดในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียน

การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียน มีแนวคิดที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 ด้านคือ (ชัยฤทธิ์ โพบีศุวรรณ, 2543)

1. แนวคิดด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษานอกระบบโรงเรียน การเรียนรู้และ ผู้เรียน การสอนและผู้สอน

2. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการวางโปรแกรม

ทั้ง 2 แนวคิดมีความสัมพันธ์กันเนื่องจากแนวคิดด้านเกี่ยวกับจุดประสงค์ของการเรียนรู้ ย่อมสะท้อนถึงความเชื่อในธรรมชาติของผู้เรียน การเรียนรู้ของผู้เรียน และในที่สุดก็โยงถึง กระบวนการสอน บทบาทผู้สอนและผู้วางโครงการ และกระบวนการวางโครงการในท้ายที่สุด ซึ่งแนวคิดทั้ง 2 ด้านมีรายละเอียดดังนี้คือ (Darkenwald และ Merriam, 1982 อ้างถึงในชัยฤทธิ์ โพบีศุวรรณ, 2543)

1. แนวคิดเรื่องการกำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษานอกระบบโรงเรียน การเรียนรู้และ ผู้เรียน การสอน และผู้สอน

ความเป็นมาของแนวคิดนี้มาจากปรัชญาการจัดการศึกษา 6 กลุ่มคือ เสรีนิยม (Liberal) พัฒนาการนิยม (Progressive) พฤติกรรมนิยม (Behaviorism) มนุษยนิยม (Humanism) ปฏิรูป นิยม (Radical) และปรัชญาวิเคราะห์ (Analytical) ซึ่งเมื่อศึกษาจากปรัชญาดังกล่าวสามารถจำแนก จุดประสงค์และเป้าหมายของการจัดหรือการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็น 5 ด้านดังนี้คือ การ พัฒนาปัญญา การพัฒนาตนเอง การพัฒนาตนเองและสังคม การเปลี่ยนแปลงสังคม และประสิทธิ ผลขององค์กร ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้คือ

1. การพัฒนาปัญญา

การพัฒนาปัญญาเป็นความเชื่อที่อยู่ภายใต้ปรัชญามนุษยนิยม ซึ่งมีแนวคิดว่าการพัฒนา เหตุผลและปัญญา เริ่มต้นที่ความรอบรู้ในความจริง ข้อเท็จจริง (fact, information) พัฒนาสู่ ระดับที่ 2 คือความรู้ (knowledge) ความรู้นำไปสู่หลักการ ข้อสมมติเบื้องต้น วิเคราะห์สถาน การณ์ และพัฒนาเป็นการสังเคราะห์ และพัฒนาขั้นสูงสุดคือปัญญา โดยการที่บุคคลได้รับการ ศึกษา จำเป็นต้องรอบรู้ในเรื่องข้อเท็จจริงและข่าวสาร เพื่อพัฒนาต่อไปเป็นปัญญา เพื่อประโยชน์ ในชีวิตจริง และเพื่อประโยชน์ในวิชาการในที่สุด

2. การพัฒนาตนเอง

การพัฒนาปัญญาเป็นความเชื่อที่อยู่ภายใต้ปรัชญามนุษยนิยมที่ชี้นำไปที่จุดประสงค์ของ การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่มุ่งเอื้ออำนวยให้ปัจเจกบุคคลพัฒนาตนเองตามธรรมชาติ ของมนุษย์ที่ต้องการชีวิตที่ดีและเปิดกว้างต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อบรรลุในสิ่งที่ตนเองเป็น ได้จริงสูงสุด และเป็นบุคคลที่ปฏิบัติภารกิจของตนเองอย่างสมบูรณ์ เป้าหมายของกระบวนการศึกษา

นอกระบบอยู่ที่ปัจเจกบุคคล มิใช่เนื้อหาความรู้ นอกจากนั้นยังเน้นที่เจตคติ ความรู้สึก และความเข้าใจของตนเองมากกว่าสติปัญญา กระบวนการศึกษาควรเป็นกระบวนการช่วยเหลืออำนวยความสะดวกพัฒนาตนเองได้สูงสุดเท่าที่บุคคลสามารถเป็นได้ สภาพการเรียนการสอน มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางผู้สอนเป็นผู้สร้างสภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การเรียนรู้คือการค้นพบ กระบวนการเรียนการสอน เน้นที่ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้เนื้อหาของผู้เรียน ความสัมพันธ์ของผู้สอนและผู้เรียนเกิดในลักษณะการให้เกียรติไว้วางใจซึ่งกันและกัน ในลักษณะผู้ร่วมกันเรียน (partner of learning) ใช้ประโยชน์สูงสุดจากประสบการณ์ของผู้เรียน ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดหรือร่วมกับผู้สอนในการเลือกสิ่งที่จะเรียนรู้ ผู้เรียนมีลักษณะชี้นำตนเองในการเลือกสิ่งที่จะเรียนรู้ ผู้เรียนมีลักษณะชี้นำตนเองในการเรียนรู้ ผู้สอนเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญ ค่านิยม ความเชื่อ นำมาประยุกต์ใช้กับปัญหาและสถานการณ์ที่เป็นอยู่เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดลองกระทำ คิดหาวิธีด้วยตนเอง ในที่สุดก็ค้นพบหนทางออกในการแก้ปัญหาคือการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ได้ซึมซาบกลายเป็นส่วนหนึ่งของตัวผู้เรียน ท้ายที่สุดผู้เรียนก็มีบทบาทอย่างสูงในการประเมินตนเองว่าประสบการณ์ตรงตามความต้องการและใช้ประโยชน์ได้

3. การพัฒนาตนเองและสังคม

การพัฒนาตนเองและสังคมมีแนวคิดมาจากปรัชญาการศึกษาเชิงพิพัฒนาการนิยม (progressivism) ประกอบด้วยการให้ความสำคัญในสิ่งต่อไปนี้คือ ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน วิธีการทางวิทยาศาสตร์ กระบวนการแก้ปัญหา ความสำคัญของประสบการณ์ เป้าหมายเชิงประโยชน์นิยมและปฏิบัติการนิยม และการให้ความสำคัญในการรับผิดชอบทางสังคม แนวคิดนี้มีพื้นฐานเชื่อเบื้องต้นว่า บุคคลไม่สามารถแยกออกอย่างเด็ดขาดจากสังคมที่เขาอาศัยอยู่ สังคมเป็นผู้กำหนดผ่านทางใดทางหนึ่งให้บุคคลสนใจและต้องการการเรียนรู้ ความรู้และประสบการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเป็นสิ่งที่หลอมรวมเป็นสิ่งเดียวกัน แยกจากกันไม่ได้ การศึกษาเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสภาพแวดล้อม การศึกษานอกระบบมุ่งพัฒนาบุคคลและรับผิดชอบต่อสังคม ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของสังคมทุกด้าน บุคคลต้องมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การศึกษาต้องเป็นกระบวนการตลอดชีวิต กระบวนการเรียนการสอนที่พิพัฒนาการให้ความสำคัญคือ วิธีการทางวิทยาศาสตร์ หรืออาจจะเรียนกว่าวิธีการแก้ปัญหา วิธีการนี้ผู้เรียนเป็นผู้ทดลองโดยใช้ปัญหาเป็นศูนย์กลาง หรือใช้สถานการณ์เป็นศูนย์กลาง จึงถือได้ว่าผู้เรียนเป็นผู้ได้ประสบการณ์ตรง

บทบาทของผู้สอน เน้นการสร้างสภาพที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งการชี้แนะ ช่วยประเมินเมื่อประสบการณ์การเรียนรู้ซับซ้อนเกินกว่าที่ผู้เรียนจะประเมินเองได้ ผู้สอนร่วมแลกเปลี่ยนสิ่งที่ผู้สอนเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้สอนเอง

สิ่งที่ใช้ในการเรียนรู้หรือเนื้อหา ควรเริ่มต้นที่ปัญหาหรือสถานการณ์ โดยร่วมกันเลือก เนื้อหาที่เกี่ยวข้องใกล้ชิด หรืออาจจะกล่าวว่า สิ่งต่างๆในชีวิตคือหลักสูตร พัฒนาการให้ความสำคัญ สำคัญด้านเนื้อหาน้อยกว่าวิธีการเรียน เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการในผู้เรียนเอง ประสบการณ์เกิดขึ้นเป็นผลจากการเรียนรู้

4. การปฏิรูปสังคม (radical transformation)

แนวคิดนี้มาจากปรัชญาปฏิรูปนิยม (radicalism) ที่เชื่อว่าการศึกษานอกระบบสามารถทำให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนรู้ได้มากกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยการเรียนรู้เกิดจากผู้ชำนาญการ หนังสือ เพื่อน ตำรา มากกว่าการสอนโดยครูในโรงเรียน การเรียนรู้จึงเกิดจากเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งผู้เรียนสามารถเข้าถึงและใช้บริการได้อย่างอิสระ เครือข่ายนี้ประกอบด้วย

1. การบริการวัสดุทางการศึกษา ให้บริการกระบวนการหรือวัสดุที่ใช้ในการเรียนอย่างเป็นทางการ เช่น ตำรา วิทยุ โทรทัศน์

2. การแลกเปลี่ยนความชำนาญ จัดทำรายชื่อบุคคลที่มีความชำนาญ และกำหนดเงื่อนไขก่อนที่จะสอน

3. การจับคู่ เป็นเครือข่ายการสื่อสารเพื่อแจ้งความประสงค์หาผู้ร่วมเรียน ชนิดของความรู้ และกิจกรรมที่ต้องการทำ

4. บริการรวบรวมรายชื่อของผู้รู้ และชนิดของความรู้ ความสามารถ เพื่อผู้ที่ต้องการเรียนรู้สามารถติดต่อขอคำปรึกษา

ส่วนทางเลือกเพื่อทดแทนการศึกษาแบบกตัญญูนั้น เปาโล แพร์ เสนอรูปแบบการสนทนา และการตั้งประเด็นปัญหา เป็นการสนทนาในกลุ่มเพื่อตระหนักในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทางแก้ไขที่เป็นไปได้ การสนทนานี้ทำให้ทราบความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อความจริงรอบตัวและสิ่งที่จะกระทำตามสภาพความจริงนั้น การสนทนาต้องเคารพซึ่งกันและกัน สรีรทฤษฎีการสอนและผู้เรียนสัมพันธ์กันในระดับที่เท่าเทียมกัน เป็นผู้ร่วมในการเรียนรู้ด้วยกัน ร่วมเรียนรู้และแก้ไขสถานการณ์ปัญหา

5. ประสิทธิภาพขององค์กร

องค์กรทั้งของรัฐบาลและเอกชน มักเกี่ยวข้องกับโครงการทางการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลากรขององค์กร ทำองค์กรให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นแนวทางที่จะปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์กรโดยอาศัยแนวทางการศึกษานอกระบบเป็นเครื่องมือ ไม่ว่าจะเป็นการอบรม การศึกษาและการพัฒนา ซึ่งรวมเรียกว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพให้องค์กร มักยอมรับแนวคิดและความเชื่อของกลุ่มพฤติกรรมนิยม ที่สนใจเฉพาะพฤติกรรมที่สังเกตได้เท่านั้น โดยมุ่งที่จะควบคุมหรือปรับพฤติกรรม โดยการควบคุมหรือปรับสภาพแวดล้อม โดยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาองค์กรหรือบุคคล

มักกำหนดในรูปวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เพื่อให้สามารถสังเกตได้ วัดได้อย่างชัดเจน โดยเป้าหมายหลักของการพัฒนาองค์กรคือการพัฒนาศักยภาพของปัจเจกบุคคล ซึ่งส่งผลต่อศักยภาพขององค์กรด้วย

2. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาโปรแกรม

กระบวนการพัฒนาโปรแกรม มีแนวคิดดังนี้คือ (Boyle, 1981)

1. การมีส่วนร่วม

ยังคงมีแนวคิด 2 แนวทางในด้านของการมีส่วนร่วม แนวทางหนึ่งคือผู้สอนหรือผู้พัฒนาโครงการควรเป็นผู้พัฒนาโปรแกรม ส่วนผู้เรียน จะเรียนรู้และได้ประโยชน์จากการร่วมกิจกรรมของโครงการที่วางแผนไว้ อีกแนวคิดหนึ่งคือ ผู้เรียนควรมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในกระบวนการพัฒนาโปรแกรม บนความเชื่อที่ว่าผู้เรียนไม่ได้เรียนเนื้อหาเท่านั้น แต่ควรเรียนรู้กระบวนการแก้ปัญหา ซึ่งผู้เรียนสามารถนำกระบวนการแก้ปัญหาที่เรียนรู้นั้น ไปแก้ปัญหาได้ตลอดไปแม้ไม่มีผู้รู้และผู้พัฒนาโปรแกรมนั้นต่อไปแล้ว

2. ความต้องการและความสนใจ (need and interest)

แหล่งที่มาของความต้องการอาจแบ่งเป็นความต้องการของผู้เรียน ซึ่งมีความต้องการของตนเองเพื่อการพัฒนาและประโยชน์ของตนเอง ความต้องการของนักการศึกษา ซึ่งมุ่งจะให้ผู้เรียนเรียนรู้เนื้อหาเชิงวิชาการที่เป็นผลดีต่อผู้เรียนและชุมชน แต่อาจจะไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน เพราะแนวคิดและเนื้อหาสาระทางวิชาการเป็นผลดีต่อชุมชนแต่อาจจะขัดกับผลประโยชน์ของผู้เรียน และความต้องการของสถาบันที่ต้องปฏิบัติตามนโยบายและกำหนดเวลาที่จะอาจจะไม่ตรงกับความต้องการของผู้เรียนและสังคม ผู้พัฒนาโปรแกรมต้องเผชิญกับความต้องการที่แตกต่าง และต้องตัดสินใจเลือกที่จะพัฒนาโปรแกรมเพื่อตอบสนองแหล่งใดแหล่งหนึ่ง โดยสร้างเกณฑ์ในการเลือกขึ้นมาเพื่อใช้เกณฑ์นั้นตัดสินใจ

3. ความสมดุลของโครงการ (balance program)

ผู้พัฒนาโปรแกรมจะต้องคำนึงถึงความสมดุลของการออกแบบโปรแกรมที่สามารถตอบสนองกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย มิใช่ตอบสนองเพียงบางคน เพื่อที่จะให้โปรแกรมนั้นมีประสิทธิภาพ

4. การประเมิน (evaluation)

แนวทางการประเมินโปรแกรมนั้น บางคนเชื่อว่าน่าจะเป็นหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญภายนอก โดยประเมินตามวัตถุประสงค์ของโปรแกรมที่กำหนดไว้ ส่วนบางความเห็นก็คิดว่าบุคคลที่มีส่วนตั้งแต่เริ่มโครงการ เป็นผู้ที่มีฐานะเหมาะสมสมควรเป็นผู้ประเมินโครงการ

5. การตัดสินใจ (decision making)

การที่ผู้พัฒนาโครงการเป็นผู้ตัดสินใจกำหนดเป้าหมายของโปรแกรม เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้พัฒนาโปรแกรมผลักดันความเชื่อ ค่านิยม ทักษะคติ ของตนเองไปสู่ผู้เรียน จึงเสนอแนวคิดให้ผู้เรียนพัฒนาความเชื่อ ค่านิยม เจตคติของตนเองโดยอาศัยกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งกระบวนการนี้ช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดวุฒิภาวะและสามารถนำตนเองในการเรียนรู้ได้

6. การสนับสนุน (support)

การสนับสนุนทางการเงินในการพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษา ยังเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันอยู่ มุมมองหนึ่งเห็นว่าการจัดการศึกษานอกระบบควรเป็นบริการแก่ประชาชนโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย การเก็บเงินอาจจะเป็นการปิดกั้นประชาชนผู้ไม่สามารถจ่ายเงินได้ อีกมุมมองหนึ่งเห็นว่าการศึกษานอกระบบที่มีคุณภาพควรจำเป็นที่จะต้องได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายจากผู้เรียน นอกจากนั้นการที่ผู้เรียนต้องจ่ายเงิน เป็นการสร้างความรู้สึกรับผิดชอบค่าของตนเอง โดยที่โปรแกรมแบบให้เปล่าไม่สามารถสร้างได้

7. จุดเน้น (focus)

มีความเชื่อเรื่องกลุ่มเป้าหมายในการเรียน บางคนเห็นว่าควรเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ ข้อจำกัดของการศึกษานอกระบบรายบุคคลจะบริการประชาชนได้มากเท่าใด ความเชื่อที่สองคือ การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเกิดขึ้นได้ดีที่สุดในสถานะ “กลุ่ม” ด้วยเหตุที่กลุ่มเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม โดยรายบุคคลขาดลักษณะเชิงสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้โดยบังเอิญจากกลุ่ม ในแง่อัตราส่วนค่าใช้จ่ายผลตอบแทนการเรียนรู้แบบกลุ่มประหยัดกว่ารายบุคคล ความเชื่อที่สาม เชื่อในการจัดการเชิงชุมชน ว่าสามารถครอบคลุมประเด็นทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมอย่างกว้างขวาง การแก้ปัญหาต้องมีความเข้าใจในปัญหาอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย ไม่สามารถแก้ปัญหาใดเพียงปัญหาหนึ่งได้ การเชื่อมโยงการแก้ปัญหาจึงต้องครอบคลุม

8. คุณภาพ (quality)

คุณภาพทางการศึกษานอกระบบมีความสำคัญ ซึ่งตัวชี้วัดคุณภาพในการศึกษามี 2 ส่วน คือเชิงปริมาณ เช่นจำนวนผู้เข้าร่วมในโครงการ คะแนนความก้าวหน้าหลังเข้ารับการอบรม หรือควรเป็นเชิงคุณภาพ เช่นการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมโปรแกรม การประเมินผลตนเองของผู้เรียนเอง ตัวชี้วัดคุณภาพทั้ง 2 แนวมีเหตุผลสนับสนุนแนวทางของตนเอง ในเชิงปริมาณ มีจุดเด่นด้านการวัดที่มีความเชื่อถือได้ และวัดได้ชัดเจน สำหรับในเชิงคุณภาพ ก็สามารถบอกคุณภาพในเชิงนามธรรมที่อาจจะเป็นไปได้ทั้งในทางอารมณ์และสติปัญญาแสดงระดับได้จากการเปรียบเทียบเชิงสัมพัทธ์ (relative)

จากรายละเอียดของความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ ผู้เรียน การสอน ผู้สอน และจุดประสงค์ของการศึกษานอกระบบ สามารถพิจารณาได้ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการกำหนดกระบวนการ

การพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งในการพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังกล่าว สามารถจำแนกออกเป็นโปรแกรมแบบต่างๆ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ

ประเภทของโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

โปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้คือ (Boyle, 1981 อ้างถึงใน ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ, 2543)

1. โปรแกรมเชิงพัฒนา (Development Programs) เป็นโปรแกรมที่ศึกษาและระบุปัญหาของกลุ่มบุคคล ชุมชน เพื่อจัดกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบเพื่อช่วยประชาชนแก้ปัญหาต่างๆ ในชุมชนของตนเอง ประชาชนต้องเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมของตนเอง ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจจะได้รับการแก้ไขโดยใช้โปรแกรมเชิงพัฒนาจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้ประชาชนและชุมชน ซึ่งโปรแกรมเชิงพัฒนาแตกต่างจากรูปแบบอื่นคือ จุดเริ่มต้นของโปรแกรมเชิงพัฒนา มักเกิดในสถานการณ์ที่คลุมเครือ แม้ประชาชนยอมรับว่าเป็นปัญหาและต้องการแก้ไข แต่มักจะไม่สามารถระบุปัญหาและสาเหตุที่แท้จริงไม่ชัดเจน หรือแม้แต่ว่ากึ่งจัดอันดับความสำคัญของปัญหาได้ เพียงแต่ทุกคนเห็นตรงกันว่าควรมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่าเดิม

ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของโปรแกรมเชิงพัฒนาคือ การใช้ความรู้เป็นเครื่องมือนำไปสู่การแก้ปัญหาอันเป็นเป้าหมายของโปรแกรม ดังนั้นในการถ่ายโอนความรู้ หรืออาจจะเน้นว่าการเรียนรู้ทั้งองค์ความรู้ เจตคติ และทักษะความชำนาญ มักจะเป็นผลที่เกิดขึ้นจากโปรแกรมเชิงพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ การอำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้ เป็นวิธีการหลักให้บรรลุเป้าหมาย ในการประเมินผลโปรแกรมเชิงพัฒนานี้ ถ้าพบว่าโปรแกรมสามารถค้นพบแนวทางแก้ไข ก็ถือว่าโปรแกรมประสบความสำเร็จ หรือพบว่าถ้าประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขึ้นในทางใดทางหนึ่ง แม้ว่าจะค้นพบแนวทางที่ดีหรือไม่ก็ตาม การที่ประชาชน หรือชุมชนพัฒนาขึ้น ถือว่าเป็นผลที่คุ้มค่าของโปรแกรมเชิงพัฒนา

2. โปรแกรมเชิงสถาบัน (Institutional program) เป็นโปรแกรมที่มุ่งหมายให้เกิดการปรับปรุง และพัฒนาความสามารถพื้นฐานของบุคคล เพื่อพัฒนาบุคคลให้ก้าวหน้า เป็นการเน้นการสอนเนื้อหาวิชาการ เพื่อการพัฒนาบุคคลให้ก้าวหน้า พื้นฐานที่ใช้ประกอบการตัดสินใจในกระบวนการวางโปรแกรมเชิงสถาบัน คือเหตุผล และลำดับการจัดวางเนื้อหาขององค์ความรู้ในเรื่องนั้นๆ นักการศึกษานอกระบบทำหน้าที่ช่วยผู้เรียนได้เรียนรู้และเชี่ยวชาญในวิชาการ ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดโดยโปรแกรมเชิงสถาบัน จะมีโครงสร้างตามรูปแบบตามหลักวิชาการอย่างเคร่งครัดและมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน นักพัฒนา ประชาชน ผู้ประกอบอาชีพต่างๆ อาจจะต้องเข้าร่วมโปรแกรมเชิงสถาบัน เพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

3. โปรแกรมเชิงสารสนเทศ (Informal Programs) เป็นโปรแกรมที่มุ่งที่การแลกเปลี่ยน ข่าวสาร ความรู้ ระหว่างนักการศึกษาหรือผู้วางโปรแกรม เป็นการตอบสนองสถานการณ์ที่มีผลการวิจัยใหม่ การค้นพบใหม่ ผู้วางโปรแกรมเชิงสารสนเทศ เป็นผู้ตัดสินใจคัดเลือกข่าวสาร และ เนื้อหาความรู้ที่ควรเผยแพร่ ความสำเร็จของโปรแกรมเชิงสารสนเทศ ขึ้นอยู่กับระดับความพร้อม ในการเผยแพร่ เนื้อหาความรู้ข่าวสาร รวมทั้งระดับการนำความรู้และข่าวสารที่เผยแพร่ไปใช้

โดยสรุป โปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยทั่วไป แม้ว่าสามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบดังกล่าว แต่ในทางปฏิบัติ โครงการใหญ่มักจะมีโครงการย่อยประกอบและดำเนินการต่อเนื่องเป็นระยะเวลาหนึ่ง มิใช่เพียงโครงการเดียวโดดๆ ในช่วงเวลาสั้นๆเท่านั้น โดยธรรมชาติของโครงการศึกษานอกระบบมักจะอยู่ในรูปของโครงการเชิงพัฒนาที่มุ่งแก้ปัญหา โดยมีประชาชนและองค์กรต่างๆเข้ามามีส่วนร่วมในโปรแกรม โปรแกรมเชิงพัฒนามักจะมีโปรแกรมเชิงสถาบันและเชิงสารสนเทศ เป็นโปรแกรมย่อยหลายโปรแกรมประกอบ ต้องมีการดำเนินการสืบเนื่องจนกระทั่งบรรลุวัตถุประสงค์ในการแก้ปัญหา

โปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียนทั้ง 3 รูปแบบ สามารถเปรียบเทียบเชิงวิเคราะห์ได้ดังนี้ คือ (Boyle, 1981 อ้างถึงในอุ๋นตา นพคุณ, 2546)

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบเชิงวิเคราะห์ประเภทของโปรแกรม

องค์ประกอบ	โปรแกรมเชิงพัฒนา	โปรแกรมเชิงสถาบัน	โปรแกรมเชิงสารสนเทศ
เป้าหมายหลัก	การกำหนดความต้องการและปัญหาของบุคคล กลุ่มหรือชุมชน	การส่งเสริมความเจริญอกงามและพัฒนาความสามารถทักษะความรู้สมรรถภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล	การแลกเปลี่ยนข้อมูลสารสนเทศ
แหล่งที่มาของการกำหนดวัตถุประสงค์	ส่วนใหญ่พัฒนามาจากความต้องการหรือปัญหาของผู้รับบริการ	ส่วนใหญ่พัฒนามากจากความรู้ในศาสตร์และจากการศึกษา	ส่วนมากพัฒนามาจากความรู้หรือข้อมูลใหม่ๆที่ได้มาจากผลการวิจัยกฎหมายใหม่หรือมาตรการใหม่ๆ

องค์ประกอบ	โปรแกรมเชิงพัฒนา	โปรแกรมเชิงสถาบัน	โปรแกรมเชิงสารสนเทศ
วิธีใช้ความรู้	ความรู้เนื้อหาสาระเป็นวิธีการหรือเครื่องมือเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์	โปรแกรมจะให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนว่าผู้เรียนได้รับเนื้อหาความรู้มากน้อยเพียงใด และวิธีการใดที่จะให้ความรู้ได้มากที่สุด	เป็นการถ่ายโอนเนื้อหาสาระไปให้ผู้เรียนเพื่อสามารถนำไปใช้ได้ทันที
ความเกี่ยวข้องของผู้เรียน	เกี่ยวข้องในการกำหนดความต้องการหรือปัญหา ขอบเขต หรือ ลักษณะ ของโปรแกรม	เกี่ยวข้องในการนำประสบการณ์จากการเรียนรู้ไปปฏิบัติ	ส่วนมากเกี่ยวข้องในฐานะผู้รับสารสนเทศ
บทบาทของนักพัฒนาโปรแกรม	เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอนตั้งแต่การกำหนดปัญหาจนถึงการประเมินผล บทบาทอื่นๆ เช่น ส่งเสริมให้กำลังใจ ดูแลความเรียบร้อยและและรายงานผล	ถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการเรียนการสอน	ให้คำตอบสำหรับคำถามเกี่ยวกับสารสนเทศต่างๆ
มาตรฐานเกี่ยวกับประสิทธิผล	เกณฑ์ประสิทธิผลคือคุณภาพในการแก้ปัญหาและระดับของการแก้ปัญหาเป็นของกลุ่มบุคคล กลุ่มคน และชุมชนต่างๆ	เกณฑ์ประสิทธิผลคือผู้เรียนมีความเชี่ยวชาญด้านเนื้อหาสาระหรือสมรรถภาพในด้านต่างๆ	เกณฑ์ประสิทธิผลคือจำนวนประชาชนที่ได้รับสารสนเทศและปริมาณของสารสนเทศที่ได้เผยแพร่

ในการจัดประเภทโปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียนของ Boyle ที่ได้เสนอมานี้ ถ้าจะเปรียบเทียบ กับโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศไทย โปรแกรมเชิงพัฒนาที่กล่าวถึงนั้นสามารถจำแนกได้ตามที่หน่วยงานต่างๆดำเนินการอยู่ได้ เช่น โปรแกรมเชิงพัฒนา จะ

คล้ายคลึงกับงานของกรมการพัฒนาชุมชนที่ปฏิบัติงานด้านพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในกลุ่มต่างๆ ที่ให้ความสำคัญเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนกับเจ้าหน้าที่ในการแก้ปัญหาของชุมชนหรืองานของกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่มีวัตถุประสงค์ต้องการให้ผู้รับบริการคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น สำหรับโปรแกรมเชิงสถาบันในประเทศไทย ส่วนมากเป็นโปรแกรมการฝึกอบรมของสถาบันและองค์กรที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาบุคลากร เช่นสถาบันฝึกอบรมของกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ หรือของบริษัทในภาคเอกชน ส่วนโปรแกรมเชิงสารสนเทศ จะเป็นการศึกษาประเภท การศึกษาตามอัธยาศัยที่สถาบันและองค์กรต่างๆจัดขึ้น ซึ่งส่วนมากจะใช้สื่อที่เป็นบุคคลและสื่อมวลชน เช่นวิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ (อุ้นตา นพคุณ, 2546)

นอกจากการจัดประเภทโปรแกรมตามแนวคิดของBoyle แล้ว สิ่งที่มีความสำคัญในการศึกษาด้านการพัฒนาโปรแกรม คือการศึกษารูปแบบการพัฒนาโปรแกรมซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

รูปแบบการพัฒนาโปรแกรม

Boone (1992) ได้ให้ความหมายของการพัฒนารูปแบบการพัฒนาโปรแกรมว่า คือ กระบวนการที่ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ที่ในแต่ละขั้นตอนประกอบด้วยกิจกรรมที่ผู้เรียนร่วมมือกับนักพัฒนาโปรแกรมวางแผนสร้างแผนการเรียนการสอน นำแผนการสอนไปปฏิบัติและประเมินผลกระบวนการเรียนการสอนที่ได้ปฏิบัติ โดยผู้วิจัยขอเสนอรูปแบบในการพัฒนาโปรแกรมของนักศึกษานอกกระบบโรงเรียน ดังนี้ (Boone,1992 อ้างถึงในอุ้นตา นพคุณ,2546 และชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ, 2543)

ตารางที่ 2 รูปแบบในการพัฒนาโปรแกรมของนักศึกษานอกกระบบโรงเรียน

ชื่อผู้เขียน	การวางแผน	การสร้างแผนการสอนและการปฏิบัติ	การประเมินผล
Beal, Blount and Johnson(1966)	ขั้นตอนที่1 วิเคราะห์ระบบต่างๆในสังคม ขั้นตอนที่2 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่กลุ่มต่างๆคาดหวังไว้ ขั้นตอนที่4 ศึกษาสถานการณ์และบริบททางสังคม	ขั้นตอนที่ 22 วางแผนการปฏิบัติงาน ขั้นตอนที่ 24 ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ ขั้นตอนที่ 26-28 ปฏิบัติการ	ขั้นตอนที่ 3-31 ประเมินผลว่าสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือไม่ และควรจะดำเนินการอะไรต่อไป ขั้นตอนที่ 34 ปฏิบัติการต่อไป

ชื่อผู้เขียน	การวางแผน	การสร้างแผนการสอน และการปฏิบัติ	การประเมินผล
Beal, Blount and Johnson (ต่อ)	<p>ทางสังคม</p> <p>ขั้นตอนที่ 6 กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างระบบต่างๆในชุมชน</p> <p>ขั้นตอนที่ 8 ประสานงานกับกลุ่มต่างๆที่จะช่วยพัฒนาโปรแกรมได้</p> <p>ขั้นตอนที่ 10 พบผู้ที่จะให้ความเห็นชอบทางกฎหมาย</p> <p>ขั้นตอนที่ 12พบผู้ที่จะกระจายข่าวเกี่ยวกับโปรแกรม</p> <p>ขั้นตอนที่ 14 กำหนดความต้องการและปัญหาจากฝ่ายต่างๆ</p> <p>ขั้นตอนที่ 16 ตกลงร่วมกันว่าจะพัฒนาโปรแกรมขึ้นมาและนำไปปฏิบัติ</p> <p>ขั้นที่ 18 สังเคราะห์ความต้องการและปัญหาเพื่อกำหนดเป็นเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการพัฒนาโปรแกรม</p> <p>ขั้นตอนที่ 20 เลือกวิธีการและกิจกรรม</p>		

ชื่อผู้เขียน	การวางแผน	การสร้างแผนการสอนและการปฏิบัติ	การประเมินผล
M.S.Knowles (1970)	<p>การสร้างบรรยากาศ</p> <ul style="list-style-type: none"> - จุดมุ่งหมายในการสร้างบรรยากาศทางการศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่ดี เช่น - ความเป็นประชาธิปไตย - การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการ <p>จัดโครงสร้างองค์กรด้วยคณะกรรมการต่างๆ</p> <p>การวิเคราะห์ความต้องการของ</p> <ul style="list-style-type: none"> - บุคคล องค์กรชุมชน <p>การกำหนดวัตถุประสงค์</p> <p>เพื่อเป็นแนวทางและจุดเริ่มต้นกระบวนการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ลำดับความต้องการและจัดเป็นความต้องการทางการศึกษาและการปฏิบัติ <p>นำความต้องการไปพิจารณาว่าสอดคล้องกับปรัชญาของสถาบัน ความเป็นไปได้และความสนใจของบุคคล</p>	<p>การนำโปรแกรมไปปฏิบัติ</p> <ul style="list-style-type: none"> - การคัดเลือก การฝึกอบรม -การจัดกระบวนการต่างๆ -การแนะแนวทางการศึกษา -การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้มุ่งสามัคคีในกลุ่ม -ใช้หลักการทางศิลปะการเลือกรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย 	<p>การประเมินผลและการวิเคราะห์ใหม่</p> <ul style="list-style-type: none"> - การพิจารณาคุณค่าและประโยชน์ในด้านพฤติกรรมและเชิงปริมาณ เช่น ใครเมื่อไร -การพัฒนาจุดมุ่งหมายของโปรแกรมและการพิจารณากระบวนการและพฤติกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ทางการศึกษาและการปฏิบัติที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ การตั้งประเด็นคำถามเพื่อพัฒนาโปรแกรมต่อ -การรวบรวมข้อมูลทำการวิเคราะห์และแก้ไขเปลี่ยนแปลง

ชื่อผู้เขียน	การวางแผน	การสร้างแผนการสอนและการปฏิบัติ	การประเมินผล
M.S.Knowles (ต่อ)	- ความต้องการที่ผ่านขั้นตอนการพิจารณา คือ วัตถุประสงค์ของโปรแกรม		
Boyle(1981)	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสร้างพื้นฐานปรัชญาในการวางโครงการ 2. การวิเคราะห์สถานการณ์ของปัญหาและความต้องการ 3. การมีส่วนร่วมในกระบวนการวางโครงการของกลุ่มเป้าหมาย 4. ระดับความรู้ ปัญหาและสถานภาพของกลุ่มบุคคลที่จะมีส่วนร่วม 5. แหล่งข้อมูลเพื่อการพิจารณากำหนดวัตถุประสงค์ 6. ข้อจำกัดด้านบุคคลและสถาบัน 7. เกณฑ์สำหรับการจัดลำดับความสำคัญ 8. ความยืดหยุ่นของแผนโครงการ 	<ol style="list-style-type: none"> 10. การเลือกและดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ 11. การเลือกรูปแบบของกิจกรรมการเรียนรู้ 12. การใช้ประโยชน์จากประสบการณ์สัมพันธ์ 13. การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร 	<p>การประเมินประสิทธิภาพ ผลสำเร็จ ผลกระทบ</p> <p>การประชาสัมพันธ์และรายงานผลของโครงการ</p>

ชื่อผู้เขียน	การวางแผน	การสร้างแผนการสอนและการปฏิบัติ	การประเมินผล
	9. การได้รับความเห็นชอบเชิงกฎหมาย และได้รับการสนับสนุนจากอำนาจที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ		
Houle (1996)	<p>1. การระบุกิจกรรมทางการศึกษาที่เป็นไปได้</p> <p>2. การตัดสินใจด้านกระบวนการที่จะนำไปใช้</p> <p>3. การระบุวัตถุประสงค์และการปรับให้เหมาะสม การออกแบบรูปแบบที่เหมาะสมทางด้านทรัพยากร ผู้นำ วิธีการ ตาราง กำหนดการ ลำดับ เรื่อง การเสริมแรงทางสังคม การทำให้อยู่ในรูปแบบของปัจเจกบุคคล บทบาทและความสัมพันธ์</p> <p>4. เกณฑ์ทางการประเมินผล และความชัดเจนของการออกแบบ</p>	<p>1. รูปแบบที่ใช้มีความเหมาะสม ทั้งในด้านการแนะนำผู้เรียน การดำเนินชีวิตของผู้เรียน งบประมาณการเงินที่สนับสนุน การตีความหมาย</p> <p>2. การนำไปสู่ผลกระทบ</p>	การวัดผลลัพธ์และการประเมิน

โปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่กล่าวมา มีความหลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการและปัญหาของประชาชนที่มีสภาพแวดล้อมและบริบทที่ต่างกัน ดังนั้นในการเลือกจะนำโปรแกรมใดไปใช้ นักการศึกษานอกระบบจะต้องคำนึงถึงเรื่องนี้ด้วยเพื่อที่จะเลือกโปรแกรมได้อย่างเหมาะสม

แนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาโปรแกรม

ในการพัฒนาโปรแกรม มีหลักการในการดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาโปรแกรมดังนี้คือ (Boyle, 1981)

1. การสร้างพื้นฐานปรัชญาในการวางโปรแกรม (philosophy basis for programming)

การวิเคราะห์ความเชื่อของผู้วางโครงการเป็นสิ่งสำคัญอันเป็นพื้นฐานในการวางโปรแกรม แม้จะเป็นสิ่งที่กระทำไม่ถ่วงน้ำหนัก ความเชื่อมีอิทธิพลอย่างมาก ในการเลือกปฏิบัติในขั้นตอนของการวางโปรแกรม ตั้งแต่การเลือกแหล่งข้อมูลเพื่อศึกษาวิเคราะห์ ปัญหาและสาเหตุซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของผู้ที่มีความเชื่อและปรัชญาที่แตกต่างกัน จะเลือกแหล่งข้อมูลเพื่อศึกษาวิเคราะห์ ปัญหาและสาเหตุซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นผู้ที่มีความเชื่อและปรัชญาแตกต่างกัน จะเลือกแหล่งข้อมูลและวิธีวิเคราะห์ต่างกัน ความแตกต่างตามความเชื่อเชิงปรัชญาจะมีผลในทุกขั้นตอนจนกระทั่งขั้นตอนสุดท้ายคือการประเมินโปรแกรมและการรายงานความสำเร็จของโปรแกรม

2. การวิเคราะห์สถานการณ์ของปัญหาและความต้องการ (situational analysis of problem and needs)

ขั้นตอนการวิเคราะห์สถานการณ์ของปัญหาและความต้องการ เป็นขั้นตอนที่สำคัญมากในการวางโปรแกรม เนื่องจากขั้นตอนนี้จะนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโปรแกรม การวิเคราะห์สถานการณ์ เป็นการศึกษ วิเคราะห์ แปลความ พิจารณาสถานการณ์เกี่ยวกับกลุ่มบุคคลเป้าหมายและชุมชน จุดเริ่มต้นของกระบวนการวางโปรแกรมมักเริ่มจากสถานการณ์ที่คลุมเครือ อาจะกำหนดความต้องการที่ชัดเจนยังไม่ได้ หรือแม้มีการกำหนดความต้องการได้ แต่ก็อาจจะเป็นความต้องการที่มีใช้ความต้องการที่แท้จริง จึงยังต้องการนำมาวิเคราะห์ เลือกและจัดลำดับความสำคัญตามสภาพความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ รวมทั้งตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่จะนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์

3. การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาโปรแกรมของกลุ่มเป้าหมาย (Involvement of potential clientele)

ผู้วางโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบต้องตัดสินใจในรายละเอียดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม เช่น ใครบ้างควรมีส่วนร่วม ควรมีส่วนร่วมอย่างไร มากน้อยแค่ไหน นำมาใช้ในการวิเคราะห์ลึกซึ้งเท่าใด ให้น้ำหนักความสำคัญแค่ไหน การตัดสินใจดังกล่าวมีผลต่อการเลือกกิจ

กรรมต่างๆในกระบวนการมีส่วนร่วม รูปแบบของโครงการและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมของบุคคลเป้าหมายเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ต้องพิจารณาประกอบด้วย

4. ระดับความรู้ ปัญญา สถานภาพทางสังคมของกลุ่มบุคคลที่จะมีส่วนร่วม (level of intellectual and social development of potential clientele)

กิจกรรมโครงการการศึกษานอกระบบ เป็นกิจกรรมที่มีเป้าหมายให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ควรเน้นในสภาพชีวิตจริง และผู้เรียนเป็นผู้กระทำ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และรับผิดชอบในกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ดังนั้น นักศึกษานอกระบบต้องให้ความสำคัญในประเด็นความแตกต่างระหว่างบุคคลของกลุ่มคนที่เข้ามาส่วนในการพัฒนาโปรแกรม ซึ่งความแตกต่างระหว่างบุคคลอาจจะเป็นทั้งปัจจัยในเชิงบวกและปัจจัยลบได้ทั้งสิ้น ผู้วางโครงการจึงต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในการตัดสินใจเลือก

5. แหล่งข้อมูลเพื่อการพิจารณากำหนดวัตถุประสงค์ (source of investigates and analyzes in determining program objective)

ผู้วางโปรแกรมควรพยายามใช้ประโยชน์มากที่สุด จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ยิ่งจำนวนแหล่งข้อมูลหลากหลาย และหลากหลายเท่าใด ก็ยิ่งช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์ได้ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการ มีความเป็นไปได้สูงเท่านั้น แหล่งข้อมูลที่นิยม คือผู้เรียนหรือประชาชนที่ร่วมโปรแกรมนั้นเอง ชุมชน สภาพเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน และความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา

รูปแบบของโปรแกรมมีส่วนในการพิจารณาเลือกชนิดของข้อมูลและแหล่งของข้อมูล การกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรมเชิงพัฒนาต้องยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงตามข้อมูลซึ่งทำให้วัตถุประสงค์ต้องมีการเปลี่ยนทิศทางตามไปด้วย ซึ่งโปรแกรมเชิงพัฒนามักเริ่มจากสภาพการณ์ที่คลุมเครือ ดังนั้นในการศึกษาแหล่งข้อมูลเบื้องต้น อาจกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ระดับหนึ่ง แต่เมื่อการศึกษาแหล่งข้อมูลและการดำเนินงานของกลุ่มเป้าหมายคืบหน้าไป ระดับความต้องการอาจจะพัฒนาอีกซึ่งเพิ่มมากขึ้น อาจจะทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ตามความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไป

6. ข้อจำกัดด้านบุคคลและสถาบัน (constitutional and individual constrains)

ในการพัฒนาโปรแกรม ควรตระหนักถึงข้อจำกัดด้านบุคคลและด้านสถาบัน ข้อจำกัดเหล่านี้ อาจจะปรากฏให้เห็นชัดเจนบ้าง หรือเห็นไม่ชัดเจนบ้าง ข้อจำกัดเหล่านี้ อาจจะลดลงบ้าง ถ้ามีการจัดการที่ดี ที่สำคัญคือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวางโปรแกรมการศึกษาต้องตระหนักในความสำคัญของข้อจำกัดและยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวางโปรแกรม

7. เกณฑ์สำหรับจัดลำดับความสำคัญ (criteria for establishing program priorities)

การจัดลำดับความสำคัญ เป็นกระบวนการที่ช่วยในการตัดสินใจขั้นต้น โดยการกำหนด

เกณฑ์ต่างๆ กลุ่มเป้าหมายควรมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์ เพื่อให้การตัดสินใจและจัดลำดับความสำคัญเป็นที่ยอมรับและสมเหตุสมผลตามสภาพการณ์จริง

8. ความยืดหยุ่นของแผนโปรแกรม (degree of flexibility of planned programs)

ความยืดหยุ่นและความสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เป็นหลักสำคัญของการวางโครงการประเมินอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้มีการปรับปรุงทิศทางของโครงการให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงทั้งในด้านทรัพยากรและปัญหา

9. การได้รับความเห็นชอบเชิงกฎหมายและการสนับสนุนจากอำนาจที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (legitimation and support with formal and informal power situation)

ในหลายขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาโครงการที่จำเป็นจะต้องเกิดการยอมรับและเห็นชอบเชิงกฎหมายและการสนับสนุนจากแหล่งอำนาจทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ชุมชนและองค์กรท้องถิ่นมีบทบาทและอำนาจที่จะปฏิเสธหรือยอมรับและสนับสนุนกระบวนการทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มศึกษาสภาพการณ์จนกระทั่งการประเมินโปรแกรม ดังนั้นผู้พัฒนาโปรแกรมและเจ้าหน้าที่พึงสังวรในประเด็นนี้ ซึ่งมีความละเอียดอ่อนมาเป็นอันมาก

10. การเลือกและดำเนินการกิจกรรมการเรียนรู้ (selecting and organizing learning experience)

ผู้พัฒนาโปรแกรมจำเป็นจะต้องตรวจสอบความเชื่อเชิงปรัชญาของตนเองและองค์กรสร้างเป็นกรอบความคิดเชิงปรัชญา แล้วจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความเชื่อเชิงปรัชญาในการจัดการศึกษานอกระบบ

11. การเลือกรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ (identify instructional design)

ผู้พัฒนาโปรแกรมต้องตัดสินใจเลือกรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งมีข้อพิจารณาดังนี้คือ วัตถุประสงค์การเรียนรู้ ความสนใจและคุณลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย ประสบการณ์เดิมของกลุ่มเป้าหมาย ความพร้อมของทรัพยากร ความสนใจและความถนัดของผู้พัฒนาโปรแกรม โดยให้สอดคล้องกับปรัชญาในการจัดการศึกษานอกระบบ และโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ในด้านการเลือกวิธีการ เทคนิคและอุปกรณ์ ซึ่งวิธีการในที่นี้หมายถึงวิธีการในการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งหรือแนวทางที่เป็นระบบในการเข้าถึงประชาชน (กลุ่ม ปัจจุบันบุคคล หรือกลุ่มเป้าหมาย) เทคนิค หมายถึง รูปแบบการเสนอเอกสารที่ต้องการให้มีการเรียนรู้ (รูปแบบการบรรยาย การสัมมนาเป็นคณะ การอภิปรายกลุ่มหรือการศึกษาดูงาน) ส่วนอุปกรณ์หมายถึง อุปกรณ์หรือสภาพแวดล้อมที่จัดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน (ภาพยนตร์ วิทยุ การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ) ซึ่งในการเลือกวิธีการหรือเทคนิคในการสอนใด ผู้รับผิดชอบในการวางแผนจัดโปรแกรมควรจะเลือกวิธีการสอนให้เหมาะสมกับแนวคิดการสอน การเรียนรู้และความสามารถความถนัดของผู้สอน

12. การใช้ประโยชน์จากการประชาสัมพันธ์ (utilizing instructional design)

ผู้วางโปรแกรมจำเป็นต้องประชาสัมพันธ์โครงการอย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จ โปรแกรม การประชาสัมพันธ์จะทำให้บุคคลเป้าหมายและชุมชนมีความรู้สึที่ดี ความเข้าใจอันดี รับทราบความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งช่วยสร้างความร่วมมือของบุคคลและเป้าหมายชุมชน

13. การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร (obtaining resources necessary to support the program)

บุคคลเป้าหมายของโปรแกรมการศึกษานอกระบบในอนาคต มีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้น การสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ ผู้พัฒนาโปรแกรมควรเปิดโอกาสให้ผู้มีอิทธิพลในการตัดสินใจ สนับสนุนทรัพยากรดังกล่าว เข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาโปรแกรมเพื่อความเข้าใจที่ดี และเพิ่มการยอมรับในโปรแกรมดังกล่าว

14. การประเมินประสิทธิภาพ ผลสำเร็จและผลกระทบ (determining the effectiveness, result, and/or impact)

การประเมินการศึกษานอกระบบที่เหมาะสม และเชื่อถือได้ เป็นสิ่งที่จำเป็น การประเมินโปรแกรมอย่างเป็นทางการและระบบอาจจะเป็นเรื่องสิ้นเปลืองและใช้เวลาและแรงงานมากเช่นเดียวกัน แต่การประเมินอย่างไม่เป็นทางการก็อาจจะสร้างปัญหาเรื่องความไม่น่าเชื่อถือได้ ดังนั้นเป็นการยากที่ผู้วางโปรแกรมต้องเลือกและตัดสินใจ

การประเมินผลโปรแกรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ดังต่อไปนี้คือ (ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ, 2543)

1. การประเมินที่มุ่งเน้นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความสามารถและความก้าวหน้าของผู้เรียน ดังนั้น สิ่งที่เป็นจำเป็นของรูปแบบนี้คือ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แล้ว ตัวแปรที่จะวัดต้องสามารถวัดในเชิงปริมาณได้ หรือต้องวิเคราะห์คะแนนจากการทดสอบได้นั่นเอง นอกจากนั้นต้องทราบช่วงห่างระหว่างเป้าหมายและความสามารถในปัจจุบัน วิธีการที่ใช้คือ กำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม แล้วมีการวัดผลสัมฤทธิ์ จุดเด่นของรูปแบบนี้คือ มีการกำหนดเป้าหมายความก้าวหน้าของผู้เรียนอย่างชัดเจน

2. การตัดสินใจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มความมีเหตุผล มีหลักการในการตัดสินใจ ดังนั้นสิ่งจำเป็นของรูปแบบนี้คือ เป้าหมายทั่วไป เกณฑ์ ทางเลือก การคาดการณ์ เส้นทางการเวียนกลับของข้อมูลจากการปฏิบัติงาน (feedback loops) วิธีการที่ใช้มักจะเป็นการสำรวจสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และการสังเกต จุดอ่อนของรูปแบบนี้คือเน้นประสิทธิภาพมากเกินไป แต่มองข้ามคุณค่าของสิ่งที่อยู่เบื้องหลัง ส่วนจุดเด่นคือการมีการวกเวียนกลับของข้อมูลจากการปฏิบัติการเพื่อช่วยการตัดสินใจ

3. การไม่คำนึงถึงเป้าหมาย โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะวัดผลที่เกิดขึ้นและผลกระทบทั้งสิ้นของโครงการ ดังนั้นถึงจำเป็นในรูปแบบนี้คือ เกณฑ์ ผลกระทบทั้งสิ้นโดยไม่ยึดเพียงวัตถุประสงค์ของโครงการทั้งหมด จุดอ่อนของรูปแบบนี้คือ ให้ความสำคัญแก่ข้อมูลที่ได้จากเอกสารและการบันทึกมากเกินไป แต่จุดเด่นคือ แม้จะได้รับความร่วมมือจากบุคคลในโปรแกรมน้อย ก็สามารถได้ข้อมูลที่จำเป็น รูปแบบนี้ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกกับบุคคลเป้าหมายของโครงการ

สิ่งที่นักศึกษานอกระบบโรงเรียน ผู้จะทำการประเมินโปรแกรมและตัดสินใจเลือกรูปแบบวิธีการต้องรับทราบคือ ในการประเมินโปรแกรมในทางปฏิบัติจริง อาจจะไม่ยึดรูปแบบใดรูปแบบเดียว อาจจะเป็นการคัดแปลงและผสมผสานรูปแบบการประเมินมากกว่า 1 รูปแบบ ก็ได้

15. การประชาสัมพันธ์และรายงานผลโครงการ (communicating the value of the program to appropriate decision-makers)

เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการ การรายงานผลสำเร็จของโปรแกรมให้ผู้สนับสนุนโปรแกรมทราบเป็นสิ่งที่จะต้องกระทำ การรายงานควรแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผลสำเร็จ รวมทั้งความเข้าใจในอุปสรรคและข้อจำกัดของโปรแกรม วิธีการรายงานมีหลากหลาย ตั้งแต่ชนิดที่ไม่เป็นทางการ จนถึงลักษณะเป็นทางการในรูปของการประเมินหรือวิจัยเต็มรูปแบบ

กระบวนการพัฒนาโปรแกรม

ในการพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีจำนวนมาก ดังนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการพัฒนาโปรแกรม และกระบวนการพัฒนาโปรแกรมตามประเภทของโปรแกรม คือโปรแกรมเชิงพัฒนา โปรแกรมเชิงสถาบันและโปรแกรมเชิงสารสนเทศ จึงขอเสนอรายละเอียดของกระบวนการพัฒนาโปรแกรมแต่ละประเภท ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการตามกระบวนการ ดังนี้คือ (Boyle, 1981)

1. กระบวนการพัฒนาโปรแกรมเชิงพัฒนา

ขั้นที่ 1 กำหนดพื้นฐานสำหรับการพัฒนาโปรแกรม

ผู้พัฒนาโปรแกรม ควรมีความแน่ชัดในความเชื่อเชิงปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาโปรแกรม เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ธรรมชาติของผู้เรียน ผู้สอน และกระบวนการพัฒนาโปรแกรม ซึ่งการวางนโยบายของโครงการต้องเป็นที่เข้าใจอย่างชัดเจนในบรรดาผู้ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย

ในขั้นตอนนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลในอดีต ปัจจุบันและอนาคต เพื่อทำความเข้าใจ สถานการณ์ ข้อมูลที่ควรสนใจอาจจะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายและชุมชน จากเอกสารของสถาบันที่เกี่ยวข้องจากเอกสารวิชาการ ข้อมูลจากแหล่งต่างๆประกอบกัน ช่วยให้เข้าใจชุมชนและกลุ่มเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้อาจจะใช้วิธีการพบปะกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อ

เข้าใจปัญหา ความต้องการและความเป็นไปได้ของการพัฒนาโปรแกรม นอกจากนั้นควรศึกษาโครงการของหน่วยงานขององค์กรอื่นที่ดำเนินการอยู่ เพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน รวมทั้งศึกษาแหล่งทรัพยากร เช่น เงิน ความร่วมมือ อุปกรณ์ว่าเพียงพอในการดำเนินการว่าเพียงพอหรือไม่ ถ้าไม่เพียงพอควรหาเพิ่มเติม

ขั้นที่ 3 พิจารณาและกำหนดผลที่ต้องการจะให้เกิด

ในขั้นตอนนี้เป็นการกำหนดผลของสิ่งที่ต้องการจะให้เกิดจากการพัฒนาโปรแกรม โดยการกำหนดผลลัพธ์ที่ต้องการอย่างกว้างๆก่อน โดยผลลัพธ์นี้จะต้องให้สอดคล้องกับสถานการณ์ หลังจากนั้นนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์เฉพาะ ที่ระบุการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่ต้องการให้เกิดขึ้นในบุคคลเป้าหมายร่วมในโครงการ อันจะนำไปสู่ผลลัพธ์โดยรวม ที่สำคัญคือควรระบุให้ได้ว่าบุคคลผู้ร่วมโครงการต้องเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาอย่างน้อยที่สุดในด้านความรู้ เจตคติ และด้านทักษะ เท่าใดหรืออาจจะระบุปริมาณเนื้อหาความรู้ที่ต้องการสอน โดยในการตรวจสอบ ควรตรวจสอบทั้งวัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะให้แน่ใจว่ามีลักษณะดังนี้คือ ต้องสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์สถานการณ์ และประโยชน์ของโครงการตกอยู่กับกลุ่มเป้าหมาย ผลลัพธ์และประโยชน์ดังกล่าวเกิดจากกิจกรรมของโครงการที่วางไว้ และผลลัพธ์เหล่านั้นแม้เป็นเป้าหมายกลางของกลุ่มแต่ก็ควรยอมรับและยึดหยุ่นตามความต้องการและความแตกต่างระหว่างบุคคล

ขั้นที่ 4 กำหนดแหล่งทรัพยากรและความสนับสนุน

ในขั้นตอนนี้ควรพิจารณาความเพียงพอของทรัพยากรด้านเงิน กำลังคน อุปกรณ์ เครื่องมือและความพร้อมใช้ของทรัพยากรด้วย นอกจากนั้นยังควรกำหนดบุคคลที่มีความรู้สาขาต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรม รวมทั้งตรวจสอบว่าผู้นำของโครงการมีเวลาเพียงพอที่จะอุทิศให้กับโครงการ ประเด็นนี้มีความสำคัญอย่างมาก หากมองข้ามอาจจะทำให้เกิดการสะดุดในขั้นตอนต่างๆได้

ขั้นที่ 5 การวางแผนการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นตอนนี้เป็นการพิจารณาเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับ เรียงตามลำดับของประสบการณ์การเรียนรู้โดยมีข้อมูลประกอบการพิจารณาคือภูมิหลังที่อาจจะแตกต่างกันของผู้เรียน เช่น ประสบการณ์เดิม ระดับการศึกษา สถานะทางสังคม เป็นต้น นอกจากนั้นควรพิจารณาการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายให้เหมาะสมกับลักษณะและภูมิหลังของกลุ่มเป้าหมาย พิจารณาเลือกวิธีการเช่น ในรูปกลุ่มหรือรายบุคคล แล้วจึงเลือกเทคนิคของกิจกรรม กำหนดอุปกรณ์เครื่องมือตามความเหมาะสม และกำหนดบทบาทของคณะเจ้าหน้าที่ตามแผนการสอน

ขั้นที่ 6 แผนปฏิบัติการ

ขั้นตอนนี้ เป็นการเลือกกิจกรรมที่จะปฏิบัติ มีข้อควรพิจารณา 3 ประการคือ การกระตุ้นความสนใจให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการและเป็นกิจกรรม

เสริม(follow-up) โปรแกรมอย่างเพียงพอ เพื่อย้ำผลลัพธ์ให้มากขึ้น โดยดำเนินกิจกรรมในลักษณะที่มีความต่อเนื่องเพื่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้ และรวมทั้งศึกษาปัญหาและอุปสรรคปรับแผนการปฏิบัติตามความจำเป็น

ขั้นที่ 7 ความเชื่อถือได้ของโปรแกรม

ในระหว่างการดำเนินการ การประเมินโปรแกรมในแง่มุมต่างๆมีประโยชน์ต่อกระบวนการพัฒนาโปรแกรมตั้งแต่ต้นจนจบโครงการ ผู้จัดโปรแกรมควรจัดให้มีการประเมินในทุกขั้นตอน ซึ่งในการประเมินดังกล่าวจำเป็นต้องมีการเตรียมประเด็นและตัวชี้วัดซึ่งต้องรวบรวมเกณฑ์ที่ใช้ประกอบการพิจารณา เครื่องมือ และผู้รับผิดชอบในการรวบรวมข้อมูล ซึ่งรูปแบบและเทคนิคการประเมินขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยเช่น วัตถุประสงค์ของโปรแกรม หรือการใช้ประโยชน์ของผลการประเมิน หรือผู้รับผิดชอบการประเมิน เป็นต้น

ขั้นที่ 8 การรายงานผลลัพธ์และคุณค่าของโปรแกรม

ขั้นตอนนี้สามารถทำได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับบุคคลที่จะรับรู้รายงานนี้ ซึ่งมีหลายระดับตั้งแต่ ประชาชน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรม องค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้สนับสนุนโครงการ ฯลฯ รูปแบบรายงานและเนื้อหาของรายงานเป็นได้ตั้งแต่แบบไม่เป็นทางการ รายกลุ่มในการประชุม จนถึงเป็นรูปแบบที่เป็นทางการ เป็นรายงานการวิจัยเต็มรูปแบบ นอกจากนี้ควรมีการติดตามผลภายหลังโครงการ อาจจะเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มเพื่อยืนยันผลสำเร็จของโปรแกรม

2. กระบวนการพัฒนาโปรแกรมเชิงสถาบัน

โปรแกรมเชิงสถาบัน มีรูปแบบเป็นทางการมากกว่าโปรแกรมเชิงพัฒนา ด้วยเหตุที่เป็นโปรแกรมที่ริเริ่มจากสถาบันผู้จัด การวิเคราะห์ความต้องการหรือเนื้อหาการดำเนินการตามหลักวิชาการหรือพื้นฐานทางองค์ความรู้ โปรแกรมประเภทเชิงสถาบันจำนวนมาก มีวัตถุประสงค์ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลหรือพัฒนาความสามารถของปัจเจกบุคคล ดังนั้น องค์กรหรือสถาบันจะเป็นผู้พิจารณาว่าควรปรับปรุงหรือพัฒนาด้านปัญหา ด้านเจตคติ และด้านทักษะ หรือสมรรถภาพได้อย่างรวดเร็วถูกต้อง

การที่โปรแกรมทางการศึกษานอกระบบ โรงเรียนประเภทสถาบันให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาเชิงบุคคล จึงเน้นการวิเคราะห์ตัวผู้เรียนเป็นหลักมากกว่าการวิเคราะห์ในสถานการณ์ชุมชน ดังนั้นในการวางแผนความจำเป็นจึงอยู่ที่การเลือกเนื้อหาทางวิชาการที่เหมาะสม และการจัดให้มีความต่อเนื่อง (Continuity) การเรียงลำดับ (Sequence) และการผสมผสาน (Integration)

โปรแกรมเชิงสถาบันจะถูกนำมาใช้เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทที่มีประกาศนียบัตร มีการรับรองผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา การฝึกอบรมประจำการ ฯลฯ ขั้นตอนในการวางแผนโปรแกรมเชิงสถาบันมีดังนี้คือ (อุ้นตา นพคุณ, 2546)

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดผู้รับบริการ

1. การกำหนดว่าใครจะเป็นกลุ่มผู้รับบริการ ถ้าหากกลุ่มดังกล่าวสังกัดสถาบัน องค์กร สมาคมวิชาชีพ หรือกลุ่มในชุมชน การประสานกับองค์กรและกลุ่มดังกล่าวจะช่วยให้วัตถุประสงค์โปรแกรมกระจ่างขึ้น

2. ศึกษา วิเคราะห์ภูมิหลังของกลุ่มผู้รับบริการว่ามีความต้องการ คุณลักษณะ ความสามารถ ปัญหา ฯลฯ อะไรบ้าง

3. ศึกษาว่าหน่วยงานหรือองค์กรอื่นจัดโปรแกรมที่คล้ายคลึงกันหรือไม่เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน

ขั้นตอนที่ 2 ระบุเนื้อหาวิชา

1. พยายามเปรียบเทียบระดับความสามารถของผู้เรียนกับเนื้อหาที่จะสอน ซึ่งอาจจะใช้วิธีการทดสอบก่อนการเรียนการสอน

2. ศึกษาประสบการณ์และภูมิหลังของกลุ่มผู้รับบริการในด้านการศึกษา สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ประสบการณ์ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในโปรแกรมต่างๆ ในหลายกรณี ข้อมูลดังกล่าวอาจจะหาได้จากผู้เข้าโปรแกรมก่อนลงทะเบียน

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 4 การนำแผนการสอนไปปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผลโปรแกรม

3. กระบวนการพัฒนาโปรแกรมเชิงสารสนเทศ

โปรแกรมการพัฒนาเชิงสารสนเทศ ให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเนื้อหาความรู้ อย่างทันทีและทันสมัย ดังนั้นหน้าที่หลักของนักพัฒนาโปรแกรมคือการกำหนดว่าจะจัดเนื้อหาสารสนเทศที่ทันสมัยและทันเหตุการณ์ในเรื่องใดบ้าง และควรใช้วิธีการใดที่ดีที่สุดในการนำเสนอสารสนเทศเหล่านั้น การวางแผนโปรแกรมเชิงสารสนเทศคือการสำรวจและพิจารณาว่าเนื้อหาความรู้ที่องค์กรมีอยู่แล้วคืออะไรบ้าง มีสารสนเทศเนื้อหาอะไรบ้าง มีสารสนเทศเนื้อหาอะไรใหม่ๆ ที่ควรนำมาเพิ่มเติม ดังนั้นขั้นตอนการวางแผนโปรแกรมสารสนเทศคือ (อุ้นตา นพคุณ, 2546)

ขั้นที่ 1 กำหนดเนื้อหา

1. โดยการพิจารณาเนื้อหาความรู้ที่มีอยู่และความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ๆ หรือเนื้อหาสารสนเทศที่ประชาชนร้องขอมา

2. การวางแผนประชาสัมพันธ์หรือแนวทางที่จะให้ประชาชนได้รับสารสนเทศ

ขั้นตอนที่ 2 การเผยแพร่ความรู้ข่าวสาร

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลการเผยแพร่ความรู้

การจัดโปรแกรมการศึกษาสำหรับเด็กด้วยโอกาสตามแนวคิดในการพัฒนาโปรแกรมดังกล่าว เด็กเร่ร่อน เป็นเด็กด้อยโอกาสกลุ่มหนึ่งที่สามารถจัดการศึกษาในรูปแบบของโปรแกรมได้

โดยก่อนที่จะวิเคราะห์ว่าเด็กเร่ร่อนมีความเหมาะสมในการจัดโปรแกรมรูปแบบใด ก็จะต้องการศึกษาเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อนทั้งในด้านธรรมชาติการเรียนรู้ ปัญหา ความต้องการและรายละเอียดในด้านต่างๆเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อนดังต่อไปนี้

การศึกษาเด็กเร่ร่อนในประเทศไทย

การศึกษาเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อน จะได้ศึกษาสภาพปัจจุบันของเด็กเร่ร่อน ในประเด็นต่อไปนี้ คือ สภาพความเป็นอยู่ ปัญหา การดูแลเด็กเร่ร่อนของหน่วยงานต่างๆและการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนในประเทศและต่างประเทศ โดยมีรายละเอียดดังนี้

เด็กเร่ร่อน หมายถึง เด็กที่ไม่มีถิ่นที่อยู่อาศัยไปตามสถานที่ต่างๆ ค่ำไหนนอนนั่น เช่น ตลาด ที่พักผู้โดยสารรถเมล์ วัด สวนสาธารณะ หรือแม่แต่ที่ว่างหน้าร้านค้า ช้างถนน มีเพียงผ้าพันกายหรือกางเกงเพียงตัวเดียวที่จะให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย ขณะนอนหลับในยามค่ำคืน เด็กเร่ร่อนเหล่านี้มีทั้งที่ขาดบิดามารดา ผู้อุปการะเลี้ยงดู และรวมทั้งที่มีบิดามารดา และผู้อุปการะในครอบครัว แต่ตัวเด็กหนีออกจากบ้านด้วยสาเหตุต่างๆ ครอบครัวยากจน ครอบครัวแตกแยก เด็กจึงเที่ยวเร่ร่อนไปตามสถานที่ต่างๆนอกบ้าน หหาอาหารและปัจจัยที่เลี้ยงชีพตนเองด้วยการเก็บเศษอาหารและสิ่งของต่างๆ ขอดทานรับจ้างทำงานที่ไม่แน่นอน เช่น ล้างจาน ซักผ้า เก็บกระดาด เก็บขวดและเศษเหล็กขายยังชีพ (กรมประชาสงเคราะห์ อ้างถึงในนิตยา กัทลีระคะพันธุ์, 2535)

สาเหตุของการเร่ร่อน

สาเหตุสำคัญที่ทำให้เด็กออกมาเร่ร่อนมีหลายประการดังนี้ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2537)

1. ปัญหาจากการพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมา การพัฒนาประเทศไม่สมดุล เนื่องจากร่มเน้นการพัฒนาทางอุตสาหกรรมมากกว่าการพัฒนาคน และสังคม ทำให้เกิดปัญหาต่างๆตามมา เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการกระจายรายได้ การอพยพถิ่นเข้าสู่เมือง สิ่งเหล่านี้มีผลทำให้ครอบครัวอ่อนแอลง ไม่สามารถทำหน้าที่ครอบครัวและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีเด็กถูกทอดทิ้งและออกมาเร่ร่อนมากขึ้น

2. จากครอบครัวของเด็ก เช่น ครอบครัวขาดความรัก ความอบอุ่น และการเอาใจใส่ ครอบครัวแตกแยกหรือแยกกันอยู่ ครอบครัวมีปัญหาทางเศรษฐกิจ พ่อหรือแม่ไม่มีรายได้ หรือรายได้ไม่เพียงพอ มีการทำร้ายเด็ก เป็นต้น

3. สาเหตุอันเนื่องมาจากลักษณะของเด็ก เช่น ขอบผจญภัย ขอบความตื่นเต้น ไม่มีสมาธิ ชอบเพื่อนและตามใจเพื่อน ถูกชักจูงได้ง่าย เบื่อหน่ายการเรียน

4. อิทธิพลของสภาพแวดล้อมของสังคมมีส่วนผลักดัน และชักจูงให้เด็กออกมาเร่ร่อน ค่านิยมต่างๆ ที่ผ่านสื่อมวลชนและชุมชน เช่น วัตถุนิยมและบริโภคนิยม การมีเงินทางลัด การมีกิจกรรมบันเทิงเป็นกิจกรรมหลักในการดำเนินชีวิต หรือสิ่งช่วยวนจากภาวะแวดล้อมต่างๆ

สภาพปัจจุบันของเด็กเร่ร่อน

การศึกษาการใช้ชีวิตของเด็กเร่ร่อน พบว่า ความรุนแรงของปัญหาเด็กเร่ร่อนมีมากขึ้น เช่นระดับอายุของเด็กที่เข้าสู่การเร่ร่อนส่วนหนึ่งมาอายุต่ำกว่า 6 ปี เด็กส่วนใหญ่ติดยาเสพติด ประเภทต่างๆ ทางด้านจิตใจและความประพฤติหยาบกระด้าง หยาบคาย สุขภาพร่างกายเสื่อมโทรม บางคนติดโรคทางเพศสัมพันธ์และมีอัตราการเสี่ยงสูงต่อการติดเชื้อโรคเอดส์จากการมีเพศสัมพันธ์ เด็กไม่ต้องการกลับสู่ครอบครัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อเป็นปัญหาสังคมมากขึ้น ในเรื่องนี้ได้ศึกษาถึงรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ (นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2535)

1. โลกทัศน์ของเด็กเร่ร่อน หมายถึงความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเอง เด็กเร่ร่อนรู้สึกนึกคิดเพียงอยู่เป็นวันๆ ได้กิน เที่ยว เล่น และอยากได้อะไรก็หาเอาโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ไม่คิดถึงอนาคตว่าจะเป็นอย่างไร เด็กก็กระโดดโลดเต้นไปตามสภาวะแวดล้อมที่เด็กอยู่อย่างไม่มีจุดหมาย

ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดที่มีต่อครอบครัว เด็กเร่ร่อนปฏิเสธครอบครัว ขณะเร่ร่อนเด็กไม่คิดถึงบ้าน เพราะได้รับแรงบีบบังคับจากบ้าน เด็กจะคิดถึงทางบ้านขณะที่ตนเองมีปัญหาและกำลังเผชิญกับความเดือดร้อนอยู่ มีเด็กบางรายที่อยู่สบายก็จะไปเยี่ยมที่บ้านบ้าง แต่เป็นช่วงเวลาสั้นๆ ซึ่งเด็กเร่ร่อนต่างเล่าเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวในทางที่ดีและไม่ดีนั้น เด็กจะเลือกสถานการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่ โดยคำนึงถึงความเดือดร้อนของตนเอง

ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดที่มีต่อสังคม เด็กเร่ร่อนอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เช่น สถานเริงรมย์ แหล่งอบายมุข ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็ก เด็กรู้สึกนึกคิดว่าสังคมจะต้องให้ตามที่เขาต้องการ เช่น เวลาหิว อยากได้ ของเล่น และที่วิ่งเล่น สิ่งเหล่านี้สังคมต้องมีให้เขา เป็นต้น เด็กเร่ร่อนกลัวเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพราะผ่านชีวิตมามาก เช่นเคยลักขโมย เคยฉกชิงวิ่งราว และหนีออกจากสถานสงเคราะห์ เป็นต้น ทำให้เด็กรู้สึกว่ามีความผิด มีชนกติดหลังอยู่

2. ลักษณะการเร่ร่อน

ด้วยเท้า เด็กเร่ร่อนเดินทางด้วยเท้า เด็กบางรายมีรองเท้าสวม บางรายไม่มี โดยมากเด็กใส่รองเท้าฟองน้ำ ขณะที่เด็กเดินทางนั้นเด็กจะขอทานเป็นเงินและสิ่งของ เพื่อประทังความหิวโหยและความต้องการในแต่ละวันไป

ด้วยยานพาหนะ เด็กเร่ร่อนจะขึ้นรถรับจ้างประจำทาง เด็กบางรายขึ้นรถไฟและ

เด็กบางรายโบกรถที่กำลังแล่นอยู่บนท้องถนน ถ้าเป็นรถที่จอดอยู่เด็กจะเข้าไปยกมือไหว้ขอโดยสารไปด้วย โดยมากแล้วรถที่จอดรับเด็กจะเป็นรถบรรทุก

3. ที่พักอาศัยและสถานที่เร่ร่อน

3.1 ที่สาธารณะ เด็กเร่ร่อนจะอาศัยที่สาธารณะหลบฝน หลับนอนตามสวนหย่อม สถานที่พักผ่อนของคนในเมือง ได้สะพานทั่วไปและที่ต่างๆ ซึ่งไม่ไกลจากตลาดและแหล่งชุมชน เพราะจะได้หาเลี้ยงชีพในวันต่อไป

3.2 ห้องเช่าเอกชน เด็กเร่ร่อนที่มีผู้ได้ผลประโยชน์จากเด็ก จะออกค่าใช้จ่ายให้ทุกอย่าง ที่พักมีเครื่องอำนวยความสะดวก มีเครื่องปรับอากาศ ที่นอน ตู้เย็น โทรทัศน์ วีดีโอ และชุดเครื่องเล่นวิทยุเทป เด็กเร่ร่อนที่อาศัยอยู่ในโรงแรมหรือบังกะโลเป็นเด็กที่ขายบริการทางเพศ เด็กจะได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างดีจากคู่ขาชาวต่างชาติที่นิยมใช้บริการทางเพศกับเด็ก

3.3 สถานที่เร่ร่อน สถานที่ที่เป็นจุดรวมของเด็กเร่ร่อน เป็นแหล่งที่ไม่ไกลจากชุมชนสามารถไปมาสะดวก เพราะแหล่งเหล่านั้นจะเป็นที่เลี้ยงชีพของเด็กเร่ร่อน เด็กจะรวมกันอยู่ตามแหล่งชุมชนสามารถไปมาสะดวก เพราะแหล่งเหล่านั้นจะเป็นที่เลี้ยงชีพของเด็กเร่ร่อน เด็กจะรวมกันอยู่ตามแหล่งชุมชน เขตกรุงเทพมหานคร เช่น สนามหลวง ตลาดหมอชิต อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ห้างสรรพสินค้าทั่วไป สะพานพุทธ และสะพานลอยเดินข้ามถนนตามแหล่งชุมชน และเขตจังหวัดชลบุรี คือ พัทยาใต้ ตามบาร์ต่างๆ ชายหาดจอมเทียน และสถานที่สนุกเกอร์ทั่วไปที่ไม่ห้ามเด็กเข้าเล่น และแหล่งที่มีนักท่องเที่ยว ตลาด ห้างสรรพสินค้าในตัวเมืองจังหวัดต่างๆในประเทศไทย

4. การหาเลี้ยงชีพขณะเร่ร่อน

เด็กเร่ร่อนทำได้ทุกอาชีพ ที่ไม่ต้องใช้เทคนิค ความรู้ ความชำนาญและความสามารถสูง อาชีพที่เด็กจะทำขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อม การชักชวน ความหิว และความต้องการร่วมกับโอกาสต่างๆที่เอื้ออำนวยดังนี้คือ

4.1 รับจ้างทำงาน เด็กเร่ร่อนแรกๆออกจากบ้านก็เพื่อรับจ้างทำงาน โดยทั่วไปแล้วเด็กจะได้งานยกแบกหาม กรรมกรก่อสร้างล้างถ้วยชามตามร้านอาหารข้างถนน และเป็นลูกมือร้านค้าเล็กๆ ที่ซ่อมรถยนต์และรถจักรยานยนต์ เป็นต้น ค่าตอบแทนที่ได้ก็ขึ้นอยู่กับนายจ้าง เด็กถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่เด็กเปลี่ยนงานบ่อยๆและหางานที่สบายและเงินดี โดยเข้าสู่การขายบริการต่างๆ

4.2 ขอด่าน เด็กเร่ร่อนต้องการเงินใช้ซื้อสิ่งต่างๆที่เด็กอยากได้ เด็กเร่ร่อนจะนั่งขอด่าน บ้างก็เดินยกมือไหว้ขอด่านตามตลาดและแหล่งชุมชนของจังหวัดต่างๆ เด็กเร่ร่อนบางรายแก๊งนอนหลับขอด่านมีกระป๋องวางอยู่ข้างๆ ไว้ให้ผู้เดินทางผ่านไปผ่านมาใส่เงิน กลุ่มเด็กเร่ร่อน

เวลาของท่านได้จะเอาเงินมารวมกันแล้วหาซื้อของ และเที่ยวอย่างสนุกสนานอย่างไม่กลัวเงินหมดก็จะหาใหม่

4.3 ขโมย เด็กพร้อมที่จะขโมยเมื่อมีโอกาส เพื่อความต้องการและความหิว เด็กเร่ร่อนด้วยตนเองก็ต้องระวังสิ่งของที่ตนมีหาย เพราะเพื่อนเร่ร่อนจะขโมย

4.4 เก็บอาหารตามขยะกิน เด็กเร่ร่อนที่ไม่มีใครเป็นผู้อุปการะ จะเดินหาอาหารที่เหลืออยู่บนโต๊ะในร้านอาหารและเศษอาหารที่อยู่บนกองขยะ หรือในถังขยะที่วางอยู่ข้างถนนในเมืองทั่วไป เด็กจะเลือกอาหารเท่าที่กินได้

4.5 เก็บขยะขาย เด็กเร่ร่อนซัดเซพเนจรไปพบผู้ใหญ่ที่พักอาศัยตามที่สาธารณะ ที่มีอาชีพเก็บขยะขาย เด็กและผู้ใหญ่มักจะเข้าไปพูดคุยทักทายกัน แล้วชักชวนกันเก็บเศษกระดาษ ก่อกระดาษ ทั้งที่เป็นกระดาษแข็งและอ่อน ขวดแก้ว พลาสติก และเศษเหล็ก ขายในแต่ละวัน

4.6 ขายบริการ ส่วนใหญ่พบเด็กเร่ร่อนกลุ่มนี้ตามตัวเมืองต่างจังหวัดต่างๆ ที่มีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติและมีสถานเริงรมย์มาก เด็กขายบริการ ขัดรองเท้า คนเสิร์ฟในร้านอาหารเล็กๆ ข้างทางและบีบนวดให้แขกต่างชาติที่อยู่ตามชายทะเล และแขกที่เข้ารับบริการตามบาร์ เบียร์หรือในสถานเริงรมย์ที่ไม่ห้ามเด็กเข้า

4.7 ขายบริการทางเพศ เด็กเร่ร่อนหญิงขายบริการทางเพศในบาร์มีแม่เล้า พ่อเล้าคอยเรียกแขกชาวต่างชาติให้เด็ก เด็กเร่ร่อนกลุ่มนี้จะได้รับการดูแลจากพ่อแม่เล้า เพราะมีผลประโยชน์ด้านเงินเด็กที่ให้บริการทางเพศ โดยพ่อแม่เล้าที่มีประสบการณ์ขายบริการก่อนที่จะถ่ายทอดเทคนิคและวิธีการต่างๆ เพื่อจะได้ถูกใจแขกชาวต่างชาติ เด็กตามใจแขกชาวต่างชาติทุกรูปแบบในการมีเพศสัมพันธ์กันเพื่อสิ่งตอบแทนและไม่ให้ถูกพ่อแม่เล้าตำหนิหรือลงโทษ

4.8 ขายของ นายจ้างคุมเด็กขายของให้ที่พักกินอยู่พร้อมในแต่ละวันเด็กขึ้นรถส่งไปตามจุด เด็กจะมีภาชนะใส่ หมากฝรั่ง ข้าวเกรียบ ลูกอม และขนมขบเคี้ยวต่างๆ โดยแต่ละจุดมีคนคุมคอยเก็บเงินและเพิ่มของขาย พอค่ำได้เวลากลับที่พักก็จะมีรถมารับในแต่ละจุด ซึ่งเวลาขายของแต่ละวันและสถานที่เด็กจะถูกหมุนเวียนไปไม่แน่นอน ถ้าเป็นแหล่งท่องเที่ยวขายของเด็กประมาณ 21.00 น.-23.00 น. จึงจะกลับที่พัก

4.9 เพื่อนเลี้ยง เด็กเร่ร่อนต้องการมีเพื่อนร่วมทาง ร่วมคิด เป็นกำลังใจแก่กัน และคอยกระตุ้นในการผจญภัยเร่ร่อนต่อไป เด็กเร่ร่อนที่เร่ร่อนเก่าที่อื่นมาใหม่ในพื้นที่นั้น จะเป็นเพื่อนกัน คอยให้ความช่วยเหลือเรื่องกินอยู่หลับนอน แนะนำช่องทางหาเงินให้ ไปไหนมาไหนด้วยกัน แบ่งกันใช้ แบ่งกันกิน และพากันมั่วสุม

4.10 ผู้อุปการะ เด็กที่เร่ร่อนออกจากบ้านแล้วมีผู้อุปการะคอยดูแลและเด็ก ซึ่งส่วน

ใหญ่หาผลประโยชน์กับเด็กอย่างเอาใจเอาเปรียบ เช่น ให้ช่วยทำงาน เป็นต้น ที่พบมากผู้อุปการะจะชักชวน จูงใจ ให้เด็กขายบริการต่างๆที่รวมถึงการขายบริการทางเพศด้วย ผู้อุปการะอีกลักษณะหนึ่งคือในรูปสถานสงเคราะห์ เด็กหวาดหวั่น กลัว ไม่แน่ใจ มักเห็นว่าเป็นที่กักขัง ไม่มีอิสระและหาทางหลบหนีและการอุปการะในรูปของการกักขังคล้ายคุก ซึ่งเป็นสิ่งที่เด็กเร่ร่อนเกลียดที่สุด เพราะเด็กชอบความอิสระ

4.11 ความบันเทิงและการเล่น เด็กเร่ร่อนเป็นเด็กที่ชอบความสนุกสนานและการบันเทิง เช่น ตามแหล่งท่องเที่ยวชายทะเล เด็กเร่ร่อนจะสนใจเช่าสกูเตอร์ จักรยาน และมอเตอร์ไซค์เล่น เพราะทำให้เขาได้รับความทุกข์ได้ บางครั้งการเล่นและการบันเทิงก็สามารถนำรายได้ เช่น เล่นสนุกเกอร์พนัน เป็นต้น

5. กลวิธีเอาตัวรอดจากปัญหา ซึ่งเป็นวิธีที่เอาตัวรอดที่เด็กทำได้หลายวิธี เช่น

5.1 การหลบและหนี เด็กเห็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ เห็นคนที่อาจจะมาทำความเดือดร้อนและเห็นเพื่อนกำลังถูกคนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจไล่จับ เด็กเร่ร่อนที่เห็นก็จะหลบหาที่ซ่อนตัวและหนีไปจากเหตุการณ์ เด็กเร่ร่อนถ้าไม่หลบหรืออ่อนเปลี้ยจะมีความรู้สึกไวต่อการระแวงระวังภัยเพื่อเอาตัวรอด

5.2 การเฉย เด็กจะทำตัวเฉยๆเพื่อให้คนที่เด็กคิดว่าจะมาทำความเดือดร้อนให้ เช่น คนติดยาเสพติด เจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นต้น เพื่อแสดงว่าเขาไม่เกี่ยวข้องกับเด็กและเด็กก็จะไม่เข้าไปยุ่ง

5.3 การบอกต่อ เด็กเร่ร่อนจะบอกให้เพื่อนทราบต่อๆกันไปว่าบุคคลเหล่านั้นติดยาเสพติด เป็นสายให้ตำรวจ เป็นขโมย เป็นคนบ้ากามและคนนั้นชอบทำกับเด็กอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นต้น เด็กจะซุบซิบบอกกัน หากคนที่เด็กกล่าวถึงอยู่บริเวณใกล้ๆ เด็กจะจำคนๆนั้นไว้และจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับ

5.4 การแยกตัวออกจากกลุ่ม เด็กเร่ร่อนบางคนแยกตัวออกจากกลุ่มเมื่อเห็นว่าสถานการณ์ไม่ดี ซึ่งถ้าอยู่กับกลุ่มจะได้รับความเดือดร้อน เด็กจะเอาตัวรอดไว้ก่อน

5.5 การโกหกและการสร้างเรื่องเท็จ เรื่องโกหกในกลุ่มเพื่อนของเด็กเร่ร่อน จะเป็นเรื่องตื้นตื้นเร้าใจสนุกสนาน ส่วนการโกหกเมื่อเด็กถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับและถูกซักถามเหมือนเป็นนักโทษ เด็กจะสร้างเรื่องเท็จเกี่ยวกับตนเองให้เป็นเรื่องที่น่าสงสาร น่าเห็นใจและทำให้ผู้ฟังคล้อยตามอยากช่วยเหลือและปล่อยไป

6. การใช้สิ่งเสพติด

การใช้สิ่งเสพติดเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับเด็กเร่ร่อน เด็กจะเสพเพื่ออยากลองเสพตามเพื่อน เพื่อนชักชวน เพื่อความสนุกสนาน เพื่อให้ลืมความเศร้าโศกที่ตนเองมี และเป็นการประชดชีวิตคือ รู้สึกว่าชีวิตตนเองไม่มีค่า สิ่งเสพติดที่เด็กเร่ร่อนใช้มีดังนี้คือ ทินเนอร์ แลคเกอร์ กาว 3 เค กัญชา เหล้าแห้ง ยาเม็ดโคบาน ยานอนหลับ ยาม้า

ปัญหาที่เกิดจากการที่เด็กออกมาเร็ว

การที่เด็กออกมาเร็วในปัจจุบัน ทำให้เกิดปัญหาทั้งต่อตัวเด็กเร็วเอง ต่อครอบครัวของเด็กเร็ว ต่อสังคม และปัญหาต่อประเทศชาติดังนี้คือ (นภมณฑล ลิขหมื่นเปี่ยม, 2535)

1. ปัญหาต่อตัวเด็กเอง

เด็กเร็วขนาดบิดามารดาและผู้ปกครองดูแลเอาใจใส่ ทำให้เด็กขาดที่พึ่งพิง ขาดในเรื่องการเอาใจใส่ ทำให้เด็กขาดที่พึ่งพิง ขาดการเอาใจใส่ในเรื่องความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์หรือปัจจัยสี่ คือ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เด็กเร็วไปตามยถากรรมไม่มีใครดูแลเอาใจใส่ หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ได้เข้าไปช่วยเหลือเด็กเร็วเหล่านี้ในรูปแบบจับเข้ารับการสงเคราะห์และรูปแบบบ้านเปิด แต่ก็ยังเป็นเพียงการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้นคือ ตอบสนองความต้องการของเด็กเร็วในด้านปัจจัยสี่เป็นช่วงระยะหนึ่ง เมื่อเด็กมีกำลังหรือมีแรงใจและกาย เด็กก็จะเข้าสู่กระบวนการเป็นเด็กเร็วต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งแยกได้เป็นข้อๆ ดังนี้คือ

1. ด้านสุขภาพกาย เด็กเร็วมีร่างกายสทปรก ผอมและอิดโรย ตามผิวหนังเป็นโรคกลากเกลื้อน หิด และไม่ได้อาบน้ำมีกลิ่นเหม็นตามตัว

2. ด้านสุขภาพจิต ดังนั้นเด็กเร็วที่มีพฤติกรรมที่ให้บริการทางเพศแบบรักร่วมเพศคือเพศชายมีความสัมพันธ์กับผู้ชายด้วยกัน ทั้งเพื่อต้องการสิ่งแลกเปลี่ยนที่เป็นเงิน สิ่งของและความเต็มใจหรือไม่ก็ตาม การกระทำดังกล่าวจะส่งผลด้านจิตใจให้เด็กมีความผิดปกติทางจิต และการใช้ชีวิตของเด็กเร็วดังกล่าวข้างต้นก็จะส่งผลให้มีแนวโน้มไปถึงการเป็นผู้ใหญ่ของเด็กเร็ว นอกจากนั้นเด็กเร็วยังอยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ต้องเผชิญกับความหิว ความอดอยาก ขาดที่พึ่งพิงทางกายและจิตใจ และต้องเผชิญกับการเอาใจเปรียบจากผู้ใหญ่ เด็กต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ทั้งที่เป็นเรื่องปากเรื่องท้องและการถูกรังแกจากผู้ใหญ่

3. ด้านการศึกษา ขณะเร็วเด็กหมดสถานภาพเป็นนักเรียนที่ไม่มีใครคอยอบรมสั่งสอน ทั้งที่เป็นการเรียนการสอนในชั้นเรียน เด็กจะเรียนรู้เองตามสิ่งแวดล้อมที่เด็กเร็วแต่ละคนอยู่ในช่วงเวลาหนึ่งๆ เท่านั้น ซึ่งสิ่งต่างๆ ที่เด็กเร็วเรียนรู้ก็จะสะสมเป็นประสบการณ์ที่ดีและไม่ดี ซึ่งจะส่งผลต่อการเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต แต่มีเด็กเร็วบางส่วนที่ได้รับการเรียนรู้ทางการศึกษาจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ โดยที่เด็กเร็วเหล่านี้จะได้รับการศึกษาขณะเร็วซึ่งจัดเป็นการศึกษานอกระบบ เช่น ครูข้างถนน เป็นต้น ซึ่งเด็กเร็วส่วนใหญ่ไม่ได้รับการพัฒนาทางการศึกษา นอกจากนี้ในทางปฏิบัติพบว่าเด็กไม่มีหลักฐานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทะเบียนเกิด หรือทะเบียนบ้าน ในบางส่วนไม่สามารถเข้าเรียนการศึกษานอกระบบได้ นอกจากนั้นเด็กเหล่านี้ยังมีปัญหาทางบุคลิกภาพที่ส่งผลต่อการศึกษาดูแล เนื่องจากเด็กเร็ว อาจจะมีบุคลิกภาพไม่เหมือนเด็กทั่วไป ซึ่งครูต้องเรียนรู้ด้วย เช่น อาจจะเป็นเด็กที่มีสมาธิในระยะสั้นๆ (attention span) อาจจะเป็นเด็กที่ท้อแท้ต่องานที่ยากๆ ได้ง่าย อาจจะไม่สู้กับการเรียน เนื่องจากเป็นอิสระ

เป็นเวลานานแล้ว ก็อาจจะแสดงออกโดยการไม่เชื่อฟังอย่างนักเรียนทั่วไป อาจพูดปดเก่ง อาจจะมีการขโมยของกันเป็นประจำ อาจจะทำให้กลัวกว่าปกติ ฯลฯ ผู้สอนจะต้องเข้าใจเด็ก และหาวิธีค่อยๆ ฟอนคลายจนเด็กเกิดสนใจเรียนรู้ ซึ่งบางครั้งไม่ใช่เรื่องง่ายนัก

4. ด้านการฝึกฝนประกอบอาชีพ เด็กเร่ร่อนใช้ชีวิตขณะเร่ร่อนถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ใหญ่และถูกใช้ทำงานทั้งที่เด็กสมัครใจและถูกบังคับก็ตาม เด็กได้รับการเรียนรู้ ทักษะและความถนัดจากการปฏิบัติและฝึกฝนและสร้างสมเป็นประสบการณ์ อาทิเช่น จัดแะ ลักขโมย และฉกชิงวิ่งราว เป็นต้น จากการศึกษาของธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ (2534) พบว่าเด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการฝึกฝนในการเตรียมตัวประกอบอาชีพ

5. ด้านการอบรมจริยธรรม เป็นการยากที่เด็กจะได้รับการอบรมทางจริยธรรม คือ การใช้ชีวิตตามกฎระเบียบของสังคมที่กำหนด และมารยาทที่สังคมยอมรับ เช่น การลักขโมย จะต้องถูกจับตามกฎหมาย ความซื่อสัตย์และความนอบน้อมต่อผู้อาวุโส เป็นต้น เด็กพวกนี้มีนิสัยก้าวร้าว ซึ่งจะส่งผลเมื่อเขาโตเป็นผู้ใหญ่ และจะเป็นบุคคลที่สร้างปัญหาความวุ่นวายและเดือดร้อนแก่สังคม ซึ่งการที่เด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการ อบรมทางจริยธรรม ทำให้เด็กมีจิตใจหยวนกระด้างและสร้างปัญหาอย่างต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ (ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์, 2534)

2. ปัญหาต่อครอบครัว

เด็กออกจากบ้านเร่ร่อนไปยังสถานที่ต่างๆ ใช้ชีวิตขณะเร่ร่อนดังกล่าวข้างต้น เมื่อเด็กมีปัญหาโดยเฉพาะกับเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่กรมประชาสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่จะสอบประวัติเด็กเพื่อติดต่อบิดามารดาหรือครอบครัวเด็กให้รับทราบและรับผิดชอบการกระทำของเด็ก เด็กจะบอกสถานที่อยู่ของตนและพาเจ้าหน้าที่ไปบ้าน ผู้เป็นบิดามารดาว่านวยราคาญาติ รู้สึกเดือดร้อน และปฏิเสธไม่ยอมรับผิดชอบเด็ก หากเด็กเร่ร่อนเป็นเด็กที่หนีออกจากบ้านสาเหตุเพราะครอบครัว เช่น บิดามีภรรยาใหม่ มารดามีสามีใหม่ เด็กเร่ร่อนจะมีผลกระทบทางจิตใจต่อภรรยาและสามีใหม่ของผู้เป็นบิดามารดาแท้ๆ ซึ่งอาจจะมีผลกระทบทำให้สมาชิกในครอบครัวเกิดการทะเลาะวิวาทกันได้ เป็นต้น

3. ปัญหาต่อสังคม

เด็กเร่ร่อนใช้ชีวิตตามถนน อาศัยหลบนอนตามที่สาธารณะ ตามชอกมุมตึก และหาเลี้ยงชีพในลักษณะต่างๆ เช่น ขอดทาน วิ่งราว ขายบริการทางเพศ ลักขโมยและสิ่งเสพติด เป็นต้น ซึ่งมีผลกระทบทำให้สังคมวุ่นวายและเดือดร้อน โดยเด็กเร่ร่อนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมไปในทางลบ และรู้สึกว่าสังคมดูเหยียดหยามและไม่ค่อยให้ความสนใจหรือเห็นใจคนที่มีปัญหา

4. ปัญหาต่อประเทศชาติ

สังคมได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาเด็กเร่ร่อนจึงได้มีการจัดตั้งองค์กรทั้งภาครัฐบาลและเอกชนให้บริการสวัสดิการทางสังคมขึ้นเพื่อรับผิดชอบในปัญหาเด็กเร่ร่อน ทำให้รัฐบาล

ต้องเสียงบประมาณส่วนหนึ่งในการจัดสวัสดิการคุ้มครองและแก้ไขปัญหาเด็กเหล่านี้ แทนที่จะนำงบประมาณส่วนนี้ไปบริหารประเทศในด้านอื่นๆ

แนวโน้มของปัญหาเด็กเร่ร่อนโดยภาพรวม จะมีความรุนแรงขึ้นในหลายๆทาง ทั้งนี้เป็นผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่ผ่านมามีปัญหาที่เช่น การขยายตัวของเมืองเป็นผลกระทบให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมืองมากขึ้น ทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลาอบรมลูก โครงสร้างของครอบครัวและชุมชนอ่อนแอลง รูปแบบของครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น สังคมแบบชนบทกลายเป็นสังคมเมืองตามลำดับ นอกจากนั้น กระแสอิทธิพลภายนอกที่สื่อถึงเด็กในทุกรูปแบบ โดยผ่านสื่อมวลชนทุกประเภท สิ่งเหล่านี้เป็นแรงผลักดันให้เด็กเกิดปัญหา และเมื่อไม่สามารถหาทางออกของปัญหาได้ เด็กจะหนีออกจากบ้านไปสู่การใช้ชีวิตเร่ร่อนมากขึ้น

ปัญหาที่ติดตามมาเป็นลูกโซ่หลังจากเด็กเข้าสู่ระบบการใช้ชีวิตแบบเร่ร่อนแล้ว ได้แก่ ความเสี่ยงในการดำเนินชีวิตโดยไร้สวัสดิภาพและขาดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาในด้านต่างๆทั้งทางร่างกายและจิตใจ เสี่ยงต่อการติดยาเสพติด เล่นการพนัน สิ่งที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งคือปัญหาเด็กขายตัว โสเภณีเด็ก จะทวีความรุนแรงมากขึ้น

นอกจากนั้น ในการดูแลเด็กเร่ร่อน บริการต่างๆที่จัดให้เด็กต้องมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากเด็กปกติดังนี้ (สำนักนายกรัฐมนตรี้, 2540)

1. เด็กเร่ร่อนเคลื่อนย้ายรวดเร็ว และไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ทำให้การให้บริการซึ่งมักจะอยู่เป็นที่ไปด้วยความยากลำบาก
2. เด็กเร่ร่อนมีนิสัยที่พิเศษกว่าเด็กอื่นๆ กล่าวคือ จะมีความกล้าเสี่ยงสูง เอาตัวรอดด้วยวิธีการที่ไม่เหมือนใคร มีความก้าวร้าว อาจจะชอบลักเล็กขโมยน้อยเพื่อให้อยู่ได้ ชอบพูดปดเพื่อให้ผ่านวิกฤติการณ์หนึ่งไปได้ คิระยะสั้นๆ เบื่อง่าย สมานิสัน แต่บางคนจะมีความฉลาดเฉลียวซึ่งอาจจะใช้ในทางที่ผิดอันเนื่องมาจากภาวะแวดล้อม
3. เด็กขาดความรักและไม่มีความไว้วางใจในสังคมและคนทั่วไป จะระแวงง่าย และไม่เชื่อคนง่าย

ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช่วิธีพิเศษในการดูแลเด็กเร่ร่อนเหล่านี้ โดยเฉพาะในระยะต้นๆ เพื่อให้ความรัก ความคุ้นเคย ความไว้วางใจ ฯลฯ ก่อนที่จะจงใจให้เรียนรู้ หรือศึกษาเพื่อประโยชน์ของตนเองในระยะยาว

จากปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้หน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน ได้มาดูแลให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆตามโดยมีการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนตามรูปแบบ ลักษณะการจัดการศึกษา และบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่ดูแลเด็ก รูปแบบและลักษณะการจัดการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (เจ็จันท์ จงสถิตอยู่, 2538)

บทบาทของหน่วยงานต่างๆในการช่วยเหลือดูแลเด็กเร่ร่อน

ในการให้ความช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนในประเทศไทยมีการดำเนินการในหน่วยงานทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งทำหน้าที่ดูแลเด็กเร่ร่อนและเด็กด้อยโอกาสกลุ่มอื่นๆ ตามภาระงานที่หน่วยงานมีอยู่ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ

หน่วยงานภาครัฐ

1. กระทรวงมหาดไทย

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีหน้าที่ป้องกัน ปราบปรามจับกุม ตลอดจนป้องกัน ปัญหาเด็กเร่ร่อน ซึ่งกระทำความผิด การดำเนินงานของสำนักงานตำรวจแห่งชาติในกรณีปัญหา เด็กด้อยโอกาส มักจะเป็นปัญหาของเด็กที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ซึ่งเมื่อมีการตรวจพบก็จะนำ ตัวมายังสถานีตำรวจ เพื่อสอบถามพ่อแม่ผู้ปกครอง หากไม่สามารถหาได้ ก็จะให้หน่วยงานด้าน กรมประชาสงเคราะห์ดำเนินการต่อไป นอกจากนี้ยังดำเนินนโยบายเชิงรุก เช่นการจัด กิจกรรม เพื่อการพัฒนาเด็ก เช่น การจัดโครงการครูตำรวจข้างถนน โครงการจัดค่ายเด็กเร่ร่อน เป็นต้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539)

2. กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบและดูแลกิจการให้การศึกษาแก่เด็ก และเยาวชนของประเทศได้ใช้กลไกทางการศึกษาในการควบคุมดูแล ป้องกัน และแก้ปัญหาเด็ก เร่ร่อนผ่านหน่วยงานดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539)

กรมการศึกษานอกโรงเรียน จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญ และการศึกษาสายอาชีพ โดยเปิดโอกาสให้เด็กด้อยโอกาสได้เข้ารับบริการการศึกษาได้ตามสมควร แต่ยังมีได้มีกิจกรรมเฉพาะสำหรับเด็กด้อยโอกาสอย่างจริงจัง และในขณะเดียวกันก็ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน และมูลนิธิ สวัสดิการเด็กในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

3. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ให้บริการสวัสดิการสังคม การสังคมสงเคราะห์ แก่ผู้ด้อยโอกาสและเด็กเร่ร่อน โดยการจัดบริการสวัสดิการสังคม ดูแลเด็กเร่ร่อนที่ถูกจับกุมมาให้ พักอาศัยอยู่ชั่วคราวจนกว่าผู้ปกครองจะมารับกลับไป รวมทั้งการส่งเด็กเร่ร่อนที่ต้องการศึกษาเล่า เรียนไปเรียนตามโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ จัดการฝึกอาชีพสำหรับเด็กที่ต้องการประกอบอาชีพ รวมทั้งการให้คำปรึกษาแนะนำเมื่อเด็กเร่ร่อนมีปัญหา (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์, 2544)

3. กระทรวงแรงงาน

กรมการพัฒนาฝีมือแรงงาน สนับสนุนช่วยเหลือในการฝึกอาชีพให้กับเด็กเร่ร่อน (กระทรวงแรงงาน, 2544)

4. กระทรวงยุติธรรม

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ดำเนินการด้านการควบคุมดูแล บำบัด แก้ไข ฟื้นฟูห้องกัน พัฒนาพฤติกรรมและสงเคราะห์เด็กและเยาวชนระหว่างการสอบสวนและพิจารณาคดี และดำเนินการด้านกิจกรรมชุมชนและประสานความร่วมมือเพื่อการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก (กระทรวงยุติธรรม, 2544)

5. กรุงเทพมหานคร

สำนักสวัสดิการสังคมได้ให้ความช่วยเหลือแก่เด็กเร่ร่อนโดยการจัดศูนย์เยาวชนตามชุมชนต่างๆ การจัดศูนย์เด็กก่อสร้าง การจัดครูอาสาสอนลงไปสอนเด็กตามท้องถนน การเปิดบ้านสำหรับเด็กเร่ร่อน และการให้บริการทางด้านสาธารณสุข การป้องกันและบำบัดผู้ติดยาเสพติด และโรคเอดส์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539)

หน่วยงานภาคเอกชน

การดำเนินงานของภาคเอกชน องค์กรเอกชนหลายหน่วยงาน ดำเนินงานในรูปแบบของมูลนิธิ หรือองค์กรศาสนา เช่นมูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาบุคคล ฯลฯ การทำงานขององค์กรเอกชน จะทำงานเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงกันเรียกว่าเครือข่ายองค์กรเพื่อเด็กเร่ร่อน ซึ่งมูลนิธิหรือองค์กรเอกชน ใช้ชื่อบ้านแตกต่างกันออกไป เช่นบ้านสร้างสรรค์เด็กของมูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก บ้านปันรัก ของมูลนิธิโกมล คีมทอง เป็นต้น

กิจกรรมที่หน่วยงานภาคเอกชนส่วนใหญ่ที่ทำอยู่ได้แก่ จัดกิจกรรมช่วยเด็กเร่ร่อนข้างถนน และมีบ้านเปิดสำหรับเด็ก เน้นกิจกรรมพื้นฐานและกิจกรรมด้านการศึกษา โดยศึกษาความต้องการและสภาพปัญหาของเด็กเร่ร่อน มีกิจกรรมกลุ่ม ทั้งในและนอกสถานที่ ค่ายพักแรม การส่งเด็กเข้าเรียนในโรงเรียน ฝึกอาชีพและส่งกลับบ้าน

หน่วยงานภาคเอกชนที่ดูแลเด็กเร่ร่อนหรือจัดการศึกษาให้กับเด็กเร่ร่อนมีดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542)

1. มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก
2. มูลนิธิโกมล คีมทอง (โครงการปันรักเพื่อเด็กเร่ร่อน และโครงการหมู่บ้านเด็กสัญจร)
3. สภาเยาวชนแคทอลิกแห่งประเทศไทย (โครงการเพื่อเด็กและเยาวชนเร่ร่อน)
4. มูลนิธิเด็ก
5. มูลนิธิดวงประทีป
6. ศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาบุคคล กรุงเทพมหานคร (โครงการเพื่อเด็กเร่ร่อน)
7. มูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย
8. โครงการศูนย์เด็กเร่ร่อน “บ้านสายใย” จังหวัดนนทบุรี
9. กลุ่มเกื้อกูล กรุงเทพมหานคร

10. มูลนิธิหลวงพ่อบำเหน็จ อยู่สถาพร
11. บ้านเปิดตำโรง
12. บ้านเด็กแสงตะวัน มูลนิธิเพื่อชีวิตเด็ก จังหวัดอุดรธานี
13. โครงการสร้างสรรค์เด็กเวียงพิงค์ จังหวัดเชียงใหม่
14. บ้านร้องวัวแดง จังหวัดเชียงใหม่
15. โครงการพุทธเกษตรบ้านหนองฮ่อ จังหวัดเชียงใหม่
16. โครงการพุทธเกษตรวัดโนนเมือง จังหวัดนครราชสีมา
17. โครงการพุทธเกษตรแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
18. คอมมูนิตี้อคอนโทล จังหวัดปทุมธานี
19. บ้านเด็กมหาไถ่ พัทยา จังหวัดชลบุรี
20. โครงการสร้างสรรค์เด็ก จังหวัดสงขลา
21. โครงการบ้านเด็กหญิง จังหวัดสมุทรปราการ

จากองค์กรที่ดูแลเด็กเร่ร่อนดังกล่าวในปัจจุบัน พบว่าหน่วยงานภาคเอกชนทำงานอย่างต่อเนื่องในปัจจุบันมีอยู่ 6 องค์กรดังนี้คือ (วัลลภ ตั้งคณานุรักษ์ อ้างถึงในกระทรวงศึกษาธิการ, 2540)

1. โครงการสร้างสรรค์เด็กข้างถนน มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก
2. โครงการเพื่อเด็กเร่ร่อน ศูนย์ส่งเสริมพัฒนามุสลิมกรุงเทพฯ
3. โครงการบ้านเด็กมหาไถ่ พัทยา จังหวัดชลบุรี
4. โครงการบ้านเด็กแสงตะวัน มูลนิธิเพื่อชีวิตเด็ก จังหวัดอุดรธานี
5. โครงการบ้านเด็กหญิง จังหวัดสมุทรปราการ
6. โครงการบ้านเพื่อนน้ำใจ จังหวัดเชียงใหม่

ในปัจจุบัน การดำเนินการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนของหน่วยงานต่างๆ ได้มีการรวมตัวกันจัดตั้งขึ้นเป็นเครือข่ายองค์กรเพื่อเด็กเร่ร่อน โดยเกิดขึ้นจากมติจากการสัมมนาสมัชชาคนทำงานเพื่อเด็กเร่ร่อน ครั้งที่ 1 จากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่เข้าร่วม 18 องค์กร ได้แก่ กองคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก กรมประชาสงเคราะห์ กองแผนงาน กรมการศาสนา สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ กองส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร ศูนย์เด็กด้อยโอกาส ศูนย์พิทักษ์เด็ก เยาวชนสตรี สำนักงานตำรวจแห่งชาติ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก มูลนิธิเพื่อชีวิตเด็ก มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนามุสลิม บ้านเด็กพระมหาไถ่พัทยา โครงการพัฒนาเด็ก

ด้วยโอกาส(พื้นที่สะพานพุทธ) กลุ่มพันธกิจเพื่อสังคม จ.สมุทรปราการ เครือข่ายองค์กรเด็กเร่ร่อนจัดตั้งขึ้นโดยวัตถุประสงค์ดังนี้คือ (เครือข่ายองค์กรเพื่อเด็กเร่ร่อน, 2544)

1. เพื่อประสานงานองค์กรทำงานด้านเด็กเร่ร่อนเข้าร่วมเป็นเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนเพิ่มมากขึ้น
2. เพื่อให้เครือข่ายเป็นจุดพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แก้ไขปัญหาและเสริมช่วยกันและกันขององค์กรสมาชิกเครือข่าย
3. เพื่อร่วมณรงค์สะท้อนปัญหาเด็กเร่ร่อนและผลักดันในเชิงนโยบายให้เกิดการวางแผนป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน
4. ประสานงานกับองค์กรเครือข่ายด้านอื่นในการร่วมผลักดันให้สถานการณ์เด็กกลุ่มต่างๆก้าวไปสู่สภาวะดีขึ้น

รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนของหน่วยงานต่างๆ

รูปแบบในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนของหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชนสรุปได้คือ (เจื้อจันทร์ จงสถิตอยู่, 2538)

1. Street-Based program เป็นกิจกรรมมุ่งเน้นการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนที่อยู่ตามถนน โดยจัดครูข้างถนน หรือครูอาสาสอนลงปฏิบัติงานตามพื้นที่เป้าหมาย กิจกรรมของครูข้างถนนมีทั้งการพัฒนาการเรียนการสอน การให้คำปรึกษาแนะนำ และการพิจารณาช่วยเหลือให้เด็กได้รับการศึกษาต่อ การประสานงาน การดูแล และการให้ความช่วยเหลือด้านสุขภาพตามความจำเป็นและเหมาะสม

2. Center – Based Program แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 Drop – in Center เป็นการให้เด็กเร่ร่อนอยู่ในช่วงเวลากลางวัน โดยมีครูข้างถนน นักสังคมสงเคราะห์ หรือเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์คอยให้การดูแลพัฒนาบำบัดฟื้นฟู ตลอดจนจัดกิจกรรมพัฒนาการ เกม หรือฝึกทักษะให้กับเด็ก

2.2 Temporary Shelter เป็นลักษณะที่ศูนย์ที่ให้เด็กพึ่งพิงระยะหนึ่งหรือเป็นศูนย์ให้เด็กได้เรียนตามปกติ รวมทั้งเป็นศูนย์ที่มีลักษณะ Comprehensive Center คือมีการฝึกอาชีพเด็ก พัฒนาการเลี้ยงดูเด็ก เตรียมความพร้อมเด็ก และยังมีส่งต่อไปยังสถานที่ที่เหมาะสม เช่น ส่งกลับบ้านไปอยู่กับครอบครัว ส่งไปเป็นบุตรบุญธรรม หาคครอบครัวอุปถัมภ์ หรือส่งไปยังศูนย์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2.3 Community – Based Program เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นไปในเรื่องของการป้องกันเด็กในการเร่ร่อนบนท้องถนน โดยรูปแบบกิจกรรมที่จัด ได้แก่การพัฒนารายได้ของครอบครัว การปลูกฝังจิตสำนึกของครอบครัวและชุมชนให้มีส่วนร่วมในการป้องกันเด็กภายในชุมชน

จากรูปแบบการให้บริการและการศึกษาเด็กเร่ร่อนดังกล่าว หน่วยงานภาครัฐบาลและเอกชนได้เน้นบริการด้านการศึกษาเป็นหลัก โดยความเชื่อที่ว่าการศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญที่ทำให้บุคคลได้พัฒนาความรู้ ความสามารถ สถิติปัญญา หรือทักษะเพื่อการประกอบอาชีพ และเป็นฐานที่จะแสวงหาหรือเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ต่อไป อีกทั้งยังเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม หน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐและเอกชนในปัจจุบัน นิยมให้บริการในลักษณะที่แตกต่างกันดังนี้คือ (เจือจันทร์ จงสถิตอยู่, 2538)

1. รูปแบบบริการหน่วยงานภาครัฐ สถานะแรกรับเด็กของกรมประชาสงเคราะห์ เน้นการรับเด็กเป็นการชั่วคราว จากนั้นจะสอนให้เด็กได้รับการศึกษาตามสมควรแก่วัย ไม่เน้นระบบชั้นเรียน และไม่เน้นวิชาสามัญโดยตรง แต่เน้นการฝึกอาชีพระยะสั้น เพื่อให้เด็กได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และมีอาชีพติดตัว ส่วนสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก จัดให้เด็กทุกคนเข้ารับการการศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาสายสามัญหรืออาชีวศึกษา การศึกษาสายสามัญ มีการจัดตั้งโรงเรียนในสถานคุ้มครอง สอนระดับประถมศึกษา ส่วนด้านอาชีวศึกษา มีการอบรมวิชาชีพระยะสั้นๆ นอกจากนั้นยังมีการจัดกิจกรรมนอกหลักสูตร กิจกรรมนันทนาการต่างๆควบคู่ไปด้วย เช่นการสอนดนตรี ขับร้อง การแสดง เป็นต้น

2. รูปแบบการบริการของภาคเอกชน ให้บริการเรื่องการศึกษาแก่เด็กเร่ร่อนต่างๆ โดยลักษณะการทำงานช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนได้แก่

2.1 เจ้าหน้าที่ภาคสนาม หรืออาสาสมัคร หรือครูข้างถนน เมื่อออกไปพบเด็กเร่ร่อนในท้องถนน หรือสถานที่ที่เด็กชุมนุม ก็จะออกไปพูดคุยพบปะกับเด็กเพื่อทำความคุ้นเคย ทำความเข้าใจ โดยการพูดคุย หรือจัดกิจกรรมต่างๆ โดยเน้นเรื่องนันทนาการ การเล่นเกม และอาจจะสอนหนังสือควบคู่ไปด้วย การออกไปพบปะกับเด็กเหล่านี้ ครูหรือเจ้าหน้าที่ที่ออกไปจะได้รับการอบรมด้านจิตวิทยาการสอน อย่างไรก็ตามการจัดกิจกรรมสัมพันธ์ต่างๆ อาจจะไม่ได้ผลมากนักทางวิชาการแต่เป็นการช่วยให้เด็กรู้สึกอบอุ่น มีเพื่อน มีผู้เข้าใจ โดยครูจะพยายามช่วยเหลือเด็กตามสภาพและความเหมาะสม โดยเฉพาะนำเด็กกลับคืนสู่ครอบครัว

2.2 บ้านเปิดหรือบ้านสำหรับเด็ก ที่รับเด็กเข้ามาดูแลและอยู่อาศัยมูลนิธิ หรือองค์กรเอกชนต่างๆ จะใช้ชื่อบ้านในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เช่น บ้านปันรักของมูลนิธิโกมล คีมทอง บ้านสร้างสรรค์เด็ก ของมูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก เป็นต้น จะจัดการเรียนการสอนให้เด็กตามความเหมาะสม ส่วนใหญ่เป็นการเตรียมให้เด็กสามารถไปเรียนต่อในสถานศึกษาได้ โดยสอนพ้ออ่านออกเขียนได้ หรือสอนเสริม ตลอดจนมีกิจกรรมนันทนาการต่างๆ ตลอดจนการฝึกอาชีพระยะสั้น รวมทั้งการพาไปทัศนศึกษาด้วย ครูในบ้านเหล่านี้จะได้รับการอบรมให้เรียนรู้ทางด้านจิตวิทยา หลักการสอน และการจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

นอกจากนี้บางบ้านจะส่งเด็กที่พร้อมไปเรียนในโรงเรียน หรือเรียนนอกระบบโรงเรียนถ้าเด็กเหล่านี้มีความต้องการเรียน ในการส่งเด็กไปเรียนในโรงเรียนนั้น ครูในบ้านต้องเตรียมความพร้อมเด็กในด้านต่างๆ เช่นมีพื้นฐาน หรือสามารถเรียนต่อไปได้ในกรณีที่เด็กหยุดเรียน ออกมาเร็ว โดยครูต้องมีการประสานงานกับครูในโรงเรียน เพื่อให้ครูเข้าใจเด็กและยอมรับในพฤติกรรมของเด็กด้วย

จากบริการการศึกษาที่ให้แก่เด็กเร่ร่อนโดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นการให้การศึกษารูปแบบของการศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยมุ่งเน้นสาระและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างดังนี้คือ หน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐและเอกชนในปัจจุบัน นิยมให้บริการในลักษณะที่แตกต่างกันดังนี้คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540)

1. การศึกษาในระบบโรงเรียน การที่บ้านเปิดของหน่วยงานเอกชนและสถานศึกษาของรัฐ พยายามส่งเด็กเข้าไปในสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นของหน่วยงานใดก็ตาม เป็นความพยายามที่จะให้เด็กได้เข้าเรียนในสถานศึกษาที่เป็นทางการเฉกเช่นโดยทั่วไป โดยลักษณะนี้จะต้องเน้นการให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆแก่เด็ก ให้เด็กสามารถปรับตัวได้ มีทุนการศึกษาแก่เด็กอย่างต่อเนื่องเพื่อป้องกันไม่ให้เด็กออกจากโรงเรียนกลางคัน

2. การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นสาระ ทักษะและความรู้ที่แตกต่างกันออกไปดังนี้คือ

2.1 ทักษะเพื่อความอยู่รอด การที่ครูออกไปพบปะสอนหนังสือเด็กเร่ร่อนตามถนน เป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ไม่เป็นทางการ มี เช่นการดูแลสุขภาพ การป้องกันตนเองจากยาเสพติด และโรคเอดส์ เป็นต้น

2.2 ทักษะอาชีพ เมื่อเด็กเข้าไปอยู่ในสถานคุ้มครองของรัฐหรือบ้านเปิด เด็กจะได้รับการฝึกวิชาชีพ ให้มีความสามารถพอที่จะประกอบอาชีพหารายได้เลี้ยงตัวเองต่อไป ซึ่งทักษะอาชีพที่จัดให้ นั้น ส่วนใหญ่เป็นวิชาชีพง่ายๆเท่านั้น

2.3 ศิลปะและนันทนาการ การจัดกิจกรรมให้เด็กได้วาดรูป เล่นดนตรีง่ายๆ การแสดงละคร นอกจากจะเป็นการนันทนาการแล้ว ยังเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้เด็กได้สะท้อนความต้องการ ความทุกข์ยากของเด็ก อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในตนเอง กิจกรรมที่จัดมีส่วนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเด็ก เด็กกับครูหรือผู้ดูแล ซึ่งทำให้เด็กอบอุ่น มีเพื่อน ไม่โดดเดี่ยวหรือรู้สึกถูกละทิ้งอยู่ในสังคม

2.4 ความรู้สามัญ การให้เด็กได้รับการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญ ที่จัดโดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน และมีพี่เลี้ยงช่วยเหลือ เป็นความพยายามที่จะให้เด็กมีโอกาสได้เรียนอย่างน้อยเพื่อให้อ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น เช่นเดียวกับเด็กทั่วไป และมีโอกาสจะเข้าสู่ระบบการเรียนในระดับสูงต่อไป ถ้าเป็นความต้องการของเด็ก

2.5 การปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม กิจกรรมต่างๆที่จัดให้เด็ก นับตั้งแต่ ครอบออกไปพบเด็กบนถนน การดูแลเด็กในบ้านหรือสถานสงเคราะห์ การจัดกิจกรรมต่างๆให้เด็ก ล้วนมีจุดมุ่งหมายให้เด็กเลิกการเร่ร่อน คือกลับสู่ครอบครัว ถ้าเป็นไปได้ และที่สำคัญคือ พยายามให้เด็กรู้จักตนเอง เชื่อมมั่นในตนเอง ไม่กระทำสิ่งที่ชั่วร้าย เช่นเสพยาเสพติด ลักขโมย ช่วยให้เด็กสามารถอยู่ในสังคมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

จากรายละเอียดด้านการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนที่จัดขึ้น โดยหน่วยงานต่าง ๆ นั้น เป็นการศึกษาด้านการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนในประเทศไทย ส่วนในต่างประเทศก็มีการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนเช่นเดียวกัน ดังนั้นผู้วิจัยขอเสนอแนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนในต่างประเทศ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนในต่างประเทศ

การศึกษาด้านการจัดบริการด้านการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนในต่างประเทศ ซึ่งได้ศึกษาใน 5 ประเทศได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร บราซิล ฟิลิปปินส์ และ ออสเตรเลีย โดยในการจัดบริการการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนมีรูปแบบในการจัดการศึกษาในประเทศต่างๆดังนี้คือ (ศรีศักดิ์ ไทยอารี ฌฐกร ศรีแก้วและ กานต์ เสริมชัยวงศ์, 2543)

1. การศึกษาในระบบ เป็นการให้ระบบโรงเรียนเป็นฐาน แต่มีวิธีการต่างๆเพื่อช่วยให้โรงเรียนมีศักยภาพเพียงพอที่จะรองรับความต้องการของเด็กกลุ่มนี้ เช่น การเพิ่มงบประมาณด้านการศึกษาให้โรงเรียน การให้ทุนการศึกษาเป็นรายบุคคล การปรับเปลี่ยนการศึกษาในโรงเรียนให้ยืดหยุ่น และตอบสนองความต้องการเฉพาะ และการให้การศึกษาเสริมเพื่อให้เด็กสามารถเรียนทันเด็กปกติได้

2. รูปแบบที่มุ่งเข้าถึงเด็กโดยตรง โดยไม่ต้องอาศัยระบบโรงเรียน เช่นการตั้งโรงเรียนชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งบริหารจัดการโดยชุมชนเอง เช่นการจัดตั้งโรงเรียนชุมชน การเข้าถึงตัวเด็กโดยตรง เป็นการตั้งสถานศึกษาขึ้นในพื้นที่ที่การให้บริการการศึกษาของรัฐไม่สามารถเข้าไปถึงได้ เน้นรูปแบบการบริการที่เข้าถึงง่าย และดึงคุณเด็กให้มาใช้บริการ เช่นการสอนเด็กตัวต่อตัว เป็นต้น

3. การผสมผสานหลายรูปแบบ เป็นรูปแบบที่มีการจัดผสมผสานกันหลายๆงาน เช่นการดูแลควบคู่ไปกับการจัดการศึกษาหรือการฝึกอาชีพ และการให้บริการพื้นฐาน เป็นต้น

4. การศึกษาและการทำงาน เป็นการจัดการศึกษาแก่เด็กควบคู่ไปกับการทำงานเพื่อให้เด็กสามารถมีอาชีพและได้รับการศึกษาไปพร้อมๆกัน และใช้กระบวนการทำงานเป็นเครื่องมือให้เกิดการเรียนรู้เพื่อชีวิตของเด็กที่จำเป็นต้องหารายได้

5. การมีส่วนร่วมของเด็ก เป็นรูปแบบที่มีได้ค้ำึงถึงเด็กว่าเป็นเพียงผู้รับ หากแต่พยายามส่งเสริมและสนับสนุนในการกำหนดรูปแบบและวิธีการเรียนการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนสามารถตอบสนองต่อความต้องการของเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น หรือเป็นรูปแบบที่มุ่งส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กเป็นผู้ให้การศึกษาแก่เด็กอื่น ทั้งนี้โดยค้ำึงถึงประสบการณ์ที่เด็กจะได้รับจากการเป็นผู้ให้การศึกษา รวมทั้งค้ำึงถึงความมีประสิทธิภาพของการนำการศึกษาเข้าถึงตัวเด็ก

การจัดการศึกษาทั้ง 5 รูปแบบดังกล่าว มีการจัดการศึกษาในประเทศต่างๆ โดยจำแนกตามตารางต่อไปนี้คือ

ตารางที่ 3 รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในต่างประเทศ

รูปแบบการให้บริการ	ตัวอย่าง
<p>1.การศึกษาในระบบ</p> <p>1.1 การเพิ่มงบประมาณด้านการศึกษา</p>	<p>ประเทศบราซิล</p> <p>หน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่นได้จัดให้มีโครงการพิเศษเพื่อป้องกันและขจัดแรงงานเด็ก และได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลกลาง เพื่อสร้างหรือปรับปรุงโรงเรียน และจัดหาพาหนะแก่นักเรียน มีการโอนงบประมาณการศึกษาจากส่วนกลางไปให้องค์กรท้องถิ่นที่มีหน้าที่จัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา โดยกำหนดให้ใช้เงิน 60%ของงบประมาณด้านการศึกษา</p> <p>ประเทศฟิลิปปินส์</p> <p>1. โครงการ The Community Scout Youth Guidance Center ของประเทศฟิลิปปินส์ให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษา รวมทั้งให้ค่าเล่าเรียน ค่าเดินทาง ค่าหนังสือ แก่เด็กเร่ร่อนและเด็กที่กระทำผิดเล็กน้อย</p> <p>2. โครงการ Bahay Tuluyan Alternative Education program for Street Children เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมกับศูนย์จะได้รับการส่งเสริมให้</p>

รูปแบบการให้บริการ	ตัวอย่าง
1.1 การเพิ่มงบประมาณด้านการศึกษา (ต่อ)	เรียนในระบบโรงเรียน ศูนย์ให้การสนับสนุนด้านการศึกษาโดยการให้ทุนการศึกษา เด็กจะได้รับเงินค่าใช้จ่ายสำหรับค่าอาหาร ค่าเดินทาง ค่าเล่าเรียน และค่าใช้จ่ายในการศึกษา
2. Reach Out 2.1 การสอนแบบเข้าถึงตัวเด็ก	<p>ประเทศบราซิล</p> <p>Child SOS ของ The Department of State for The Child ดำเนินโครงการเรียกว่า “A Traffic Island is not Home” โดยทำการเข้าหาตัวเด็กเร่ร่อนตามท้องถนนและเสนอ ทางเลือกต่างๆ ในการดำเนินชีวิตรวมทั้งดำเนินการเพื่อให้เด็กเหล่านั้น กลับคืนสู่ครอบครัวและโรงเรียน</p> <p>ประเทศฟิลิปปินส์</p> <p>โครงการโรงเรียนบนถนนสำหรับเด็กเร่ร่อนตามท้องถนนของรัฐบาลฟิลิปปินส์ โครงการดังกล่าวดำเนินการโดยการจัดให้มีโรงเรียนเคลื่อนที่ในบริเวณที่เด็กทำงาน และใช้หลักสูตรการสอนที่สามารถใช้ได้กับเด็กที่มีพื้นฐานการศึกษาแตกต่างกัน โดยมีวิชาพื้นฐานเป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่ง นอกจากนี้ได้มีการพัฒนาหน่วยการเรียนการสอนที่มีความหลากหลายเพื่อให้การสอนสามารถตอบสนองต่อพัฒนาการของเด็กแต่ละคน</p>
3. การผสมผสานหลายรูปแบบ	<p>ประเทศบราซิล</p> <p>โครงการ Republica do Pequeno Vendedor มีการจัดอาหารกลางวันให้เด็กเร่ร่อนตามท้องถนน และจัดกิจกรรมนันทนาการและกิจกรรมเพื่อสร้างความเป็นพวกพ้อง การฝึกอาชีพ และการจัดหาโอกาสในการทำงานให้กับเด็ก</p>

รูปแบบการให้บริการ	ตัวอย่าง
<p>3. การผสมผสานหลายรูปแบบ (ต่อ)</p>	<p>ประเทศฟิลิปปินส์</p> <p>1. โครงการโรงเรียนบนถนนสำหรับเด็กเร่ร่อน ซึ่งนอกจากการให้การศึกษาทางเลือกแล้ว ยังจัดให้มีกิจกรรมสร้างรายได้ เช่น การผลิตงานเพอร์นิเจอร์และกระเบื้องเซรามิค การให้บริการด้านสุขภาพและโภชนาการ การทำกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ และกิจกรรมทางศาสนา</p> <p>2. โครงการ Bahay Tuluyan Alternative Education program for Street Children เป็นโครงการที่ส่งเสริมให้เด็กเข้าเรียนในโรงเรียน โครงการนี้มีโครงการย่อยที่สำคัญ 5 โครงการคือ</p> <p>1. โครงการผู้ให้การศึกษารุ่นเยาว์ 2. กลุ่มวิจัยแบบมีส่วนร่วม 3. ศิลปะการละคร 4. โครงการให้ทุนการศึกษา และ 5. โครงการฝึกอบรมทักษะอาชีพ</p>
<p>4. การศึกษาและการทำงาน</p> <p>4.1 ฝีกอาชีพ</p> <p>4.2 การทำงานควบคู่ไปกับการเรียน</p>	<p>ประเทศบราซิล</p> <p>1. โครงการประถมศึกษาทางเลือก ในช่วงกว่า 18 เดือน ผู้เรียนจะหมุนเวียนกันอยู่ในโรงเรียนและในชุมชน เพื่อรับการฝึกฝนอบรมทั้งในด้านการเรียนและการทำงาน</p> <p>2. โครงการ Republica do Pequeno Vendedor จัดหาอาหารกลางวันและกิจกรรมให้เด็กเร่ร่อน ทำการล้างของที่เหลือใช้แล้ว และนำมาเก็บไว้เพื่อให้เด็กและเยาวชนในโครงการฝีกอาชีพ ทำการซ่อมแซมก่อนที่จะถูกนำออกมาจำหน่ายในราคาต่ำให้กับคนในชุมชนยากจน</p> <p>ประเทศบราซิล</p> <p>1. กิจการบางแห่งของรัฐ และเอกชน มีโครง</p>

รูปแบบการให้บริการ	ตัวอย่าง
<p>4.2 การทำงานควบคู่ไปกับการเรียน (ต่อ)</p>	<p>การจ้างเด็กเร่ร่อนตามท้องถนนและเด็กที่อยู่ภายใต้สภาพกดดันทางเศรษฐกิจที่มีอายุระหว่าง 14-16 ปี เพื่อให้เด็กได้รับการอบรมทางอาชีพ ค่าตอบแทนอาหาร และสามารถเข้าเรียนในโรงเรียนได้</p> <p>2. โครงการ Salao de Encontro เป็นโรงงานแบบมีที่พักที่ไม่มุ่งหาประโยชน์ทางธุรกิจ ถูกตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นสถานที่ทำงานที่เหมาะสม เป็นทางเลือกอื่นนอกเหนือจากการทำงานบนท้องถนน โครงการต้องการจะพิสูจน์ว่าการมีส่วนร่วมในงานที่น่าภูมิใจ ช่วยสร้างความมั่นใจในตัวเอง และกระตุ้นการเจริญเติบโต และการพัฒนาของเด็ก โครงการนี้เป็นรูปแบบหนึ่งในการศึกษาเพื่อชีวิต และแสดงให้เห็นว่าเด็กสามารถสร้างสรรค์งานที่มีคุณภาพสูงและมีคุณค่าเมื่ออยู่ในสภาพการทำงานที่เหมาะสม</p>
<p>5. การมีส่วนร่วมของเด็ก</p> <p>5.1 การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา</p>	<p>ประเทศฟิลิปปินส์</p> <p>โครงการผู้ให้การศึกษารุ่นเยาว์ โดยการคัดเลือกและฝึกอบรมเด็กเร่ร่อนอายุระหว่าง 11-17 ปี เพื่อที่จะให้เป็นผู้สอนการศึกษาขั้นพื้นฐานและฝึกทักษะให้แก่เด็กอื่นๆ ผู้ให้การศึกษารุ่นเยาว์ดำเนินการสอนเด็กตามท้องถนนที่เด็กอาศัยอยู่กับครอบครัวหรือญาติพี่น้อง และในศูนย์ โดยเด็กได้ค่าตอบแทน ซึ่งเขานำไปเป็นค่าใช้จ่ายในการเรียนในโรงเรียนของเขาเอง</p>

โดยสรุป การจัดบริการด้านการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ มีรูปแบบการจัดบริการการศึกษานอกระบบที่คล้ายคลึงกัน โดยมีการดำเนินงานที่แตกต่างกันบ้างในรายละเอียดการปฏิบัติงาน

ปัญหาในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน

ปัญหาด้านการเรียนการสอนของเด็กเร่ร่อน พบว่ามีปัญหาดังนี้คือ (นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2535)

1. ปัญหาในขณะที่ทำงานของครูข้างถนน ครูอาสาสอนคือ สวัสดิภาพ และความปลอดภัย ทั้งของครูและเด็กที่เสี่ยงต่อการควบคุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ
2. ครูที่สอนเด็กเร่ร่อนบางครั้งเกิดข้อขัดแย้งในพฤติกรรมของเด็ก ความร่วมมือระหว่างบ้าน เด็ก ครู โรงเรียน และชุมชน
3. เด็กเหล่านี้ไม่มีหลักฐานต่างๆไม่ว่าจะเป็นทะเบียนเกิด หรือทะเบียนบ้าน ในบางส่วนไม่สามารถเข้าเรียนการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนนอกระบบโรงเรียนได้
4. การส่งเด็กกลับบ้านสู่โรงเรียน พบว่าเด็กไม่ยอมไปโรงเรียน สภาพแวดล้อมในโรงเรียน การเรียนการสอน มีกฎระเบียบมาก เด็กปรับตัวไม่ค่อยได้
5. การจัดการศึกษาส่วนใหญ่มีรูปแบบที่ตายตัว ไม่เหมาะสมกับธรรมชาติของเด็กเหล่านี้
6. การดำเนินงานในด้านการจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆที่แต่ละองค์กรจัดอยู่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะการส่งเด็กไปโรงเรียน ยังขาดการประสานงานกับทางต้นสังกัดอย่างจริงจัง หากได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายมากขึ้น จะทำให้เด็กเร่ร่อนมีโอกาสเข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียนเหมือนเด็กอื่นๆมากขึ้น

จากปัญหาการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับเด็กเร่ร่อนดังกล่าว จึงน่าจะมีวิธีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยให้มีลักษณะยืดหยุ่น ตรงกับความต้องการของผู้เรียน และเน้นด้านการทำประสบการณ์มาใช้ในการเรียน เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถนำความรู้และประสบการณ์เดิมมาเข้าร่วมกับเนื้อหาวิชาเรียนเพื่อที่จะสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม โดยใช้แนวคิด หลักการจัด และองค์ประกอบดังต่อไปนี้

4. หลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อน

หลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อน เป็นการจัดมวลงประสบการณ์การเรียนรู้ทุกชนิดที่เด็กเร่ร่อน ควรได้มีโอกาสเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ตามธรรมชาติ การเรียนรู้จากสังคม และการเรียนรู้จากโครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ได้จัดขึ้น นอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนตามปกติ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเร่ร่อนที่มีได้อยู่ในระบบโรงเรียนตามปกติ ได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ พัฒนาทักษะและทัศนคติ เพื่อมุ่งแก้ปัญหาที่เด็กต้องโอกาสกำลังประสบอยู่ในชีวิตจริงของตน (อาชญญา รัตนอุบล, 2541)

ความสำคัญของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อน

การจัดการศึกษาเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อนมีความสำคัญดังนี้คือ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2541)

1. ช่วยให้นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้รู้ธรรมชาติของเด็กเร่ร่อนและเข้าใจความต้องการของเด็กเร่ร่อนมากขึ้น เข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาของพฤติกรรมการแสดงออกของเด็กเหล่านี้ ซึ่งเมื่อทราบแล้ว ก็จะสามารถนำเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาให้เด็กเร่ร่อนได้ถูกต้องและเหมาะสม
2. ช่วยให้นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้เข้าใจถึงลักษณะความแตกต่างของเด็กเร่ร่อนแต่ละคน กล่าวคือเด็กเร่ร่อนแต่ละคนจะมีลักษณะเฉพาะของตน มีความแตกต่างเฉพาะตน ความรู้ดังกล่าวจะช่วยให้นักการศึกษาพัฒนาเด็กเร่ร่อนให้มีโอกาสที่จะพัฒนาความสามารถของตนเองได้อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพสูงสุด
3. ช่วยให้เห็นถึงพัฒนาการของเด็กแต่ละวัย ตลอดจนเข้าใจถึงความสามารถและความสนใจตามอายุและพัฒนาการของเด็ก ซึ่งจะทำให้นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้แก่เด็กเร่ร่อนได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของเด็กเร่ร่อนในแต่ละวัยได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
4. ช่วยให้นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้มีโอกาสจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรือสามารถจัด โครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้สอดคล้องกับพัฒนาการการเรียนรู้และหลักจิตวิทยาของเด็กเร่ร่อนอย่างแท้จริง

แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อน

แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อเด็กเร่ร่อนที่เหมาะสม ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้คือ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2541)

1. การให้ความรัก และความเข้าใจในเด็กเร่ร่อน นักการศึกษานอกระบบควรต้องรู้จักให้ความรัก ความเข้าใจ รู้จักการสร้างสรรค์ฯ ให้เกิดการอยากเรียนรู้ด้วยตัวเอง ยอมรับในศักยภาพของเด็กแต่ละคน และควรต้องรู้จักการให้กำลังใจ และให้แรงเสริมแก่เด็กเหล่านี้
2. การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่มีคุณค่าแก่การเรียนรู้ การจัดกิจกรรมควรต้องมีลักษณะยืดหยุ่น มีความเหมาะสมกับสภาพปัญหา จัด ให้สอดคล้องกับความถนัด ควรมีลักษณะเป็นการบูรณาการ ไม่ว่าจะเป็นการอ่านออกเขียนได้ การยังชีพในสังคม และคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง ทำซ้ำ เกิดทักษะ ความเข้าใจด้วยตนเอง สื่ออุปกรณ์จะมีลักษณะที่สะดวกกับการเคลื่อนย้าย การประเมินผลการเรียนรู้ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ประเมินด้วยตนเอง หรือเพื่อนประเมินเพื่อนด้วยกัน

3. พัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง และความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง เด็กเร่ร่อนรู้สึกว่าคุณค่าความรัก ขาดคนสนใจ ด้วยเหตุนี้เด็กเร่ร่อนจึงไม่เห็นคุณค่าในตนเองและเกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อตนเอง ซึ่งนักศึกษานอกกระบบต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็ก รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก มองโลกในแง่ดี การให้โอกาสแก่ทุกคน จริงใจต่อกัน การเคารพ ซึ่งกันและกัน ยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคล การให้คำชมเชย และแรงเสริมเมื่อเด็กทำความดี

4. สามารถนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อนได้ในชีวิตจริง ความรู้ที่เด็กเร่ร่อนได้รับควรจะมีความสัมพันธ์กับปัญหาที่เด็กกำลังประสบอยู่ หรือพัฒนาหาหนทางช่วยบรรเทาปัญหาดังกล่าว หาทางออกให้กับปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองได้อย่างมีเหตุและผล

5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษานอกกระบบของเด็กเร่ร่อน การจัดกิจกรรมการศึกษานอกกระบบโดยใช้กระบวนการกลุ่ม เปิดโอกาสได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในกลุ่ม พัฒนาอุปนิสัยการเข้ากับผู้อื่นในสังคม รู้จักเป็นผู้ให้และผู้รับ เป็นผู้นำและและผู้ตาม ฝึกสร้างความรัก สามัคคีในหมู่คณะ

ดังนั้น แนวทางการจัดการจัดการศึกษานอกกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อนในปัจจุบันควรมีวิธีการจัดที่มีประสิทธิภาพ โดยให้มีลักษณะยืดหยุ่น ตรงกับความต้องการของผู้เรียน และเน้นด้านการนำประสบการณ์มาใช้ในการเรียน เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถนำความรู้และประสบการณ์เดิมมาเข้าร่วมกับเนื้อหาวิชาเรียนเพื่อที่จะสามารถนำความรู้ไปใช้ใน ชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม โดยการจัดการศึกษาดังกล่าวเป็นลักษณะการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2542)

ลักษณะการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กเร่ร่อน

ในการจัดประสบการณ์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้นั้นจะต้องทราบหลักการและวิธีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้หลาย ๆ อย่างดังนี้ (กรมการศึกษานอกกระบบ, 2542)

1. การมีส่วนร่วมของผู้เรียน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจเลือกบทเรียนที่มีการเรียนรู้ในลักษณะกลุ่มหรือศึกษาด้วยตนเอง
2. การเรียนรู้แบบบูรณาการ คือการเรียนรู้จากหลักสูตรที่มีขอบข่ายเนื้อหาที่สัมพันธ์กับประสบการณ์และวิถีชีวิตจริงของผู้เรียนและนำไปใช้ประโยชน์ในสถานการณ์จริงได้
3. การเรียนรู้จากสภาพจริง หมายถึง การให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง เรียนรู้จากประสบการณ์
4. การเรียนรู้ตามความแตกต่างระหว่างบุคคล หมายถึงการจัดประสบการณ์เรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล
5. การเรียนรู้ตามระดับความสามารถ หมายถึง การเรียนรู้ที่แตกต่างจากการเรียนรู้ตามความแตกต่างระหว่างบุคคล คือ จัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามหลักสูตรที่ตอบสนองระดับความ

ก้าวหน้าของผู้เรียนแต่ละคนเป็นไปตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ โดยผู้เรียนสามารถเลือกกิจกรรมและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความถนัดของตนเอง

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้สามารถใช้ยุทธวิธีได้หลากหลายแล้วแต่สถานการณ์ เช่น กรณีผู้เรียนจำนวนมากสามารถรวมกันเป็นกลุ่มเพื่อทำกิจกรรม อาจใช้การอภิปราย บทบาทสมมุติ กรณีศึกษา แต่ถ้าไม่สามารถรวมกลุ่มผู้เรียนได้ อาจใช้สื่อ ใบงาน ที่สามารถศึกษาหรือเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้ให้คำแนะนำ ปรีกษา และอำนวยความสะดวก

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน

ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน ผู้จัดการศึกษา ควรจะได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ซึ่งได้แก่ ผู้เรียน ผู้สอน เนื้อหาสาระ กิจกรรม และสภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียน

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กเร่ร่อน ก็จะต้องคำนึงถึงธรรมชาติของเด็กเร่ร่อน เช่นเดียวกัน เพื่อจะได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน ซึ่งเด็กเร่ร่อนอาจจะมีบุคลิกภาพไม่เหมือนเด็กทั่วไป เช่น อาจจะเป็นเด็กที่มีสภาพธรรมชาติไม่หยุดนิ่ง มีสมาธิในระยะสั้นๆ (attention span) อาจจะเป็นเด็กที่หือแท้ต่องานที่ยากๆได้ง่าย อาจจะไม่สู้กับการเรียน เนื่องจากเป็นอิสระเป็นเวลานานแล้ว ก็อาจจะแสดงออกโดยการไม่เชื่อฟังอย่างนักเรียนทั่วไป พูดปดเก่ง อาจจะมีการขโมยของกันเป็นประจำ อาจจะถูกว่าร้ายกว่าปกติ ใจน้อย ชอบเรียกร้องความสนใจจากครู (สายสุรี จุติกุล, 2535) ชอบการแสดงออกเช่น การเล่นละคร ชอบแสดงความคิดเห็น นอกจากนั้นชอบอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ชอบแสดงความคิดเห็น หรือแสดงให้เห็นว่าเขามีความสำคัญ เนื่องจากเด็กเหล่านี้ต้องการการสนใจเป็นพิเศษ รวมทั้งเด็กเหล่านี้มีประสบการณ์ในชีวิตมาก และสามารถนำมาใช้ในการเรียนรู้การแก้ปัญหาได้ (สัมภาษณ์ธีระพันธ์ สุกระกาญจนะ, 3 กรกฎาคม 2543)

2. ผู้สอน

จากการศึกษาพบว่าครูผู้สอนหรือผู้จัดการศึกษาให้กับเด็กเร่ร่อนควรมีลักษณะดังนี้คือ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2540)

1. มีความเข้าใจถึงปัญหา สภาพสังคม ความเป็นอยู่ และการดำรงชีวิตของเด็กเร่ร่อน มีเจตคติที่ดีต่อเด็กเร่ร่อน
2. มีจิตใจอ่อนโยน อารมณ์ดี ไม่แสดงอารมณ์โกรธหรือดูว่าเด็ก แต่พูดด้วยเหตุผล
3. มีบุคลิกภาพที่เป็นกันเองกับเด็ก ให้ความสนใจพูดคุยใกล้ชิดเด็ก ด้วยความรัก ดูแลเอาใจใส่เด็ก

4. มีความอดทนต่อพฤติกรรมก้าวร้าว ไม่มีระเบียบวินัยของเด็ก อดทนในการฝึกเด็กให้เปลี่ยนพฤติกรรม

5. มีความชำนาญในการสอนซ่อมเสริมและการตรวจแบบฝึกหัดให้เด็ก ผ่านการอบรมในหลักการสอน การทำกิจกรรม การจัดเกมกิจกรรมสัมพันธ์ และสามารถสอนหนังสือได้สนุกสนาน

6. เป็นที่ปรึกษา เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กเร่ร่อน ให้ความเป็นธรรมชาติแก่เด็ก

7. มีจิตสำนึกที่จะสร้างสรรค์ทรัพยากรมนุษย์ทุ้มเทเสี่ยสละทั้งร่างกายและ จิตใจ

8. เชื่อในความสามารถของเด็กเร่ร่อนที่จะเปลี่ยนไป

9. มีความรักเด็กเป็นพื้นฐาน รู้หลักจิตวิทยา รู้จักการทำงานเป็นทีม

3. เนื้อหาสาระ

เนื้อหาสาระสำหรับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน ควรเน้นความเป็นธรรมชาติเหมาะสมกับปัญหาของเด็กเร่ร่อนและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้กับเด็กเร่ร่อนดังนี้คือ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2540)

1. การรู้จักคุณค่าของตนเอง
2. วิธีการดูแลสุขภาพร่างกายและวิธีการดำรงอยู่ในสังคม
3. หลักการเขียนและอ่านหนังสือไทย
4. การส่งเสริมและปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม
5. โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โรคติดต่อทางผิวหนัง โรคเอดส์ และการป้องกันตนเอง
6. เพศศึกษาและสถานบันครอบครัว
7. กฎหมายและสิทธิของเด็ก
8. การสร้างวินัยในตนเอง และการปลูกฝังจิตสำนึกที่ช่วยเหลือและพัฒนาสังคม
9. ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติดและอันตรายต่างๆ
10. คณิตศาสตร์เกี่ยวกับการบวกลบคูณหาร
11. วิทยาศาสตร์น่ารู้สำหรับเด็ก
12. ขนบธรรมเนียมประเพณี
- 13 วิธีการติดต่อสื่อสาร

4. กิจกรรมการเรียนรู้

ลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เด็กเร่ร่อน ควรจัดกิจกรรมในลักษณะดังนี้คือ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542)

1. การจัดกิจกรรมที่สั้น ง่าย และจบลงด้วยความสำเร็จที่ไม่สลับซับซ้อนจนเกินไป

ได้แก่ เกม กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กิจกรรมบันเทิง นันทนาการ เป็นต้น

2. จัดประสบการณ์และทักษะชีวิตให้ใกล้เคียงกับวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวเด็ก ได้แก่

กิจกรรมฝึกอาชีพ กิจกรรมกีฬา ดนตรี กิจกรรมการพัฒนามุขลิกภาพและความรู้สึกนึกคิดภายในจิตใจเด็ก กิจกรรมเสริมความรู้เรื่องสาธารณสุข กิจกรรมกระตุ้นให้เด็กแสวงหาแนวทางชีวิตของตนเองให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ กิจกรรมเยี่ยมบ้านเด็ก เป็นต้น

3. สร้างบรรยากาศและความหลากหลายของวัฒนธรรม การเรียนรู้การอยู่ร่วมกันทั้ง

3 วัฒนธรรมคือวัฒนธรรมเด็กเร่ร่อน วัฒนธรรมโรงเรียน และวัฒนธรรมครอบครัว

4. จัดให้เด็กได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนันทนาการการศึกษานอกสถานที่ จัดแข่งขัน

ประกวดการฝีมือ เรียงความ กิจกรรมที่เน้นการแสดงออกและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กิจกรรมทางศาสนา อบรมศีลธรรมจรยา

5. กิจกรรมในลักษณะอภิปรายกลุ่ม มีการสรุปเนื้อหาบททวนซ้ำเพื่อความเข้าใจ

สรุปใจความสำคัญก่อนจบการเรียนในแต่ละครั้ง

5. สภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา

การจัดสภาพแวดล้อมในการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน ควรเน้นการจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นหา และค้นพบคำตอบด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะการค้นพบความจริงใดๆจากประสบการณ์ตนเองนั้น ผู้เรียนมักจะจดจำได้ดี มีความหมายโดยตรงต่อผู้เรียน และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเรียนรู้มีความเป็นอิสระ มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนรู้สึกอิสระที่จะแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์อันจะนำไปสู่การคิดสร้างสรรค์ ซึ่งสภาพแวดล้อมนั้นควรจะเป็นประชาธิปไตย ไม่สร้างความกดดัน ไม่ผูกขาดความคิด และในขณะเดียวกันก็พร้อมจะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เต็มใจรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง สนทนาและอภิปรายอย่างสร้างสรรค์มากกว่าการโต้เถียงกัน ครูต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เพื่อช่วยส่งเสริมการทำงานให้สำเร็จ ผู้เรียนจะต้องซักถามและอภิปรายถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ อธิบายซึ่งกันและกันให้เข้าใจวิธีการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ช่วยเหลือสนับสนุนให้กำลังใจแก่กัน โดยการสนับสนุนของครู และพัฒนาความรู้สึกด้านการตกลงใจร่วมกันของกลุ่ม โดยครูจะต้องทำหน้าที่ในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดบรรยากาศดังกล่าว และกลายเป็นผู้ที่เรียนรู้ร่วมกับผู้เรียนด้วย (MacGreger, 1990)

6. ปัญหาในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน

ในส่วนของปัญหาในการศึกษาที่เกิดกับเด็กเร่ร่อนเอง พบว่ามีปัญหาดังนี้คือ (คณะอนุกรรมการพัฒนาการศึกษาเพื่อผู้ด้อยโอกาส, 2542)

1. ในระยะที่ผ่านมา นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เยาวชนและครอบครัว ยังขาด

การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน แม้จะมีแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะก็ตาม แต่ในด้าน

การปฏิบัติ ยังมีลักษณะแยกส่วนกันทำ จึงยังเป็นการยากที่จะเห็นการพัฒนาเด็ก เยาวชนและครอบครัวเป็นองค์รวม และครบมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติทางด้านจิตใจ สังคมและจริยธรรม ปัญหาเกิดจากการขาดองค์กรสำหรับทำหน้าที่ประสานความร่วมมือเพื่อผลักดันให้เกิดการปฏิบัติ และการสร้างกระแสให้สังคมเห็นความสำคัญ และเกิดบรรยากาศการทำงานที่ต้องร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานต่างๆอย่างจริงจังและต่อเนื่องในระยะยาว

2. การจัดการศึกษาเพื่อเด็กเร่ร่อน มีความซ้ำซ้อนในบางกลุ่มเป้าหมาย และบางพื้นที่ ทั้งนี้เนื่องมาจากการขาดข้อมูลสถิติเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการให้บริการทางการศึกษาแก่เด็กเร่ร่อนของแต่ละหน่วยงาน เพราะข้อมูลของหน่วยงานและองค์กรต่างๆยังไม่ครบถ้วนชัดเจนเพียงพอ ทันสมัย เป็นระบบ ข้อมูลไม่ตรงกัน การรวบรวมและจัดเก็บมีความแตกต่างกัน จึงไม่สามารถนำข้อมูลสถิติที่มีอยู่ไปใช้อย่างกว้างขวาง

3. ขาดแคลนงบประมาณ บุคลากรและทรัพยากรในการดำเนินงานให้สามารถบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ สัดส่วนบุคลากรที่มีอยู่ไม่ได้สัดส่วนกับจำนวนเด็ก และบุคลากรบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจ ยังไม่ได้รับการพัฒนาและฝึกอบรมให้มีทักษะ ความชำนาญ ขาดการเสริมสร้างทัศนคติและปรับปรุงวิธีการทำงานให้สอดคล้องสนองความต้องการและเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อเด็ก

4. ขาดหลักสูตรและวิธีการสอนเพื่อพัฒนาผู้ด้อยโอกาส ที่ผ่านมาหลักสูตรและวิธีการสอนยังยึดแบบวิธีการเก่าๆ ไม่สามารถสนองตอบความต้องการและความสนใจ และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้ด้อยโอกาสแต่ละกลุ่มเป้าหมาย อีกทั้งยังไม่เน้นให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาที่ยึดตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ยังขาดความพร้อมในเรื่องสื่อ เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา ตลอดจนอุปกรณ์การเรียนการสอนในภาคปฏิบัติไม่เพียงพอ

5. ขาดการประสานงานความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาชั้นสูง เพื่อร่วมกันพัฒนาคุณภาพการดำเนินงาน และการแสวงหาแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงาน โดยการศึกษาวิเคราะห์ วิจัย คิดค้นรูปแบบและวิธีการในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ด้อยโอกาส ส่งผลให้ทุกหน่วยงาน โดยเฉพาะหน่วยงานในภาครัฐขาดองค์ความรู้ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาก้าวหน้าทางวิชาการ

จากการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อนดังกล่าว แนวทางการพัฒนาโปรแกรมเป็นแนวทางหนึ่งที่น่าจะเป็นวิธีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยให้มีลักษณะยืดหยุ่น ตรงกับความต้องการของผู้เรียน และเน้นด้านการทำประสบการณ์มาใช้ในการเรียน เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถนำความรู้และประสบการณ์เดิมมาใช้ร่วมกับเนื้อหาวิชาเรียนเพื่อที่จะสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม โดยในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อน ผู้ที่จัดหรือพัฒนาแนวทางการศึกษา ควรจะต้องศึกษาถึงขั้นตอนต่างๆในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อที่จะได้ออกแบบการจัดการศึกษาให้

ตรงตามความต้องการของเด็กเร่ร่อน ซึ่งในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5. การพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อน

การดำเนินการพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้ (อาชญา รัตนอุบล, 2541)

1. การหาความต้องการจำเป็นของเด็กด้อยโอกาสโดยตรง ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่ การสำรวจ การสังเกต การทดสอบ การสัมภาษณ์ ซึ่งความสำคัญในการหาความต้องการจำเป็น ได้แก่ การประเมินสภาพที่เป็นจริงของความรู้ ทักษะ ทักษะคิดของเด็กด้อยโอกาสในปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของความรู้ ทักษะ ทักษะคิดของเด็กเร่ร่อนที่ควรจะเป็น และความแตกต่างของสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของเด็กเร่ร่อน และกำหนดเป็นเป้าหมาย วัตถุประสงค์ กิจกรรมการเรียนรู้และกระบวนการประเมินผลซึ่งจะต้องสอดคล้องกันและเป็นไปตามลำดับขั้นตอนอย่างเหมาะสม

2. การพัฒนาเนื้อหา ความรู้ ทักษะ ทักษะคิดที่จะให้แก่เด็กด้อยโอกาส ขั้นตอนต่อไปคือการพัฒนาเป็นเนื้อหาที่จะให้แก่เด็กด้อยโอกาส โดยตั้งวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาความรู้ ทักษะ หรือทักษะคิดของเด็กด้อยโอกาส โดยการศึกษาบริบทของเนื้อหาที่จะจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เช่น บริบททางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ฯลฯ โดยศึกษาสภาพของโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดให้แก่เด็กด้อยโอกาสในองค์กรที่จัด กล่าวคือ ควรศึกษาขอบเขต ภาระงานขององค์กรที่จัดหรือให้การสนับสนุน วัตถุประสงค์ขององค์กรที่รับผิดชอบ ค่านิยม บรรทัดฐานและทัศนคติของผู้ที่ทำงานในองค์กรนั้นๆ และศึกษาสภาพของโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดในชุมชน กล่าวคือ ควรศึกษาความร่วมมือของชุมชน ที่มีต่อโปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียนว่ามีมากน้อยเพียงใด รวมถึงค่านิยม บรรทัดฐาน ทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังกล่าว

3. ทำความเข้าใจและเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหาที่จะพัฒนาให้แก่เด็กด้อยโอกาส เมื่อพัฒนาเนื้อหาได้แล้ว ควรต้องพยายามทำความเข้าใจกับเนื้อหาดังกล่าว และเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหาที่จะพัฒนาให้แก่เด็กด้อยโอกาส ตามความต้องการจำเป็นของเด็กด้อยโอกาส หลังจากนั้นจึงกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโปรแกรม การสร้างรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การเลือกวิธีการเรียนการสอน การประเมินผล และการกำหนดเกณฑ์ที่จะใช้พิจารณาความสำเร็จของโปรแกรม โดยมีประเด็นสำคัญดังนี้คือ (อาชญา รัตนอุบล, 2541)

3.1 ประสานงานกับกลุ่มคน หรือบุคคลที่นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรจะไปติดต่อ ประสานงานเพื่อพัฒนาออกแบบกระบวนการเรียนการสอน

3.2 จัดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบ
โรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส

3.3 การแสวงหาหรือสร้างรูปแบบของกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมที่สุด
สำหรับเด็กด้อยโอกาส

3.4 กำหนดลักษณะทั่วไปของโปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จัด

3.5 เลือกวิธีการสอน ที่จะใช้กับเด็กด้อยโอกาสอย่างมีประสิทธิภาพ

3.6 ระบุวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ของเด็กด้อยโอกาส

3.7 กำหนดเกณฑ์ที่จะใช้พิจารณาความสำเร็จของโปรแกรมการศึกษานอกระบบ
โรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส

4. เรียนรู้ธรรมชาติ ความต้องการ และความสนใจพื้นฐานของเด็กด้อยโอกาส เนื่องจาก
เด็กดังกล่าวเป็นกลุ่มเด็กที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง เป็นกลุ่มเด็กที่มีปัญหาในชีวิต ทั้งปัญหาทาง
ร่างกายและปัญหาทางพฤติกรรม จึงต้องศึกษาในเรื่องนี้ด้วย เพื่อที่จะได้ออกแบบกิจกรรมการ
สอนให้เหมาะสมต่อไป

5. ประสานงานผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อย
โอกาส โดยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
สำหรับเด็กด้อยโอกาส เนื่องจากเนื้อหาบางเนื้อหา นักการศึกษานอกระบบเองอาจจะไม่มีความรู้
ความชำนาญทัดเทียมกับผู้สอนเด็กด้อยโอกาส หรือผู้รู้ในชุมชน เพื่อที่จะหาผู้ที่จะมาจัดการศึกษา
ให้เหมาะสมต่อไป

6. ออกแบบการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส ซึ่ง
รวมถึงการพัฒนาเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนา
แนวทางการประเมินผลการเรียนรู้ของเด็กด้อยโอกาส โดยในการกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์
ของการเรียนรู้ควรกำหนดในลักษณะที่กว้างและครอบคลุมเป้าหมายที่ต้องการก่อน หลังจากนั้นจึงกำหนด
วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่เฉพาะเจาะจงจากเป้าหมายที่กำหนดไว้กว้างๆดังกล่าว โดยควรกำหนดเป็น
วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมที่วัดได้ เงื่อนไข
ภายใต้พฤติกรรมที่แสดงออกมา และเกณฑ์ที่จะยอมรับการแสดงออกนั้นๆ หลังจากนั้นจึงออก
แบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับวัตถุประสงค์และคำนึงถึงการตอบสนอง
ปัญหาและความต้องการของเด็กด้อยโอกาสหรือไม่ เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม สื่อการสอน
ที่ใช้ในการจัดกิจกรรม

ในการสร้างหรือพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของเด็ก
ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัด เช่น

1. ระบุเป้าหมายและกำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้สำหรับเด็กด้อยโอกาส
2. ระบุขอบเขตและลักษณะการเรียนรู้ว่าเป็นความรู้ ทักษะ ทักษะ ทักษะ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์
3. กำหนดระดับของการมีส่วนร่วมของเด็กด้อยโอกาสในกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดให้
4. เลือกกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพเด็กด้อยโอกาส
5. กำหนดเวลาที่เหมาะสมในการจัด
6. พัฒนาโครงร่างกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัด
7. เขียนเนื้อหาของกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัด
8. พัฒนาแนวทางการปฏิบัติของการเข้าร่วมกิจกรรมของเด็กด้อยโอกาส
9. เตรียมอุปกรณ์เครื่องใช้ สื่อการสอนตำรา เอกสาร เครื่องอำนวยความสะดวกที่จำเป็นที่ต้องใช้

ส่วนวิธีการหรือเทคนิคในการสอน ผู้รับผิดชอบในการวางแผนจัดโปรแกรมควรจะเลือกวิธีการสอนให้เหมาะสมกับแนวคิดการสอน การเรียนรู้และความสามารถความถนัดของผู้สอน ในส่วนของวิธีการได้มีการกำหนดวิธีการสอนเป็น 3 กลุ่มคือรายบุคคล กลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ (Boyle, 1981)

1. รายบุคคล (individual) ผู้เรียนแต่ละคนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอน และวัสดุการสอนโดยตรง แต่ไม่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนอื่นๆ จุดเน้นคือกระบวนการเฉพาะของบุคคล และการชี้นำตนเอง (self-directed) ประกอบด้วยเทคนิคดังนี้คือ

- 1.1 การสอนงาน (Coaching) จะเป็นวิธีที่มุ่งให้ ผู้เข้ารับการพัฒนาดำเนินการปฏิบัติอย่างถูกต้อง ส่วนใหญ่จะใช้ในการพัฒนาระหว่างการปฏิบัติงาน (On-the-Job development) ซึ่งจะเป็นการสอนหรือแนะนำงานเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มเล็กๆ ที่ได้ประโยชน์มากกว่าการสอนเป็นกลุ่มใหญ่ โดยผู้สอนจะต้องมีความรู้ประสบการณ์และทักษะในงานที่สอนเป็นอย่างดีและหลังจากที่สอนแล้วก็ให้มีการฝึกปฏิบัติงานนั้นด้วยตนเอง เพื่อเป็นการทบทวนและทดสอบความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ อีกด้วย

- 1.2 การเรียนทางไปรษณีย์ (correspondence) เนื้อหา วัสดุสำหรับการเรียน เช่น หนังสือ เทปเสียง ส่งไปรษณีย์ไปยังผู้เรียนที่ห่างไกล ผู้เรียนต้องศึกษาและปฏิบัติ แบบทดสอบแล้วส่งกลับมายังผู้สอนเพื่อตรวจสอบและแจ้งผลกลับไปยังผู้เรียน การเรียนทางไปรษณีย์นี้เป็นแบบดั้งเดิม

- 1.3 การอ่าน ผู้เรียนใช้เอกสารสิ่งพิมพ์เป็นหลักประกอบด้วยคำแนะนำที่อ่านด้วยตนเอง หรือโดยผู้แนะนำหรือผู้ฝึกหัด

2. กลุ่มใหญ่ เน้นการเสนอความรู้ ความคิดต่อกลุ่มชั่วคราวขนาดใดก็ได้ การนำเสนอ อาจจะมีการเสนอสด หรือการเสนอผ่านสื่อก็ได้ การดำเนินการมักใช้ร่วมกับการอภิปรายกลุ่ม

2.1 การบรรยาย (Lecture) จะมีลักษณะที่วิทยากรเป็นผู้ดำเนินการบรรยายและ อธิบายตามหัวข้อที่ได้กำหนดไว้หรือที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งวิทยากรหรือผู้สอนอาจใช้สื่อหรือ อุปกรณ์ในการบรรยายหรือไม่ก็ได้ และเมื่อได้บรรยายเสร็จแล้วก็จะเปิดโอกาสให้มีการซักถาม หรือขอคำอธิบายถึงปัญหาเพิ่มเติมได้ เนื้อหาที่ใช้วิธีการบรรยายส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับ ทฤษฎีความจริง และเหตุผลซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปและมักจะมีเอกสารประกอบ ข้อดีก็คือจะ สามารถเสนอเนื้อหาได้มากในเวลาจำกัด และใช้กับกลุ่มผู้ฟังที่มีจำนวนมาก

2.2 การอภิปรายเป็นคณะ (Panel Discussion) จะเป็นลักษณะที่มีผู้อภิปรายที่ ทรงคุณวุฒิจำนวนประมาณ 3-8 คน มาร่วมกันอภิปรายในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง โดยผู้อภิปรายจะ เสนอความจริง ความคิดเห็น ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไขปัญหาของตน เมื่อจบแล้ว ก็จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าฟังได้ซักถามข้อสงสัย หรือเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติม เนื้อหาที่มักใช้ใน การอภิปรายจะเป็นเรื่องที่สามารถระบุได้เฉพาะเจาะจงในสถานการณ์ใดๆที่องค์กรต้องการ และทำ ให้ได้แนวความคิดจากผู้อภิปรายที่ก้ำกึ่งหลายแนวทางกว่าการบรรยายโดยวิทยากรคนเดียว แต่เนื่องจากจำนวนผู้อภิปรายมีหลายคนอาจจะทำให้ไม่สามารถเสนอข้อคิดได้เต็มที่ และเวลา ก็อาจจะไม่เพียงพอสำหรับการเปิดโอกาสให้ซักถามเท่าที่ควร

2.3 การประชุมแบบ Symposium หรือการประชุมปาฐกถาหรือการประชุมทาง วิชาการซึ่งจะมีลักษณะเป็นการบรรยาย แต่จะมีผู้บรรยาย 2-6 คน โดยแต่ละคนจะได้รับมอบ หมายหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งตามลำพังประมาณคนละ 10-15 นาที จะไม่แสดงความคิดเห็นหรือ บรรยายซ้ำในหัวข้อของผู้อื่นเมื่อจบแล้วก็จะเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้ซักถาม ลักษณะเช่นนี้จะทำให้ผู้ เข้ารับการพัฒนารับรู้จากวิทยากรหลายๆคนภายใต้หัวข้อเรื่องใหญ่เดียวกัน ทำให้เกิดความ น่าสนใจ ซึ่งมักจะใช้กับกลุ่มผู้ฟังที่มีจำนวนมากๆ แต่จะเป็นการสื่อสารทางเดียวซึ่งอาจทำให้เกิด การตีความคลาดเคลื่อนได้

2.4 การอภิปรายแบบถามตอบ (Colloquy) หรือการอภิปรายแบบปฏิจาภิวัตน์ เพราะจะมีลักษณะแบ่งเป็น 2 กลุ่มสมาชิกกลุ่มละ 2-3 คน แยกเป็นฝ่ายถามและตอบคนละข้าง ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ในการอภิปรายเรื่องหรือปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่ผู้เข้าอบรมสนใจร่วมกัน เพื่อให้ ได้เข้าใจในเรื่องนั้นอย่างลึกซึ้งในประเด็นต่างๆหลายแง่มุม รวมทั้งได้มีโอกาสซักถามด้วย ตนเอง

3. กลุ่มเล็ก (small group) มีจุดเน้นที่การอภิปรายแสดงความคิดเห็นและวิเคราะห์ความ คิดในกลุ่มชั่วคราวขนาด 15-30 คน ซึ่งอาจจะมีหรือไม่มีการศึกษาประเด็นที่สนใจโดยการอ่านหรือ การบรรยายโดยผู้รู้มาก่อนก็ได้ แต่ผู้ร่วมต้องมีความสนใจและมีภูมิหลังเกี่ยวกับประเด็นนั้นมาก่อน

โดยในการเรียนกลุ่มเล็กมีวิธีการเรียนดังนี้คือ

3.1 การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) จะเป็นการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ระหว่างผู้เข้ารับการพัฒนาในเรื่องราวใดๆที่ผู้สอนกำหนดขึ้นให้อภิปรายกัน หรืออาจจะเป็นหัวข้อที่กลุ่มสนใจก็ได้ ข้อสรุปที่ได้นี้จะนำไปเสนอต่อที่ประชุมใหญ่เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

3.2 การระดมสมอง (Brain Storming) จะเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เสนอความคิดของตนอย่างเสรีตามหัวข้อที่กำหนดไว้ในระยะเวลาหนึ่งๆ ซึ่งความคิดเห็นทุกเรื่องจะได้รับการยอมรับจากกลุ่มในการอภิปราย แล้วจะทำการคัดเลือกความคิดที่เหมาะสมและสามารถนำไปปฏิบัติใช้ในการทำงานได้จริงมากที่สุด

3.3 การประชุมกลุ่มย่อย (Buzz Session , Buzz Group) จะเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้แสดงความคิดเห็นและสร้างบรรยากาศอย่างเป็นกันเองกลุ่มละ 2-6 คน โดยแต่ละกลุ่มอาจจะถูกมอบหมายให้พิจารณาแก้ปัญหาที่เหมือนหรือแตกต่างกันก็ได้

3.4 การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) จะเป็นการให้ฝึกบทบาทในสถานการณ์ที่กำหนดขึ้น ซึ่งจะแสดงกิจกรรมนั้นตามความเป็นจริงโดยไม่ต้องมีการซักซ้อมมาก่อนแต่จะต้องแสดงไปตามเค้าโครงเรื่องตามบทบาทนั้นๆ เมื่อแสดงเสร็จแล้วก็จะให้คนอื่นๆร่วมกันวิเคราะห์บทบาทที่สังเกตเห็นจากการแสดงนั้น และนำเสนอแนวทางแก้ปัญหาสถานการณ์นั้น นอกจากนี้ยังสามารถใช้ในการฝึกทักษะและพัฒนาทัศนคติได้ด้วย

3.5 การแสดงละครสั้น (Skit) จะคล้ายกับการแสดงบทบาทสมมติแต่ต่างกันตรงที่จะมีการซ้อมมาล่วงหน้า ซึ่งจะเป็นวิธีที่สามารถใช้ในการกระตุ้นความสนใจและจะเป็นการแนะนำสถานการณ์นั้นเพื่อนำไปสู่การอภิปรายต่อไป

3.6 กรณีศึกษา (Case Study) จะเป็นการศึกษาเรื่องราวที่ได้นำเสนอจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หรือมีสภาพคล้ายคลึงกับความจริงมากที่สุด และมีรายละเอียดข้อมูลมากพอที่จะทำให้สามารถฝึกตัดสินใจ วิเคราะห์และตัดสินใจแก้ปัญหา จะเป็นวิธีที่เหมาะสมกับการพัฒนา กลุ่มเล็กๆ ซึ่งจะสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองได้ แล้วนำเอาผลการตัดสินใจมาอภิปรายโดยมีผู้สอนทำหน้าที่สรุปผลเพื่อความเข้าใจที่ตรงกันอีกครั้ง

3.7 การสาธิต (Demonstration) จะเป็นการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการและขั้นตอนการปฏิบัติงานจริง โดยการใช้เครื่องมืออุปกรณ์และการทดลองต่างๆ ซึ่งเหมาะสมกับการใช้อบรมกับกลุ่มเล็กๆ ที่ผู้เข้าอบรมทุกคนสามารถมองเห็นการสาธิตได้อย่างทั่วถึง และเมื่อสาธิตเสร็จแล้ว ก็เปิดโอกาสให้มีการทดลองปฏิบัติจริงด้วยตนเองเพื่อนำไปฝึกปฏิบัติงานทำได้จริง

3.8 การจัดทำทัศนศึกษา (Field Trip) จะเป็นการนำผู้รับการพัฒนาไปศึกษาดูงานจากสถานที่ที่น่าสนใจเพื่อศึกษาสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริงหรือดูจากของจริง ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจเห็น

การปฏิบัติจริง โดยควรจัดควบคู่กับรูปแบบอื่นๆ เช่น การจัดบรรยายก่อนที่จะออกไปทัศนศึกษา หรือการอภิปรายหลังจากการทัศนศึกษาก็ได้ เป็นต้น วิธีนี้จะช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้ารับการพัฒนาด้วยกัน รวมทั้งสามารถสร้างความกระตือรือร้น ความสนใจในการเรียนรู้ได้อย่างดี

4. การประเมินโปรแกรมการเรียนการสอน โดยการประเมินโปรแกรมควรประเมินในประเด็นต่อไปนี้คือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์มีความสอดคล้องกับเด็กด้อยโอกาส เนื้อหาสาระ สื่อการสอน กิจกรรมการเรียนรู้ ในด้านความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

ในการประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อน ควรประเมินในประเด็นต่อไปนี้คือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ สื่อการสอน กิจกรรมการเรียนรู้ ในด้านความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา โดยใช้วิธีการประเมินผลหลายๆวิธี ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายในการประเมินผลดังกล่าวข้างต้น โดยควรพัฒนาในประเด็นต่างๆต่อไปนี้ (อาชัญญา รัตนอุบล ,2541)

1. เป้าหมายและวัตถุประสงค์มีความเหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาสหรือไม่
2. เป้าหมายและวัตถุประสงค์สอดคล้องกับเนื้อหาการเรียนรู้หรือไม่
3. เป้าหมายและวัตถุประสงค์สะท้อนให้เห็นสื่อการเรียนการสอน ตำราหรือไม่
4. เอกสาร อุปกรณ์การเรียนการสอนที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่
5. วัตถุประสงค์สร้างมาจากเป้าหมายการเรียนรู้หรือไม่
6. กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์หรือไม่
7. กิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับกลุ่มเด็กด้อยโอกาสหรือไม่
8. กระบวนการประเมินผลมีความเหมาะสมกับกลุ่มเด็กด้อยโอกาสหรือไม่
9. กระบวนการประเมินผลมีความสอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์หรือไม่

ไม่

10. เป้าหมาย วัตถุประสงค์ กิจกรรมการเรียนรู้และกระบวนการประเมินผลสอดคล้องกันและเป็นไปตามลำดับขั้นตอนอย่างเหมาะสมหรือไม่

11. เวลา วัสดุ สื่อการเรียนการสอน และอุปกรณ์ เครื่องอำนวยความสะดวกจัดไว้เพียงพอหรือไม่

นอกจากนี้ นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรจะต้องประเมินการนำโปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียนไปใช้เพื่อตรวจสอบด้วยการประเมินในประเด็นต่อไปนี้คือ

1. บรรยากาศของความไว้วางใจกันและกัน และการเคารพกันเกิดขึ้นหรือไม่
2. เด็กด้อยโอกาสมีอิสระที่จะเข้าร่วมวิจารณ์ และอภิปรายกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเต็มที่หรือไม่

3. เด็กค่อยโอกาสเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายหรือรำคาญ เนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้ถูกจัดขึ้นอย่างรวดเร็วหรือช้าเกินไปหรือไม่
4. เด็กค่อยโอกาสรู้สึกว่าคุณเองถูกบังคับให้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากจนเกินไป หรือน้อยจนเกินไปหรือไม่
5. ลำดับขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้ ไม่ได้เป็นไปตามความคาดหวังของเด็กค่อยโอกาสหรือไม่
6. เด็กค่อยโอกาสรู้สึกลำบากใจและไม่ถนัดที่จะใช้วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน หรือรู้สึกว่าคุณตั้งคำถามท้าทายความสามารถของตนหรือไม่
7. แบบการเรียนรู้ของเด็กค่อยโอกาสแต่ละคน สอดคล้องกับโปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดขึ้นหรือไม่
8. กระบวนการประเมินผลได้ช่วยให้เด็กได้แสดงออกกับโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดขึ้นหรือไม่
9. เด็กค่อยโอกาสได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนคาดหวังหรือไม่

โดยสรุป โปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับเด็กเร่ร่อนดังกล่าว จัดในลักษณะที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมีส่วนช่วยให้เด็กเร่ร่อนได้พัฒนาความสามารถในด้านการเรียนรู้ โดยเฉพาะในด้านการเรียนรู้จากประสบการณ์ หรือจากกลุ่มเด็กเร่ร่อนเอง จะทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ถ้าเป็นการเรียนรู้แบบกลุ่ม โดยให้กลุ่มมีการร่วมมือกันประสานสัมพันธ์กัน ช่วยเหลือกัน การเรียนรู้แบบร่วมกัน (Collaborative Learning) ซึ่งเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มแนวทางหนึ่ง ที่สามารถนำประยุกต์ใช้กับแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนได้ การเรียนรู้แบบร่วมกัน มีแนวคิด ทฤษฎี องค์ประกอบและวิธีการในการจัดการเรียนรู้ ตามลำดับดังนี้

6. การเรียนรู้แบบร่วมกัน (Collaborative learning)

แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้แบบร่วมกัน

การเรียนรู้แบบร่วมกัน (Collaborative learning) หมายถึง แนวคิดในการเรียนรู้ร่วมกัน วิธีการเรียนที่จัดให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มย่อย โดยให้สมาชิกทุกคนมีความรับผิดชอบต่อกัน กลุ่มร่วมกัน ช่วยกันทำงานให้สำเร็จโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน สมาชิกกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำงานเต็มความสามารถ มีการคิดร่วมกัน ทำงานร่วมกันมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และร่วมกันทำงานจนประสบความสำเร็จ (Arend, 1994)

การเรียนรู้แบบร่วมกัน ทำให้ผู้เรียนในกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์สูง มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีการช่วยเหลือกัน การรับอิทธิพลจากเพื่อน มีความ

ผูกพันและรับผิดชอบในผลงานที่เกิดจากสมาชิก มีการสนับสนุนและความไว้วางใจกันสูง สามารถร่วมกันแก้ปัญหา ขจัดข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ รู้จักแบ่งหน้าที่ลดความรู้สึกวิตกกังวลและกลัวความล้มเหลวน้อยลง (Johnson and Johnson, 1994)

แนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมกัน

การเรียนรู้แบบร่วมกัน มีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ทฤษฎีมนุษยนิยมของคาร์ล โรเจอร์ส

Rogers (อ้างถึงในสุรางค์ โคว์ตระกูล, 2541) เป็นนักจิตวิทยามนุษยนิยมผู้ซึ่งเป็นบิดาของการแนะแนวแบบ Non-Directive เป็นผู้ที่เห็นความจำเป็นที่จะให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนว่าเป็นบุคคลที่มีความโน้มเอียงตามธรรมชาติที่จะพัฒนาตนเองทุก ๆ ด้าน เพื่อจะรักษาหรือครองไว้ซึ่งความเป็นตัวของตัวเองและพัฒนาให้ดีขึ้น (Actualizing Tendency) Rogers ได้เสนอหลักการการเรียนรู้แบบมนุษยนิยมไว้ดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้เรียนรับรู้ว่ามีวิชาที่เรียนมีความหมาย และมีความสัมพันธ์ต่อจุดมุ่งหมายของชีวิตของผู้เรียน
2. ผู้เรียนจะต่อต้านการเรียนรู้ที่มีผู้เรียนรู้สึกว่าเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือน ขู่เข็ญ ความรู้สึกเกี่ยวกับ “ตน” (Self) ของผู้เรียน
3. ในกรณีที่มีการขู่เข็ญจากสิ่งภายนอก (External Threats) ลดลง ผู้เรียนอาจจะค่อย ๆ ยอมรับการเรียนรู้ที่ผู้เรียนรู้สึกว่าเป็นการกระทบกระเทือนต่อ “ตน” (Self) ได้บ้าง
4. ผู้เรียนอาจจะยอมรับรู้ประสบการณ์ใหม่ ๆ และเริ่มเรียนรู้ถ้าหากการขู่เข็ญจากสิ่งภายนอกต่อ “ตน” ต่ำ
5. การเรียนรู้ที่สำคัญมักจะเกิดจากการลงมือกระทำของผู้เรียนเอง
6. ถ้านักเรียนมีส่วนร่วม และมีความรับผิดชอบในกระบวนการเรียนรู้จะช่วยในการเรียนรู้ของนักเรียนมากขึ้น
7. ถ้านักเรียนเป็นผู้ริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยทุ่มเททั้งด้านความรู้สึกและสติปัญญาจะเป็นผลให้นักเรียนอยากเรียนรู้มากขึ้นอยู่ตลอดเวลา
8. การส่งเสริมให้ผู้เรียนประเมินผลสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเองจะช่วยให้ผู้เรียนมีความคิดอิสระเป็นของตัวเอง มีความเชื่อมั่นในตนเองและมีความคิดสร้างสรรค์
9. การเรียนรู้ที่จะเป็นประโยชน์ที่สุดต่อการมีชีวิตอยู่ในสมัยปัจจุบันก็คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการการเรียนรู้ (Process of Learning) หรือเรียนรู้ได้อย่างไร และผู้เรียนจะต้องกล้าที่จะเปิดโอกาสให้ตนเองมีประสบการณ์ใหม่ และพยายามที่จะรับการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาในชีวิต เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

หน้าที่ของครูก็คือ เป็นผู้ช่วยให้ นักเรียน ได้พัฒนาอย่างเต็มที่ตามศักยภาพของตน โดยจัดบรรยากาศภายในห้องเรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

2. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบ Constructivism

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบ Constructivism อยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าคนเราสร้างความเชื่อขึ้นมาโดยตรง โดยการเปรียบเทียบข้อมูลใหม่กับประสบการณ์เดิม และสร้างประสบการณ์หรือความรู้ใหม่ต่อไปเรื่อยๆจนขั้นเกิดปัญญา มีลำดับขั้นของการเรียนรู้อยู่หลายลักษณะคือ ประสบการณ์เดิมที่ผู้เรียนมีในเรื่องนั้นๆ คือเมื่อผู้เรียนนำข้อมูลเดิมที่มีอยู่มาใช้อาจจะโดยการกระทำด้วยตนเองหรือมีการแลกเปลี่ยน ความรู้กับผู้อื่น ผู้เรียนก็จะได้รับประสบการณ์ใหม่ แล้วนำมาวิเคราะห์แยกแยะ และสรุปสร้างความรู้ใหม่ โดยการปรับปรุงหรือประยุกต์ให้เหมาะสมสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ และมีการใช้บ่อยๆ ผู้เรียนจะเกิดความรู้ ความเข้าใจ และหากนำความรู้ไปใช้บ่อยๆ ก็จะเกิดการสังเคราะห์ความรู้ใหม่ขึ้นมาซึ่งความรู้ใหม่นี้เกิดจากกระบวนการสร้างปัญญา(Constructivism)นั่นเอง

3. ทฤษฎีแรงจูงใจ

แรงจูงใจ หมายถึง ภาวะที่อินทรีย์อยู่กระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมที่มีแนวทางอันแน่นอนมีทิศทางและมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน ไม่ขาดตอนเพื่อจะมุ่งสู่เป้าหมายที่ตนปรารถนา แรงจูงใจเป็นสิ่งสำคัญที่นำไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพื่อให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

Deutch (อ้างถึงใน Slavin, 1990) ได้อธิบายโครงสร้างการเรียนรู้แบ่งเป็น 3 ลักษณะคือ การเรียนแบบเอกัตบุคคล การเรียนแบบแข่งขันและการเรียนแบบร่วมมือ ในการเรียนแบบเอกัตบุคคล นักเรียนมีจุดมุ่งหมายเป็นของตนเอง ไม่ขึ้นกับคนอื่น นักเรียนจะได้รับแรงจูงใจในความสำเร็จของตนตามความสามารถ แต่จะขาดการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ทำให้สูญเสียความเป็นสังคมมนุษย์ไป ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียนง่าย

ในการเรียนแบบแข่งขัน นักเรียนมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน แต่ผู้ที่จะมีบรรลุจุดหมายได้เพียงผู้ชนะคนเดียว แรงจูงใจจึงขึ้นกับการแข่งขันที่ผู้ชนะจะได้รับ ผลสำเร็จของผู้ชนะจะปิดโอกาสของคนอื่น เป็นการสนองตอบนักเรียนที่เรียนดี แต่บั่นทอนแรงจูงใจสำหรับนักเรียนที่เรียนช้า

ในการเรียนแบบร่วมมือกัน นักเรียนมีจุดมุ่งหมายในการเรียนร่วมกัน การที่จะประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ต้องอาศัยความร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะผลสำเร็จนั้นมาจากสมาชิกทุกคน นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้ เป็นการเรียนที่เสริมสร้างแรงจูงใจทางสังคม ทำให้ผู้เรียนมีกำลังใจในการเรียน และเกิดความต้องการในการเรียนรู้

4. ทฤษฎีด้านสติปัญญา (Cognitive Theory)

ในการเรียนแบบร่วมมือสามารถพัฒนาผลการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ดีเป็นไปตามทฤษฎีด้านสติปัญญาที่สำคัญ 2 ทฤษฎีคือ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาและทฤษฎีการขยายความคิดมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของมนุษย์ แสดงให้เห็นข้อเท็จจริงอย่างเด่นชัดประการหนึ่งว่า แต่ละขั้นตอนในการพัฒนาของเด็กมีลักษณะเฉพาะของตนเอง พัฒนาการด้านโครงสร้างการรับรู้ ความคิด และความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งรอบ ๆ ตัวเป็นลักษณะเฉพาะซึ่งแตกต่างกันในแต่ละวัย การเรียนการสอนจึงต้องให้สอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กแต่ละวัย ทฤษฎีพัฒนาการด้านสติปัญญาที่สำคัญและนำมาใช้ในการเรียนการสอนอย่างแพร่หลาย คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของPiaget และทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของBruner โดยเงื่อนไขพื้นฐานของทฤษฎีพัฒนาการของPiaget คือ การปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนในวัยเดียวกันเป็นสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้โน้มน้าวที่ต้องการเรียนได้เป็นอย่างดี และสอดคล้องกับแนวคิดของ Vygotsky (Slavin, 1990) ที่เชื่อว่าการที่นักเรียนร่วมมือกันทำให้นักเรียนสามารถพัฒนาการเรียนรู้เพราะเด็กในวัยเดียวกันมีพฤติกรรมที่คล้ายกัน มีระดับพัฒนาการที่ใกล้เคียงกัน สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้กว้างขวางกว่าการเรียนเป็นรายบุคคล

Piaget กล่าวถึงความรู้ด้าน ภาษา คุณค่า กฎเกณฑ์ ศีลธรรม และระบบสัญลักษณ์ เช่น การอ่านและคณิตศาสตร์ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคคล ตัวอย่างเช่นการเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์ (Conservation) มีงานวิจัยหลายเรื่องพบว่าเมื่อให้นักเรียนที่เข้าใจ และที่ไม่เข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ ที่มีอายุใกล้เคียงกันมาเรียนร่วมกัน นักเรียนที่ไม่เข้าใจเรื่องการอนุรักษ์สามารถพัฒนาความเข้าใจได้ดี เป็นที่ยอมรับว่าการมีปฏิสัมพันธ์ทำให้นักเรียนได้พัฒนาการเรียนรู้

4.2 ทฤษฎีการขยายความคิด (Cognitive Elaboration Theories)

ทฤษฎีนี้แตกต่างไปจากทฤษฎีพัฒนาการ ทั้งนี้เพราะทฤษฎีพัฒนาการเน้นการเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม แต่ทฤษฎีการขยายความคิดเป็นเรื่องการนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ ซึ่งในการวิจัยทางจิตวิทยาพบว่าถ้าบุคคลนำความรู้ที่บรรจุอยู่ในหน่วยความจำมาใช้ โดยการสรุป รวบรวมความรู้ที่มีอยู่เพื่อการสื่อสารหรือเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหา ผู้เรียนจะประสานโครงสร้างความรู้ให้มีระบบระเบียบทำให้เกิดการขยายความคิด จัดระบบความคิดของตัวเองให้ดีขึ้น ตัวอย่างเช่น การเขียนสรุปข้อบรรยายดีกว่าการจดบันทึกธรรมดา เพราะว่าการสรุปนักเรียนจะรวบรวมความรู้และคัดเลือกสิ่งสำคัญในบทเรียน มาคิดพิจารณา ทำให้เกิดการขยายโครงสร้างของความรู้มากยิ่งขึ้น

ทฤษฎีด้านสติปัญญาสนับสนุนว่าการเรียนแบบร่วมมือเป็นวิธีการเรียนที่สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ทั้งนักเรียนที่เรียนเก่งและนักเรียนที่เรียนช้า เพราะนักเรียนที่มีความสามารถทางคณิตศาสตร์สูงจะได้รับประโยชน์ในการเรียนรู้ยิ่งขึ้นในการที่ตนเองได้อธิบายชี้แจงบทเรียนให้กับเพื่อน ในขณะที่นักเรียนที่มีระดับสติปัญญาดำ เรียนรู้ได้ช้า ได้ประโยชน์จากการที่ได้แหล่งความรู้ที่มีค่าจากเพื่อนอีกแห่งนอกเหนือจากการสอน นอกจากนี้การที่นักเรียนได้ทำงานร่วมกันทำให้เกิดความสนุกสนาน ความอบอุ่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการส่งเสริมทักษะทางสังคม

4.3 กระบวนการการกลุ่ม (Group Process)

กระบวนการกลุ่ม กระบวนการกลุ่มเกิดขึ้นเมื่อสมาชิกกลุ่มอภิปรายถึงการทำงานอย่างไรจึงจะบรรลุเป้าหมาย โดยจุดมุ่งหมายของกระบวนการกลุ่มคือ การเน้นกระบวนการ หน้าที่ บทบาทที่ชัดเจนของสมาชิกที่จะทำให้การทำงานได้ผลดีตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ กลุ่มต้องอธิบายการกระทำของสมาชิกเพื่อให้สมาชิกได้ทราบว่าสิ่งใดที่เป็นประโยชน์ต่อความสำเร็จของการทำงานกลุ่ม และการตัดสินใจเกี่ยวกับพฤติกรรมใดที่ควรดำเนินต่อไป พฤติกรรมใดควรต้องเปลี่ยนแปลง กระบวนการกลุ่มมีความสำคัญต่อการเรียนแบบร่วมมือดังนี้

1. ทำให้สมาชิกเรียนรู้กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในการทำงานร่วมกัน
2. ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะการทำงานแบบร่วมมือ
3. ช่วยให้สมาชิกได้รับข้อมูลย้อนกลับจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของตน
4. ช่วยให้แน่ใจว่านักเรียนได้ใช้กระบวนการคิดนำไปสู่หนทางแห่งความสำเร็จของกลุ่ม

และเสริมแรงพฤติกรรมที่ดีแก่สมาชิก

กระบวนการกลุ่มจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จของการเรียนแบบร่วมมือ สรุปความสำคัญที่ครูควรคำนึงถึงในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

1. การเรียนรู้ควรเป็นกระบวนการที่เต็มไปด้วยความมีชีวิตชีวา เราใจไม่เฉื่อยชา ผู้เรียนควรผู้ที่เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมการเรียนรู้อยู่เสมอ ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหว สนทนา และลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง

2. ในการเรียนรู้เพื่อการมีชีวิตในสังคมนั้น ต้องอาศัยการทำงานร่วมกับผู้อื่นและการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเป็นสำคัญ การเรียนรู้เพื่อฝึกทักษะทางมนุษยสัมพันธ์และการทำงานร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วย การช่วยเหลือ การแบ่งปันกัน ความร่วมมือร่วมใจกัน ความมีน้ำใจเมตตากรุณาต่อกัน การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาาร่วมกันจะกระทำได้เมื่อบุคคลมารวมกลุ่มกัน และมีความสัมพันธ์ต่อกันจริง ๆ ในการเรียนการสอนจึงควรเน้นบรรยากาศที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

3. ควรส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสสื่อสารสัมพันธ์ในการทำงานหรือการแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสทำความเข้าใจเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม และธรรมชาติหรือองค์ประกอบใน

การรวมกลุ่ม โดยเข้าใจถึงพฤติกรรมหรือการกระทำที่ควรแสดงออกในกลุ่ม มีโอกาสฝึกทักษะในการปฏิสัมพันธ์ และมีการโต้ตอบในกลุ่มทั้งทางการกระทำ อารมณ์ คำพูด ตลอดจนศึกษาโครงสร้างของกลุ่ม เช่น บทบาทที่ควรแสดงตามหน้าที่ ตำแหน่งที่ได้รับ การมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ การใช้อำนาจให้พอเหมาะกับตำแหน่งที่ได้รับ

4. ผู้เรียนควรมีโอกาสทำความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ตามที่ตนและผู้อื่นมองเห็นเพื่อหาทางปรับบุคลิกภาพ และการแสดงพฤติกรรมให้เหมาะสมกับความต้องการของกลุ่ม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเองได้ดียิ่งขึ้น และมีโอกาสฝึกความสัมพันธ์กับผู้อื่น เพื่อให้ทราบความต้องการของผู้อื่น ในส่วนที่เกี่ยวกับตนเอง และส่วนที่เกี่ยวกับผู้ที่เขาคิดต่อด้วย เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดี ความเห็นอกเห็นใจ ความรักใคร่ปรองดองกันขึ้นในกลุ่ม การเรียนรู้ที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองและผู้อื่นที่จะเกิดได้จากการที่ผู้เรียนมีการแลกเปลี่ยนความต้องการซึ่งกันและกัน และมีการวิเคราะห์พฤติกรรมของแต่ละบุคคลในกลุ่มเป็นสำคัญ เป็นสิ่งที่จะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในความต้องการของแต่ละคนตรงกัน

5. การเรียนรู้ของบุคคลจะแตกต่างกันออกไป ควรให้ผู้เรียนมีการแลกเปลี่ยนความรู้ให้แกกัน เพื่อนำสิ่งที่ตนเองได้รับหรือเข้าใจมาแลกเปลี่ยนให้กับผู้อื่น ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพัฒนาความสามารถทางปัญญาให้กว้างขวางออกไป

5. หลักการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมีหลักการดังนี้คือ(ทิสนา แคมมณี, 2536)

5.1 ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยให้ผู้เรียนเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างทั่วถึง และมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยการที่ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้กระทำ รับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมและความกระตือรือร้นที่จะเรียน

5.2 ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้มีปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่ม ได้พูดคุย ปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ข้อมูลต่างๆเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น และเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้สามารถอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี รวมทั้งช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ข้อมูล และทักษะที่กว้างและหลากหลาย

5.3 ยึดการค้นพบด้วยตนเอง เป็นวิธีการสำคัญในการเรียนรู้ โดยครูพยายามจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นหา และค้นพบคำตอบด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะการค้นพบความจริงใดๆจากประสบการณ์ด้วยตนเองนั้น ผู้เรียนมักจดจำได้ดี และมีความหมายโดยตรงต่อผู้เรียน และมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

5.4 เน้นกระบวนการ ควบคู่ไปกับผลงาน โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีการคิด

วิเคราะห์ถึงกระบวนการกลุ่มและกระบวนการต่างๆที่ทำให้เกิดผลงาน มิใช่จะมุ่งที่จะพิจารณาผลงานเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เพราะประสิทธิภาพของผลงานขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของกระบวนการด้วย ดังนั้นการเรียนรู้กระบวนการจึงเป็นสิ่งที่ทำให้ผลงานดีขึ้น

5.5 เน้นการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยให้ผู้เรียนมีโอกาสคิดหาแนวทางที่จะนำความรู้ ความเข้าใจในชีวิตประจำวัน ครูพยายามส่งเสริมการปฏิบัติจริง เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในสิ่งที่เรียนได้ลึกซึ้งขึ้น และเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

หลักการเรียนรู้แบบร่วมกัน

การเรียนรู้แบบร่วมกัน มีหลักการที่สำคัญดังนี้คือ (Bruffee, 1987, MacGregor, 1990 and Romer, 1985)

1. ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยการออกแบบกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จะเป็นการกำหนดร่วมกันระหว่างผู้สอนหรือครูกับผู้เรียน ไม่ใช่เป็นการกำหนดจากครูแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยผู้เรียนจะมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผนจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ เข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือก และจะเริ่มต้นการเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยการศึกษาค้นคว้า รับผิดชอบการเรียนตลอดจนการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2. เน้นการจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นหา และค้นพบคำตอบด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะการค้นพบความจริงใดๆจากประสบการณ์ตนเองนั้น ผู้เรียนมักจะจดจำได้ดี มีความหมายโดยตรงต่อผู้เรียน และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเรียนรู้มีความเป็นอิสระ มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนรู้สึกอิสระที่จะแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ อันจะนำไปสู่การคิดสร้างสรรค์ ซึ่งสภาพแวดล้อมนั้นควรจะเป็นประชาธิปไตย ไม่สร้างกำแพงกีดกัน ไม่ผูกขาดความคิด และในขณะที่เดียวกันก็พร้อมจะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เต็มใจรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง สนทนาและอภิปรายอย่างสร้างสรรค์มากกว่าการโต้เถียงกัน ครูต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เพื่อช่วยส่งเสริมการทำงานให้สำเร็จ ผู้เรียนจะต้องซักถามและอภิปรายถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ อธิบายซึ่งกันและกันให้เข้าใจวิธีการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ช่วยเหลือสนับสนุนให้กำลังใจแก่กัน โดยการสนับสนุนของครู และพัฒนาความรู้สึกร่วมกันของกลุ่ม โดยครูจะต้องทำหน้าที่ในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดบรรยากาศดังกล่าว และกลายเป็นผู้เรียนร่วมกับผู้เรียนด้วย

3. ใช้แหล่งความรู้ที่มีอยู่รอบตัว เช่นกลุ่มเพื่อน เป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญที่ ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ได้พูดคุย ปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นยังใช้แหล่งความรู้อื่นๆด้วย โดยครูเป็นผู้สนับสนุนหรือจัดหา

แหล่งความรู้ โดยการให้นำแนะนำในกรณี que ผู้เรียนเกิดปัญหา ครูจะเข้าไปช่วยเหลือโดยการให้คำแนะนำ และอำนวยความสะดวกในการจัดหาแหล่งความรู้ต่างๆ อาทิเช่น หนังสือ การแนะนำการใช้ห้องสมุดเพื่อเป็นแหล่งค้นคว้า หรือพาไปทัศนศึกษา เป็นต้น

4. เน้นกระบวนการกลุ่ม ควบคู่ไปกับผลงาน โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีการแบ่งหน้าที่ในการทำงาน เพื่อที่จะให้ผู้เรียนได้เห็นความสำคัญของทุกคนว่ามีส่วนทำให้งานประสบความสำเร็จ ในการร่วมมือกันทำงานครูจะต้องให้สมาชิกกลุ่มร่วมกันอภิปรายว่ากลุ่มของตนทำงานได้บรรลุวัตถุประสงค์เพียงใด และจะทำให้ความสัมพันธ์ในการทำงานคงอยู่ได้อย่างไร กลุ่มจะต้องมีการแบ่งหน้าที่ในการทำงานอย่างชัดเจน ความสำเร็จของกระบวนการกลุ่มอยู่ที่การให้เวลาอย่างเพียงพอแก่ผู้เรียน และการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานกลุ่มอย่างถูกต้อง ก็จะทำให้งานประสบความสำเร็จ

5. ครูเป็นผู้สนับสนุนการตัดสินใจของกลุ่ม โดยการเป็นผู้เรียนคนหนึ่ง ร่วมเรียน ร่วมหาคำตอบในการแก้ปัญหา และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยไม่เข้าไปกำหนดการตัดสินใจให้กับกลุ่ม

ลักษณะสำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมกัน

การเรียนรู้แบบร่วมกันมีลักษณะสำคัญดังนี้คือ (Smith and MaGregor, 1992.)

1. เป็นกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนในการผสมผสานความรู้ที่ได้รับมาใหม่กับความรู้เดิมที่ผู้เรียนมีอยู่ เกิดเป็นความรู้ใหม่
2. เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเองผ่านกระบวนการกลุ่ม ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล และสรุปข้อมูลออกมา ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ และจะช่วยให้ผู้เรียนได้จดจำได้ดี มากกว่าเป็นการเรียนแบบท่องจำข้อมูลเพียงอย่างเดียว ทำให้ผู้เรียนสามารถใช้การเรียนรู้ให้เป็นประโยชน์ได้
3. ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้จากมุมมองหรือจากประสบการณ์ที่หลากหลายจากบุคคลที่มาจากภูมิหลังที่แตกต่างกัน
4. เป็นการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ผ่านการสนทนาหรือของผู้เรียนเอง ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ขึ้นมาใหม่ด้วยตนเอง
5. ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้มากจากการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่เหมาะสม การออกความคิดเห็น และการได้รับฟังความคิดในมุมมองที่หลากหลาย จากการเรียนรู้ผ่านกลุ่มต่างๆ โดยไม่ต้องอาศัยความรู้จากผู้รู้หรือจากหนังสือ ตำราเพียงอย่างเดียว โดยวิธีการใช้คำถาม ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจมากขึ้นและเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ทำให้ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์ความรู้ขึ้นมาใหม่ด้วยตนเอง

กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมกัน

การเรียนรู้แบบร่วมกันจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบในกระบวนการเรียนรู้ 5 ประการ ถ้าขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งจะเป็นการทำงานกลุ่ม (group process) ไม่ใช่เป็นการเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน ซึ่งองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการมีดังนี้ (Johnson and Johnson , 1994)

1. การเรียนรู้อาศัยหลักการพึ่งพากัน (Positive Interdependence) กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมกันต้องมีความตระหนักว่า สมาชิกกลุ่มทุกคนมีความสำคัญ และความสำเร็จของกลุ่มขึ้นอยู่กับสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ขณะเดียวกันสมาชิกแต่ละคนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มประสบความสำเร็จ ความสำเร็จของบุคคลและกลุ่มขึ้นอยู่กับกันและกัน ดังนั้นแต่ละคนต้องรับผิดชอบบทบาทหน้าที่ของตน และในขณะเดียวกันก็ช่วยเหลือสมาชิกคนอื่นๆด้วย เพื่อประโยชน์ร่วมกัน การจัดกลุ่มช่วยให้ผู้เรียนมีการช่วยเหลือกันนั้นทำได้หลายทาง เช่นการให้ผู้เรียนมีเป้าหมายเดียวกัน การกำหนดเป้าหมายในการทำงาน การเรียนรู้ร่วมกัน การให้งานหรือวัสดุอุปกรณ์ใช้ร่วมกัน เป็นต้น

2. การปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด (Face to Face interaction) สมาชิกแต่ละคนมีการพึ่งพาอาศัยกัน เป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในทางที่จะช่วยให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย สมาชิกกลุ่มจะช่วยเหลือกันส่งเสริม ช่วยเหลือกันในการทำงานด้านต่างๆร่วมกันอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

3. การใช้ทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย (Interpersonal and small Group Skills) การเรียนรู้แบบร่วมกันจะประสบความสำเร็จได้ ต้องอาศัยทักษะที่สำคัญหลายประการเช่น ทักษะทางสังคม ทักษะการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะการทำงานกลุ่ม ทักษะการสื่อสาร และทักษะการแก้ปัญหาการขัดแย้ง รวมทั้งการเคารพ การยอมรับ และไว้วางใจกันและกัน

4. กระบวนการกลุ่ม (Group process) หมายถึงจะต้องมีการวิเคราะห์การทำงานของกลุ่ม เพื่อช่วยให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้และปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น มีความร่วมมือด้านความคิด การทำงานและความรับผิดชอบร่วมกันจนสามารถบรรลุเป้าหมายได้ การที่จะช่วยให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายนั้น กลุ่มจะต้องมีหัวหน้าดี สมาชิกดีและกระบวนการทำงานที่ดี นั่นคือ มีการทำความเข้าใจเป้าหมายในการทำงาน การวางแผนการทำงาน และดำเนินงานตามแผนร่วมกัน ในกระบวนการกลุ่มนี้มีสิ่งสำคัญคือ การประเมิน จะมีการประเมินทั้งในส่วนที่เป็นผลงาน โดยเน้นการประเมินคะแนนของผู้เรียนแต่ละคนในกลุ่มมาเป็นคะแนนกลุ่มเพื่อตัดสินความสำเร็จของกลุ่มด้วย ประเมินกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม ประเมินหัว

หน้ากลุ่มและสมาชิกกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของกระบวนการกลุ่มที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของกลุ่มได้

5. ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบและประเมินได้ (Individual Accountability) โดยสมาชิกแต่ละคนต้องทำงานที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่มอย่างเต็มความสามารถ ดังนั้นกลุ่มจึงจำเป็นต้องมีระบบตรวจสอบผลงาน ทั้งที่เป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบหลายวิธี เช่น การจัดกลุ่มให้เล็กเพื่อที่สมาชิกกลุ่มจะได้เอาใจใส่กันและกันอย่างทั่วถึง การทดสอบเป็นรายบุคคล การสุ่มเรียกชื่อให้รายงาน ครูสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนในกลุ่ม การจัดให้กลุ่มมีผู้สังเกตการณ์ การให้ผู้เรียนสอนกันและกัน เป็นต้น

ทักษะที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้แบบร่วมกัน

การเรียนรู้แบบร่วมกัน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะดังต่อไปนี้คือ (Bosworth and Hamilton, 1994)

1. ทักษะการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่ม (Interpersonal Skills) ในการทำงานกลุ่ม บรรยากาศของการทำงานเป็นปัจจัยสำคัญ เช่นการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การยิ้มแย้มแจ่มใส การยอมรับซึ่งกันและกัน กล่าวคำชมเชย และการติเพื่อก่อให้กันและกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นแรงจูงใจในการทำงานร่วมกัน สมาชิกทุกคนควรจะต้องมีทักษะในการจูงใจอื่นๆประกอบด้วย เช่น การใช้คำพูดทำทางที่เป็นมิตร การพูดด้วยเหตุผล ไม่ใช่การบังคับ ข่มขู่ มีความจริงใจต่อกัน ตลอดจนรู้ลักษณะการให้คำติชมที่เหมาะสมแก่กัน

2. ทักษะการจัดการกลุ่ม (Group building and management) สมาชิกทุกคนต้องร่วมกันวางแผนงานภายใต้การนำหรือควบคุมของผู้นำกลุ่ม ตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของงาน จุดมุ่งหมายของงานต้องเป็นจุดมุ่งหมายที่ดี คือมีความชัดเจน สามารถปฏิบัติได้ และสามารถสังเกตเห็นผลได้ การกำหนดวิธีการทำงานให้ทุกคนรับทราบ การมอบหมายงานให้สมาชิกทุกคน การกำหนดกฎเกณฑ์หรือระเบียบในการทำงาน การกำหนดแนวทางในการประเมินผล

3. ทักษะการหาข้อมูล (Inquiry Skills) ผู้เรียนจะต้องมีทักษะนี้เพื่อที่จะสามารถค้นหาข้อมูลต่างๆ โดยการหาข้อมูลควรจะค้นหาจากหลายๆแหล่งข้อมูล เพื่อที่จะได้ข้อมูลมากและหลากหลาย เพียงพอที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผล เพื่อนำไปสู่การหาข้อสรุปต่อไป

4. ทักษะการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict Resolution Skills) สมาชิกทุกคนจะต้องมีทักษะในการแสวงหาความร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยร่วมมือกันแก้ปัญหา

พยายามหาวิธีการที่จะสามารถช่วยให้ทั้ง 2 ฝ่ายบรรลุความสำเร็จ ผลสำเร็จทั้ง 2 ฝ่าย ไม่มีฝ่ายใดแพ้ฝ่ายใดชนะ โดยเปลี่ยนทัศนคติเรื่องการเอาชนะกัน มาเป็นการช่วยกันแก้ไขปัญหา

5. ทักษะในการสังเคราะห์และประเมินผล (Synthesis and Presentation Skills) สมาชิกทุกคนควรมีทักษะในการสังเคราะห์ข้อมูล ประเมินผลข้อมูล และพัฒนาเป็นความรู้ใหม่ และนำเสนอผลสรุปดังกล่าว ซึ่งการนำเสนอผลงานจะต้องอาศัยเทคนิคและกรรมวิธีที่สามารถโน้มน้าวผู้ฟังให้เข้าใจชัดเจน และรวดเร็ว ผู้เสนอผลงานอาจจะเป็นผู้นำกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มหรือทั้ง 2 ฝ่ายโดยมีทักษะที่จำเป็น 2 ประการคือ

6. ทักษะการเร้าความสนใจ เป็นการเร้าความสนใจผู้ฟังโดยใช้ท่าทางประกอบการพูด เช่น การเคลื่อนไหวร่างกาย การใช้สีหน้า การผงกศีรษะเมื่อยอมรับ สันศีรษะเมื่อต้องการ

7. ทักษะลีลาการพูด หมายถึงการใช้น้ำเสียง ต้องมีหนักเบา เสียงสูงเสียงต่ำ เสียงดังพูดเร็วพูดช้า โดยมีจังหวะในการพูด มีการเน้นคำพูดที่ต้องการให้ผู้ฟังสนใจเป็นพิเศษ เช่นการพูดเสียงดัง การพูดเน้น ที่สำคัญคือภาษาที่พูดต้องชัดเจน รัดกุม เข้าใจง่ายและมีลำดับขั้นตอน

แนวทางในการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน มีแนวทางดังนี้คือ

1. การวางแผนการจัดการเรียนการสอน

ในการวางแผนการสอน มีหลักการดังนี้คือ (Johnson and Smith, 1998)

1. กำหนดจุดมุ่งหมายของบทเรียนทั้งทางด้านความรู้และทักษะกระบวนการต่างๆ
2. กำหนดขนาดของกลุ่ม กลุ่มควรมีขนาดเล็กประมาณ 3-6 คน กลุ่มขนาด 4 คน เป็นขนาดที่เหมาะสมที่สุด
3. กำหนดองค์ประกอบของกลุ่ม ได้แก่

3.1 การคัดเลือกสมาชิกกลุ่ม หมายถึงการจัดผู้เรียนเข้ากลุ่มซึ่งอาจจะทำได้หลายวิธี โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการเรียน โดยทั่วไป ในการเลือกสมาชิกกลุ่ม ครูควรจะเป็นผู้คัดเลือกสมาชิกมากกว่าการที่ให้ผู้เรียนเลือกสมาชิกกลุ่มกันเอง ทั้งนี้เนื่องจากอาจจะได้สมาชิกกลุ่มที่คัดเลือกจากการเป็นเพื่อนสนิทกันซึ่งพบว่ากระบวนการกลุ่มมีปัญหา เนื่องจากคนที่ไม่ใช่เพื่อนสนิทและได้รับการคัดเลือกเข้ามาในกลุ่มจะมีความรู้สึกว่าเป็นคนนอก ทำให้กระบวนการกลุ่มมีปัญหาได้

3.2 ลักษณะของสมาชิกกลุ่ม ควรมีลักษณะลักษณะเป็นกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน (Heterogeneous Group) ในด้านต่างๆ เช่นเพศ ความสามารถ ความถนัด เป็นต้น

4. กำหนดบทบาทของสมาชิกในแต่ละกลุ่ม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและมีส่วนในการทำงานอย่างทั่วถึง ครูควรมอบหมายหน้าที่ในการทำงานให้ทุกคน และบทบาท

หน้าที่นั้นจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของงานอันเป็นจุดมุ่งหมายของกลุ่ม ครูควรจัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้อยู่ในกลุ่มในลักษณะที่ต้องพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกัน บทบาทหน้าที่ในการทำงานเพื่อการเรียนรู้มีจำนวนมาก เช่นบทบาทผู้นำกลุ่ม ผู้สังเกตการณ์ เลขานุการ ผู้เสนอผลงาน ผู้ตรวจสอบผลงาน เป็นต้น

5. จัดสถานที่ให้มีความเหมาะสมในการทำงานและการมีปฏิสัมพันธ์กัน ครู จำเป็นที่จะต้องออกแบบห้องเรียน หรือสถานที่ที่ใช้ในการเรียนรู้ให้เอื้อและสะดวกต่อการทำงานในกลุ่ม

6. จัดเนื้อหาสาระ วัสดุหรืองานที่จะให้ผู้เรียนทำให้มีลักษณะที่แต่ละคนมีส่วนในการช่วยกลุ่มและพึ่งพากันในการเรียนรู้

7. จัดหาแหล่งความรู้ที่มีอยู่รอบตัวผู้เรียน เช่นกลุ่มเพื่อน เป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญที่ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ได้พูดคุย ปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นยังใช้แหล่งความรู้อื่นๆด้วย โดยครูเป็นผู้สนับสนุนหรือจัดหาแหล่งความรู้ โดยการให้นำแนะนำในกรณีที่ผู้เรียนเกิดปัญหา ครูจะเข้าไปช่วยเหลือโดยการให้คำแนะนำ และอำนวยความสะดวกในการจัดหาแหล่งความรู้ต่างๆ อาทิเช่น หนังสือ การแนะนำการใช้ห้องสมุดเพื่อเป็นแหล่งค้นคว้า หรือพาไปทัศนศึกษา เป็นต้น

2. การกำหนดประสบการณ์สำหรับผู้เรียน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีลักษณะสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้น สามารถใช้กระบวนการเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้คือ (ทิสนา แจมมณี, 2536)

1. ขั้นนำ คือการเตรียมความพร้อมในการเรียนให้แก่ผู้เรียน เช่นการทบทวนความรู้เดิม การจัดบรรยากาศให้เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้

2. ขั้นกิจกรรม คือการให้ผู้เรียนลงมือทำกิจกรรมที่เตรียมไว้ เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการเรียนของตนเอง และเพื่อให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ที่จะสามารถนำมาวิเคราะห์หรืออภิปรายให้เกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจนขึ้นในภายหลัง

กิจกรรมที่ให้ผู้เรียนกระทำ ก็เพื่อให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ กิจกรรมจะมีลักษณะที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้อย่างทั่วถึง และมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ กิจกรรมมักมีลักษณะเป็นกิจกรรมกลุ่มย่อย ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึง และสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้ กิจกรรม มักจะมีลักษณะที่ผู้เรียนต้องค้นพบคำตอบด้วยตนเอง ครูผู้สอนจะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ มากกว่าจะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ มากกว่าทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้หรือข้อมูล โดยกิจกรรมจะประกอบด้วยขั้นตอนของการวิเคราะห์และอภิปรายเกี่ยวกับกระบวนการต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่นกระบวนการทำงาน กระบวนการสื่อสาร กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการตัดสินใจ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะกระบวนการต่างๆเหล่านั้นมีผลต่อการทำงาน

และผลงานกิจกรรม จะประกอบด้วยการอภิปรายหาวิธีการและแนวทางในการนำการเรียนรู้ที่ได้เรียนมา ไปใช้ในชีวิตจริงประจำวัน ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและมีประโยชน์ต่อผู้เรียน ส่วนวิธีการสอนมีอยู่หลายวิธีเช่น เกม บทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง และละคร เป็นต้น

3. **ขั้นอภิปราย** คือการให้ผู้เรียนมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิด ความรู้สึก และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น

4. **ขั้นสรุปและนำไปใช้** เป็นขั้นของการรวบรวมความคิดเห็นและข้อมูลต่างๆจากขั้นกิจกรรมและอภิปรายมาประสานกัน จนได้ข้อสรุปที่ชัดเจน รวมทั้งการกระตุ้นให้ผู้เรียนนำเอาการเรียนรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติใช้จริงในชีวิตประจำวัน

3. การประเมินผลและวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้

แนวทางในการจัดการด้านการประเมินผลและวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้มีดังนี้คือ

1. ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย และควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมิน

2. วิเคราะห์กระบวนการทำงานและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ครูควรจัดเวลาให้ผู้เรียนมีเวลาในการวิเคราะห์การทำงานของกลุ่มและพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มมีโอกาสที่จะเรียนรู้ที่จะปรับปรุงส่วนที่บกพร่องของกลุ่ม

เกณฑ์ในการประเมินผล ควรมีคะแนนมากกว่า 20 % หรืออยู่ระหว่าง 21%-41% ของคะแนนทั้งหมดของวิชานั้น (Mather and Tinto, 1992)

ในการประเมินการเรียนรู้แบบร่วมกัน สามารถใช้การประเมินตามสภาพจริงมาใช้ในการประเมินได้ ซึ่งการประเมินตามสภาพจริงมีรายละเอียดดังนี้

การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นการประเมินผลที่สอดคล้องการเรียนประเภทผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพราะเป็นวิธีการที่สามารถค้นหาความสามารถและความก้าวหน้าในการเรียนรู้อย่างแท้จริงของผู้เรียน และยังเป็นข้อมูลสำคัญที่สามารถนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจผลการเรียนรู้ของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี (วัฒนาพร ระวังทุกข์, 2542)

การประเมินตามสภาพจริง เป็นการประเมินเชิงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ในด้านความรู้ ความคิด พฤติกรรม วิธีการปฏิบัติและผลการปฏิบัติของผู้เรียน การประเมินลักษณะนี้จะมีประสิทธิภาพเมื่อประเมินแรรถปฏิบัติของผู้เรียนในสภาพที่เป็นจริง วิธีการประเมินได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ บันทึกจากผู้เกี่ยวข้องแบบทดสอบวัดความสามารถจริง การรายงานตนเอง และเพิ่มสะสมงาน โดยรายละเอียดในการประเมินตามสภาพจริงมีดังนี้ (วัฒนาพร ระวังทุกข์, 2542)

ลักษณะสำคัญของการประเมินจากสภาพจริง

1. เป็นการประเมินที่กระทำไปพร้อมๆกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งสามารถทำได้ตลอดเวลาที่ทุกสถานการณ์
 2. เป็นการประเมินที่เน้นพฤติกรรม การแสดงออกของผู้เรียนที่แสดงออกมาจริงๆ
 3. เน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างเด่นชัด และให้ความสำคัญกับการพัฒนาจุดเด่นของผู้เรียน
 4. เน้นการประเมินผลตนเองของผู้เรียน
 5. ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสถานการณ์ที่เป็นชีวิตจริง
 6. ให้ข้อมูลที่หลากหลาย มีการเก็บข้อมูลระหว่างการปฏิบัติการในทุกด้าน ทั้งที่โรงเรียน บ้าน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง
 7. เน้นคุณภาพของผลงานที่ผู้เรียนสร้างขึ้น ซึ่งเป็นผลจากการบูรณาการความรู้และความสามารถหลายๆด้านของผู้เรียน
 8. เน้นการวัดความสามารถในการแก้ปัญหาในระดับสูง เช่นการวิเคราะห์ การสังเคราะห์
 9. ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์เชิงบวก มีการชื่นชม ส่งเสริม และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้เรียน
 10. เน้นการมีส่วนร่วมระหว่าง ครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง
- การประเมินตามสภาพจริงเป็นการประเมินภาคปฏิบัติ ซึ่งเป็นการทดสอบความสามารถในการทำงานของผู้เรียนภายใต้สถานการณ์และเงื่อนไขให้สอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด ซึ่งประเมินได้ 3 ลักษณะคือ ประเมินกระบวนการ ประเมินผลผลิต และประเมินทั้งกระบวนการและผลผลิต
- ลักษณะที่สำคัญของการประเมินภาคปฏิบัติ
1. มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการวัดอย่างชัดเจน
 2. มีการกำหนดวิธีการทำงาน
 3. มีการกำหนดความสำเร็จของงาน
 4. มีคำสั่งควบคุมสถานการณ์ในการปฏิบัติงาน
 5. มีเกณฑ์การให้คะแนนอย่างชัดเจน
 6. มีการประเมินพฤติกรรมขั้นสุดท้ายของการปฏิบัติงาน
- สิ่งที่ประเมิน
1. การประเมินผลผลิต (product) ผลผลิตในที่นี้หมายถึง งานที่เป็นผลจากการแสดงหรือการกระทำของผู้เรียน วิธีการประเมินอาจจะทำได้หลายลักษณะเช่น พิจารณาจากคุณภาพงาน รูปลักษณะของงาน และการตรวจสอบว่า งานเป็นไปตามข้อกำหนดที่ตั้งไว้หรือไม่
 2. การประเมินกระบวนการ กระบวนการในที่นี้หมายถึงวิธีการที่ผู้เรียนใช้ดำเนินการ

เพื่อให้ได้ผลผลิต หรืออาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ไม่ใช่ผลผลิต การประเมินกระบวนการทำได้ค่อนข้างยาก เพราะธรรมชาติของการประเมินค่อนข้างยุ่งยาก และไม่เป็นปรนัย การประเมินส่วนใหญ่ใช้การสังเกตโดยมุ่งคุณภาพหรือประสิทธิภาพของกระบวนการ

กระบวนการประเมินภาคปฏิบัติ

ในการประเมิน ครูอาจจะใช้วิธีการต่อไปนี้คือ

1. การสืบค้น โดยการสืบถามผู้เรียนตรงๆเกี่ยวกับความรู้สึกที่มีต่อตนเอง ต่อการปฏิบัติงาน ต่อสิ่งต่างๆ รวมถึงการประเมินความสำเร็จของตน โดยอาจจะให้ผู้เรียนรายงานผลด้วยการพูดหรือเขียนหรือตอบแบบตรวจสอบรายการหรือบันทึกข้อดีข้อด้อยของตนในการทำงาน
2. การสังเกต โดยการสังเกตผู้เรียนขณะที่เรียนหรือทำกิจกรรมต่างๆ รวมถึงการตอบคำถามและการทำงานที่ได้รับมอบหมายทั้งงานเดี่ยว และงานกลุ่ม ครูควรใช้การสังเกตอย่างสม่ำเสมอโดยผู้เรียนไม่รู้ตัว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แสดงภาพการปฏิบัติที่แท้จริงของผู้เรียน
3. การวิเคราะห์ โดยการวิเคราะห์การปฏิบัติของผู้เรียนแต่ละคนขณะที่ปฏิบัติงาน หรือเมื่อทำงานเสร็จเพื่อค้นหาว่า งานส่วนใดที่ผู้เรียนทำได้ดี และส่วนใดควรปรับปรุง
4. การทดสอบ โดยการวัดการปฏิบัติของผู้เรียนอย่างเป็นระบบเพื่อตัดสินระดับความสำเร็จในการเรียนรู้ตามผลงานหรือกระบวนการที่กำหนด แบบทดสอบอาจจะใช้วัดความสามารถในการเรียนรู้ ระดับทักษะในการปฏิบัติ การบรรลุเป้าหมายการจัดการเรียนการสอน หรือเจตคติที่มีต่อสิ่งต่างๆ

เทคนิคและวิธีการประเมิน

1. การประเมินรายบุคคล เป็นการพิจารณาความก้าวหน้าของผู้เรียนรายบุคคล โดยประเมินโดยการอิงกลุ่ม อิงเกณฑ์ หรืออิงความสามารถเดิมของผู้เรียนเป็นมาตรฐานเพื่อตัดสินพัฒนาการหรือการปฏิบัติได้
2. การประเมินกลุ่ม เป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานของผู้เรียนในสถานการณ์กลุ่ม และตัดสินความก้าวหน้าของพวกเขา ครูอาจจะให้คะแนนผู้เรียนซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มเป็นรายบุคคลหรือใช้คะแนนรายบุคคลบวกกับคะแนนกลุ่ม
3. การประเมินตนเองและเพื่อน ทำให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในการประเมินงานของตนเองและเพื่อนร่วมห้อง ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมกำหนดเกณฑ์การประเมินด้วย

เครื่องมือวัดภาคปฏิบัติ

แบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. การเขียน เป็นการประยุกต์ความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการเขียน เช่นการเขียนแบบ การสร้างแผนที่ การแปลโจทย์ปัญหาเป็นรูปภาพ การแต่งกลอน การเขียนโครงการ
2. การจำแนกและระบุกระบวนการปฏิบัติ เป็นการระบุชื่อเครื่องมือ ชิ้นส่วน ชิ้นตอน

การทำงาน หรือจำแนกสิ่งที่ไม่เหมือนกัน

3. การสร้างสถานการณ์จำลอง เป็นการสอบโดยกำหนดสถานที่ที่คล้ายสถานการณ์จริงมากที่สุดให้ผู้เรียนแก้ปัญหาหรือบอกขั้นตอน วิธีการทำงานเพื่อสร้างงานหรือเพื่อระงับหรือบรรเทาความเสียหาย

4. การกำหนดตัวอย่างงาน ครูให้ตัวอย่างงานแล้วให้ผู้เรียนทำตามแบบให้เหมือนหรือดีกว่า การประเมินอาจจะประเมินผลสำเร็จหรือทั้งชิ้นหรือเพียงบางส่วนก็ได้

ข้อควรคำนึงในการสร้างแบบวัดภาคปฏิบัติ

1. รูปแบบการประเมิน เช่น จะใช้การประเมินแบบเขียนตอบ สังเกต บอกเป็นคำพูด การเคลื่อนไหว หรือผสมผสานกัน

2. รูปแบบการตอบ เช่น จะให้ผู้เรียนตอบด้วยการเขียน แสดงให้ดู พูดหรือเคลื่อนไหว

3. วิธีตรวจให้คะแนน ต้องกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนอย่างชัดเจน

4. รูปแบบการให้ข้อทดสอบ กำหนดสอบเป็นรายบุคคล สอบกลุ่มเล็ก(2-10คน) หรือสอบกลุ่มใหญ่ (มากกว่า10คนขึ้นไป)

เกณฑ์การประเมิน

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินเรียกว่ารูบริก (rubric) หมายถึงการสร้างเกณฑ์ขึ้นเพื่อพิจารณาลักษณะของสิ่งสำคัญ เช่น เกณฑ์การให้คะแนน (scoring guide) ซึ่งจะต้องกำหนดมาตรวัด(scale) และรายการคุณลักษณะที่บรรยายถึงความสามารถในการแสดงออกของผู้เรียนในแต่ละระดับ ข้อมูลจากรูบริกจะสะท้อนให้ครู ผู้ปกครองและบุคคลอื่นๆ ได้ทราบว่า ผู้เรียนเรียนรู้อะไรบ้าง และทำอะไรได้มาน้อยเพียงใด

4. การสอน

ครูควรมีการเตรียมกลุ่มเพื่อการเรียนรู้แบบร่วมกัน ดังนี้คือ (Johnson and Johnson,1994)

1. อธิบายเกี่ยวกับงานของกลุ่ม ควรจะอธิบายถึงจุดมุ่งหมายของบทเรียน เหตุผลในการดำเนินการต่างๆ รายละเอียดของงานและขั้นตอนในการทำงาน

2. อธิบายเกณฑ์ในการประเมินผลงาน ผู้เรียนจะต้องมีความเข้าใจในความสำเร็จของงานว่าอยู่ตรงไหน งานที่คาดหวังมีลักษณะอย่างไร เกณฑ์ที่ใช้วัดในความสำเร็จคืออะไร

3. อธิบายถึงความสำคัญในการพึ่งพากัน ครูควรอธิบายกฎเกณฑ์ ระเบียบ กติกา บทบาทหน้าที่และระบบการให้รางวัลหรือประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนรู้

4. อธิบายวิธีการช่วยเหลือกันในกลุ่ม

5. ชี้แจงพฤติกรรมที่คาดหวัง หากครูชี้แจงได้ชัดเจนว่าต้องการให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมอะไรบ้าง จะช่วยให้ผู้เรียนรู้ความคาดหวังที่มีต่อตนและจะพยายามแสดงพฤติกรรมนั้นๆ

5. การดูแลและให้การช่วยเหลือกลุ่ม

แนวทางปฏิบัติเพื่อการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้เรียนดังต่อไปนี้คือ

(Rainforth,1993)

1. การเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำปรึกษา คอยให้คำแนะนำเมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือ เช่น ให้ข้อมูลหรือความรู้ในเวลาที่คุณเรียนต้องการเพื่อให้การเรียนรู้นั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
 2. การเป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง ช่วยสนับสนุนหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมหรือลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง รวมทั้งให้แรงเสริมด้วยความเหมาะสม
 3. การเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยมีส่วนร่วมในขณะที่ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรม ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการและผลการเรียนรู้ของผู้เรียน และอาจจะให้ข้อมูล เนื้อหาความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม หรือเป็นผู้เรียนคนหนึ่งในกลุ่ม ร่วมเรียน ร่วมหาคำตอบในการแก้ปัญหา และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยไม่เข้าไปกำหนดการตัดสินใจให้กับกลุ่ม
 4. การเป็นผู้ติดตามตรวจสอบ ตรวจสอบผลการทำงานตามกิจกรรมของผู้เรียน รวมทั้งประเด็นสำคัญที่มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม
- การเป็นผู้ให้ข้อมูลป้อนกลับ ให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียนและให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม

ในการจัดการเรียนรู้แบบร่วมกัน มีบุคลากรที่สำคัญที่เกี่ยวข้องคือ ผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งผู้สอนและผู้เรียนควรมีบทบาทดังนี้คือ (Johnson and Johnson,1994)

6. บทบาทผู้เรียน

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกัน ผู้เรียนจะมีลักษณะดังนี้คือ (MacGreger, 1990)

1. เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผนจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผล
2. เปลี่ยนพฤติกรรมจากการเรียนจากผู้รับมาเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง
3. มีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน
4. ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตั้งเป้าหมายและวางแผนการศึกษาให้เหมาะสมกับความถนัดและความสามารถรู้วิธีการเรียนรู้ สามารถปรับเปลี่ยนได้เมื่อมีความจำเป็น
5. เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น
6. มีการประเมินตนเองและพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ
7. มีประสบการณ์เดิมที่จะนำมาใช้ในการเรียนรู้ เน้นการจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นหา และค้นพบคำตอบด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะการค้นพบความจริงใดๆ

จากประสบการณ์ตนเองนั้น ผู้เรียนมักจะจดจำได้ดี มีความหมายโดยตรงต่อผู้เรียน และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

8. ต้องการมีความสัมพันธ์แบบเพื่อนกับครู
9. ชอบการแนะนำมากกว่าถูกสอน ต้องการที่จะนำตนเองมากกว่าให้ผู้อื่นบงการ
10. ต้องการคำชมเชยหรือสนับสนุนให้กำลังใจมากกว่าการตำหนิหรือลงโทษ

นอกจากนั้น ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเน้นด้านกระบวนการกลุ่ม ซึ่งสมาชิกแต่ละคนจะต้องมีหน้าที่แตกต่างกันในกลุ่มดังนี้ (Johnson and Johnson, 1994)

1. ผู้รักษาวเวลา (Time Keeper) เป็นผู้คอยดูแลให้สมาชิกกลุ่มทำกิจกรรมต่างให้เสร็จภายในเวลาที่กำหนด ซึ่งรวมถึงการควบคุมการสนทนาให้ไปสู่เป้าหมาย ไม่ออกนอกทาง และพยายามช่วยกลุ่มให้ดำเนินงานไปสู่เป้าหมาย

2. ผู้บันทึกการประชุม (Recorder) เป็นผู้คอยจดบันทึกรายงานการประชุมของกลุ่มเมื่อสมาชิกทุกคนได้ข้อสรุป และเขียนรายงานกลุ่ม

3. ผู้ให้ข้อมูลและการสนับสนุน (Elaborator) เป็นผู้ให้ข้อมูล ข้อเท็จจริงหรือข้อสรุปต่างๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ในการพิจารณาปัญหาและการดำเนินงานของกลุ่ม พยายามทำความเข้าใจกับความคิดหรือข้อเสนอแนะต่างๆเพื่อช่วยให้สมาชิกเกิดความกระจ่างในข้อมูลหรือความคิดเห็นของกลุ่ม รวมทั้งเป็นผู้กระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการเสนอแนะข้อมูลหรือความคิดเห็นด้วย

4. ผู้สรุป ผู้ประเมินผล (Summarizer) เป็นผู้ให้ข้อมูลแก่กลุ่มว่าขณะนี้กลุ่มทำงานไปถึงไหนแล้ว โดยสรุปสิ่งที่ทำไปแล้ว พยายามประเมินความก้าวหน้าของกลุ่ม โดยพิจารณาจากการปฏิบัติงาน กระบวนการทำงานหรือวิธีการทำงานของกลุ่ม

5. ผู้ปฏิบัติการ (Research-Runner) เป็นผู้ที่ช่วยให้กลุ่มบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการได้ง่ายขึ้น โดยการทำงานต่างๆเพื่อกลุ่ม เช่น การเตรียมเอกสาร การจัดวัสดุอุปกรณ์ให้เป็นระเบียบ การเก็บรวบรวมงาน การรวบรวมข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นต่างๆ

7. บทบาทของผู้สอน

ผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการจัดการเรียนรู้ บทบาทที่สำคัญของครูมีดังนี้คือ (MacGreger, 1990)

1. วางแผนการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาที่รับผิดชอบ และจัดทำแผนการสอน
2. ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนจากผู้ให้ความรู้ เป็นผู้จัดการเรียนรู้ แนะนำ ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้
3. พัฒนาผู้เรียน เติมเต็มความรู้ของผู้เรียนให้สมบูรณ์
4. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข ให้ความรัก ความมั่นคง อิสภาพ การยอมรับ

5. จัดทรัพยากรการเรียนรู้และสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้
6. รู้จักและเข้าใจผู้เรียน
7. มีวิธีการสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์
8. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้

จากบทบาทดังกล่าวผู้สอนควรจะต้องปฏิบัติตนดังนี้คือ (MacGreger, 1990)

1. ในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่ม ผู้สอนควรทำตัวเป็นกันเอง เป็นผู้ประสานประโยชน์ของกลุ่ม ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่ม

2. ในฐานะเป็นผู้จัดบรรยากาศและกระบวนการเรียนการสอน ควรกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ส่งเสริมความคิดของผู้เรียนรวมทั้งให้ผู้เรียนส่งเสริมความคิดของครู ใจกว้างยอมรับฟังผู้อื่น และทำให้เกิดพัฒนาการทางความคิด เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดกิจกรรมการเรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทร่วมในการสรุปเรื่องราวที่ตนเรียน สนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนตามความสามารถและให้ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวัดผลและการประเมินผลการจัดกิจกรรมรวมทั้งข้อเสนอแนะอื่นๆ

ประโยชน์ของการเรียนรู้แบบร่วมกัน

การเรียนรู้แบบร่วมกัน มีประโยชน์ดังนี้คือ (อุษาวดี จันทรสนธิ, 2536)

1. ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การเรียนแบบร่วมกันเป็นการเรียนที่จัดให้นักเรียนได้ร่วมมือกันเป็นกลุ่มเล็กๆประมาณ 2-6 คน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการเรียนร่วมกัน เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นและการแสดงออกตลอดจนลงมือกระทำอย่างเท่าเทียมกัน มีการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่นนักเรียนที่เก่งช่วยนักเรียนที่ไม่เก่ง ทำให้นักเรียนที่เก่งเกิดความภาคภูมิใจ และช่วยให้เข้าใจเรื่องที่เรียนมากขึ้น ส่วนนักเรียนที่ไม่เก่งก็จะรู้สึกซาบซึ้งในน้ำใจเพื่อน มีความอบอุ่น รู้สึกเป็นกันเอง กล้าซักถามในเรื่องที่สงสัยมากขึ้น จึงง่ายต่อการทำความเข้าใจในเรื่องที่เรียน ที่สำคัญในการเรียนรู้แบบร่วมกันก็คือ นักเรียนในกลุ่มได้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำงาน จนกระทั่งสามารถหาคำตอบที่เหมาะสมที่สุดได้ ถือว่าเป็นการสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยให้ความรู้ที่ได้รับเป็นความรู้ที่มีความหมายต่อนักเรียนอย่างแท้จริง จึงทำให้มีผลสัมฤทธิ์ต่อการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

2. ด้านการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การเรียนแบบร่วมกันเปิดโอกาสให้นักเรียนที่มีภูมิหลังต่างกันได้มาทำงานร่วมกัน ฟังพาซึ่งกันและกัน มีการรับฟังความคิดเห็นกัน เข้าใจและเห็นใจสมาชิกในกลุ่มซึ่งจะส่งผลให้มีความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่นในสังคมมากขึ้น

3. ด้านทักษะการทำงานร่วมกันให้ประสบความสำเร็จที่ดีและการรักษาความสัมพันธ์ที่ดี

ในสังคม การเรียนแบบร่วมกันช่วยปลูกฝังทักษะในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มทำให้นักเรียนไม่มีปัญหาในการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น และส่งผลให้งานกลุ่มประสบความสำเร็จตามเป้าหมายร่วมกัน ทักษะทางสังคมที่นักเรียนได้รับได้แก่ความเป็นผู้นำ การสร้างความไว้วางใจกัน การตัดสินใจ และการสื่อสาร การจัดการกับข้อขัดแย้ง ทักษะเกี่ยวกับการจัดกลุ่มสมาชิกภายในกลุ่ม เป็นต้น

4. ด้านทักษะการร่วมมือกันแก้ปัญหา ในการทำงานกลุ่มของสมาชิกจะได้รับทราบปัญหา และทำความเข้าใจกับปัญหาร่วมกัน เมื่อทราบสาเหตุของปัญหาสมาชิกกลุ่มก็จะแสดงความคิดเห็นเพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหา มีการอภิปรายให้เหตุผลซึ่งกันและกันจนวิธีการใดในการแก้ปัญหาจึงจะเหมาะสม พร้อมกับลงมือร่วมกันแก้ปัญหาคตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ตลอดจนทำการประเมินกระบวนการแก้ปัญหาของกลุ่มด้วย

5. ด้านการทำให้รู้จักและตระหนักในคุณค่าของตนเอง ในการทำงานกลุ่ม สมาชิกกลุ่มทุกคนจะได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน การที่สมาชิกกลุ่มนั้นยอมรับในความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิกด้วยกัน ย่อมทำให้สมาชิกในกลุ่มนั้นรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองและคิดว่าตนเองมีคุณค่าที่สามารถช่วยให้กลุ่มประสบความสำเร็จได้

จากแนวคิดและวิธีการจัดการสอนแบบการเรียนรู้ร่วมกันดังกล่าว ผู้วิจัยถือว่าเป็นการจัดการเรียนที่เหมาะสมสำหรับเด็กเร่ร่อน เนื่องจากเป็นการเรียนรู้ที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันจัดวิธีการในการเรียนรู้ตั้งแต่การวางแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียน จนถึงการประเมินผล โดยเด็กเหล่านี้ชอบเรียนแบบอิสระ เรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน เรียนรู้จากประสบการณ์ แต่ในขณะเดียวกันก็ยังต้องการการแนะนำและความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ โดยการที่ครูเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้กับเด็กเร่ร่อน ในฐานะผู้อำนวยความสะดวกและผู้เรียนร่วม ดังนั้นจึงนับว่าเป็นวิธีการศึกษาที่เหมาะสมกับเด็กเร่ร่อนเป็นอย่างมาก

ในการพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน สิ่งสำคัญที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาโปรแกรมข้อหนึ่งคือการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากที่ได้ทราบถึงรายละเอียดของกลุ่มเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเพศ อายุ ฯลฯ ก็จะทำให้พัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ตรงกับลักษณะเฉพาะของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายด้วย ซึ่งในที่นี้ กลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสมในการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา ควรจะเป็นเด็กที่มีอายุระหว่าง 11-16 ปี เนื่องจาก เป็นวัยที่เหมาะสมกับการใช้ทักษะกระบวนการดังกล่าวอย่างยิ่ง ผู้วิจัยขอเสนอความสอดคล้องในการใช้โปรแกรมนี้นี้กับพัฒนาการของเด็กในวัยนี้ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

7. พัฒนาการในด้านต่างๆของเด็กวัย11-15ปี

เด็กที่มีอายุระหว่าง 11-15 ปี มีลักษณะที่มีการพัฒนามาจากวัยเด็ก โดยมีการพัฒนาทางร่างกาย สติปัญญาและอารมณ์ดังต่อไปนี้คือ

พัฒนาการทางร่างกาย

พัฒนาการทางร่างกายของเด็กในวัยนี้เป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงดังนี้คือ (สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2541)

1. วัยรุ่นจะเริ่มต้นมีการเจริญเติบโตทางร่างกาย มีการเปลี่ยนแปลงทางความสูงและน้ำหนักอย่างรวดเร็วมาก การเปลี่ยนแปลงนี้จะมีค่าแตกต่างระหว่างเพศ เด็กหญิงจะเริ่มเมื่ออายุระหว่าง 8 ปี ถึง 10 ปี หรืออายุเฉลี่ยประมาณ 11 ปี ซึ่งเร็วกว่าเด็กชายประมาณ 2 ปี ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างรวดเร็วของเด็กชายจะเริ่มประมาณอายุ 10-16 ปี

2. การเปลี่ยนแปลงทุติยภูมิทางเพศ (secondary sex characteristics) จะปรากฏเป็นระยะ การแตกเนื้อสาว เด็กหญิงจะเพิ่มขนาดของหน้าอก สะโพก มีรูปร่างอวบขึ้น และมีเอว เด็กชายจะมีไหล่กว้างขึ้น มีกล้ามเนื้อที่แข็งแรง การเปลี่ยนแปลงของเสียง จะเห็นได้จากเด็กชายคือเสียงห้าวและแปร่ง นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงกับผิวหนัง โดยเฉพาะหน้า เด็กหญิงวัยรุ่นบางคนจะมีสิวเต็มหน้า เป็นต้น

3. เด็กหญิงจะมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายทางร่างกายในระยาศุดยอดของการเจริญเติบโตที่อายุประมาณ 12 ปี ส่วนเด็กชายจะมีอายุประมาณ 14 ปี หลังจากนั้นการเจริญเติบโตเริ่มช้าลง แต่ทั้งชายหญิงจะยังคงเจริญเติบโตต่อไป ทั้งด้านความสูงและน้ำหนัก เด็กชายส่วนมากจะหยุดการเจริญเติบโตประมาณอายุ 21 ปี แต่บางคนยังไม่หยุดจนอายุถึง 25 ปี สำหรับเด็กหญิงจะหยุดการเจริญเติบโตเมื่ออายุราวๆ 17 ปี แต่บางคนก็ยังคงเจริญเติบโตต่อไปจนถึง 21 ปี

พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก

สติปัญญา หมายถึงความสามารถที่จะดำเนินการคิดเชิงนามธรรม Piaget (อ้างถึงในสุชา จันทร์เอม, 2543)กล่าวถึงพัฒนาการสติปัญญาว่าเป็นการปรับพฤติกรรมให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการสำคัญ 2 ประการคือ

1. การรับ (Assimilation) หมายถึงกระบวนการที่เด็กรับภาพต่างๆจากสิ่งแวดล้อมตามประสบการณ์ของตนเอง และจะแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งใหม่ๆดังเช่นที่เคยมีประสบการณ์

2. การเก็บและปรุ่แต่ง(Accommodation) หรือการหรับความเข้าใจเดิมให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ หมายถึงการเปลี่ยนพฤติกรรมหรือความคิดเดิมให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมใหม่

เมื่อเด็กย่างเข้าสู่วัยรุ่น ระบบการทำงานของร่างกายจะทำงานเต็มที่ทุกระบบ บางส่วนซึ่งเจริญมาตั้งแต่วัยเด็กแล้วแต่ยังไม่ทำงาน ก็จะเริ่มทำงานตั้งแต่วัยนี้เป็นต้นไป ความคิดของเด็กในวัยนี้จะเริ่มคิดแบบผู้ใหญ่ และเมื่อสิ้นสุดวัยรุ่นจะคิดได้ทุกแบบทุกวิธีการคิด แต่จะด้อยกว่าผู้ใหญ่ในเชิงประสบการณ์และความชำนาญในการคิดเท่านั้น

ตัวอย่างลักษณะความคิดของเด็กในวัยนี้ ได้แก่ (สุชา จันทรเอม, 2543)

1. การรู้จักคิดเป็นเหตุเป็นผล ไม่เชื่ออะไรง่ายๆ
2. รู้จักคิดแบบวิทยาศาสตร์ ถ้ามีเหตุการณ์ใดที่เป็นข้อสงสัยไม่มีคำตอบ เด็กจะรู้จักตั้งสมมติฐาน หาข้อมูลมาประกอบเพื่อพิสูจน์สมมติฐาน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาแล้วจึงลงความเห็นว่า จะเชื่อสมมติฐานนั้นหรือไม่
3. รู้จักตัดสินใจเรื่องยากๆ หรือเรื่องที่ตนไม่เห็นหนทางที่จะทำอย่างชัดเจน แต่จะพยายามหาข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจเรื่องยากๆ
4. ต้องการนึกคิดด้วยตนเอง ไม่ยอมเชื่ออะไรง่ายๆจนกว่าจะได้ยินด้วยหู เห็นด้วยตา ระบายนี้เด็กจึงรู้สึกไม่ชอบการบังคับ
5. มีความคิดรวบยอดเรื่องกาลเวลาถี่ซึ่งขึ้น ฉะนั้นจึงเข้าใจและรู้จักเชื่อมโยงประสบการณ์ในอดีตและปัจจุบันแล้วคาดเดาหรือวางแผนการในอนาคต
6. เข้าใจความคิดรวบยอดเรื่องทฤษฎี วินัย กฎ ระเบียบ ฉะนั้นจึงสามารถเรียนได้เข้าใจเรื่องเหล่านี้ และสามารถนำไปใช้ได้ดี เมื่อเด็กได้เรียนรู้แนวคิดทฤษฎีในวิชาต่างๆ ก็รู้จักเลือกทฤษฎีที่ตนเรียนมาเชื่อมโยงกับปัญหา ชอบการเล่นที่มีกฎเกณฑ์ซับซ้อน
7. รู้จักคิดด้วยภาษาจากความคิด (internalized thinking) ระบายนี้เด็กจะคิดได้ถ้ามีสิ่งเร้าให้สัมผัส ในระยะนี้สิ่งเร้าจำเป็นน้อยลง เพราะความคิดเชิงนามธรรมพัฒนาขึ้น สร้างภาพความคิดในใจได้มากขึ้นและซับซ้อนขึ้น ความคิดจึงกว้างขึ้นเพราะประสบการณ์ทางอ้อมเป็นสิ่งเร้าให้คิดได้มากเช่นกัน
8. รู้จักคิดด้วยภาพความคิด (mental images) ทำให้สามารถคิดเรื่องนามธรรมที่ยากๆ ได้ สร้างความคิดรวบยอดเชิงนามธรรมต่างๆ ได้กว้างขวางและถี่ซึ่ง ความสามารถทางความคิดเชิงนามธรรม เชิงภาพความคิด ผสมกับความสามารถคิดเชิงวิทยาศาสตร์ทำให้เกิดความรู้คิดเชิงตรรกศาสตร์

พัฒนาการทางบุคลิกภาพ

เด็กในวัยนี้เป็นวัยที่สนใจในตนเอง ซึ่งเด็กวัยรุ่นจะต้องมีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายและยอมรับ และจะต้องมีความเข้าใจในบทบาทของตนเองในสังคม และความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ถ้าเด็กสามารถเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ได้ ก็จะไม่มีปัญหาในการปรับตัว จะมีความคิดเป็นตัวของตัวเอง ตรงกันข้ามถ้าเด็กไม่รู้ว่าตนเองคือใคร ก็จะรู้สึกสับสนในบทบาทในสังคม มีปัญหาในการปรับตัวกับเพื่อนร่วมวัยทั้งเพศชายและเพศหญิง เพราะมีทัศนคติต่อตนเองในทางลบ ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง และทำให้เด็กในวัยนี้มีปัญหาในการเรียน ไม่มีจุดประสงค์ในชีวิต (สุรางค์ ใ้วตระกูล, 2541)

พัฒนาการด้านอารมณ์และสังคม

อารมณ์ของเด็กวัยรุ่น ก่อนข้างรุนแรงและเปลี่ยนแปลงง่าย ความตึงเครียดของอารมณ์เด็กวัยรุ่น บางครั้งก็มีสาเหตุจากอารมณ์เด็กวัยรุ่น บางครั้งเกิดจากการปรับตัวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย พัฒนาการทางอารมณ์ของวัยรุ่นมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางร่างกาย ถ้าเด็กวัยรุ่นมีวุฒิภาวะเกี่ยวกับพัฒนาการทางร่างกายเร็ว จะช่วยพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมให้เร็วขึ้นด้วย เด็กวัยนี้มีความต้องการที่จะมีความใกล้ชิดผูกพันกับเพื่อนวัยเดียวกันและมีความสัมพันธ์อย่างสนิทสนม โดยปกติจะเริ่มสนิทสนมกับเพื่อนเพศเดียวกันและหลังจากนั้นจะมีความใกล้ชิดผูกพันกับเพื่อนต่างเพศ (Sullivan, 1953 อ้างถึงในสุรางค์ โคว์ตระกูล, 2541) เพื่อนร่วมวัยมีความสำคัญกับวัยรุ่นมาก วัยรุ่นมักจะคบกับเพื่อนที่มีความและมีค่านิยมร่วมกัน นอกจากนั้นเด็กวัยรุ่นทั้งชายหญิงมีความต้องการที่จะทำอะไรทุกอย่างเหมือนเพื่อนร่วมวัย ตั้งแต่การแต่งตัว ความประพฤติ การใช้ภาษา รวมทั้งความเชื่อและค่านิยม การคบเพื่อนในวัยนี้จึงมีความสำคัญมาก ผู้ใหญ่ควรพยายามที่จะให้คำแนะนำชี้แจงโดยให้เด็กวัยนี้คิดว่า การคบเพื่อนที่ดีมีความสำคัญอย่างไร พร้อมทั้งอธิบายอันตรายของการคบเพื่อนที่ไม่ดี

โดยสรุป เด็กในวัย 11-16 ปี มีพัฒนาการทางร่างกายและสติปัญญา ที่เหมาะสมในการนำโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมาใช้ได้เหมาะสม ซึ่งจากการวิจัยพบว่าเด็กควรได้รับการพัฒนาทางสติปัญญาเกี่ยวกับการคิดแก้ปัญหาในช่วงอายุของเด็กในระดับ 11-16 ปี เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่มีความสามารถในการใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหามากกว่าวัยอื่นๆ หากไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ก็จะเป็นการยากที่จะพัฒนาเรื่องนี้ในช่วงต่อไป (Piaget, 1975) ดังนั้นถ้าต้องการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการแก้ปัญหาให้เด็กเร่ร่อนได้มีประสิทธิภาพ ก็ควรจะจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการแก้ปัญหาสำหรับเด็กเร่ร่อนที่มีอายุระหว่าง 11-16 ปี ซึ่งถ้าเด็กเร่ร่อนสามารถพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาได้ เขาก็สามารถนำทักษะดังกล่าวไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยการนำความรู้ไปเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง ทำให้สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นับว่ามีประโยชน์สำหรับเด็กเร่ร่อนเป็นอย่างมาก ซึ่งในการศึกษาเกี่ยวกับการแก้ปัญหของทอเรนซ์นั้น มีแนวคิด ทฤษฎี องค์ประกอบและวิธีการดังนี้

8. กระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอเรนซ์ (Torrance's Problem Solving)

ความหมายของปัญหา

นักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้ให้คำจำกัดความของปัญหาไว้ดังนี้คือ

Bourne, Ekstrand และ Dominoski (1971) กล่าวว่า ปัญหา หมายถึง เหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการดำเนินงานชัดเจนไม่ให้อรรถาธิบาย ซึ่งจำเป็นต้องศึกษาสาเหตุ และที่มาของปัญหานั้น ๆ แล้วดำเนินการแก้ไขด้วยกระบวนการที่เหมาะสม

Krulick and Rudnik (1993) กล่าวว่า ปัญหา หมายถึง สถานการณ์ที่ไม่มีคำตอบที่รู้แล้วในขณะนั้น ผู้แก้ปัญหาต้องใช้ความคิด และการสังเคราะห์ความรู้เดิมที่มีอยู่มาใช้ในการแก้ปัญหา

ชัยพร วิชชาวุธ (2525) กล่าวว่า ปัญหาคือ ระยะระหว่างสถานการณ์ที่เราเผชิญอยู่กับสถานการณ์ที่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ปัญหาคือ สิ่งที่ไม่พึงประสงค์ที่จะให้เกิดขึ้นทั้งกับตนเองและผู้อื่น จึงจำเป็นต้องศึกษาและหาวิธีการแก้ไขด้วยกระบวนการที่เหมาะสม

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา

1. ทฤษฎีเชาวน์ปัญญา

ทฤษฎีเชาวน์ปัญญามีหลายทฤษฎี แต่จะเสนอ โดยย่อในที่นี้ 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีพัฒนาการเชาวน์ปัญญา และทฤษฎีสามเกิลยวของสติปัญญา (สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2541)

1.1 ทฤษฎีพัฒนาการเชาวน์ปัญญา (Piaget's Theory of Intellectual Development)

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า คนเรามีความพร้อมที่จะปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดความคิดในด้านต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมและมีพัฒนาการต่อไปเรื่อย ๆ จนสามารถคิดในสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ โดยธรรมชาติคนเราจะมีลักษณะพื้นฐานติดตัวมา 2 ลักษณะคือการจัดระบบ (Organization) และการปรับตัว (Adaptation)

การจัดระบบ (Organization) หมายถึงการจัดและรวบรวมกระบวนการต่าง ๆ เป็นระบบต่อเนื่องกัน เป็นระเบียบ เป็นเรื่อง เป็นราว มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการจัดและรวบรวม ตลอดเวลาที่ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

การปรับตัว (Adaptation) หมายถึง การปรับความรู้ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมเมื่ออยู่ในภาวะไม่สมดุล การปรับตัวประกอบด้วยกระบวนการย่อย ๆ 2 อย่าง คือ

การดูดซึม (Accommodation) เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือประสบการณ์ใหม่ก็จะรับสิ่งนั้น ให้รวมอยู่ในโครงสร้างของความรู้ (Cognitive Structure) การรับจะมากน้อยเพียงใดจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิม เด็กเล็กที่มีประสบการณ์น้อยก็จะรับได้น้อยกว่า

การปรับเปลี่ยน (Assimilation) เป็นการเปลี่ยนความคิดเดิมให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ การที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งใดในตอนแรกเด็กจะรับประสบการณ์ใหม่ ให้เข้ากับประสบการณ์เดิม แต่เมื่อไม่ประสบผลสำเร็จ เด็กจะปรับโครงสร้างจนสามารถผสมผสานความคิดเก่าและ

ใหม่ให้กลมกลืนกันได้ สภาพการณ์เช่นนี้ ก่อให้เกิดความสมดุล ซึ่งทำให้คนปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ผลจากการปรับตัวจะทำให้เกิดการพัฒนาศติปัญญาจากขั้นหนึ่ง ไปสู่ขั้นหนึ่ง ซึ่งPiaget ได้แบ่งขั้นต่าง ๆ ของพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาเป็น 4 ขั้นใหญ่ ๆ ได้แก่

ขั้น 1 Sensorimotor Intelligence เริ่มอายุแรกเกิด จนถึง 2 ขวบ เด็กจะเคลื่อนไหวอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย ในวัยนี้ เด็กแสดงให้เห็นว่า เด็กมีสติปัญญาด้วยการกระทำ เด็กสามารถแก้ปัญหาได้ แม้ว่าจะไม่สามารถอธิบายได้ด้วยคำพูด ลักษณะเด่นของพัฒนาการในช่วงนี้ถือว่าเป็นระยะยึดตัวเองเป็นจุดศูนย์กลาง (Egocentricity) เด็กจึงไม่สามารถ แยกตัวเองออกจากสิ่งแวดล้อมได้

ขั้น 2 Preoperational Thought อายุ 2 – 7 ปี

เด็กมีโครงสร้างความรู้ (Cognitive Structure) ที่จะใช้สัญลักษณ์แทนวัตถุสิ่งของที่อยู่รอบตัว มีพัฒนาการทางภาษา สามารถใช้ภาษาได้ แต่เป็นภาษาที่เกี่ยวกับตนเอง ความคิดความเข้าใจ ขึ้นอยู่กับ การรับรู้เป็นส่วนใหญ่ ไม่สามารถใช้เหตุผลได้ดี เด็กจะเริ่มมีปฏิกริยาต่อสิ่งแวดล้อมและสนใจที่จะซักถาม เด็กเริ่มเขียนแบบ พฤติกรรมของผู้ใหญ่รอบข้าง ความเข้าใจยังขึ้นอยู่กับสิ่งที่รับรู้จากภายนอก

ขั้น 3 Concrete Operational อายุ 7 – 11 ปี

ในขั้นนี้เด็กสามารถสร้างกฎเกณฑ์ และตั้งกฎเกณฑ์ในการแบ่งสิ่งแวดล้อมออกเป็นหมวดหมู่ได้ เด็กสามารถคิดย้อนกลับได้ การที่เขาเข้าใจเรื่อง Conservation และสามารถคิดย้อนกลับได้ เพราะเด็กมองสิ่งต่าง ๆ 2 ลักษณะ ในเวลาเดียวกัน (Decentration)

ขั้น 4 Formal Operational อายุ 11 – 15 ปี

ขั้นนี้มีความคิดแบบผู้ใหญ่ สามารถหาเหตุผล นอกเหนือจากข้อมูลที่มีอยู่ได้ สามารถคิดอย่างนักวิทยาศาสตร์ ตั้งสมมติฐาน สามารถแก้ปัญหาอย่างมีระบบระเบียบ เด็กมีการคิดแบบตั้งสมมติฐาน (Piaget, 1971)

1.2 ทฤษฎีสามเกลียวของเชาวน์ปัญญา (Triarchic Theory of Human Intelligence)

Sternberg (1985) ได้พัฒนาทฤษฎีนี้ขึ้น โดยมีความเชื่อว่า ความสามารถทางสมองและเชาวน์ปัญญา มีลักษณะไม่คงที่ (Dynamic) และสามารถพัฒนาได้โดยการฝึกฝน ทฤษฎีนี้ ประกอบด้วย 3 ทฤษฎีย่อย คือ

1.2.1 ทฤษฎีย่อยส่วนประกอบของการคิด (Componential Subtheory) ส่วนประกอบการคิด (Component) เป็นกระบวนการประมวลผลข้อมูล ขั้นต้นของสมองต่อสิ่งของ สัญลักษณ์ที่รับรู้ และมีการส่งข้อมูล (Translate) จากการรับรู้ไปเป็นตัวแทนในสมอง (Mental Representation) หรือเปลี่ยนแปลงตัวแทนในสมองจากตัวแทนหนึ่งเป็นอีกตัวแทนหนึ่ง

หรืออาจจะส่งข้อมูลจากตัวแทนในสมอง เป็นการแสดงออกก็ได้ ส่วนประกอบของการคิด แบ่งได้ 3 ชนิด ตามหน้าที่คือ ส่วนประกอบความรู้คิด (Meta Components) เป็นกระบวนการในการวางแผน คิดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานหรือจะเรียกว่า เป็นกระบวนการสั่งการ (Executive process) ให้ส่วนประกอบการคิดชนิดอื่นทำงาน และเป็นส่วนที่รับผลการกระทำจากส่วนประกอบการคิดชนิดอื่นว่า เกิดปัญหาอุปสรรคอะไรบ้างในการทำงาน แล้วก็จะกำหนดแก้ไขวิธีการทำงาน เพื่อให้ดำเนินการต่อไปอย่างต่อเนื่องและถูกต้อง ส่วนประกอบการคิดปฏิบัติการ (Performance Components) เป็นกระบวนการที่ใช้กลวิธีแก้ปัญหามาตามส่วนประกอบความรู้คิด ได้ตัดสินใจว่าจะทำอะไร ส่วนประกอบความรู้คิดและส่วนประกอบการคิดปฏิบัติการจะทำงานร่วมกันอยู่เสมอ ส่วนประกอบแสวงหาความรู้ (Knowledge – Acquisition Components) เป็นกระบวนการในการหาความรู้ใหม่

1.2.2 ทฤษฎีย่อยของประสบการณ์ (Experimental Subtheory) เป็นการพิจารณาผลของประสบการณ์ที่มีต่อความสามารถทางสมอง โดยบุคคลจะใช้ส่วนประกอบของการคิดกับงานแต่ละอย่างแตกต่างกันใน 2 ลักษณะ คือ การแก้ปัญหาใหม่ (Ability to deal with novelty) และความคล่องในการทำหน้าที่ในการประมวลผลข้อมูล (Automatizing Mental Processing) และความสามารถที่แปรเปลี่ยนระหว่างกัน คือ การที่สามารถแก้ปัญหาแปลกใหม่ได้ดี จะทำให้เกิดความคล่องในการประมวลข่าวสารที่เร็วขึ้น และจะทำให้มีข้อมูลในการแก้ปัญหามากขึ้น ความสามารถในการแก้ปัญหาใหม่ มีกระบวนการ 2 ประการคือ ความเข้าใจปัญหานั้น และการแก้ปัญหานั้น ๆ การแก้ปัญหาใหม่จึงต้องเกี่ยวข้องกับความรู้เดิม เพราะต้องใช้ความรู้เดิมในการทำความเข้าใจปัญหา

1.2.3 ทฤษฎีย่อยความสอดคล้องกับบริบทของสังคม (Contextual Subtheory) ความสอดคล้องกับบริบทของสังคมนั้นพิจารณาได้จากกิจกรรมของสมอง (Mental Activity) Sternberg นิยามสติปัญญาว่าเป็นกิจกรรมทางสมองที่กระทำเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม การเลือก และปรับสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับสภาพการดำเนินชีวิตของบุคคล

ทฤษฎีย่อยทั้งสองทฤษฎี มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในลักษณะ ดังนี้

1. ทฤษฎีย่อยของประสบการณ์และความสอดคล้องกับบริบทของสังคมจะมีความสัมพันธ์ในเรื่องความใหม่ (Novelty) และความคล่อง (Automatization) ที่แสดงออกในพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น การอ่านหนังสือ การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยในครั้งแรกที่พบกับสภาพการณ์ใหม่ บุคคลจะมีอุปสรรค ปัญหาในการเผชิญกับความแปลกใหม่นั้น หลังจากนั้นจะมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งใหม่ และปรับสิ่งแวดล้อม และก็จะเกิดความคล่องในการประมวลผลในที่สุด

2. ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีย่อยความสอดคล้องกับบริบทของสังคมและส่วน

ประกอบของการคิด จะพบว่าการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และปรับสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นกระบวนการมหภาค (Macro Component) ซึ่งมีกระบวนการจุลภาค (Micro Component) ประกอบอยู่ เป็นกระบวนการในทฤษฎีย่อยส่วนประกอบของการคิดในการรวมข้อมูลในสภาพแวดล้อมให้เหมาะกับบริบทของพฤติกรรม

3. ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีย่อยของประสบการณ์ และส่วนประกอบของการคิดนั้น มีความสัมพันธ์ในกระบวนการประมวลผลข้อมูล เรื่องการทำหน้าที่ของการรู้คิด (Meta component) การคิดปฏิบัติการ (Performance Component) และการแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) ใช้ในการทำงานใหม่ ๆ จนเกิดความคล่องในการประมวลผลข้อมูล

2. ทฤษฎีการเรียนรู้

2.1 ทฤษฎีเชื่อมโยง (Connectionism Theory)

ทฤษฎีเชื่อมโยง กล่าวถึงการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง โดยมีหลักพื้นฐานว่า “การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองที่มักจะออกในรูปแบบต่าง ๆ หลายรูปแบบ โดยการลองผิดลองถูก (Trial and Error) จนกว่าจะพบรูปแบบที่ดีหรือเหมาะสมที่สุด” โดยการเรียนรู้นั้นเป็นสิ่งที่ค่อย ๆ สะสมเพิ่มพูนขึ้นทีละน้อย มากกว่าที่จะเกิดอย่างทันทีทันใด ซึ่งแสดงได้ชัดเจนด้วยกราฟแสดงการแก้ปัญหา ซึ่งจะใช้เวลาในการแก้ปัญหาน้อยลงเรื่อย ๆ หลังจากที่ได้ใช้ การแก้ปัญหาแบบลองผิดลองถูก (สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2541)

2.2 ทฤษฎีกลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt Theory)

ทฤษฎีนี้ เน้นความสัมพันธ์ของส่วนย่อย การเปลี่ยนแปลงส่วนย่อยที่ส่วนใดส่วนหนึ่ง จะมีผลต่อส่วนรวม การเรียนรู้เกิดจากการจัดประสบการณ์ที่อยู่กับอย่างกระจัดกระจายให้มารวมกันเสียก่อน แล้วพิจารณาส่วนย่อย

ทฤษฎีนี้ มีแนวคิดว่าเมื่อเราเผชิญกับสถานการณ์ปัญหาภาวะของความรู้ (Cognition) ก็ จะอยู่ในลักษณะที่ไม่สมดุลและความไม่สมดุลจะปรากฏอยู่จนกว่าจะสามารถแก้ปัญหาได้ ฉะนั้น ตามแนวคิดนี้ภาวะความไม่สมดุลของความรู้ จะเป็นแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรมที่จะทำให้เกิดภาวะที่สมดุลของความรู้ นักจิตวิทยากลุ่มนี้ถือว่าการเรียนรู้เป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับความรู้ (Cognitive Phenomenon) การเรียนรู้เป็นเรื่องของการจัดระเบียบ หมวดหมู่ รูปร่างของปรากฏการณ์ ให้เป็นโครงสร้างแห่งความรู้ เมื่อคนเราพบกับปัญหาก็จะรับรู้รูปร่างปัญหาทั้งหมด แล้วจัดรูปแบบ (Pattern) สิ่งที่ได้รับนั้นใหม่ ขณะที่กำลังหาช่องทางแก้ปัญหา หากสามารถมองเห็นปัญหาในรูปแบบใหม่ได้ ก็แสดงว่าสามารถค้นหาหรือเข้าใจช่องทางที่จะแก้ปัญหานั้น ซึ่งจะเกิดขึ้นหลังจากที่ไตร่ตรองแล้ว และเกิดอย่างทันทีทันใด ซึ่งเรียกว่า การหยั่งเห็น (Insight) หมายถึง ความเข้าใจสาระสำคัญขององค์ประกอบให้ปัญหานั้นว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร และควรแก้ตรงจุดใดก่อนหลัง

การเรียนรู้ตามแนวคิดของกลุ่มเกสตัลท์ มีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ

1. การรับรู้ (Perception) หมายถึง การแปลความ ตีความสิ่งเร้าที่รับโดยอวัยวะสัมผัส ส่วนใดส่วนหนึ่ง หรือทั้ง 5 ส่วน ซึ่งการตีความอาศัยประสบการณ์เดิมที่มีปัญหาการรับรู้อาจจะเกิดขึ้นจากการมีประสบการณ์เดิมต่างกัน หากต้องการให้เกิดการเรียนรู้ในสิ่งเดียวกัน ต้องกำหนดองค์ประกอบขึ้น 2 ส่วน คือ

1.1 ภาพหรือสิ่งที่ต้องการให้สนใจ (Figure) เป็นสิ่งที่ต้องการให้เรียนรู้ ซึ่งเป็นส่วนที่เด่นเป็นจุดศูนย์กลางรวมของสิ่งที่เราสนใจ

1.2. ส่วนประกอบ (Ground) เป็นสิ่งที่แวดล้อม และประกอบอยู่ในการเรียนรู้

2. การหยั่งเห็น (Insight) หมายถึง การแก้ปัญหาโดยทันทีทันใด มองเห็นแนวทางแก้ปัญหาได้ตลอด ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ได้แก้ปัญหา การหยั่งเห็นขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิม ผู้ที่หยั่งเห็นได้ดีมักจะเกิดจากการที่ผู้นั้นมีประสบการณ์เดิมใกล้เคียงกับปัญหานั้น ๆ มาก่อน

ในการแก้ปัญหานั้น มีปัจจัยหลายอย่างที่มีอิทธิพลต่อการหยั่งเห็น ได้แก่

1. การหยั่งเห็นจะขึ้นอยู่กับการจัดสภาพที่เป็นปัญหา ประสบการณ์เดิมแม้จะมีความหมายต่อการเรียนรู้ แต่การหยั่งเห็นจะเกิดขึ้นได้ก็เมื่อผู้เรียนสามารถจัดสัดส่วนของประสบการณ์ให้เป็นระเบียบ และสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

2. เมื่อแก้ปัญหาได้ครั้งหนึ่ง ความต่อไปเมื่อเกิดปัญหาขึ้นอีก ผู้เรียนก็จะสามารถนำวิธีการนั้นมาใช้ในทันทีโดยไม่ต้องเสียเวลาคิดพิจารณาใหม่

3. เมื่อค้นพบคู่ทางในการแก้ปัญหาครั้งก่อนแล้วก็อาจจะนำมาดัดแปลงใช้กับสถานการณ์ใหม่และรู้จักการมองปัญหาเป็นส่วน เป็นตอน เรียนรู้ความสัมพันธ์สิ่งต่าง ๆ ได้ (สุรางค์ ใค้วตระกูล, 2533)

แนวคิดในการแก้ปัญหา

Bourne และคณะ (1971) กล่าวว่า การแก้ปัญหาเป็นกิจกรรมที่เป็นทั้งการแสดงความรู้ ความคิดจากประสบการณ์ต่างๆ และส่วนประกอบของสถานการณ์ปัจจุบัน โดยนำมาจัดเรียงลำดับใหม่ เพื่อผลของความสำเร็จในจุดหมายเฉพาะอย่าง

Good (1973) กล่าวว่า การแก้ปัญหา เป็นแบบแผนหรือวิธีการซึ่งอยู่ในสถานะที่มีความยุ่งยากลำบาก หรืออยู่ในสถานะตรวจข้อมูลที่หามาได้ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับปัญหา มีการตั้งสมมติฐาน และมีการตรวจสอบสมมติฐานภายใต้การควบคุม มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการทดลองเพื่อมาหาความสัมพันธ์และทดสอบสมมติฐานว่าเป็นจริงหรือไม่

จากแนวคิดในการแก้ปัญหา สรุปได้ว่า การแก้ปัญหาคือกระบวนการที่จะต้องใช้ความรู้ ความคิด ประสบการณ์ต่างๆ ที่ผู้เรียนได้รับมา นำมาแก้ปัญหาที่ประสบอยู่ เพื่อให้ได้ผลสำเร็จ ตามจุดมุ่งหมาย

องค์ประกอบของความสามารถในการคิดแก้ปัญหา

1. ความสามารถในการคิดแก้ปัญหา

องค์ประกอบของความสามารถในการแก้ปัญหาดังนี้คือ (Grossinickle and Brueckner, 1959)

- 1.1 สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจะต้องมีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับตัวเด็ก
- 1.2 เป็นปัญหาที่สามารถคิดหาแนวทางแก้ไขได้
- 1.3 ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นต้องอยู่ในขอบเขตที่ชัดเจน เด็ก ๆ สามารถเข้าใจได้
- 1.4 เด็กจะเสนอแนะวิธีการแก้ปัญหาที่สามารถเป็นไปได้
- 1.5 เด็กควรจะได้รับคำแนะนำจากครูในการคิดวางแผนการแก้ปัญหา
- 1.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดกระทำข้อมูลและการประเมินผลโดยใช้วิธีการต่าง ๆ
- 1.7 เด็กจะนำขั้นตอนการแก้ปัญหาที่เคยประสบมาแล้วมาใช้ในสถานการณ์ที่เป็นต้นกำเนิดของปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไป

นอกจากนั้น สิรินันท์ เพชรทองคำและคณะ (2521) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของความสามารถในการคิดแก้ปัญหาไว้ว่า การแก้ปัญหา เป็นกิจกรรมทางด้านความคิดที่จะรวบรวมประสบการณ์เดิมกับสถานการณ์ของปัญหาเข้าด้วยกัน เป็นกระบวนการเลือกวิธีการต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เป็นการเรียนด้วยวิธีค้นหา ซึ่งจะมีความหมายสมบูรณ์ได้เมื่อผู้เรียนเชื่อมโยงวิธีการแก้ปัญหาเข้ากับ โครงสร้างทางความคิดของเขา

องค์ประกอบของความสามารถในการคิดแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นข้อที่ควรคำนึง สำหรับการจัดสถานการณ์ที่ต้องการให้เด็กแสดงความสามารถในการคิดแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ

2. การวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหา

การวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ควรมีลักษณะ ดังนี้ (Quelimalz, 1985)

- 2.1 ปัญหาที่นำมาใช้ถามควรเป็นปัญหาที่สำคัญและเกิดขึ้นได้บ่อย ๆ
- 2.2 กำหนดปัญหาที่มีทางเลือกหรือวิธีการแก้ปัญหาหลาย ๆ วิธี
- 2.3 กำหนดรูปแบบคำถามที่ให้นักเรียนสามารถอธิบายเหตุผลได้
- 2.4 กำหนดคำถามให้มีการเชื่อมโยงความคิดและสรุปได้ทั่ว ๆ ไป
- 2.5 วัดทักษะความสามารถในการคิดแก้ปัญหาแบบรวม

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ปัญหาหรือสภาพการณ์ที่มีความเหมาะสมในการนำไปใช้

วัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหาควรเป็นปัญหาที่อยู่ใกล้ตัว และสามารถเกิดขึ้นได้บ่อย ๆ ตามสภาพการณ์แวดล้อม เช่น ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ปัญหาที่ไม่มีความยุ่งยากหรือซับซ้อนมากเกินไป เป็นต้น

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา

ความสามารถในการแก้ปัญหของแต่ละบุคคลนั้นจะแตกต่างกันออกไป เพราะคนเราจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับสติปัญญา ความรู้ ประสบการณ์ ตลอดจนการได้รับการจูงใจดีหรือไม่เพียงใด ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสามารถในการแก้ปัญหา และวิธีการแก้ปัญหานั้นไม่มีขั้นตอนที่แน่นอนตายตัวเสมอไป ดังนั้นการเรียนการสอนจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาปัจจัยต่าง ๆ อันจะส่งผลให้ความสามารถในการแก้ปัญหของนักเรียนดีขึ้น

สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ในการเรียนและการแก้ปัญหาไว้ว่ามีดังนี้(กันยา สุวรรณแสง, 2540)

1. ตัวผู้เรียน หรือตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียน ตัวผู้เรียน หมายถึงตัวผู้อยู่ในกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งมีตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนดังนี้คือ

1.1 วุฒิภาวะและความพร้อม วุฒิภาวะ คือการเจริญสูงสุดโดยธรรมชาติในด้านหนึ่ง ที่จะกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ในระยะหนึ่งๆ ส่วนคำว่าพร้อม หมายถึง วุฒิภาวะทางกาย บวกกับองค์ประกอบอื่นๆในบุคคล เช่น ความรู้เดิม สภาพอารมณ์ ฯลฯ ในการเรียนรู้ใดๆ ถ้าผู้เรียนถึงวุฒิภาวะและมีความพร้อม จะเรียนรู้ได้ดีกว่าผู้ที่ไม่ถึงวุฒิภาวะและไม่มีความพร้อม

1.2 สมรรถวิสัย (Capacity) ซึ่งได้แก่ขีดจำกัดสูงสุดของความสามารถแต่ละบุคคล ถ้ามีสมรรถวิสัยสูง ผลการเรียนรู้จะดีขึ้นกว่าผู้ที่มีสมรรถวิสัยต่ำ

1.3 อายุ โดยทั่วไปความสามารถในการเรียนรู้จากเด็กวัยรุ่นจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากวัยรุ่นถึงวัยผู้ใหญ่จะคงที่ จากวัยผู้ใหญ่ถึงวัยชราจะลดลง

1.4 ประสบการณ์เดิม คือผลการเรียนรู้จากบทเรียนที่เรียนไปแล้ว มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้บทเรียนใหม่ เป็นต้น

1.5 ความบกพร่องทางร่างกาย เช่น สายตา หู ประสาทสัมผัสต่างๆ ยังมีความบกพร่องมากเท่าใด ความสามารถในการเรียนรู้ก็ลดลงเท่านั้น

1.6 แรงจูงใจในการเรียน เกิดจากเครื่องล่อใจต่างๆที่จะช่วยให้เกิดความปรารถนาในการเรียน รากฐานทางเจตคติต่อครู ต่อสิ่งที่จะเรียนรู้ให้เกิดความสนใจอยากเรียน ความต้องการ ความสนใจ การใฝ่เรียน เป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่ง

1.7 อารมณ์ ความวิตกกังวล เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ที่ดี เด็กที่มีความวิตกกังวลน้อยย่อมเรียนได้ดีกว่าเด็กที่มีความวิตกกังวลมาก

2. บทเรียน การเรียนรู้จะได้ผลดีหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้เรียนดังนี้

2.1 ความยากง่ายของบทเรียน บทเรียนที่ง่าย ผลการเรียนรู้ย่อมดีกว่าบทเรียนที่ยาก บทเรียนควรยากง่ายเหมาะกับระดับวุฒิภาวะของผู้เรียน

2.2 ความหมายของบทเรียน คือบทเรียนนั้นๆเกี่ยวกับชีวิตประจำวันของเด็ก หรือเป็นสิ่งที่เด็กสนใจ อยากเรียนรู้หรือไม่ การเรียนรู้ในสิ่งที่มีความหมาย ย่อมเกิดการเรียนรู้ว่าการเรียนรู้ที่ไม่มีความหมาย

2.3 ความยาวของบทเรียน ถ้าบทเรียนยาวเกินไปก็จะยากต่อการเรียนรู้มากกว่าบทเรียนที่สั้นๆ

2.4 ตัวรบกวน หมายถึงบทเรียนหรือกิจกรรมที่มาขัดขวางการเรียนรู้

3. วิธีเรียน วิธีสอน ได้แก่

3.1 กิจกรรมในการเรียนการสอน หรือการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน เช่น การอภิปราย การค้นคว้าลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การฟัง การบรรยาย เป็นต้น การที่ครูจะเลือกใช้วิธีการใดเพื่อให้เกิดผลการเรียนรู้ที่ดีที่สุดแก่นักเรียนนั้น ขึ้นอยู่กับเนื้อหาวิชาและโอกาส รวมทั้งความพร้อมและความสะดวกในด้านต่างๆด้วย

3.2 การใช้เครื่องล่อใจ เช่น การให้รางวัลและการลงโทษ การแข่งขันและร่วมมือกัน การเครื่องล่อใจนี้ทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียน ซึ่งจะมีผลทำให้เกิดการเรียนรู้ดีขึ้น การให้คำแนะนำในการเรียน ถ้าผู้สอนแนะนำได้ถูกต้องเหมาะสมจะช่วยให้นักเรียนเรียนได้ดีขึ้น แต่ถ้าให้มากเกินไปเด็กไม่ได้ใช้ความคิด ไม่เป็นตัวของตัวเอง แต่ถ้าให้น้อยไปบางทีเด็กก็ทำไม่ถูก

3.3 การให้คำแนะนำในการเรียน ถ้าครูแนะนำอย่างถูกต้องเหมาะสม จะช่วยให้ นักเรียนเรียนได้ดีขึ้น แต่ครูต้องระวัง ถ้าให้เด็กมากไปเด็กไม่ได้ใช้ความคิด ไม่เป็นตัวของตัวเอง แต่ถ้าให้น้อยไปเด็กทำไม่ถูก คำแนะนำนี้ควรทำตั้งแต่เริ่มกิจกรรม ไม่ควรล่าช้าเกินไป

3.4 ส่งเสริมให้ผู้เรียนไปใช้ประสาทรับรู้ช่วยในการเรียน เช่น บางคนถนัดอ่าน บางคนต้องจับต้องลงมือปฏิบัติ บางคนเรียนได้ดีโดยการฟัง การให้เด็กอ่านพร้อมกัน หรือท่องดังๆทำให้จำได้ดีขึ้น

3.5 การสอนรวบเดียวหรือสอนทีละตอน ต้องแล้วแต่กรณี ถ้าเรื่องมีความสัมพันธ์กัน ไม่ยาวเกินไป เด็กค่อนข้างฉลาด ก็สอนรวบเดียว แต่ถ้าเด็กเล็ก สติปัญญาไม่สูงนัก เรื่องขาดจากกันเป็นตอนๆก็สอนทีละคน การสอนแบบรวบเดียวหรือสอนทีละส่วนนั้น ยังไม่สามารถบอกได้ว่าสอนโดยวิธีใดจะดีกว่ากัน ทั้งนี้ให้พิจารณาองค์ประกอบดังต่อไปนี้คือ

3.5.1 การเสริมแรง มีผลต่อการเรียนรู้ การเสริมแรงคือสิ่งที่ช่วยให้ตอบสนองต่อสิ่งเร้า เพื่อให้ปรากฏการกระทำซ้ำอีก การเสริมแรงทำได้ 2 แบบคือ การเสริมแรงทางบวก คือการให้สิ่งที่ผู้เรียนชอบ พอใจ ต้องการเช่น การชมเชย การให้สิ่งของเป็นรางวัล

การแสดงการยอมรับ เป็นต้น เพื่อให้เกิดพฤติกรรมตามต้องการ ส่วนการเสริมแรงทางลบ คือการนำเอาสิ่งไม่ชอบออกไป หรือลดสิ่งที่ไม่ชอบ เพื่อลดพฤติกรรมที่ไม่ต้องการ

3.5.2 สิ่งกระตุ้น อาจจะเป็นสภาพการณ์ สถานการณ์ บุคคล ฯลฯ ที่มาปะทะสัมผัสร่างกายโดยเฉพาะอุปกรณ์การสอน เช่น จากสื่อต่างๆ

3.5.3 การรู้ผลงาน คนเราอาจจะเรียนบางสิ่งบางอย่างได้โดยการพิจารณาผลของการกระทำเป็นหลัก โดยเรียนรู้จากการกระทำครั้งก่อนมาเป็นบทเรียนในการเรียนรู้ครั้งต่อไป การรู้ผลงานช่วยให้การเรียนรู้ดีขึ้น เพราะช่วยให้ทราบว่าข้อบกพร่องคืออะไร และควรแก้ไขอย่างไร นอกจากนั้นยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจมากขึ้นด้วย

4. การถ่ายโยงการเรียนรู้ หรือการถ่ายทอดการเรียนรู้ หมายถึงการนำเอาความรู้และประสบการณ์เดิมไปแก้ปัญหาในสภาพการณ์ที่ต่างกันออกไป คือการที่เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้ว การเรียนรู้ในลักษณะนั้นมีผลต่อการเรียนรู้หรือการกระทำในกิจกรรมอื่นๆ ในเวลาถัดไป การถ่ายโยงการเรียนรู้โดยทั่วไปให้ผลดีมากกว่าผลเสีย ช่วยให้ย่นเวลา ประหยัดแรงงานในการดำรงชีวิต ถ้าไม่มีการถ่ายโยงความรู้ ก็จะต้องเริ่มศึกษาใหม่หมดทุกเรื่อง ในการถ่ายโยงการเรียนรู้จะได้ผลดีไม่น้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้คือ ความคล้ายคลึงกับสิ่งที่ถ่ายทอด ซึ่งอาจจะเป็นเนื้อหาวิชา สถานการณ์ สภาพแวดล้อม เป็นต้น และ คุณสมบัติส่วนตัวของบุคคลนั้นๆ เช่นสติปัญญา เจตคติ ความสนใจ ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถในการคิดหาเหตุผล เป็นต้น

5. องค์ประกอบจากสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ได้แก่

5.1 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมรอบๆตัวที่จะอำนวยความสะดวกที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี เช่นกระดานดำ โต๊ะ ม้านั่ง แสงสว่าง ทิศทางลม ความสะอาดเรียบร้อยสวยงาม ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ก็มีผลต่อการเรียนไม่แพ้สิ่งอื่นๆ เพราะถ้าเด็กชอบห้องเรียน ก็ย่อมชอบการเรียนด้วย การนั่งเรียนด้วยความสบายกาย สบายตา สบายใจแล้ว การเรียนย่อมเกิดผลดี

5.2 สภาพแวดล้อมทางจิตภาพ ได้แก่บรรยากาศระหว่างบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม คือผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนต่อผู้เรียนด้วยกัน ถ้าหากมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ก็จะทำให้บรรยากาศทางจิตภาพเป็นไปด้วยดี ผู้เรียนมีความสุขใจรู้สึกว่าเป็นที่ยอมรับของครูและเพื่อน การเรียนก็จะบังเกิดผลดี

โดยสรุป ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ในการแก้ปัญหา ได้แก่ ผู้เรียน บทเรียน วิธีเรียน วิธีสอน การถ่ายโยงการเรียนรู้ และองค์ประกอบจากสภาพแวดล้อม

วิธีการและขั้นตอนการแก้ปัญหา

วิธีการและขั้นตอนการแก้ปัญหามีหลายวิธี แล้วแต่นักการศึกษาท่านใดจะคิดค้นและตั้งชื่อของกระบวนการแก้ปัญหาให้แตกต่างกันออกไป ผู้แก้ปัญหามักจะนำวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ มาใช้ ย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์ว่า ผู้แก้ปัญหามักจะนำวิธีการและขั้นตอนแก้ปัญหาใดมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ซึ่งในลักษณะนี้ได้มีผู้เสนอแนวทางของวิธีการและขั้นตอนการแก้ปัญหาไว้มากมายดังนี้

Guilford (1971) ได้กำหนดลำดับขั้นตอนการแก้ปัญหาไว้ 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นการเตรียมการ หมายถึง ขั้นตั้งปัญหาหรือค้นพบว่าปัญหาที่แท้จริงของเหตุการณ์คืออะไร
2. ขั้นการวิเคราะห์ปัญหา หมายถึง ขั้นในการพิจารณาว่ามีสิ่งใดบ้างที่เป็นสาเหตุสำคัญของปัญหา
3. ขั้นเสนอแนวทางในการแก้ปัญหา หมายถึง การหาวิธีการแก้ปัญหาซึ่งตรงกับสาเหตุของปัญหาแล้วแสดงออกมาในรูปของวิธีการแก้ปัญหา
4. ขั้นตรวจสอบผล หมายถึง ขั้นในการเสนอเกณฑ์เพื่อตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้จากการเสนอวิธีการแก้ปัญหา ถ้าพบว่าผลลัพธ์ที่ได้ยังไม่ใช่ผลที่ถูกต้อง ก็ต้องมีวิธีการเสนอปัญหาใหม่จนกว่าจะได้ผลลัพธ์ที่ถูกต้อง
5. ขั้นการนำไปประยุกต์ใหม่ หมายถึง การนำวิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้องไปใช้ในโอกาสข้างหน้า เมื่อพบกับเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาลักษณะคล้ายคลึงกับปัญหาที่ผ่านมากแล้ว

Dewey (อ้างถึงใน วารี ธีระจิตร, 2534) ได้เสนอวิธีการสอนตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. การกำหนดขอบเขตของปัญหา (Location of Problem)
2. ตั้งสมมติฐานการแก้ปัญหา (Setting up of Hypothesis)
3. ทดลองและรวบรวมข้อมูล (Experimenting and Gathering Data)
4. วิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data)
5. สรุปผล (Conclusion)

Weir (1974) ได้เสนอขั้นตอนในการแก้ปัญหาไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดปัญหา
2. การวิเคราะห์ปัญหา
3. การเสนอวิธีการแก้ปัญหา
4. การวิเคราะห์ผลจากการแก้ปัญหา

Osburn (อ้างถึงใน David, 1965) อธิบายการแก้ปัญหาว່ว่าต้องประกอบด้วยขั้นตอน 6 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การกำหนดปัญหา

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การจัดกระทำข้อมูล
4. การแปลความหมายข้อมูล
5. การเลือกวิธีการแก้ปัญหาและทดสอบสมมติฐาน
6. การหากฎเกณฑ์และสรุปผล

Pearson และ Dewey (อ้างถึงใน Louis, 1968) ได้ศึกษากระบวนการแก้ปัญหาแล้วสรุปขั้นตอนการแก้ปัญหาไว้ดังนี้

1. การกำหนดปัญหา
2. การตั้งสมมติฐาน
3. การค้นหาหลักฐานเพื่อทดสอบสมมติฐาน
4. การประเมินความถูกต้องของสมมติฐาน
5. การปรับปรุงแก้ไขสมมติฐานถ้าจำเป็น
6. การนำข้อสรุปไปประยุกต์ใช้กับปัญหาที่คล้ายคลึงกัน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วิธีการและขั้นตอนการแก้ปัญหาที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จจำเป็นต้องเข้าใจปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และใช้ความคิดพิจารณาหาความสัมพันธ์จากข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาอย่างรอบคอบ เพื่อให้เกิดเป็นข้อความรู้ในการหาวิธีการแก้ปัญหาได้ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ วิธีการและกระบวนการคิดแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอเรนซ์ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่มีประสิทธิภาพต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้จะกล่าวในอันดับต่อไป

วัตถุประสงค์ของกระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอเรนซ์

1. เพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดแก้ปัญหา
2. เพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์
3. เพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างสร้างสรรค์
4. เพื่อส่งเสริมให้มีความสนใจมองไปสู่อนาคต
5. เพื่อฝึกการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม
6. เพื่อฝึกความสามารถในด้านการสื่อสารทั้งด้านการใช้ภาษาและการเขียน

ในปี ค.ศ. 1984 Crabbe ได้นำวิธีการและขั้นตอนของกระบวนการคิดแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอเรนซ์มาสร้างเป็นชุดฝึก เพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียน โดยมีทักษะการคิดพื้นฐานที่ต้องใช้ในกระบวนการคิดแก้ปัญหานั้นและขั้นตอนของกระบวนการคิดแก้ปัญหา ดังนี้ (Crabbe, 1984)

1. เทคนิคการระดมสมอง เป็นเทคนิคที่มีความสำคัญมากในการใช้กระบวนการคิดแก้ปัญหาอนาคตตามแนวคิดของทอแรนซ์ เพราะต้องใช้การระดมสมองตั้งแต่การระดมสมองเพื่อค้นพบปัญหาการระดมสมองเพื่อคิดหาวิธีการแก้ปัญหา การเลือกเกณฑ์ ซึ่งนักเรียนจะต้องมีความสามารถในการใช้เทคนิคนี้อย่างคล่องแคล่วและมีประสิทธิภาพ
2. การจัดลำดับความคิด หมายถึง การคิดที่มีความสัมพันธ์กันจากสิ่งหนึ่งไปยังอีกสิ่งหนึ่งซึ่งมากกว่าหนึ่งสิ่งขึ้นไป แล้วสามารถนำสิ่งเหล่านั้นมาจัดลำดับของความสัมพันธ์ตามที่ต้องการได้
3. เกณฑ์และการตั้งเกณฑ์ หมายถึง การคิดหาเหตุผลที่สามารถนำมาช่วยในการตัดสินใจเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
4. การคิดวิเคราะห์โดยใช้ตาราง หมายถึง ความสามารถในการคิดแยกแยะประเด็นต่าง ๆ ของข้อมูลที่มีอยู่ แล้วนำข้อมูลที่ได้เหล่านั้นมานำเสนอในรูปแบบของตารางได้
5. การใช้ตารางประเมินวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด หมายถึง การเรียนรู้วิธีการให้ค่าน้ำหนักของข้อมูลในตารางในรูปแบบของคะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น เพื่อประเมินหาแนวทางหรือวิธีการที่ดีที่สุด
6. การจินตนาการ หมายถึง วิธีการคิดโดยการเชื่อมโยงจากประสบการณ์หรือเรื่องราวที่มีอยู่ในอดีต

การจัดประเภทของปัญหา หมายถึง การนำข้อมูลของปัญหาจัดประเภทตามความสัมพันธ์ของข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

วิธีการหรือขั้นตอนของกระบวนการคิดแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอแรนซ์มี 6 ขั้นตอน โดยทำการฝึกหลักจากการเรียนรู้ทักษะพื้นฐานของกระบวนการคิดแก้ปัญหาอนาคตแล้ว ซึ่งนักเรียนจะได้รับการฝึกขั้นตอนของกระบวนการเหล่านี้ทีละขั้นตอน หลังจากนั้นจึงฝึกเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกันทั้ง 6 ขั้น ดังนี้ (Crabbe, 1990)

1. การระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหา หลังจากนักเรียนได้อ่านและร่วมกันพิจารณาข้อความจากสภาพการณ์ที่กำหนดมาให้แล้ว ให้นักเรียนใช้ทักษะพื้นฐานต่าง ๆ ของกระบวนการที่เรียนรู้มาแล้วทำการระดมสมองค้นหาปัญหาที่นักเรียนคิดว่าสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับสภาพการณ์ที่กำหนดมาให้มากที่สุด บันทึกผลไว้

2. การหาข้อมูลเพื่อทำปัญหาให้กระจ่าง โดยการลำดับปัญหาที่สำคัญและค้นหาสาเหตุของปัญหา ในขั้นนี้จะขึ้นอยู่กับปัญหาที่ระดมสมองได้ในขั้นที่ 1 ให้นักเรียนจัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยมีคำถามนำช่วยคิด เช่น ปัญหาใดที่นักเรียนรู้สึกวิตกกังวลมากที่สุด ปัญหาใดจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวมมากที่สุด ปัญหาใดต้องรีบแก้ไขด่วนที่สุด เป็นต้น แล้วนำปัญหาที่สำคัญ ๆ จากการจัดลำดับไว้มาระดมสมองค้นหาสาเหตุของปัญหาอีกครั้งหนึ่ง โดยมีคำถามนำ เช่น อะไรทำให้เกิดปัญหา ทำไมจึงเกิดปัญหา ปัญหาเกิดขึ้นเพราะ..... เป็นต้น

3. การระดมสมองเพื่อคิดหาวิธีการแก้ปัญหา ในขั้นนี้ให้นักเรียนระดมสมองหาวิธีการแก้ปัญหาที่สามารถเป็นไปได้มาให้มากที่สุด บันทึกไว้

4. การเลือกเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา ในขั้นนี้ให้นักเรียนระดมสมองหาเกณฑ์ที่จะช่วยในการตัดสินใจเลือกหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด มาให้มากที่สุด แล้วนำเกณฑ์ที่ได้มาจัดลำดับความสำคัญตามความเหมาะสม แล้วเลือกไว้ 5 เกณฑ์ อาจจะได้มากกว่าหรือน้อยกว่าจำนวน 5 เกณฑ์ก็ได้ โดยเกณฑ์แต่ละเกณฑ์จะมีจุดเน้นที่ต่างกัน เช่น เป็นวิธีที่ช่วยลดค่าใช้จ่ายมากที่สุด มีผลกระทบต่อส่วนรมน้อยที่สุด ให้ผลประโยชน์มากที่สุด ใช้เวลาน้อยที่สุด มีความเป็นไปได้สูง เป็นต้น

5. การประเมินผลเพื่อคิดหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด จากขั้นที่ 3 ให้นักเรียนนำวิธีการแก้ปัญหาที่คิดได้มาเขียนลงตาราง โดยใช้เกณฑ์อยู่ในหัวตารางด้านขวามือ ส่วนวิธีการแก้ปัญหานั้นเขียนลงในตารางทางซ้ายมือ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ตัวอย่างของตารางการประเมินผลเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

วิธีการแก้ปัญหา	เกณฑ์					
	1	2	3	4	5	6

วิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดคือ.....

การให้ค่าน้ำหนักเป็นคะแนนในการตัดสินใจที่จะเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดจากตารางทำได้ดังนี้

5.1 เกณฑ์การให้คะแนนของแต่ละเกณฑ์จะขึ้นอยู่กับความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิธีแก้ปัญหาในแต่ละข้อ

5.2 การให้ค่าน้ำหนักของคะแนนตามเกณฑ์ที่มีความสำคัญมากที่สุดในแต่ละข้อจะได้คะแนนเต็ม เช่น มีวิธีการแก้ปัญหา 10 วิธี คะแนนเต็มก็จะได้เท่ากับ 10 คะแนน ส่วนเกณฑ์ที่มีความสำคัญรองลงมาก็จะได้ 9 8 7 6 5 ... 1 ตามลำดับ (คะแนนเต็มและลำดับรองลงมาจะขึ้นอยู่กับจำนวนของวิธีการแก้ปัญหาในตาราง ส่วนค่าน้ำหนักของคะแนนจะมีส่วนสัมพันธ์กันระหว่างเกณฑ์กับวิธีการแก้ปัญหา)

5.3 เมื่อพิจารณาครบทุกวิธีการแล้ว ให้รวมคะแนนที่ได้จากการให้คะแนนในแต่ละเกณฑ์ของแต่ละข้อลงในช่องรวมคะแนนทางซ้ายมือจนครบทุกข้อ

5.4 พิจารณาว่าข้อใดที่มีคะแนนสูงสุด แสดงว่าเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

6. การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด ในขั้นนี้นักเรียนจะต้องร่วมกันคิดหาวิธีการนำเสนอต่อชั้นเรียน โดยต้องอธิบายถึงวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดว่า ใครควรเป็นผู้แก้ปัญหา และจะทำอย่างไร ที่ไหน เมื่อใด สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้อย่างไร และจะมีผลของวิธีการแก้ปัญหายังไร ในอนาคต ส่วนวิธีการนำเสนอและการใช้สื่อต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของนักเรียนแต่ละกลุ่ม

จากแนวคิดและวิธีการจัดการสอนเพื่อแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอเรนซ์ และแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการจัดการเรียนที่เหมาะสมสำหรับเด็กเร่ร่อน เนื่องจากการเรียนรู้ที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันจัดวิธีการในการเรียนรู้ตั้งแต่การวางแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียน จนถึงการประเมินผล โดยเด็กเหล่านี้ชอบเรียนแบบอิสระ เรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน เรียนรู้จากประสบการณ์ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงต้องการคำแนะนำและความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ โดยการที่ครูเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้กับเด็กเร่ร่อนในฐานะผู้อำนวยความสะดวกและผู้เรียนร่วม ดังนั้นจึงนับว่าเป็นวิธีการศึกษาที่เหมาะสมกับเด็กเร่ร่อนเป็นอย่างมาก

เมื่อพิจารณาถึงเด็กเร่ร่อนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย พบว่าจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้คือ มีอายุระหว่าง 11-16 ปี พักอาศัยอยู่ในบ้านพัก ไม่ได้เร่ร่อนในท้องถนน มีความรู้ระดับอ่านออกเขียนได้ ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้จะต้องเป็นเด็กเร่ร่อน ที่อาศัยในบ้านพักที่หน่วยราชการหรือภาคเอกชนจัดไว้ให้ ซึ่งเมื่อตรวจสอบแล้วพบว่า บ้านภูมิเวท ซึ่งเป็นบ้านพักของเด็กเร่ร่อนที่อยู่ในความดูแลของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีเด็กเร่ร่อนที่มีคุณสมบัติดังกล่าวครบถ้วน สามารถเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยได้ ดังนั้นผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับสถานแรกรับเด็กชายบ้านปากเกร็ด (บ้านภูมิเวท) ไว้ดังนี้

9. สถานแรกรับเด็กชายบ้านปากเกร็ด (บ้านภูมิเวท)

สถานแรกรับเด็กชายบ้านปากเกร็ด (บ้านภูมิเวท) มีประวัติความเป็นมา และการดำเนินงานดังต่อไปนี้คือ (สำนักสวัสดิการสังคม, 2545)

สถานแรกรับเด็กชายบ้านปากเกร็ด อยู่ภายใต้การดูแลของกรมประชาสงเคราะห์ สำนักสวัสดิการสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตั้งอยู่เลขที่ 2/2 หมู่ที่ 1 ถนนภูมิเวท ตำบลบางตลาด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

เริ่มเปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2504 มีพื้นที่ประมาณ 30 ไร่ ในจำนวนนี้เป็นที่เช่าของวัดกลางเกร็ด 15 ไร่ ประกอบด้วยอาคารต่างๆรวม 20 หลัง บ้านพักข้าราชการและเจ้าหน้าที่ 23 หลัง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นศูนย์ประจำภาคกลางในการรับเด็กชายอายุระหว่าง 6-18 ปี ที่เร่ร่อน ไร้ที่พึ่ง ประพฤติตนไม่สมควรแก่วัย หรือขาดผู้ปกครองไว้ในความอุปการะชั่วคราว ซึ่งนำส่งเข้ารับการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพโดยเจ้าหน้าที่ ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 1 พ.ศ.2515 ออกตามความในประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 294

2. เพื่อให้เด็กได้รับการคุ้มครองตามสวัสดิภาพ และวิเคราะห์ปัญหา ก่อนที่จะพิจารณาให้ความช่วยเหลือตามหลักการ วิธีการและกระบวนการสังคมสงเคราะห์เป็นรายๆไป

3. เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาและช่วยเหลือตนเองได้ โดยไม่เป็นภาระของสังคม ผู้รับการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพไม่เกิน 6 เดือน

กลุ่มเป้าหมาย

เด็กชายอายุ 6-18 ปี ซึ่งกำพร้า ถูกทอดทิ้ง เร่ร่อน พลัดหลง ครอบครัวแตกแยก หรือฐานะยากจน ประพฤติตนไม่เหมาะสมกับวัย

ขอบเขตของงานและบริการที่จัดให้กับผู้เข้ารับการสงเคราะห์

1. ให้บริการด้านปัจจัยสี่ จัดให้การเลี้ยงดูในเรื่องที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ประจำตัว การรักษาพยาบาล และบริการอื่นๆที่จำเป็น

2. วิเคราะห์และพิจารณาปัญหาเด็กแต่ละรายตามกระบวนการสังคมสงเคราะห์ ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้ปกครองและครอบครัว ตามหลักกระบวนการสังคมสงเคราะห์

3. ปรับพฤติกรรม เพื่อลดหรือแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เพื่อให้เด็กใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ และเพื่อให้เด็กสามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยใช้กิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมทางศาสนา การบรรยายธรรม กิจกรรมนันทนาการ การจัดอบรมความประพฤติและอื่นๆ รวมทั้งกลุ่มบำบัด โดยมีการจัดทำเป็นโครงการต่างๆ เช่น โครงการจัดกลุ่มบำบัดเพื่อปรับพฤติกรรมเยาวชน โครงการนำเด็กทัศนศึกษาและร่วมกิจกรรมนอกสถานที่

นอกจากนี้การปรับพฤติกรรมจะเน้นกิจกรรมตามความเหมาะสม เช่น เด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว จะเสริมด้วยกิจกรรมด้านดนตรี งานศิลปะ งานเกษตร การพัฒนาจิตใจ ส่วนเด็กที่มีพฤติกรรมหนีสังคม จะเสริมด้วยกิจกรรมกีฬา การทัศนศึกษา และร่วมกิจกรรมต่างๆในสังคม

4. การพัฒนาคุณภาพชีวิต และแก้ไขปัญหาลูก จัดให้มีการศึกษาพื้นฐาน เพื่อฟื้นฟูความรู้เป็นพื้นฐาน ก่อนเข้ารับการศึกษานอกระบบต่อไป จัดให้มีการเข้ารับการศึกษาลักษณะการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญ วิธีเรียนทางไกล (กสน.) ในกรณีที่เด็กไม่สามารถศึกษาในสถาบันการศึกษาได้ ตลอดจนให้ความรู้พื้นฐานอาชีพที่เป็นประโยชน์ โดยการจัดอบรมอาชีพระยะสั้น ตามความสนใจและความถนัดของเด็กเช่น ช่างตัดผม ช่างไฟฟ้า ช่างไม้ เกษตรกรรม วิทยากล มวยสากล และดนตรี เพื่อมิให้เด็กอยู่ว่างและมีความรู้พื้นฐานติดตัวนำไปประกอบอาชีพ

ได้ โดยการจัดให้มีโครงการต่างๆรองรับ เช่น โครงการส่งเสริมสุขภาพ โครงการพัฒนาบุคลิกภาพ โครงการอบรมจริยธรรม โครงการอบรมความรู้เรื่องเอดส์ โครงการอบรมความรู้เรื่องยาเสพติด เป็นต้น

การเยี่ยมครอบครัวและส่งกลับ

เมื่อผ่านขั้นตอนต่างๆตามกระบวนการสังคมสงเคราะห์แล้ว จะพิจารณาความพร้อมและความเหมาะสมเพื่อให้โอกาสแก่เด็กได้อยู่กับครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุด สำหรับเด็กที่ไม่สามารถอยู่กับครอบครัวได้จะพิจารณาส่งต่อสถานสงเคราะห์ต่างๆเพื่อดำเนินการให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสมต่อไป

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. การพิจารณาเด็กเข้ารับการสงเคราะห์

นักสังคมสงเคราะห์ ทำหน้าที่พิจารณารับเด็กตามระเบียบและหลักการรับเด็กของสถานแรกรับเด็กชายบ้านปากเกร็ด โดยพิจารณาจำแนกเด็กไปตามหอพักต่างๆ ตามอายุและปัญหาความประพฤติ ช่วยดูแลด้านทรัพย์สินที่ติดตัวเด็กมา โดยมอบให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบดูแลระหว่างเข้ารับการสงเคราะห์ และส่งฝ่ายพยาบาลเพื่อดำเนินการตรวจร่างกายเพื่อป้องกันการติดต่อของโรคผิวหนัง เช่น โรคหิด โรคอีสุกอีใส เป็นต้น

2. การจัดทำทะเบียนประวัติ

เด็กทุกคนที่เข้ามารับการสงเคราะห์ก็ต้องมีการสอบประวัติเบื้องต้น จากเจ้าหน้าที่ที่นำส่งและตัวเด็กเอง เพื่อสอบถามข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวเด็กให้มากที่สุด เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการติดตามครอบครัวและดำเนินการช่วยเหลือต่อไป โดยการจัดทำทะเบียนประวัติเด็กไว้เป็นหลักฐาน มีการถ่ายรูปติดประวัติ หรือผู้ปกครองกรณีของเด็กไม่สามารถจดจำบ้านตัวเองได้ นอกจากนี้ประสานสำนักงานประชาสงเคราะห์จังหวัด สำนักงานประชาสงเคราะห์อำเภอ เพื่อติดตามเยี่ยมบ้านหรือสืบหาครอบครัวเด็ก ในกรณีที่เด็กมีภูมิลำเนาอยู่ในส่วนภูมิภาค

3. วินิจฉัยปัญหาเด็ก

ตรวจสอบสภาพร่างกาย และจิตใจเฉพาะราย สังเกตพฤติกรรม จัดทำการทดสอบเชาวน์ปัญญา อารมณ์ จิตใจ บุคลิกลักษณะ ท่าที ความสนใจ และแนวโน้มของเด็ก จัดทำ group psychotherapy หรือจัดประชุมกลุ่ม (group meeting) สำหรับหาแนวทางแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆที่เด็กแก้ไขไม่ได้ด้วยตนเอง ปรับความรู้สึกของเด็กที่ไม่เข้าใจตนเองและเพื่อนในสถานสงเคราะห์หรือต่อเจ้าหน้าที่อื่นๆ จัดให้มีการประชุมวินิจฉัยปัญหาเด็ก ระหว่างผู้ปกครองสถานแรกรับเด็กชายปากเกร็ด ผู้ช่วยผู้ปกครอง พ่อบ้าน ครู พยาบาลและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อประเมินผลในการแก้ไขปัญหาเด็กแต่ละรายและมอบหมายวิธีปฏิบัติต่อเด็กให้เจ้าหน้าที่แต่ละฝ่าย

รับไปดำเนินการ โดยทำงานประสานร่วมมือกันของทุกฝ่าย ในกรณีที่เด็กเหมาะสมที่จะอยู่ในสถานสงเคราะห์ นักสังคมสงเคราะห์จะต้องดำเนินการขออนุมัติส่งเด็กเข้าสถานสงเคราะห์

4. แก้ปัญหาด้านความปลอดภัย

จัดอบรมด้านการรักษาความสะอาด สุขภาพ อนามัย อบรมด้านระเบียบวินัย ศีลธรรม จรรยา และจัดด้านสันตนาการและให้มีการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ จัดให้มีทัศนศึกษาและกิจกรรมพิเศษ และให้การฝึกวิชาชีพระยะสั้น เช่น ช่างตัดผม ช่างไฟฟ้า ฯลฯ และให้เจ้าหน้าที่ พ่อบ้าน แม่บ้าน รายงานด้านพฤติกรรม เจ้าหน้าที่พยาบาลรายงานด้านปัญหาสุขภาพอนามัย เพื่อนำมาร่วมกันแก้ไขปัญหาความปลอดภัยและพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก

5. การจำหน่ายเด็ก

นักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้พิจารณา ดำเนินการจำหน่ายเด็กในกรณีที่เด็กอายุเกิน 18 ปี หรือส่งเด็กเข้ารับการศึกษารับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์ต่างๆตามภูมิลำเนาของเด็กหรือตามความเหมาะสม ได้แก่ สถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านปากเกร็ด สถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านบางละมุง สถานสงเคราะห์เยาวชนมูลนิธิธมหาราช สถานสงเคราะห์เด็กบ้านแคนทอง สถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดระยอง สถานสงเคราะห์เด็กพิการและทุพพลภาพปากเกร็ด สถานสงเคราะห์เด็กพิการทางสมองและปัญญา สถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น

การให้การศึกษแก่เด็กในสถานสงเคราะห์

เด็กที่ช่วงอายุอยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับทุกคน จะได้รับการส่งเสริมให้ออกไปศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาภายนอกสถานสงเคราะห์ เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว เด็กที่มีกำลังความสามารถและสติปัญญาที่จะศึกษาเล่าเรียนต่อได้ก็จะได้รับการส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นในชั้นมัธยมศึกษา หรือในระดับอุดมศึกษาของสถาบันการศึกษาภายนอกเท่าที่กำลังความสามารถที่เด็กจะเรียนได้

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ไม่มีงานวิจัยใดที่เกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อนดั่งนั้น ผู้วิจัยขอเสนองานวิจัยแยกเป็นประเภทดังนี้คือ งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน งานวิจัยเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อน งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนรู้แบบร่วมกัน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ

การวิจัยในประเทศ

งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียน

ศิริมา กิตติบัณฑิต (2544) วิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียน ตามแนวคิดของบอยเออร์ลิ่งในสถานฝึกอบรมเด็กและเยาวชนหญิงบ้านปราณี ที่มีอายุ 10-15 ปี โดยศึกษาความต้องการของผู้เรียนหญิงและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเรื่องเพศศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมีความต้องการจัดโปรแกรมการศึกษาเรื่องเพศศึกษาอยู่ในระดับมาก นอกจากนั้นผู้เรียนยังมีความพึงพอใจในด้านความเหมาะสมด้านเนื้อหา การจัดกิจกรรม เวลา สื่อการสอน ความเหมาะสมของผู้ดำเนินการ และวิทยากร ในระดับมาก

งานวิจัยเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อน

สุนันทา เสียงไทยและคณะ (2531) ได้ทำวิจัยเรื่อง เด็กและเยาวชนเร่ร่อนจรจัด สภาพปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไข โดยศึกษาจากประชากรเด็กและเยาวชนเร่ร่อนในที่สาธารณะและในสถานแรกรับของกรมประชาสงเคราะห์ จำนวน 175 คน ในประเด็นสภาพของเด็กเร่ร่อนก่อนออกจากบ้านและหลังออกจากบ้าน สุขภาพกายและสุขภาพจิต และการมองอนาคตของตนเองของเด็ก พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเด็กผู้ชายอายุระหว่าง 11-14 ปี เป็นบุตรคนโตหรือคนที่สอง ครอบครัวแตกแยก ฐานะยากจน บ้านไม่น่าอยู่ ขัดแย้งกับพ่อแม่และตัดสินใจออกเร่ร่อน กับเพื่อน ตามแหล่งจอบแจ ตัดสาระเหย สุขภาพกายไม่มีปัญหา แต่จิตใจอ่อนไหวง่ายขาดความอบอุ่น และคาดหวังอนาคตในเรื่องของการมีงานทำที่ดี

อุไรวรรณ พันธุ์ประพันธ์ (2532) วิจัยเรื่องการศึกษาพฤติกรรมเด็กที่หลบหนีจากสถานแรกรับศึกษาเฉพาะกรณีสถานแรกรับเด็กชายปากเกร็ดและสถานแรกรับเด็กหญิงพญาไท โดยศึกษาจาก ประชากรเป้าหมาย 147 คน หาสาเหตุการหลบหนีของเด็กสถานแรกรับตามกรณีศึกษาภูมิหลังของเด็กที่หลบหนีจากสถานแรกรับในทัศนะของเจ้าหน้าที่สถานแรกรับต่อการหลบหนีของเด็ก รวมทั้งแนวคิดในการป้องกันและแก้ไข พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเด็กเขตกรุงเทพมหานคร อายุ 15-18 ปี จากครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ เด็กมีปัญหาความประพฤติ และลักษณะนิสัยไม่ชอบระเบียบวินัยว่าห่วงระกอบกับทำที่การปฏิบัติต่อเด็กของเจ้าหน้าที่ไม่เหมาะสม

อุ้นดา นพคุณ (2532) วิจัยเรื่องปัญหาสวัสดิการเด็กและการตอบสนองโดยองค์การเอกชนและกล่าวถึงในส่วนของเด็กเร่ร่อนที่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียนจะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เข้าถึงยากและเป็นกลุ่มที่ยังไม่ได้รับบริการหรือขาดการตอบสนองบริการต่าง ๆ ตั้งแต่ด้านการจัดหาป้องกันโรค อาหารกลางวัน การพัฒนาสติปัญญา อาชีพ จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณี

สถาปนวิชัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2533) ทำวิจัยเรื่องสถานการณ์และนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนด้อยโอกาส โดยได้ศึกษาภูมิลำเนาของเด็กเร่ร่อนที่มีทะเบียนประวัติอยู่ใน

สถานสงเคราะห์ระหว่างปี 2532 ถึงเดือน มิถุนายน 2533 รวมได้เด็กเร่ร่อน 505 คน เป็น ชาย 387 คน และหญิง 118 คน ของหน่วยงานหรือองค์กรที่ดำเนินการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนโดยตรงทั้งภาครัฐบาลและเอกชน พบว่ามีเด็กที่มาจากชุมชนแออัดเป็นส่วนใหญ่ ภูมิถิ่นารองลงมาคือ ภาคกลาง จำนวน 112 คน และภาคอีสาน จำนวน 102 คน กลุ่มอายุต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 79 โดยเฉพาะเด็กอายุ 6 ปี ยังไม่รู้เรื่องราวอะไร จำนวน 22 คน และเด็กอายุระหว่าง 7-9 ปี จำนวน 59 คน ซึ่งจำนวนเด็กของการศึกษาคั้งนี้เป็เด็กหญิง 1 ใน 4 คนของเด็กชาย และยังพบว่า การให้บริการทางการศึกษาและสุขภาพอนามัยยังเข้าไปไม่ถึงกลุ่มเด็กเร่ร่อนโดยสิ้นเชิง

นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2535) ศึกษาเรื่องรูปแบบของการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนในประเทศไทย : การศึกษาแบบเดลฟาย การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมความคิดเห็นที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญปัญหาเด็กเร่ร่อน ที่เกี่ยวกับรูปแบบของการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนในประเทศไทยตามเกณฑ์อายุการศึกษาและสิ่งแวดล้อมให้เป็นที่ประจักษ์ ประกอบด้วยข้อความที่เป็นรูปแบบต่าง ๆ 352 ข้อความ โดยได้จากการเสนอของผู้เชี่ยวชาญ 20 คน ซึ่งใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เก็บรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัย ได้สรุป รูปแบบของการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนในประเทศไทยที่สำคัญ 14 ด้านคือ 1. หลักการทำงานให้การช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนมีหลักการทำงานทั่วไป หลักการทำงานให้การช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนอายุ 7-12 ปี และหลักการทำงานให้การช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนอายุ 13-18 ปี 2. หลักการทำงานภาคสนามให้การช่วยเหลือเด็กเร่ร่อน 3. หลักการทำงานบ้านสงเคราะห์ให้การช่วยเหลือเด็กเร่ร่อน 4. คุณลักษณะที่ดีของผู้ทำงานให้การช่วยเหลือเด็กเร่ร่อน 5. ทักษะของผู้ทำงานให้การช่วยเหลือเด็กเร่ร่อน 6. การเพิ่มประสิทธิภาพของผู้ทำงานให้การช่วยเหลือเด็กเร่ร่อน 7. การรณรงค์ให้การช่วยเหลือเด็กเร่ร่อน 8. การประสานงานให้การช่วยเหลือเด็กเร่ร่อน 9. การช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนอายุ 7-12 ปี มีวิชาสามัญ วิธีการสอนวิชาสามัญ และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้เด็กมีการศึกษาวิชาสามัญ 10. การช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนอายุ 7-12 ปี ในเรื่องการพัฒนาอารมณืมีการพัฒนาอารมณื วิธีการพัฒนาอารมณืและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้เด็กมีการพัฒนาอารมณื 11. การช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนอายุ 7-12 ปี ในเรื่องการศึกษาฝึกทักษะอาชีพ มีทักษะอาชีพวิธีการฝึกทักษะอาชีพและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้เด็กมีการฝึกทักษะอาชีพ 12. การช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนอายุ 13-18 ปี ในเรื่องการศึกษาวิชาสามัญ วิธีการสอนวิชาสามัญและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้เด็กมีการศึกษาวิชาสามัญ 13. การช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนอายุ 13-18 ปี ในเรื่องการพัฒนาอารมณื มีการพัฒนาอารมณื วิธีการพัฒนาอารมณืและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้เด็กมีการพัฒนาอารมณื 14. การช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนอายุ 13-18 ปี ในเรื่องการศึกษาฝึกทักษะอาชีพ มีทักษะอาชีพ วิธีการฝึกทักษะอาชีพและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้เด็กมีการฝึกทักษะอาชีพ

ทวิคุณ มาลาภรณ์ (2536) ศึกษาเรื่องการศึกษาการขายบริการทางเพศของเด็กและเยาวชนชายเร่ร่อน : ศึกษาเฉพาะกรณีสี่ลมและพัทยา การวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาการขายบริการทางเพศของเด็กและเยาวชนชายเร่ร่อน : ศึกษาเฉพาะกรณีสี่ลมและพัทยา กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กและเยาวชนชายเร่ร่อนขายบริการทางเพศทั้งสี่ลมและพัทยา รวม 75 ราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงภูมิหลัง กระบวนการ สาเหตุ สภาพความเป็นอยู่ ทักษคติ เป้าหมายในอนาคตของเด็กกลุ่มนี้ การวิจัยครั้งนี้ตั้งสมมติฐานว่า การขายบริการทางเพศมีความสัมพันธ์ตามตัวแปร ต่าง ๆ คือ ฐานะเศรษฐกิจของเด็กและเยาวชนก่อนขายบริการทางเพศ พฤติกรรมผู้นำกลุ่มและคล้อยตามกลุ่ม สถานที่ขายบริการทางเพศ ค่านิยมทางเพศสัมพันธ์และความรู้เรื่องโรคเอดส์ โดยใช้สถิติพรรณนาและทดสอบด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่าในกลุ่มการขายบริการทางเพศนี้มีกลุ่มเด็กและเยาวชนชายที่ยังอยู่กับบ้านแล้วขายบริการทางเพศรวมอยู่ด้วย ร้อยละ 20.0 นอกจากนี้ยังพบเด็กและเยาวชนชายอยู่ในระบบการศึกษาทั้งสี่ลมและพัทยาขายบริการทางเพศโดยมีอายุเฉลี่ย 13-15 ปี มาจาก ครอบครัวมีทั้งพ่อและแม่ มีพี่น้อง 4-5 คน แต่ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวไม่ดีนัก มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ มาจากทุกภาคของประเทศ ยกเว้นภาคใต้ นับถือศาสนาพุทธเกือบทั้งหมด มีการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย พบมากในกลุ่มที่ไม่จบการศึกษา ภาคบังคับสาเหตุที่ออกมาเร่ร่อนขายบริการทางเพศเพราะมีความต้องการอิสระมีปัญหาเกี่ยวกับบุคคลในครอบครัว โดยเฉพาะบิดา ไม่ต้องการถูกบังคับและไม่ชอบอยู่ในระบบของโรงเรียน ทำให้มีประสบการณ์หนีโรงเรียนสูง ทางด้านทัศนคติ มีทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียน ส่วนสถานสงเคราะห์มีทัศนคติเป็นลบในเรื่องกฎระเบียบ ความต้องการขายบริการทางเพศ 1-2 ปี โดยแต่ละเดือนต้องการขายบริการทางเพศ 1-10 ครั้ง เพื่อเก็บเงินประกอบธุรกิจของตนเองในอนาคตโดยดูตัวอย่างจากเพื่อนเป็นหลัก สำหรับยาเสพติดที่ติดมากที่สุด และเป็นยาเสพติดเฉพาะกลุ่มคือบุหรี่ เหล้า กาว ทินเนอร์ สำหรับปัญหาการประกอบอาชีพที่สำคัญ คือมีปัญหาเรื่องการโดนตำรวจจับกุม

วิสา เบ็ญจมะโน (2539) วิจัยเรื่องครอบครัวที่พึงประสงค์ที่พึงประสงค์ของเด็กเร่ร่อน : ศึกษาเฉพาะกรณีเด็กในสถานแรกรับเด็ก และสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก กรมประชาสงเคราะห์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้เพื่อทราบถึงความคาดหวังต่อครอบครัวที่พึงประสงค์ของเด็กเร่ร่อน และสภาพปัญหาสังคมของครอบครัวของเด็กเร่ร่อนที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างอัน ได้แก่ เด็กเร่ร่อนซึ่งปัจจุบันรับการอุปการะอยู่ในสถานแรกรับเด็กและสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก สังกัดกองคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก กรมประชาสงเคราะห์ รวม 5 แห่ง จำนวน 184 คน ผลการศึกษา พบว่า เด็กเร่ร่อนพึงพอใจครอบครัวที่มีขนาดเล็กมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว สมาชิกครอบครัวอยู่ร่วมกันพร้อมหน้า ทั้งยังคาดหวังในระดับสูงว่าครอบครัวควรทำหน้าที่บทบาทในด้านต่าง ๆ สำหรับสัมพันธ์ภาพที่ดีของสมาชิกภายในครอบครัวและการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทั้งภายในครอบครัว และกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เด็กเร่ร่อนก็คาดหวังในสิ่ง เหล่านี้

สูงมากกว่าความเป็นจริงที่เด็กเคยได้รับจากครอบครัว ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนได้ว่าครอบครัวที่พึงประสงค์ของเด็กเร่ร่อนจำนวนนี้ควรเป็นเช่นใด สภาพปัญหาสังคมของครอบครัวที่ผลให้เด็กออกจากบ้านมาเป็นเด็กเร่ร่อน คือ ปัญหาความขัดแย้ง ทะเลาะวิวาทภายในครอบครัวเป็นปัญหาที่เด็กให้ความสำคัญมากที่สุด รองลงมาคือปัญหาความยากจนของครอบครัว และปัญหาการแตกแยกหย่าร้างของบิดา มารดา ส่วนปัจจัยด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากด้านครอบครัว คือ ปัจจัยด้านตัวเด็ก ที่ออกจากบ้านเพราะความรักสนุก รักความเป็นอิสระ ปัจจัยด้านการศึกษาที่ส่งผลต่อการออกมาเร่ร่อนของเด็กคือ ขาดค่าใช้จ่ายสำหรับการศึกษา ไม่เข้าใจบทเรียน หรือมีเวลาเรียนไม่เพียงพอ และปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ชักจูงให้ เด็กออกจากบ้านมาเป็นเด็กเร่ร่อนคือ เด็กมีโอกาที่จะหางานทำและมีรายได้เป็นของตนเอง การคิดยาเสพติด และเบียดเบียนความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชนซึ่งเป็นที่ตั้งของครอบครัว

ศาลินา บุญเกื้อ (2540) วิจัยเรื่องการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู เด็กเร่ร่อน และเด็กปกติในโรงเรียนประถมศึกษา : การศึกษาเฉพาะกรณี โรงเรียนวัดหลักสี่ โดยวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ปฏิสัมพันธ์ในการเรียนการสอนระหว่างครูกับเด็กเร่ร่อนและเด็กปกติ และเพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างครูกับเด็กเร่ร่อน ครูกับเด็กปกติ เด็กเร่ร่อนกับเด็กปกติ และเด็กเร่ร่อนกับเด็กเร่ร่อน ผลการวิจัยพบว่า ครูมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กเร่ร่อนทั้งในการเรียนการสอน และทางสังคม โดยครูมีความเข้าใจ และยอมรับต่อพฤติกรรมของเด็กเร่ร่อน ให้ความสนใจและดูแลเอาใจใส่ต่อเด็ก ครูมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กเร่ร่อนที่มีพฤติกรรมเรียนที่ดึกมากกว่า ซึ่งเด็กเป็นฝ่ายมีปฏิสัมพันธ์กับครูในการทำกิจกรรมต่าง ๆ กับครู และครูเป็นฝ่ายมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กเร่ร่อนที่มีพฤติกรรมเรียนไม่ดี โดยครูเป็นฝ่ายให้ความสนใจ ดูแลเอาใจใส่ และให้การเสริมแรงทั้งทางลบในการทำโทษ และการเสริมแรงทางบวกโดยการให้รางวัล เพื่อต้องการให้เด็กปรับพฤติกรรมดีขึ้น ซึ่งต้องให้ระยะเวลาแก่เด็ก จึงสามารถทำให้เด็กปรับพฤติกรรมดีขึ้นและทำให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับครูมากขึ้น การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของเด็กเร่ร่อนกับเด็กปกติ และเด็กเร่ร่อนกับเด็กเร่ร่อน โดยเด็กเร่ร่อนที่ได้รับการยอมรับจากเพื่อนเด็กปกติจะสามารถเข้ากลุ่มเพื่อนและมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนในกลุ่ม และเด็กเร่ร่อนที่ไม่สามารถเข้ากลุ่มเพื่อนเด็กปกติเนื่องจากเด็กชอบอยู่คนเดียว เกรหรือก้าวร้าว ปรับพฤติกรรมไม่ได้ ซึ่งเด็กสามารถมีปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อนเฉพาะเพื่อนเด็กเร่ร่อน และเด็กเร่ร่อนทุกคนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนเด็กเร่ร่อนเฉพาะกลุ่มของตนเอง

พนมกร ตั้งตน (2540) วิจัยเรื่องปัญหาเด็กเร่ร่อนที่ติดสิ่งเสพติดในกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประเภทของสิ่งเสพติดที่เด็กเร่ร่อนใช้ ศึกษาสภาพปัญหาและเหตุที่ทำให้เด็กเร่ร่อนติดสิ่งเสพติด และรวมถึงมาตรการแก้ปัญหาการติดสิ่งเสพติดของเด็กเร่ร่อน ผลของการศึกษาพบว่า เด็กเร่ร่อนมีเพศชายมากกว่าเพศหญิง และเป็นเด็กที่มาจากภาคกลางมากกว่าภาคอื่น เด็กเร่ร่อนเหล่านี้หนีออกจากบ้าน เพราะเบื่อบ้านและถูกทารุณ โดยครอบครัว เด็กส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา เด็กเร่ร่อนส่วนมากมักจะประกอบอาชีพขอทาน แลขายบริการทางเพศ

เด็กเร่ร่อนเหล่านี้คิดถึงสิ่งเสพติดทั้งหมดทุกคน สิ่งเสพติดที่เด็กเร่ร่อนใช้มากคือ กาว บุหรี่ และเฮโรอีน แนวทางการแก้ไขปัญหาลูกเร่ร่อนที่ผู้ศึกษาพบมีดังนี้ คือ ต้องแก้ไขสภาพเศรษฐกิจปัญหา ค่าครองชีพร่วมกับการเข้าไปพัฒนาชุมชนแออัดให้ความรู้แก่ผู้สมรสในเรื่องการใช้ชีวิตคู่และการเลี้ยงดูบุตร รวมทั้งการให้โอกาสทางการศึกษาแก่คนจน รวมไปถึงการปรับปรุงสภาพสถานสงเคราะห์ ทั้งของรัฐและเอกชน เพื่อช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนอย่างถูกต้อง

จากงานวิจัยด้านเด็กเร่ร่อนสรุปได้ว่า เด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 6-18 ปี อยู่ในชุมชนแออัด มีครอบครัวแตกแยก มีฐานะยากจน ออกมาเร่ร่อนเพราะขัดแย้งกับครอบครัว และรักสนุก ชอบเที่ยว ในด้านสุขภาพกายส่วนใหญ่เป็นโรคผิวหนัง ติดยาเสพติดเช่น ยาบ้า บุหรี่ สารระเหย ในด้านจิตใจ เด็กเหล่านี้จะขาดความรัก มีจิตใจอ่อนไหวง่าย ไม่ชอบระเบียบวินัย การศึกษาส่วนใหญ่ต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษา ออกจากโรงเรียนเนื่องจากหนีออกมาจากบ้านทำให้ไม่สามารถไปโรงเรียนได้ ไม่มีค่าเล่าเรียน ไม่เข้าใจบทเรียน

การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้แบบร่วมกัน

ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านการเรียนรู้แบบร่วมกัน ส่วนใหญ่เป็นการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้กับกระบวนการกลุ่มในรูปแบบต่างๆ และวิจัยกับผู้เรียนในระบบโรงเรียน ไม่พบบางงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนนอกระบบโรงเรียน ดังมีรายละเอียดดังนี้คือ

ทิสนา แคมมณีและคณะ (2530) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการทดลองใช้รูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยศึกษาจากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จาก 5 ภาควิทยาศาสตร์ พบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนความรู้ความเข้าใจ มโนทัศน์ เนื้อหาด้านกระบวนการการทำงานกลุ่ม และมีทักษะการทำงานกลุ่มของหัวหน้าและสมาชิกกลุ่ม หลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ชูศักดิ์ สิงห์อุตร (2532) ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้เทคนิคการสอบแบบศึกษารณณ์ตัวอย่างกับการสอนตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานกลุ่มด้านผู้นำ เลขานุการ และสมาชิกสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ขณะที่นักเรียนกลุ่มควบคุมมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานกลุ่มด้านผู้นำ และเลขานุการสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพฤติกรรมการทำงานกลุ่มด้านสมาชิกสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จารุวรรณ เพ็ญสุข (2533) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมนุษย์สัมพันธ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอบแบบการเรียนเป็นทีมที่จัดกิจกรรมด้วยวิธีการใช้กรณีตัวอย่างกับการสอบตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา

สังคมศึกษาของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพบว่านักเรียนทั้งสองกลุ่มมีมนุษยสัมพันธ์หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุนันท์ กิตตินรนนท์ (2536) ศึกษาผลของการใช้บทบาทสมมติที่มีต่อความสามารถในการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยศึกษาจากนักเรียนที่มีคะแนนความสามารถในการทำงานกลุ่มต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการทำงานกลุ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากผลการวิจัยพบว่า การเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่มในรูปแบบต่างๆ ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น มีพฤติกรรมการทำงานกลุ่มดีขึ้นและส่งผลต่อความสามารถในการทำงานกลุ่มสูงขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา

งานวิจัยด้านการแก้ปัญหาทั่วไป

สำหรับงานวิจัยในประเทศที่มุ่งส่งเสริม และพัฒนาให้นักเรียนมีทักษะความสามารถในการคิดแก้ปัญหา โดยศึกษาตัวแปรต่าง ๆ เช่น การใช้รูปแบบการสอนและเทคนิคต่าง ๆ ดังนี้

น้อยทิพย์ ศัสตราศาสตร์ (2522) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นมูลฐาน ความสามารถในการแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหามีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ และทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นมูลฐานมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสามารถในการแก้ปัญหา

พิสุทธิ์ บุญเจริญ (2522) ได้ทำการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นกลุ่มของนักเรียนในห้องเรียนที่ครูสอนด้วยชุดการเรียนการสอนแบบสืบสวนสอบสวนกับกลุ่มปกติ ในวิชาภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบังละทาย อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนกลุ่มสูง กลุ่มกลาง และกลุ่มต่ำของกลุ่มทดลองที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาเป็นกลุ่มไม่แตกต่างกันกับนักเรียนกลุ่มควบคุมที่อยู่ในระดับเดียวกัน

มานัส เพ็ญโรจน์ (2527) ได้วิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านพุทธิพิสัยและความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ของนักเรียนที่เรียนจากการใช้ภาพประกอบคำบรรยายในลักษณะให้ค้นพบด้วยตนเองและการใช้ภาพประกอบคำบรรยายในลักษณะบอกเล่า กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนชัยนาทพิทยาคม จังหวัดชัยนาท ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ด้านความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนที่เรียนจากการใช้ภาพ

ประกอบคำบรรยายในลักษณะแนะนำให้ค้นพบด้วยตนเองสูงกว่านักเรียนที่เรียนจากการใช้ภาพประกอบคำบรรยายในลักษณะบอกเล่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เพ็ญศิริ งามจิตร (2529) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและทัศนคติของเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ต่อการสอนโดยใช้เทคนิควิธี กับการสอนตามคู่มือครูการสอนสังคมศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนโรงเรียนประจำวิทยาลัย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหานักเรียนระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม ไม่แตกต่างกัน และความสามารถในการแก้ปัญหานักเรียนของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ในด้านทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อวิธีการสอนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

งานวิจัยด้านการแก้ปัญหตามแนวคิดของทอเรนซ์

วินัย คำสุวรรณ (2529) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์และความสามารถในการแก้ปัญหา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ความคิดสร้างสรรค์มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความสามารถในการแก้ปัญหา

หงส์สุนีย์ เอื้อรัตนรักษา (2536) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้รูปแบบการแก้ปัญหตามแนวคิดของทอเรนซ์ ด้วยการใช้ชุดการฝึกการแก้ปัญหที่พัฒนาขึ้นจากแนวคิดของทอเรนซ์แล้วทดสอบความคิดสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า คะแนนความสามารถในการแก้ปัญหานักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม

สุกัญญา ยุติธรรมนนท์ (2539) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับผลของการใช้กระบวนการคิดแก้ปัญหาอนาคตตามแนวคิดของทอเรนซ์ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหานักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่าความสามารถในการคิดแก้ปัญหานักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นว่าความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ช่วยทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการสอน และถ้าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมุ่งฝึกให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ในการคิดแก้ปัญหาอย่างมีขั้นตอน และมีหลักการในการใช้เหตุผลอยู่เสมอ ย่อมจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาความสามารถในการคิดแก้ปัญหาสูงขึ้น ซึ่งวิธีการส่วนใหญ่จากงานวิจัยที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ การสอนด้วยวิธีการแก้ปัญหา การสอนด้วยวิธีสืบสวนสอบสวน การใช้บทเรียนในการจัดกิจกรรมให้นักเรียน ได้แก้ปัญหา และวิธีสอนตามกระบวนการคิดแก้ปัญหาอนาคตตามแนวคิดของทอเรนซ์ก็จัดเป็นวิธีสอนวิธีหนึ่งที่มีขั้นตอนการจัดกิจกรรม และมีกระบวนการสอนที่มุ่งเน้นในการฝึกทักษะและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาดังนั้นการสอนตามกระบวนการคิดแก้ปัญหาอนาคตนี้น่าจะเป็นวิธีการสอนที่ส่งผลให้นักเรียนมี

ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาสูงขึ้น และนักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้

งานวิจัยในต่างประเทศ

งานวิจัยเกี่ยวกับการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอแรนซ์

Davis (1984) ได้ทำการศึกษาเรื่อง Time for the future ซึ่งเป็นการศึกษากิจกรรมการเรียนการสอนเรื่องเกี่ยวกับอนาคต เช่น ครูผู้สอนอาจจะกำหนดหัวข้อให้ เช่น สร้างสถานการณ์ว่ามีประชากรล้นโลกในอนาคต เป็นต้น ผลการศึกษาพบว่า วิธีนี้สามารถช่วยให้นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาได้พัฒนาทักษะในการคิดแก้ปัญหาได้เพิ่มขึ้น และสนับสนุนให้นักเรียนมีความรู้สึกลบเลี่ยนต่อสิ่งเร้าอย่างทำทนาย เมื่อต้องเผชิญกับสิ่งที่ทำทนายและสามารถอธิบายได้

Tallent (1985) ได้ทำวิจัยเรื่อง The Future Problem Solving Program: An Investigation of Effects on Problem Solving Ability จุดประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาผลของการใช้กระบวนการคิดแก้ปัญหาอนาคตที่มีต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ในระดับเกรด 4 ของโรงเรียนที่อยู่ชานเมืองทางตะวันออกเฉียงใต้ของรัฐเท็กซัส โดยมีนักเรียนกลุ่มทดลองจำนวน 33 คน กลุ่มควบคุมจำนวน 28 คน กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จะได้รับการตามกระบวนการคิดแก้ปัญหาอนาคต เป็นเวลา 5 เดือน ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าวิธีการฝึกด้วยกระบวนการคิดแก้ปัญหาอนาคตมีผลต่อคะแนนรวมทั้งหมดอย่างมีนัยสำคัญ และกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างกันในการแสดงออกใน 2 ขั้นตอน คือ วิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด และการนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

Alexander และ Dufner (1987) ได้ศึกษาผลของการฝึกกระบวนการคิดแก้ปัญหาที่มีต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับเกรด 4 ของโรงเรียนเวสลาโก ในรัฐเท็กซัส แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกจะได้รับการสอนตามกระบวนการคิดแก้ปัญหาของทอแรนซ์ ส่วนกลุ่มที่ 2 จะได้รับการสอนแบบทักษะการคิด (IEP) ผลการทดลองพบว่าทั้งสองกลุ่มมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาได้เพิ่มขึ้นเหมือนกัน และมีผู้เสนอแนะให้ใช้การฝึกทั้ง 2 วิธีร่วมกันจะได้ผลดีกว่าใช้กระบวนการใดเพียงอย่างเดียว

Mitchell และ Cantlon (1987) ได้นำ กระบวนการคิดแก้ปัญหาอนาคตไปทดลองเพื่อพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาอนาคตของนักเรียนอายุ 8-18 ปี โดยให้นักเรียนเขียนประโยคปัญหาเกี่ยวกับอนาคต สร้างเป้าหมายในอนาคตและมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการวิเคราะห์และทำนายเหตุการณ์ที่มีทางเป็นไปได้ในการแก้ปัญหา พบว่า วิธีการนี้ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์เพิ่มขึ้น

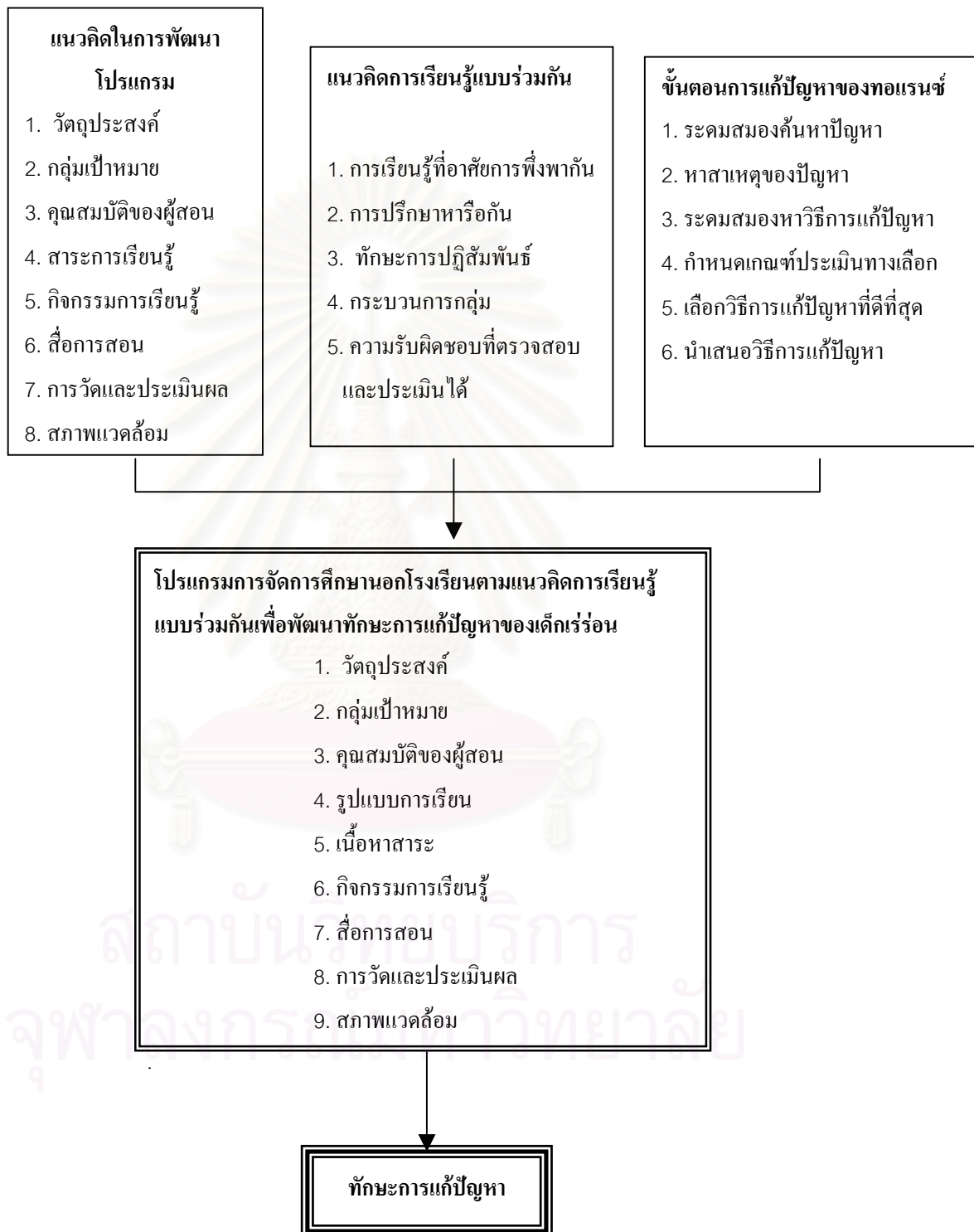
Alosin (1988) ได้ทำการวิจัยเรื่อง Problem Solving and Literature ได้นำแบบฝึกหัดของกระบวนการคิดแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอเรนซ์ มาใช้ทดลองสอนในวิชาวรรณคดีในระดับมัธยมศึกษาพบว่า กระบวนการคิดแก้ปัญหาขนาดนี้ทำให้นักเรียนเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์

Dufner (1988) ได้ทำวิจัยเรื่อง Effects of training in problem solving on the problem solving abilities of gifted fourth graders: a comparison of the future problem solving and instrumental enrichment programs จุดประสงค์ของการศึกษา เพื่อต้องการเปรียบเทียบผลของการใช้กระบวนการคิดแก้ปัญหาขนาด กับ Instrumental Enrichment Program ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษในระดับเกรด 4 โดยมีปัญหาในการวิจัยคือ (1) ผลของความสัมพันธ์ของการใช้กระบวนการใช้กระบวนการคิดแก้ปัญหาขนาดกับวิธี IEP ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาที่ชัดเจนและไม่ชัดเจนของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง (2) ผลของความสามารถในการคิดแก้ปัญหาที่ไม่ชัดเจนและคลุมเคลือที่มีต่อนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่เรียนด้วยกระบวนการคิดแก้ปัญหาขนาดกับการเรียนด้วยวิธีสอนแบบ IEP ผลของการทดสอบความสามารถในการคิดแก้ปัญหาที่ไม่ชัดเจนหลังการทดลอง พบว่า กระบวนการคิดแก้ปัญหาขนาดมีผลต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของกลุ่มที่ใช้กระบวนการคิดแก้ปัญหาขนาดหลังการทดลอง ส่วนกลุ่มที่ทดลองโดยใช้การคิดแก้ปัญหาแบบไม่คลุมเครือ พบว่า มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาไม่แตกต่างกัน

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวข้างต้นซึ่งได้แก่ องค์ประกอบของการพัฒนาโปรแกรม การแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอเรนซ์ และการเรียนรู้แบบร่วมกัน ผู้วิจัยจึงนำมาประมวลเป็นกรอบความคิดในการวิจัยในครั้งนี้ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรอบความคิดในการวิจัย(Conceptual Framework)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่องการพัฒนาทักษะโปรแกรมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน มีการดำเนินการวิจัยโดยสรุปดังนี้คือ

ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพ ปัญหาและการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

1. ศึกษาสภาพ ปัญหาและการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน
2. ศึกษาสภาพและปัญหาของหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ตอนที่ 2 การพัฒนาและตรวจสอบโปรแกรม

1. พัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน
2. ตรวจสอบโปรแกรมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ตอนที่ 3 การทดลองโปรแกรม

1. ศึกษาผลจากการนำโปรแกรมไปทดลองใช้
2. ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลังการทดลองใช้โปรแกรม

ตอนที่ 4 การนำเสนอโปรแกรม

เป็นการสรุปและนำเสนอโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาสำหรับเด็กเร่ร่อน

รายละเอียดในแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

สงเคราะห์วิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพ ปัญหาและการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

การศึกษาสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน เป็นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อนจากเด็กเร่ร่อน และหน่วยงานที่ดูแลด้านเด็กเร่ร่อน จากเอกสารข้อมูล การสังเกตและการสัมภาษณ์ โดยศึกษาข้อมูลในหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่กำลังดำเนินการจัดการจัดการศึกษาอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้ได้ข้อมูลในเรื่องสภาพแวดล้อมต่างๆ จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อน ระบบการจัดการศึกษาที่กำลังดำเนินการอยู่ กลุ่มเป้าหมาย และทรัพยากรที่นำมาใช้สนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในหน่วยงานของตน ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้รับจากการศึกษาในขั้นตอนนี้คือ สภาพปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคตลอดจนข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาสำหรับเด็กเร่ร่อน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้คือ

1. การศึกษาสภาพ ปัญหาและการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของเด็กเร่ร่อนเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการแก้ปัญหา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่เด็กเร่ร่อนในพื้นที่สี่ลม หัวลำโพง สนามหลวง รังสิต สวนลุมพินี จำนวน 120 คน จากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์คือ มีอายุ 11-16 ปี เพศชายและหญิง เนื่องจากเป็นวัยที่เหมาะสมกับการสอนการแก้ปัญหาด้วยเหตุผล เนื่องจากวัยนี้เป็นวัยที่มีความเข้าใจเรื่องเหตุผลได้ดี และเป็นการเตรียมความพร้อมแก่เด็กในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่แบบสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อน โดยมีวิธีการสร้างเครื่องมือดังนี้

1. ศึกษารวบรวมเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้องเกี่ยวกับงานวิจัย ได้แก่ แนวคิดทฤษฎี หลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ด้อยโอกาส การสร้างแบบสอบถาม ตลอดจนเกณฑ์มาตรฐานในการทำหลักสูตร

2. ผู้วิจัยลงไปสังเกตภาคสนามในพื้นที่ที่มีเด็กเร่ร่อนอาศัยอยู่ด้วยตนเอง เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ในการแก้ปัญหา และพฤติกรรมการสอนเกี่ยวกับการแก้ปัญหของผู้สอน เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต ไปสร้างแบบสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อนและผู้สอน

3. สร้างแบบสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อน ในประเด็นต่อไปนี้คือ

3.1 ปัญหาที่พบในชีวิตประจำวัน

3.2 การหาสาเหตุของปัญหา

3.3 วิธีการแก้ปัญหา

3.4 ผู้สอน

3.5 กิจกรรมการเรียนรู้

3.6 การใช้สื่อการสอน

3.7 สภาพแวดล้อมในการเรียน

4. ผู้วิจัย นำแบบสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อนไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ หลังจากนั้น ได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กเร่ร่อน ด้านการจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาสหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจำนวน 5 ท่าน (รายชื่ออยู่ในภาคผนวก ก) ตรวจสอบหาความน่าเชื่อถือ และความถูกต้องของหลักการสังเกต หลังจากนั้นนำแบบบันทึกการสังเกตมาปรับปรุงแก้ไข

5. ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อน แล้วสรุปข้อมูลที่ได้ตามกรอบการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้จัดเตรียมขั้นตอนการเก็บข้อมูลเพื่อให้เกิดความพร้อมและให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพมากที่สุด โดยแบ่งเป็นขั้นตอนต่างๆดังนี้คือ

1. ขั้นตอนเตรียมตัวเพื่อการสัมภาษณ์ เป็นการติดต่อประสานงานกับมูลนิธิสร้างสรรค์เด็กและมูลนิธิเพื่อการพัฒนาบุคคล เพื่อขอความร่วมมือในการลงพื้นที่และนัดหมายเด็กเพื่อสัมภาษณ์ โดยกำหนดช่วงเวลาในการสัมภาษณ์คือเดือน พฤษภาคม 2544 –กรกฎาคม 2544

2. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการสัมภาษณ์ได้แก่ แนวการสัมภาษณ์ แบบจดบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ เทปบันทึกเสียง โดยได้ทำการขออนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนการสัมภาษณ์ทุกครั้ง

3. ทำการซักซ้อมความเข้าใจระหว่างผู้วิจัยซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้สัมภาษณ์กับผู้ช่วยวิจัยจำนวน 2 ท่าน ซึ่งทำหน้าที่ในการจดบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้เข้าใจขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล และการประสานงานต่างๆที่จะเกิดขึ้นในระหว่างการสัมภาษณ์

4. ดำเนินการสัมภาษณ์ โดยก่อนเริ่มต้นการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้เกิดความใกล้ชิดและช่วยเตรียมความพร้อมเบื้องต้นก่อนการสัมภาษณ์รวมทั้งขออนุญาตจากผู้ให้ข้อมูลในการบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ด้วย

5. ในระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้แนวการสัมภาษณ์ที่ได้จัดเตรียมไว้ล่วงหน้าเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ โดยคำนึงถึงการสร้างบรรยากาศที่ไม่เคร่งเครียดเกินไป แต่ให้ได้ข้อมูลครบถ้วนตามประเด็นที่ศึกษา รวมทั้งได้มีการเก็บข้อมูลทุกมิติต่างๆที่เกี่ยวข้องกับประเด็นในการสัมภาษณ์เพิ่มเติม เพื่อช่วยให้สามารถเชื่อมโยงไปสู่ความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์อีกด้วย

6. เมื่อการสัมภาษณ์ต่างๆ ได้สิ้นสุดลง ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยได้กล่าวแสดงความขอบคุณ พร้อมทั้งมอบของที่ระลึกแก่เด็กเร่ร่อน

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อน ผู้วิจัยได้รับความกรุณาและให้ความร่วมมือจากผู้ช่วยวิจัย 2 ท่าน คือคุณสมชัย วรากุลนุรักษ์ และคุณศิริกาญจน์ ธนวัฒน์เดชากุล ซึ่งได้ร่วมเป็นผู้สัมภาษณ์และช่วยจดบันทึกข้อมูลต่างๆ โดยได้ใช้แนวการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ข้างต้นเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ออกแบบกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลภายใต้กรอบคำถามการวิจัยดังกล่าว โดยได้แบ่งขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ขั้นตอน เพื่อให้ได้ข้อมูลและผลการวิเคราะห์ที่มีคุณภาพตามแนวทางที่ สุกงศ์ จันทวานิช (2540) ได้นำเสนอไว้ คือ

1. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบทั้งความตรงและความเที่ยงของข้อมูล ซึ่งในการตรวจสอบความตรงของข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ทั้ง 2 ชุด นั้น ได้ใช้วิธีการตรวจสอบผลสรุปกับผู้ให้ข้อมูลคือเด็กเร่ร่อนทันที โดยการใช้วิธีการ พูดย้ำคำตอบที่ได้ทันทีหลังจากที่สัมภาษณ์เสร็จ เนื่องจากเด็กเร่ร่อนไม่อยู่เป็นที่ ดังนั้นจึงไม่สามารถส่งคำตอบให้ตรวจภายหลังได้ ส่วนการตรวจสอบความเที่ยงของข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดให้มีการตรวจสอบออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1.1 การตรวจสอบสามเส้าในกลุ่มผู้วิจัย โดยทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับเมื่อการสัมภาษณ์แต่ละครั้งสิ้นสุดลง ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยทั้ง 2 คน ได้ประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ว่าได้ข้อสรุปอะไรมาบ้าง และได้ช่วยกันตีความข้อมูลว่ามีความถูกต้องเพียงใด และเมื่อมีข้อขัดแย้งกันก็ได้ใช้วิธีการตรวจสอบจากแหล่งที่อื่นที่เชื่อถือได้ เพื่อตรวจสอบข้อมูลให้ตรงกับผู้ให้ข้อมูลอีกครั้ง

1.2 การตรวจสอบความเที่ยงของข้อมูลโดยวิธีการยืนยันจากการพิจารณาข้อมูลทุกข้อมูที่แตกต่างกันที่ได้รับมาในระหว่างการสัมภาษณ์ ซึ่งได้นำมาใช้ในการตรวจสอบความเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากการสัมภาษณ์เข้าด้วยกัน

2. การจดบันทึกและทำดัชนีข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ทั้ง 2 ชุด ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการกับข้อมูลใน 2 ลักษณะคือ

2.1 การจดบันทึกทันทีเพื่อตรวจสอบความเข้าใจเบื้องต้น ระหว่างผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย โดยได้ดำเนินการทันทีหลังจากการสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อนเสร็จแล้ว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดครบถ้วนชัดเจนและเพื่อเป็นการตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล

2.2 การจัดทำดัชนีข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยได้ใช้ข้อมูลจากการบันทึกในรูปแบบ

บันทึกการสัมภาษณ์ รวมทั้งการถอดเทปบันทึกเสียงจากการสัมภาษณ์ ซึ่งได้ดำเนินการภายหลังการสัมภาษณ์แต่ละครั้งเสร็จลง โดยผู้วิจัยได้นำประเด็นต่างๆที่ต้องการศึกษามาใช้เป็นกรอบในการจัดทำดัชนีเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และมีผู้ให้ข้อมูลเป็นเด็กเร่ร่อนเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ ซึ่งประเด็นสำคัญที่นำมาใช้เป็นดัชนีในการบันทึกข้อมูลคือ

1. ปัญหาที่พบในชีวิตประจำวัน
2. การหาสาเหตุของปัญหา
3. การหาวิธีการแก้ปัญหา
4. สภาพแวดล้อมในการเรียน
5. ผู้สอน
6. กิจกรรมการเรียนรู้
7. การใช้สื่อการสอน
8. การประเมินผล

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตีความสร้างข้อสรุปด้วยหลักตรรกวิทยาเชิงอุปนัย โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย ได้ร่วมกันตีความจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในแต่ละหน่วยงาน แล้วดำเนินการเก็บรวบรวมจัดทำเป็นข้อสรุป เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาระบบการจัดการศึกษาในขั้นตอนการวิจัยที่ 2 ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตีความสร้างข้อสรุปไว้เป็น 2 ขั้นตอนสำคัญคือ

3.1 การทำข้อสรุปชั่วคราว ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการหลังจากการจัดทำดัชนีให้แก่ข้อมูลแล้ว โดยได้ประมวลเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของข้อมูลที่ได้จากการทำดัชนีข้อมูลมาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน และเขียนออกมาเป็นประโยคที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มแนวคิดในหมวดหมู่ของดัชนีข้อมูลนั้นๆ ซึ่งได้ดำเนินการไปด้วยกันตั้งแต่การเก็บข้อมูล การตรวจสอบความเชื่อถือได้ การจดบันทึกและทำดัชนี และการทำข้อสรุปชั่วคราว ทั้งนี้หากมีข้อมูลส่วนใดที่ไม่ต้องการซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะคัดออกไปเป็นระยะๆ ในระหว่างการสัมภาษณ์หน่วยงานแต่ละแห่ง

3.2 การสร้างบทสรุป โดยเป็นการนำข้อสรุปชั่วคราวเบื้องต้นแต่ละครั้งมาเชื่อมโยงกันเพื่อให้เกิดเป็นบทสรุปสำหรับการตอบคำถามการวิจัยในขั้นตอนนี้ โดยได้จัดทำอย่างเป็นระบบและจัดทำเป็นชุดของคำอธิบายข้อสรุปการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการที่ใช้ในการสร้างบทสรุปจากการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้คือ

3.2.1 วิธีการนับ เพราะเห็นว่าสอดคล้องกับการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างซึ่งมุ่งหวังจะได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่มีแบบแผนเฉพาะเจาะจง และเกี่ยวข้องกับประเด็นในการศึกษา โดยจะทำให้รู้ความถี่และความคงเส้นคงวาของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อนในด้านการจัดการศึกษาที่ดำเนินการอยู่ รวมทั้งผลลัพธ์และปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษา โดยการนำข้อสรุปชั่วคราวที่เกิดขึ้นมานับให้รู้ความถี่ของข้อสรุปนั้นๆ

3.2.2 การจัดกลุ่มข้อมูล จะเป็นการนำข้อสรุปชั่วคราวที่ได้ดำเนินการนับความถี่แล้วมาเชื่อมโยงจัดกลุ่มเข้าด้วยกัน โดยอาศัยประเด็นที่ต้องการศึกษามากำหนดเป็นกลุ่มต่างๆและเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน เพื่อนำไปสู่การอธิบายเป็นบทสรุปสำหรับการวิจัยในขั้นตอนนี้ ซึ่งการจัดกลุ่มข้อมูลได้ทำให้เกิดบทสรุปว่า แนวทางที่เด็กเร่ร่อนใช้ในการแก้ปัญหาคืออะไร ครูสอนการแก้ปัญหาอย่างไร การใช้กระบวนการกลุ่มของเด็กเร่ร่อนในการแก้ปัญหาทำอย่างไรบ้าง

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตีความสร้างข้อสรุปด้วยหลักตรรกวิทยาเชิงอุปนัย โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย ได้ร่วมกันตีความจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อน แล้วดำเนินการเก็บรวบรวมจัดทำเป็นข้อสรุป เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาระบบการจัดการศึกษาในขั้นตอนต่อไป หลังจากนั้นจะดำเนินการจัดกลุ่มข้อมูล จะเป็นการนำข้อสรุปชั่วคราวที่ได้ดำเนินการนับความถี่แล้วมาเชื่อมโยงจัดกลุ่มเข้าด้วยกัน โดยอาศัยประเด็นที่ต้องการศึกษามากำหนดเป็นกลุ่มต่างๆและเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน เพื่อนำไปสู่การอธิบายเป็นบทสรุปสำหรับการวิจัยในขั้นตอนนี้ ซึ่งการจัดกลุ่มข้อมูลได้ทำให้เกิดบทสรุปว่า กระบวนการในการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อนเป็นอย่างไร มีองค์ประกอบการดำเนินการต่างๆอย่างไรบ้าง

2. ศึกษาสภาพและปัญหาของหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้แทนหน่วยงานที่ดูแลเด็กเร่ร่อนเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนเด็กเร่ร่อน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ตัวแทนผู้สอนและผู้ดูแลเด็กเร่ร่อนในหน่วยงานต่างๆโดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์แบบเฉพาะเจาะจงรวมทั้งสิ้น 6 แห่ง (รายชื่ออยู่ในภาคผนวก ก) ซึ่งการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์สำคัญเบื้องต้นเพื่อใช้ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้คือ

1. เป็นบุคลากรที่สังกัดหน่วยงานที่ดูแลหรือจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนทั้งภาครัฐและเอกชน และได้รับมอบหมายเป็นตัวแทนหน่วยงานในการให้สัมภาษณ์
2. มีประสบการณ์การทำงานด้านเด็กเร่ร่อนไม่ต่ำกว่า 1 ปี

เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บข้อมูลในขั้นตอนนี้จะเป็นแบบสัมภาษณ์จำนวน 1 ชุด ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาแบบสัมภาษณ์ดังนี้คือ

1. ศึกษารวบรวมเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวข้องกับงานวิจัย ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎี หลักการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนสำหรับผู้ด้อยโอกาส งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการดำเนินการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับเด็กด้อยโอกาสในหน่วยงานต่างๆ แนวทางการสร้างแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตพฤติกรรม ตลอดจนเกณฑ์มาตรฐานในการทำหลักสูตร

2. ทำการสังเกตพฤติกรรมของผู้สอนในการสอนการแก้ปัญหาให้เด็กเร่ร่อน โดยผู้วิจัยลงไปสังเกตในพื้นที่จริง คือบริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพง ตลาดแฮปปี้แลนด์ ห้างฟิวเจอร์พาร์ครังสิต สวนจตุจักร สะพานพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สีลม พัฒน์พงษ์ ในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. 2544 – เมษายน พ.ศ. 2544

3. สร้างแบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ในหัวข้อต่อไปนี้คือ

- 3.1 การกำหนดวัตถุประสงค์
- 3.2 คุณสมบัติของผู้สอน
- 3.3 กลุ่มเป้าหมาย
- 3.4 เนื้อหาสาระ
- 3.5 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- 3.6 สื่อการสอน
- 3.7 การวัดและประเมินผล
- 3.8 สภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา
- 3.9 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษา
- 3.10 ข้อเสนอแนะ

4. ผู้วิจัยนำแนวการสัมภาษณ์ที่ได้สร้างขึ้นมานี้ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ จากนั้นได้นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการจัดการศึกษาด้านเด็กด้อยโอกาส และการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจำนวน 5 ท่าน(รายชื่ออยู่ในภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา ความเหมาะสมในการเรียงลำดับข้อคำถามก่อนหลังของคำถาม รวมถึงความเหมาะสมและประโยชน์ของคำถามรอง เพื่อให้ได้ความถูกต้องและความเป็นไปได้ของข้อคำถามในแนวการสัมภาษณ์ที่นำไปสู่คุณภาพของข้อมูลที่ได้รับ

5. ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขแนวการสัมภาษณ์ ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ และได้นำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาได้ตรวจสอบอีกครั้งจนมีความสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้ในการสัมภาษณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย มีขั้นตอนดังนี้คือ

1. สัมภาษณ์ผู้สอน แล้วสรุปข้อมูลที่ได้ตามกรอบการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์หน่วยงาน ผู้วิจัยได้รับความกรุณาและให้

ความร่วมมือจากผู้ช่วยวิจัย 2 ท่านคือคุณสมชัย วรากุลนุรักษ์ และคุณศิริกาญจน์ ธนวัฒนาเดชากุล ร่วมเป็นผู้สัมภาษณ์และช่วยจดบันทึกข้อมูลต่างๆ โดยได้ใช้แนวการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ข้างต้นเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ขั้นตอนที่สำคัญเช่นเดียวกับที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในขั้นตอนที่ 1 คือการ ตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล การจดบันทึกและทำดัชนี และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุป (สุภางค์ จันทวานิช, 2540)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 2 การพัฒนาและตรวจสอบโปรแกรม

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยดำเนินการ 3 ขั้นตอนคือ การพัฒนาโปรแกรม การสร้างแผนการสอน และการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างโปรแกรมการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้ององค์ด้านการพัฒนาโปรแกรม (Boone, 1992) การเรียนรู้แบบร่วมกัน (Johnson and Johnson, 1994) และการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอแรนซ์
2. การพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย คุณสมบัติของผู้สอน รูปแบบการสอน ขอบเขตเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการสอน การวัดและประเมินผล และการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก ข) โดยโปรแกรมที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ยึดหลักการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ เด็กเร่ร่อนสามารถเรียนรู้โปรแกรมได้อย่างอิสระ ตามความต้องการ ความพร้อม ความถนัด และความสนใจของตนเอง มีเนื้อหาสาระ กิจกรรม ตลอดจนสื่อการสอน ที่ตอบสนองต่อการเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา

2. การสร้างแผนการสอน ดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการเรียนรู้แบบร่วมกัน (Johnson and Johnson, 1994) การแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอแรนซ์ (Crabbe, 1987) และแนวทางการสร้างแผนการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (วัฒนาพร กระจับทุกข์, 2542)
2. กำหนดเนื้อหาสาระในแผนการสอน โดยนำปัญหาจากขั้นตอนที่ 1 มาพัฒนาเป็นเนื้อหาสาระในโปรแกรมและแผนการสอน ประกอบด้วย 12 เรื่อง ดังนี้คือ การรู้จักตนเอง คนดี อาหารดีมีประโยชน์ ชีวิตของฉัน การคบเพื่อน กินดีมีสุข สุขบัญญัติ เมื่อไม่สบายทำอะไร กินดีมีสุข อันตรายจากยาเสพติด ภัยจากบุคคล และอุบัติเหตุ

3. สร้างแผนการสอน 2 ฉบับ ดังนี้

- 3.1 แผนการสอนกลุ่มทดลอง ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรม การกำหนดสื่อการสอน และการประเมินผล โดยมีลักษณะเป็นแผนการสอนที่ฝึกการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอแรนซ์ 6 ขั้นตอน โดยนำมาผนวกกับวิธีการเรียนรู้แบบร่วมกัน โดยในแผนการสอนได้กำหนดกรอบแนวคิดคือ กลุ่มทดลอง ได้รับการสอนแก้ปัญหาโดยใช้คำถามหรือปัญหาเป็นสิ่งที่เร้า และหาคำตอบหรือวิธีการแก้ปัญหาจำนวนมาก ที่มีความหลากหลายแปลกใหม่ จากความรู้ และประสบการณ์ การสังเกต และความสามารถในการคิดของแต่ละคน แล้วจึงเลือกคำตอบหรือ

วิธีการแก้ปัญหาที่ดีและมีความเหมาะสมที่สุดได้ การสอนแก้ปัญหาดังกล่าวนี้นั้นกระบวนการคิดในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์มากกว่าผลหรือคำตอบที่ได้ คำตอบและวิธีการคิดอาจจะแตกต่างกันก็ได้ ขึ้นอยู่กับเหตุผลของแต่ละคน สอนและฝึกให้ผู้เรียนแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้กระบวนการแก้ปัญหาของทอแรนซ์ผนวกกับแนวความคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก ข)

3.2 สร้างแผนการสอนกลุ่มควบคุม ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรม การกำหนดสื่อการสอน และการประเมินผล โดยมีลักษณะเป็นแผนการสอนที่ฝึกการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอแรนซ์ 6 ขั้นตอน ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรม การประเมินผล เช่นเดียวกับแผนกลุ่มทดลอง แต่ไม่ได้ผนวกทักษะการเรียนรู้แบบร่วมกัน

3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมี 3 ประเภท ได้แก่ แบบทดสอบความสามารถด้านกระบวนการกลุ่ม แบบทดสอบความสามารถด้านการแก้ปัญหา และแบบสังเกตพฤติกรรม การเรียนรู้แบบร่วมกัน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือดังนี้คือ

1. การสร้างแบบทดสอบความสามารถด้านกระบวนการกลุ่ม

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างดังนี้คือ

ศึกษาหลักสูตร เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวัดผลและการสร้างแบบทดสอบความรู้ด้านกระบวนการกลุ่ม

สร้างแบบทดสอบความรู้ด้านกระบวนการกลุ่ม มีลักษณะเป็นแบบทดสอบแบบปรนัย (แบบทดสอบอยู่ในภาคผนวก ค)

นำแบบทดสอบที่สร้างขึ้น ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ และหลังจากที่ได้แก้ไขปรับปรุงแล้ว ได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กเร่ร่อน และการจัดการศึกษา สำหรับผู้ด้อยโอกาส 5 ท่าน ตรวจสอบหาความน่าเชื่อถือ และความถูกต้อง หลังจากนั้นนำแบบมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง ก่อนนำไปทดลองในขั้นตอนที่ 3

2. การสร้างแบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหา

ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้คือ

2.1 ศึกษาหลักสูตร เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวัดผลและการสร้างแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหา

2.2 ศึกษากิจกรรมการฝึกตามวิธีการของกระบวนการคิดแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอแรนซ์ (Crabbe, 1989)

2.3 สร้างแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหา จำนวน 2 ฉบับ เป็นแบบ

ทดสอบก่อนเรียน 1 ฉบับและแบบทดสอบหลังเรียน 1 ฉบับ โดยสร้างเป็นแบบทดสอบคู่ขนาน มีลักษณะเป็นแบบทดสอบแบบอัตนัย (แบบทดสอบอยู่ในภาคผนวก ก) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

2.3.1 การกำหนดปัญหา

2.3.1.1 ระบุปัญหาได้ถูกต้อง ได้ 2 คะแนน

2.3.1.2 ระบุปัญหาได้ไม่ตรงประเด็นแต่ใกล้เคียง ได้ 1

คะแนน

2.3.1.3 ระบุปัญหาผิดหรือไม่ระบุปัญหา ได้ 1 คะแนน

2.3.2 การวิเคราะห์ปัญหา

2.3.2.1 ระบุสาเหตุตั้งแต่ 3 กรณีขึ้นไป ได้ 3 คะแนน

2.3.2.2 ระบุสาเหตุได้ 2 กรณี ได้ 2 คะแนน

2.3.2.3 ระบุสาเหตุได้ 1 กรณี ได้ 1 คะแนน

2.3.2.4 ระบุสาเหตุผิดหรือไม่ทำ ได้ 0 คะแนน

2.3.3 การเสนอวิธีการแก้ปัญหา

2.3.3.1 บอกวิธีการแก้ปัญหาได้ 3 วิธีขึ้นไปได้ 3 คะแนน

2.3.3.2 บอกวิธีการแก้ปัญหาได้ 2 วิธี ได้ 2 คะแนน

2.3.3.3 บอกวิธีการแก้ปัญหาได้ 1 วิธี ได้ 1 คะแนน

2.3.3.4 ไม่ระบุวิธีการแก้ปัญหาหรือคำตอบผิด ได้ 0 คะแนน

2.3.4 การวิเคราะห์ผลจากการแก้ปัญหา

2.3.4.1 วิเคราะห์ผลได้ 2 ประเด็นขึ้นไป ได้ 2 คะแนน

2.3.4.2 วิเคราะห์ผลได้ 1 ประเด็นขึ้นไป ได้ 1 คะแนน

2.3.4.3 วิเคราะห์ผลไม่ถูกต้องหรือไม่ทำ ได้ 0 คะแนน

2.3.5. การจัดลำดับขั้นตอนการแก้ปัญหา

2.3.5.1 จัดลำดับขั้นตอนการแก้ปัญหาได้ถูกต้องทั้ง 4 ขั้นตอน
ได้ 5 คะแนน

2.3.5.2 จัดลำดับขั้นตอนการแก้ปัญหาได้ถูกต้องทั้ง 3 ขั้นตอน

ได้ 4 คะแนน

2.3.5.3 จัดลำดับขั้นตอนการแก้ปัญหาได้ถูกต้องทั้ง 2 ขั้นตอน

ได้ 3 คะแนน

2.3.5.4 จัดลำดับขั้นตอนการแก้ปัญหาได้ถูกต้องทั้ง 1 ขั้นตอน

ได้ 2 คะแนน

2.3.5.5 ไม่มีการจัดลำดับขั้นตอนการแก้ปัญหา แต่มีการระบุ

ข้อความที่เกี่ยวข้องบ้าง ได้ 1 คะแนน

2.3.5.6 ไม่มีการจัดลำดับขั้นตอนและการระบุข้อความใดๆเลย

ได้ 0 คะแนน

2.4 นำแบบทดสอบที่ผ่านการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษา ไปเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน (รายชื่ออยู่ในภาคผนวก ก) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ให้แก่สำนวนภาษาในการใช้ให้ง่ายขึ้น เป็นต้น พร้อมทั้งให้คำแนะนำต่างๆที่เป็นประโยชน์ในการวิจัย

2.5 นำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมาพิจารณาการปรับปรุงแก้ไข

2.6 นำแบบทดสอบไปทดลองใช้กับเด็กเร่ร่อนที่บ้านภูมิเวท จำนวน 6 คน เมื่อได้แบบทดสอบกลับมาแล้ว ผู้วิจัยตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัยโดยการนำมาคำนวณหาค่าความยาก(p)และอำนาจจำแนก (r)ของแบบทดสอบ โดยเลือกข้อสอบที่มีความยากระหว่าง 0.20-0.80 และค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อัลฟาของ ครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับเท่ากับ.70

3. การสร้างแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้คือ

3.1 ศึกษารวบรวมเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวข้องกับงานวิจัย ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนเกณฑ์มาตรฐานในการวัดพฤติกรรม

3.3 สร้างแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันและกำหนดเกณฑ์ในการประเมิน โดยแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกัน ประกอบด้วยรายการพฤติกรรมและเกณฑ์การประเมินพฤติกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

รายการพฤติกรรม การเรียนรู้แบบร่วมกัน รวมทั้งสิ้น 25 พฤติกรรมดังนี้

ด้านการรับผิดชอบต่องานกลุ่ม

1. ปรึกษากันถึงวิธีการทำงานกลุ่ม
2. ร่วมกันวางระเบียบการทำงานกลุ่ม
3. ปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับอย่างครบถ้วน
4. ร่วมมือทุกครั้งเพื่อให้งานเสร็จทันเวลา
5. กระตือรือร้นในการทำงานตลอดเวลา

ด้านการสร้างบรรยากาศในการทำงานกลุ่ม

6. พูดอย่างเป็นกันเองกับเพื่อนทุกคน
7. ไม่พูดนอกประเด็น ทำให้เสียเวลา
8. พูดให้กำลังใจเพื่อน
9. อธิบายกับเพื่อนเมื่อเห็นว่าเพื่อนไม่เข้าใจและทำไม่ได้
10. ให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม

ด้านการแสดงความคิดเห็นในกลุ่ม

11. แสดงความคิดเห็นด้วยความกระตือรือร้น
12. แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลชัดเจน
13. สอบถามให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง
14. มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา
15. ช่วยสรุปความคิดเห็นของกลุ่ม

ด้านการยอมรับความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่ม

16. ตกลงตามเสียงส่วนใหญ่โดยไม่ได้แข็ง
17. ยอมรับความคิดเห็นของเพื่อนเมื่อเพื่อนอธิบายให้ฟัง
18. ชักถามเพื่อนเมื่อมีข้อสงสัย
19. สนับสนุนการพูดอย่างมีเหตุผลของเพื่อน

ด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

20. ร่วมกันอธิบายปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น
21. ร่วมกันหาสาเหตุปัญหา
22. ร่วมกันหาวิธีการแก้ปัญหา
23. ร่วมกันแก้ปัญหาให้แก่กลุ่ม

ด้านการเสนอผลงาน

24. เสนอผลงานได้ถูกต้องตรงประเด็น
25. เสนอผลงานด้วยวิธีการที่น่าสนใจ

การกำหนดเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันคือ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกัน ค่ามัธยฐานคณิตที่ได้จากข้อความแต่ละข้อจะใช้จุดทศนิยมเพียง 2 ตำแหน่ง โดยกำหนดให้ค่าคะแนนและระดับช่วงคะแนนและการตีความดังนี้

ดีมาก	คือ คะแนนระหว่าง 3.50 – 4.00	หมายถึง มีพฤติกรรมทำทุกครั้ง
ดี	คือ ได้คะแนนระหว่าง 2.50 – 3.49	หมายถึง มีพฤติกรรมทำบ่อยครั้งมาก

พอใช้ คือได้คะแนนระหว่าง 1.50-2.49 หมายถึง มีพฤติกรรมบ่อยครั้ง
 ควรปรับปรุง คือ ได้คะแนนระหว่าง 1.00 – 1.49 หมายถึง มีพฤติกรรมทำนานๆครั้ง

3. นำแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกัน ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
 ตรวจสอบ และหลังจากที่ได้แก้ไขปรับปรุงแล้ว ได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กเร่ร่อน และการจัด
 การศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส 5 ท่าน (รายชื่ออยู่ในภาคผนวก ก) ตรวจสอบหาความน่าเชื่อถือ และ
 ความถูกต้อง หลังจากนั้นนำแบบสังเกตพฤติกรรมที่ได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ มาปรับ
 ปรับปรุงแก้ไข

4. นำแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกัน ไปทดลองใช้กับเด็กเร่ร่อนที่บ้านภูมิ
 เวทที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเพื่อตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง ก่อนที่จะนำไปใช้จริง

ตอนที่ 2 การตรวจสอบโปรแกรมและแผนการสอน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลและสอนเด็กเร่ร่อนจากหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลเด็ก
 เร่ร่อน (รายชื่ออยู่ในภาคผนวก ก) ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ
 เฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1. เป็นบุคลากรที่สังกัดหน่วยงานที่ดูแลหรือจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนทั้งภาครัฐและ
 เอกชน
2. ต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สอนหรือดูแลเด็กเร่ร่อนในเขตกรุงเทพมหานคร
3. มีประสบการณ์ด้านการดูแลเด็กเร่ร่อนไม่ต่ำกว่า 1 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยสร้างแบบสนทนา
 กลุ่ม โดยดำเนินการดังนี้คือ

1. ศึกษาข้อมูลด้านต่างๆ ได้แก่ ข้อคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับการประเมินผลแผนการสอน
 และปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอน รวมทั้งข้อเสนอแนะในการนำโปรแกรมการสอนเพื่อพัฒนาทักษะ
 การแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อนไปใช้ ซึ่งประเด็นที่ศึกษาดังกล่าวได้ใช้ข้อมูลจากข้อมูลจากการศึกษา
 ในขั้นตอนที่ 1 มาใช้กำหนดแนวการสนทนากลุ่ม

2. สร้างแนวการสนทนากลุ่มตามโครงสร้างของประเด็นสำคัญที่ต้องการศึกษาข้างต้น

3. นำแนวการสนทนากลุ่มที่สร้างขึ้นมานี้ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิตรวจ
 สอบความเหมาะสมของโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้
 ปัญหา ในด้านการนำไปใช้จริง และ ตรวจสอบรายละเอียดของแผนการสอน ซึ่งประกอบด้วย
 การกำหนดวัตถุประสงค์ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการสอน การประเมินผลความตรงและความ

เหมาะสมของขอบเขตเนื้อหาในแนวการสนทนา ความเหมาะสมในการเรียงลำดับข้อคำถามก่อนหลัง เพื่อให้ได้ความถูกต้องและความเป็นไปได้ของข้อคำถามในการสนทนา ที่จะนำไปสู่คุณภาพของข้อมูลที่ได้รับ (รายชื่อของผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในภาคผนวก ก)

4. ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขแนวการสนทนาเพิ่มเติม และได้นำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาได้ตรวจสอบอีกครั้ง ก่อนนำไปใช้ในการสนทนากลุ่มต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้คือ

1. กำหนดประเด็นในการสนทนากลุ่ม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระหว่างผู้ร่วมสนทนาที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม

2. ดำเนินการสนทนากลุ่มในวันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2545 โดยผู้วิจัยใช้แนวการสนทนาที่ได้จัดเตรียมไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนมากที่สุดตามประเด็นที่จะศึกษา

4. เมื่อการสนทนากลุ่มสิ้นสุดลง ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยได้กล่าวแสดงความขอบคุณพร้อมทั้งมอบของที่ระลึกแก่ผู้ร่วมการสนทนา

การเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่มในครั้งนี้ ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย 2 ท่าน ร่วมกันจดบันทึกข้อมูลต่างๆจากผู้ร่วมสนทนา โดยได้ใช้แนวการสนทนากลุ่มข้างต้นเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนออกเป็น 3 ขั้นตอนที่สำคัญเช่นเดียวกับที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในขั้นตอนที่ 1 คือการตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล การจดบันทึกและทำดัชนีและการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปผล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 3 การทดลองโปรแกรม

1. การศึกษาผลที่เกิดจากการนำโปรแกรมไปทดลองใช้

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ 2 ส่วนคือการทดลองสอนและการสังเกตพฤติกรรมการเรียนการสอน เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นหลังการทดลอง ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้รับจากการศึกษาในขั้นตอนนี้คือ คะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม คะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้อารมณ์ร่วมกันของกลุ่มทดลอง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้โปรแกรมหลังการทดลองสอน โดยมีการดำเนินการดังนี้

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เด็กเร่ร่อนที่อาศัยอยู่ในสถานแรกรับเด็กชายปากเกร็ด (บ้านภูมิเวท) ซึ่งเป็นบ้านพักของเด็กเร่ร่อนที่อยู่ในความดูแลของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 42 คน ทั้งนี้เนื่องจากเด็กเร่ร่อนในพื้นที่ที่มีการเคลื่อนย้ายที่อยู่ตลอดเวลา ทำให้การเก็บข้อมูลอาจจะไม่สมบูรณ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทดลองกับกลุ่มตัวอย่างในสถานแรกรับเด็กชายปากเกร็ด(บ้านภูมิเวท)

ตัวอย่างประชากร ได้แก่ เด็กเร่ร่อนในสถานแรกรับเด็กชายปากเกร็ด(บ้านภูมิเวท) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างดังนี้คือ

1. เป็นเด็กเร่ร่อนในเขตกรุงเทพมหานคร
2. มีอายุระหว่าง 11-16 ปี
3. มีความรู้อย่างต่ำ อ่านออกเขียนได้

จากการสำรวจ พบว่า มีเด็กเร่ร่อนที่อาศัยอยู่ในบ้านภูมิเวททั้งหมดมีจำนวน 42 คน สามารถอ่านออกเขียนได้ และผ่านการทดสอบเกี่ยวกับความรู้เรื่องกระบวนการกลุ่มจำนวน 32 คน ดังนั้น จึงถือเป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 32 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 16 คน กลุ่มควบคุม 16 คน

2. ผู้สอน ได้แก่ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลเด็กในบ้านพักบ้านภูมิเวท จำนวน 1 คน คือ คุณสุรศักดิ์ อางนะระา ดำเนินการทดลองสอนตามแผนการสอนที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยผู้สอนจะเป็นผู้สอนสอนทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง

การดำเนินการทดลอง

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ก่อนการทดลอง

1. การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยการให้เด็กเร่ร่อนที่มีอายุ 11-16ปี มีความรู้่านออกเขียนได้ ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 42 คน มาทดสอบความรู้ด้านกระบวนการกลุ่ม โดยกำหนดเกณฑ์ว่าผู้ที่จะ

เป็นกลุ่มตัวอย่างจะต้องผ่านการทดสอบด้วยคะแนนร้อยละ 60 ขึ้นไป ผลปรากฏว่า มีเด็กเร่ร่อนที่ผ่านการทดสอบและถือเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 32 คน

2. แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มทดลอง 16 คน และกลุ่มควบคุม 16 คน โดยใช้เกณฑ์ให้ทั้ง 2 กลุ่มมีอายุใกล้เคียงกัน และมีคะแนนที่ผ่านการทดสอบในข้อ 1 เท่ากันหรือใกล้เคียงกัน

3. แบ่งกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม เป็นกลุ่มย่อยกลุ่มละ 4 คน

4. ผู้วิจัยให้ผู้สอนทำการสอนตามแผนการสอนที่สร้างขึ้น โดยทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมจะเรียนตามแผนการสอนกลุ่มละ 12 เรื่อง สัปดาห์ละ 1 เรื่อง รวมทั้งสิ้น 12 สัปดาห์ ตั้งแต่วันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2545 ถึงวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ.2545 โดยมีการสอนตามตารางดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5 ตารางการสอนกลุ่มทดลอง 12 ครั้ง

ครั้งที่สอน	วัน/เวลา	เรื่อง	ทักษะการแก้ปัญหา	ทักษะการเรียนรู้ร่วมกัน
1	15 ส.ค.2545	รู้จักตนเอง	1.การระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหา	1. การฟังพาดอคำยักกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้
2.	22 ส.ค.2545	คนดี	2. การสรุปปัญหาที่สำคัญและสาเหตุ	1. การฟังพาดอคำยักกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้
3.	29 ส.ค.2545	ชีวิตของมัน	3. การระดมสมองเพื่อค้นหาวิธีการแก้ปัญหา	1. การฟังพาดอคำยักกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้
4	5 ก.ย. 2545	การคบเพื่อน	4. การนำเสนอเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา	1. การฟังพาดอคำยักกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้

ครั้งที่สอน	วัน/เวลา	เรื่อง	ทักษะการแก้ปัญหา	ทักษะการเรียนรู้ร่วมกัน
5	12 ก.ย. 2545	อาหารดี มีประโยชน์	5. การประเมินวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด	1. การฟังพาดูอ้ากัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5.การประเมินความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้
6	19 ก.ย. 2545	กินดีมีสุข	6. การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด	1. การฟังพาดูอ้ากัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5.การประเมินความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้
7	26 ก.ย. 2545	สุขภาพดีมีสุข	ทักษะการแก้ปัญหา ทั้ง 6 ประการ	1. การฟังพาดูอ้ากัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5.การประเมินความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้
8	3 ต.ค. 2545	การดูแลสุขภาพ	ทักษะการแก้ปัญหา ทั้ง 6 ประการ	1. การฟังพาดูอ้ากัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5.การประเมินความ รับผิดชอบที่ตรวจสอบได้

ครั้งที่สอน	วัน/เวลา	เรื่อง	ทักษะการแก้ปัญหา	ทักษะการเรียนรู้ร่วมกัน
9	10 ต.ค. 2545	เมื่อไม่สบาย ทำอะไร	ทักษะการแก้ปัญหา ทั้ง 6 ประการ	1. การฟังพาดูอาศัยกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความ รับผิดชอบที่ตรวจสอบ ได้
10	24 ต.ค.2545	อันตรายจาก ยาเสพติด	ทักษะการแก้ปัญหา ทั้ง 6 ประการ	1. การฟังพาดูอาศัยกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความ รับผิดชอบที่ตรวจสอบได้
11	24 ต.ค. 2545	ภัยจากบุคคล	ทักษะการแก้ปัญหา ทั้ง 6 ประการ	1. การฟังพาดูอาศัยกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความ รับผิดชอบที่ตรวจสอบ ได้
12	31 ต.ค. 2545	อุบัติเหตุ	ทักษะการแก้ปัญหา ทั้ง 6 ประการ	1. การฟังพาดูอาศัยกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความรับ ผิดชอบที่ตรวจสอบได้

ตารางที่ 6 ตารางการสอนกลุ่มควบคุม 12 ครั้ง

ครั้งที่สอน	วัน/เวลา	เรื่อง	ทักษะการแก้ปัญหา
1	13 ส.ค.2545	รู้จักตนเอง	ทักษะที่1. การระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหา
2	20 ส.ค.2545	คนดี	ทักษะที่2การสรุปปัญหาที่สำคัญและสาเหตุ
3	27 ส.ค.2545	ชีวิตของฉัน	ทักษะที่3. การระดมสมองเพื่อค้นหาวิธีการแก้ปัญหา
4	3 ก.ย. 2545	การคบเพื่อน	ทักษะที่4. การนำเสนอเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา
5	10 ก.ย. 2545	อาหารดีมีประโยชน์	ทักษะที่5.การประเมินวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด
6	17 ก.ย. 2545	กินดีมีสุข	ทักษะที่6.การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด
7	24 ก.ย.2545	สุขภาพดีมีสุข	ทักษะการแก้ปัญหา ทั้ง 6 ประการ
8	1 ต.ค. 2545	การดูแลสุขภาพ	ทักษะการแก้ปัญหา ทั้ง 6 ประการ
9	8 ต.ค. 2545	เมื่อไม่สบายทำอย่างไร	ทักษะการแก้ปัญหา ทั้ง 6 ประการ
10	13 ต.ค. 2545	อันตรายจากยาเสพติด	ทักษะการแก้ปัญหา ทั้ง 6 ประการ
11	22 ต.ค. 2545	ภัยจากบุคคล	ทักษะการแก้ปัญหา ทั้ง 6 ประการ
12	29 ต.ค. 2545	อุบัติเหตุ	ทักษะการแก้ปัญหา ทั้ง 6 ประการ

2. การทดลองสอน

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้คือ

กลุ่มทดลอง

1. ก่อนการสอนทุกครั้ง ผู้วิจัยทำความเข้าใจกับผู้สอนเกี่ยวกับแผนการสอน
2. ก่อนการสอนครั้งที่ 1 ให้กลุ่มทดลองทดสอบก่อนเรียน
3. ผู้สอนทำการทดลองสอน โดยให้กลุ่มทดลอง ฝึกทักษะการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอเรนซ์ และฝึกทักษะการเรียนรู้แบบร่วมกัน โดยมีการจัดกิจกรรมการสอนตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นนำ

ขั้นตอนที่ 1 การระดมสมองเพื่อแก้ปัญหา โดยการให้ผู้เรียนค้นหาปัญหา โดยการให้ผู้เรียนช่วยกันแสดงความคิดเห็น หรือเล่าประสบการณ์ที่เคยพบ โดยครูทำหน้าที่สังเกตการณ์ทุกกลุ่ม และบางครั้งก็สามารถเข้ามามีส่วนร่วมโดยการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมด้วย

ขั้นเรียน

ขั้นตอนที่ 2 การค้นหาและสรุปปัญหา ให้ผู้เรียนจัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยมีคำถามนำช่วยคิดเช่น ปัญหาใดที่ผู้เรียนรู้สึกวิตกกังวลมากที่สุด ปัญหาใดต้องรีบแก้ไขด่วนที่สุด โดยใช้วิธีการอภิปรายกลุ่ม ครูสามารถเข้าร่วมเป็นผู้เรียนด้วยโดยการช่วยผู้เรียนค้นหาปัญหา หรือหาแหล่งความรู้ให้ผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 3 การระดมสมองเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา แบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละ 4 คน ตามความสมัครใจของผู้เรียน ให้ผู้เรียนแบ่งหน้าที่สมาชิกในกลุ่มอย่างชัดเจน โดยกลุ่มย่อยร่วมกันคิดหาวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยในการใช้กระบวนการกลุ่มผู้เรียนจะต้องแบ่งหน้าที่กันในกลุ่มโดยแบ่งเป็นหัวหน้ากลุ่ม ผู้จัดบันทึก ผู้รายงานเสนอต่อกลุ่มใหญ่ เมื่อได้ผลสรุปแล้วให้นำเสนอกับกลุ่มใหญ่ โดยในการนำเสนอให้แสดงเหตุผลว่าเพราะเหตุใดจึงคิดวิธีการนี้ขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 การเลือกเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา ครูและผู้เรียนในกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่ม ร่วมกันคิดหาเกณฑ์ในการที่จะช่วยในการตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด มาให้มากที่สุด แล้วทุกกลุ่มส่งตัวแทนนำเสนอเกณฑ์และร่วมพิจารณาจัดลำดับความสำคัญตามความเหมาะสม แล้วเลือกไว้ 5 เกณฑ์ จะมากหรือน้อยกว่านั้นก็ได้อีก โดยเกณฑ์แต่ละเกณฑ์จะมีจุดเน้นที่ต่างกัน เช่น มีผลกระทบต่อส่วนรวมมากที่สุด ให้ผลประโยชน์มากที่สุด ใช้เวลาน้อยที่สุด เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด ครูและผู้เรียนกลุ่มย่อย

ร่วมกันพิจารณาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดตามเกณฑ์ในขั้นตอนที่ 4 โดยให้ค่าน้ำหนักเป็นคะแนน แล้ว ส่งตัวแทนกลุ่ม ออกมาลงมติเลือกเกณฑ์ที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุด ข้อใดมีคะแนนสูงสุดให้ถือว่าเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดที่ทุกคนเลือก

ขั้นสรุป

ขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด ครูและผู้เรียนกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่ม ร่วมกันคิดหาวิธีการแก้ปัญหาที่เลือกไว้จากขั้นตอนที่ 5 มา 2 วิธี โดยต้องหาวิธีการในการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดว่า ใครควรเป็นผู้แก้ปัญหา ทำอย่างไร เมื่อใด สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้อย่างไร แล้วนำเสนอ โดยใช้วิธีการนำเสนอและการใช้สื่อต่างๆ ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมโดยใช้วิธีการอภิปราย และนำเสนอแนวทางการแก้ไขบนกระดานดำอีกครั้งหนึ่ง เป็นการสรุป

4. หลังเสร็จสิ้นการสอนทุกครั้ง ให้ผู้เรียนทำแบบฝึกปฏิบัติ
5. เมื่อสิ้นสุดการสอนครั้งสุดท้าย ให้กลุ่มทดลองทำแบบทดสอบหลังเรียน
6. ระหว่างการสอนผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยทำการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันของเด็กเร่ร่อน โดยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และบันทึกคะแนนการสังเกตพฤติกรรมในแบบบันทึกพฤติกรรม และ รวบรวมคะแนนจากแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันของกลุ่มทดลอง

กลุ่มควบคุม

1. ก่อนการสอนทุกครั้ง ผู้วิจัยทำความเข้าใจกับผู้สอนเกี่ยวกับแผนการสอน
2. ก่อนการสอนครั้งที่ 1 ให้กลุ่มควบคุมทำแบบทดสอบก่อนเรียน
3. ผู้สอนทำการทดลองสอน โดยให้กลุ่มควบคุม ฝึกทักษะการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอแรนซ์ โดยมีการจัดกิจกรรมการสอนตามขั้นตอนต่อไปนี้คือ

ขั้นนำ

ขั้นตอนที่ 1 การระดมสมองเพื่อแก้ปัญหา โดยการให้ผู้เรียนช่วยกันแสดงความคิดเห็น โดยครูเป็นผู้สังเกตการณ์อยู่แต่ไม่เข้าไปมีส่วนร่วม

ขั้นเรียน

ขั้นตอนที่ 2 การค้นหาและสรุปปัญหา ให้ผู้เรียนทุกคน ร่วมจัดลำดับความสำคัญของปัญหาจากความคิดเห็นของกลุ่ม โดยไม่มีแบ่งหน้าที่ภายในสมาชิกกลุ่มอย่างชัดเจน

ขั้นตอนที่ 3 การระดมสมองเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา แบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อยกลุ่มละ 4 คน ให้กลุ่มย่อยร่วมกันคิดหาวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วนำเสนอต่อกับกลุ่มใหญ่ โดยในการนำเสนอให้แสดงเหตุผลว่าเพราะเหตุใดจึงคิดวิธีการนี้ขึ้น ให้ความเวลาในการอภิปรายประมาณ 20 นาที โดยในการจัดกลุ่มจะไม่มี การแบ่งหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มอย่างชัดเจน

ขั้นตอนที่ 4 การเลือกเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา ผู้เรียนทั้งหมดร่วมกันหาเกณฑ์ในการที่จะช่วยในการตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด มาให้มากที่สุด แล้วนำเกณฑ์ที่ได้มาจัดลำดับความสำคัญตามความเหมาะสม แล้วเลือกไว้ 5 เกณฑ์ จะมากหรือน้อยกว่านั้นก็ได

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด ให้ผู้เรียนทั้งหมดประเมินการแก้ปัญหาที่คิดได้ โดยให้ค่านำหนักเป็นคะแนนแล้วเลือกวิธีการที่ได้คะแนนสูงที่สุด โดยการร่วมกันลงคะแนน ข้อใดมีคะแนนสูงสุดแสดงว่าเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

ขั้นสรุป

ขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหา แบ่งกลุ่มย่อยผู้เรียนเป็นกลุ่มละ 3 คน ให้ร่วมกันคิดหาวิธีการแก้ปัญหาที่เลือกไว้จากขั้นตอนที่ 5 มา วิธี แล้วนำเสนอแนวทางการแก้ไขบนกระดานดำอีกครั้งหนึ่ง เป็นการสรุป ครูทำหน้าที่เพียงสังเกตการณ์ ไม่เข้าร่วมในการเรียนด้วย

4. หลังเสร็จสิ้นการสอนทุกครั้ง ให้ผู้เรียนทำแบบฝึกปฏิบัติ
5. เมื่อสิ้นสุดการสอนครั้งสุดท้าย ให้กลุ่มควบคุมทำแบบทดสอบหลังเรียน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยรวบรวมคะแนนจากแบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหา ของกลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลอง จากการทดสอบก่อนการทดลองและหลังการทดลอง
2. ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย ประชุมตัดสินการให้คะแนน และรวบรวมคะแนนจากแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันของกลุ่มทดลอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้คือ

1. วิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ก่อนการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ด้วยการทดสอบค่าที (t-independent test) โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC
2. วิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของผู้

เรียนกลุ่มทดลอง ด้วยการทดสอบค่าที (t-independent test) โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC

3. วิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของผู้เรียนกลุ่มควบคุม ด้วยการทดสอบค่าที (t-independent test) โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC

4. วิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการคิดแก้ปัญหาหลังการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ด้วยการทดสอบค่าที (t-independent test) โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC

5. วิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของคะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันของกลุ่มทดลอง โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC

6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

1. ร้อยละ

2. หาค่าเฉลี่ยของคะแนน

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ \bar{X} = คะแนนเฉลี่ย

$$\sum X = \text{ผลรวมของคะแนนทั้งหมด}$$

$$N = \text{จำนวนคนทั้งหมด}$$

สูตรหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้สูตร

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum X^2}{N} - \left[\frac{\sum X}{N} \right]^2}$$

เมื่อ S.D. = ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

$$\sum X = \text{ผลรวมของคะแนนทั้งหมด}$$

$$N = \text{จำนวนคนทั้งหมด}$$

3. ค่าที่ สถิติทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนสอบก่อนและหลังของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม โดยการใช้สถิติค่าที (t-test)

$$t = \frac{X_1 - X_2}{\sqrt{\frac{(n_1 - 1) S_1^2 + (n_2 - 1) S_2^2}{n_1 + n_2 - 2} \left[\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right]}}$$

$$df = (n_1 + n_2 - 2)$$

- เมื่อ
- X_1 = ค่าเฉลี่ยคะแนนกลุ่มทดลอง
 - X_2 = ค่าเฉลี่ยคะแนนของกลุ่มควบคุม
 - n_1 = ขนาดของกลุ่มทดลอง
 - n_2 = ขนาดของกลุ่มควบคุม
 - S_1^2 = ความแปรปรวนของกลุ่มทดลอง
 - S_2^2 = ความแปรปรวนของกลุ่มควบคุม

4. ทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนสอบก่อนการทดลอง และหลังการทดลอง ของกลุ่มทดลอง โดยใช้สถิติ ค่าที (t - test)

$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{n \sum D^2 - (\sum D)^2}{n(n-1)}}}$$

- เมื่อ
- df = n - 1
 - t = ค่าอัตราวิกฤต t ใช้พิจารณาใน t - distribution
 - D = ผลต่างระหว่างคะแนนของข้อมูลแต่ละคู่
 - N = จำนวนคู่
 - $\sum D$ = ผลรวมของผลต่างระหว่างคะแนนของข้อมูลแต่ละข้อ

4. การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลังการทดลองใช้โปรแกรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาความคิดเห็น โดยการสนทนากลุ่มผู้เรียนกลุ่มทดลอง และสัมภาษณ์ผู้สอน เกี่ยวกับโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนที่ได้ทดลองใช้ไปแล้วเพื่อที่จะนำผลที่ได้รับไปปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมในการใช้ต่อไป โดยได้ดำเนินการสนทนากลุ่มเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2545 รายละเอียดการดำเนินการวิจัยมีดังนี้

1. ความคิดเห็นของผู้สอน

ประชากร

ประชากรได้แก่ผู้สอน ที่ทำการสอนเด็กเร่ร่อนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ซึ่งเป็นบุคคลเดียวกัน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ผู้สอน โดยผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือดังต่อไปนี้คือ

1. ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการประเมินผลการสอนในด้านต่างๆ ได้แก่การกำหนดวัตถุประสงค์ กิจกรรม สื่อการสอน การประเมินผล ปัญหา ข้อเสนอแนะ

2. สร้างแบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ในหัวข้อต่อไปนี้คือ

2.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรม

2.2 คุณสมบัติของผู้สอน

2.3 กลุ่มเป้าหมาย

2.4 สาระความรู้ที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา

2.5 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2.6 สื่อการสอน

2.7 การวัดและประเมินผล

2.8 สภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา

2.9 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษา

2.10 ข้อเสนอแนะ

3. ผู้วิจัยนำแนวการสัมภาษณ์ที่ได้สร้างขึ้นมานี้ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ จากนั้นได้นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการจัดการศึกษาด้านเด็กด้อยโอกาส และการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจำนวน 5 ท่านซึ่ง ได้ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา ความเหมาะสมในการเรียงลำดับข้อคำถามก่อนหลังของคำถาม รวมถึงความเหมาะสมและประโยชน์ของคำถามรอง เพื่อให้

ได้รับความถูกต้องและความเป็นไปได้ของข้อคำถามในแนวการสัมภาษณ์ที่นำไปสู่คุณภาพของข้อมูลที่ได้รับ

4. ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขแนวการสัมภาษณ์ ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ และได้นำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาได้ตรวจสอบอีกครั้งจนมีความสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้ในการสัมภาษณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย มีดังนี้คือ

1. สัมภาษณ์ผู้สอน แล้วสรุปข้อมูลที่ได้ตามกรอบการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์หน่วยงาน ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย 2 ท่านร่วมกันสัมภาษณ์และช่วยจดบันทึกข้อมูลต่างๆ โดยได้ใช้แนวการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ข้างต้นเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนออกเป็น 3 ขั้นตอนที่สำคัญ เช่นเดียวกับที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในขั้นตอนที่ 1 คือการ ตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล การจดบันทึกและทำดัชนี และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุป

2. ความคิดเห็นของเด็กเร่ร่อน

ประชากร

ประชากรได้แก่เด็กเร่ร่อนกลุ่มทดลองจำนวน 16คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสนทนากลุ่มผู้เรียน โดยผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือดังนี้คือ

1. ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการประเมินผลการสอนในด้านต่างๆ ได้แก่การกำหนดวัตถุประสงค์ กิจกรรม สื่อการสอน การประเมินผล ปัญหา ข้อเสนอแนะ
2. สร้างแบบสนทนากลุ่ม โดยกำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ในหัวข้อต่อไปนี้คือ
 - 2.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรม
 - 2.2 คุณสมบัติของผู้สอน
 - 2.3 กลุ่มเป้าหมาย
 - 2.4 สารความรู้ที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา
 - 2.5 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้
 - 2.6 สื่อการสอน

- 2.7 การวัดและประเมินผล
- 2.8 สภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา
- 2.9 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษา
- 2.10 ข้อเสนอแนะ

3. ผู้วิจัยนำแบบการสนทนากลุ่มที่ได้สร้างขึ้นมานี้ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ จากนั้นได้นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางการจัดการศึกษาด้านเด็กด้อยโอกาส และการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจำนวน 5 ท่าน (รายชื่ออยู่ในภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา ความเหมาะสมในการเรียงลำดับข้อคำถามก่อนหลังของคำถาม รวมถึงความเหมาะสมและประโยชน์ของคำถามรอง เพื่อให้ได้ความถูกต้องและความเป็นไปได้ของข้อคำถามในแนวการสัมภาษณ์ที่นำไปสู่คุณภาพของข้อมูลที่ได้รับ

4. ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขแนวการสนทนากลุ่ม ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ และได้นำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาได้ตรวจสอบอีกครั้งจนมีความสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้ในการสนทนากลุ่ม

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยได้ใช้แนวการสนทนากลุ่มที่ได้จัดเตรียมไว้ล่วงหน้าเป็นแนวทางในการสนทนา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้รับความกรุณาและให้ความร่วมมือจากผู้ช่วยวิจัย 2 ท่าน ร่วมเป็นผู้สัมภาษณ์และช่วยจดบันทึกข้อมูลต่างๆ โดยได้ใช้แนวการสนทนากลุ่มที่กำหนดไว้ข้างต้นเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนออกเป็น 3 ขั้นตอนที่สำคัญเช่นเดียวกับที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในขั้นตอนที่ 1 คือการตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล การจดบันทึกและทำดัชนี และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุป

ตอนที่ 4 การนำเสนอโปรแกรม

ผู้วิจัยได้สรุปและนำเสนอโปรแกรมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา โดยใช้วิธีการสังเคราะห์ข้อมูลผลการวิจัยในขั้นตอนต่างๆดังกล่าวข้างต้น ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้รับจากการศึกษาในขั้นตอนนี้คือ โปรแกรมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการนำเสนอข้อมูลออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาและการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

1. ผลการศึกษาสภาพ ปัญหาและการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน
2. ผลการศึกษาสภาพและปัญหาของหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาและตรวจสอบโปรแกรม

1. ผลการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน
2. ผลการตรวจสอบโปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ตอนที่ 3 ผลการทดลองโปรแกรม

1. ผลการศึกษาคำนำโปรแกรมไปทดลองใช้
2. ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลังการทดลองใช้โปรแกรม

ตอนที่ 4 ผลการนำเสนอโปรแกรม

เป็นการสรุปและนำเสนอโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาสำหรับเด็กเร่ร่อน

รายละเอียดในแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาและการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

การศึกษาสภาพการจัดการศึกษานอกระบบสำหรับเด็กเร่ร่อน เป็นการนำเสนอข้อมูลเบื้องต้น ได้แก่ข้อมูลสภาพในการดูแลและการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนของผู้สอนในหน่วยงานที่ดูแลเด็กเร่ร่อน ซึ่งเป็นข้อมูลในเรื่องปัญหา การแก้ปัญหา ผู้สอน กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการสอน การวัดและการประเมินผล ปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษา ซึ่งผลสรุปที่ได้จากขั้นตอนนี้คือสภาพการจัดการศึกษา แนวทางการจัดการศึกษา ปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ผลการวิจัยมีดังนี้คือ

1. ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

จากการสัมภาษณ์พบว่า เด็กเร่ร่อนพบปัญหาหลายประการโดยแยกได้ดังนี้คือ ปัญหาทางร่างกาย ปัญหาทางจิตใจ และปัญหาทางสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้คือ

1.1 ปัญหาทางร่างกาย

เด็กเร่ร่อนมักจะเจ็บป่วยบ่อยจากการไม่ดูแลรักษาสุขภาพ การรับประทานอาหารไม่ถูกส่วน การเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ เช่น เป็นหวัด แพ้อากาศ ท้องเสีย ท้องร่วง ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ ผิวหนังเป็นตุ่มๆ คัน เวลาเกาก็มีน้ำใสๆออกมา ”

“ ส่วนใหญ่หวัดบ่อยๆ ”

“ ผิวหนังเป็นขี้กลาก เวลาไม่อาบน้ำก็จะคัน ”

1.2 ปัญหาทางจิตใจ

ปัญหาที่เด็กเร่ร่อนพบในด้านจิตใจ เช่น การไม่เห็นคุณค่าของตัวเอง การมีทัศนคติที่ไม่ดีกับตนเอง เป็นต้น ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

“ ไม่ค่อยอยากจะได้ดีเท่าไร เพราะไม่มีพ่อแม่ ไม่มีใครสนใจ อยู่ไปวันๆ ”

“ ไม่คิดว่าตัวเองมีความสำคัญ เพราะไม่มีใครเคยบอก มีแต่คนคอยไล่ไม่ให้อยู่ใกล้ๆ บอกว่าเป็นเด็กไม่ดี เราไม่ได้ทำอะไรซักหน่อย แค่วิ่งขายของเท่านั้นเอง ”

2. วิธีการแก้ปัญหา

จากการสัมภาษณ์ พบว่าเด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ไม่รู้จักระบวนการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบหรือตามลำดับขั้น การแก้ปัญหาส่วนใหญ่จะเป็นการตัดสินใจแก้ปัญหาจากข้อมูลบางประการที่มีอยู่ เช่นการฟังความข้างเดียวโดยไม่ไตร่ตรอง หรือการหลีกเลี่ยงปัญหา หรือการโกหก ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ เวลาเป็นหวัดจะนอนอยู่ที่ใต้สะพานจนกว่าจะหายหรือถ้ามีสตางค์ก็จะไปซื้อยามากิน ”

“ วันก่อนไปชกกับเพื่อน มันหาว่าเราไปขโมยขนมมันกิน มันเอาไปเล่าให้เพื่อนอีกคนหนึ่งฟัง แล้วเพื่อนมาบอก เราโมโหมาก เจอหน้าเลยถาม มันว่ามันไม่ได้พูด แต่เราเชื่อเพื่อนเรามากกว่า เลขชกหน้ามัน ”

3. คุณสมบัติของผู้สอน

จากการสัมภาษณ์พบว่าผู้สอนส่วนใหญ่ จะเข้าใจธรรมชาติของเด็กเร่ร่อนดี มีความเข้าใจเด็ก ซึ่งแต่ละคนก็จะมีแนวทางในการปฏิบัติที่แตกต่างกันไป บางคนก็ใจดี ดูแลเอาใจใส่เด็กดี บางคนใช้เหตุผลกับเด็ก ซึ่งเด็กจะให้ความเกรงใจและเชื่อฟัง แต่ครูบางคนก็มีความเคร่งครัดมากเกินไป เด็กจะไม่ชอบ ดังข้อมูลการสัมภาษณ์ดังนี้

“ ครูใจดี ไม่ค่อยโกรธ แต่เวลาเราดมกาวก็ดุเราเหมือนกัน ครูไม่ชอบให้ดมกาว แต่เราไม่โกรธครูหรอก ”

“ เวลาครูมาก็จะพาไปอาบน้ำ บางทีก็ตัดเล็บให้ แล้วก็ให้กินข้าว สอนหนังสือ ครูใจดี ไม่ค่อยดุ ”

4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

จากการสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อนด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พบว่า ส่วนใหญ่ครูจัดกิจกรรมให้เด็กได้แสดงออก เช่นการพูดคุยในกลุ่ม การให้เด็กออกมาเล่าเรื่อง การเล่นเกม การวาดรูป ซึ่งเด็กเหล่านี้จะชอบมาก ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ เวลาสอนชอบให้มีกิจกรรมเยอะๆ สนุกดี ”

“ เวลาไปค่ายชอบกิจกรรมที่ช่วยกันทำ สนุกดี ”

“ ชอบแสดงละคร ทำให้เราได้พูด ได้แสดงเป็นคนนั้นคนนี้ สนุกมาก ”

5. สื่อการสอน

จากการสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อน พบว่า เด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่สนใจเรียน โดยใช้สื่อการสอน เช่น รูปภาพ วิดีทัศน์ เกมคอมพิวเตอร์ เพราะทำให้บทเรียนน่าสนใจ และทำให้ไม่น่าเบื่อ รวมทั้งเข้าใจได้ง่าย สามารถเรียนรู้ได้รวดเร็ว ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ชอบดูรูปภาพ ถ้าหนังสือไม่มีรูป ไม่ค่อยชอบ ”

“ เวลาไปหาครูที่บ้าน ครูเปิดวิดีโอให้ดู สนุกดี ”

“ เวลาไปหาครูที่ตู้รถไฟ ครูให้เล่นเกมคอมพิวเตอร์ สนุกดี ไม่น่าเบื่อ ”

6. การวัดและการประเมินผล

จากการสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อน พบว่า ในกรณีที่ผู้สอน แนะนำหรือช่วยสอนเด็ก ส่วนใหญ่จะมีการประเมินผลอย่างไม่เป็นทางการ เช่นการซักถามเด็ก ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ บางทีครูก็ถามว่า ที่วันนั้นทะเลาะกับเพื่อนแล้วให้ไปคุยกันให้รู้เรื่อง ได้ไปคุยกับเขาหรือเปล่า ผมก็บอกว่าไปคุย แต่มันไม่ยอมคุยกับผม ผมก็เลยไม่คุยกับมันอีก ”

7. สภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา

จากการสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อนด้านสภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา เด็กเร่ร่อนให้ความเห็นว่า ปัจจุบันเรียนทั้งในพื้นที่และในห้องที่เป็นสัดส่วน ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

“ เคยอยู่ในบ้านครูสอนหนังสือให้ก็เรียนได้นะ แต่เบื่่อออกมาเสียก่อน พอมาเจอครูข้างนอกครูสอนหนังสือให้ก็ไม่อยากเรียน เสียดัง ฟุ่นเยอะ ”

“ เคยเรียนที่ได้สะพาน แต่ไม่ชอบ เสียรดคง ”

“ เวลาเจอครูที่เรียนในห้องมีโต๊ะให้เขียน นั่งสบายกว่าข้างนอก ต้องนอนเขียน ”

“ บางทีครูก็ชวนไปเรียนใต้ต้นไม้ในสวน เงียบดี ไม่มีเสียงดัง ”

8. ข้อเสนอแนะ

จากการสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อนพบว่า เด็กเร่ร่อนอยากได้ครูหรือผู้สอนที่มีความรักและความเข้าใจ เป็นคนที่เขาสามารถไว้วางใจได้ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ชอบครูที่ใจดี บางทีไม่มีใครก็ไปหาครู ไปคุยด้วย ”

“ เวลาทะเลาะกับเพื่อน ก็หนีไปหาครู ไปอยู่กับครู ครูใจดี มีเวลาคุยกับเรา ”

2. ผลการศึกษาสภาพและปัญหาของหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ในชั้นตอนนี้ ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลจากหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลเด็กเร่ร่อนทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน โดยใช้กรอบความคิดที่ได้จากการศึกษา แนวคิดทฤษฎี และผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ด้อยโอกาส แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์จากผู้สอนจากหน่วยงาน 6 แห่งๆละ 1 คน ในระหว่างเดือนมกราคม 2544 ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

1. วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อน

จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้สอน สามารถสรุปว่า วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อนคือ การเสริมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน สำหรับเด็กที่ไม่มีโอกาสเข้าสู่ระบบการศึกษาในโรงเรียน และ เพื่อพัฒนาจิตใจของเด็กเร่ร่อน ดังการสัมภาษณ์ดังนี้คือ

“ เป็นนโยบายในการจัดการศึกษาของกรมฯ เนื่องจากเด็กเร่ร่อนส่วนหนึ่งไม่เข้าสู่การศึกษาในระบบ ทำให้เขาขาดโอกาสในการศึกษา อีกประการหนึ่งคือเพื่อพัฒนาจิตใจของเด็กด้วย ”

2. กลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

กลุ่มเป้าหมายได้แก่ เด็กเร่ร่อนที่มีอายุระหว่าง 12-18 ปี ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“กลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษาได้แก่เด็กเร่ร่อนที่ไม่ได้รับการศึกษาในโรงเรียน เนื่องจากออกมาเร่ร่อนอยู่ ในพื้นที่ต่างๆ อายุประมาณ 12-18 ปี ”

3. คุณสมบัติของเจ้าหน้าที่หรือผู้สอน

การกำหนดคุณสมบัติที่เหมาะสมของผู้สอนเด็กเร่ร่อนในปัจจุบัน พบว่าส่วนใหญ่แล้วจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีทุกสาขา มีความเข้าใจในงานที่ทำ มีความเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กเร่ร่อนและมีความรักและเข้าใจเด็ก ซึ่งผู้สอนได้ให้ความเห็นไว้ดังนี้คือ

“ คุณสมบัติส่วนใหญ่จบปริญญาตรีทุกสาขา แต่สิ่งที่เรานั้นคือต้องการคนที่มีใจรักเด็ก อุทิศให้งาน ”

“ใช้วิธีการสอบคัดเลือกครูอาสาสอนมาทำงาน”

4. รูปแบบการเรียน

การสอนเด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ พบว่าส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางและผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่นการสอนการแก้ปัญหาในกรณีเด็กไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง หรือการให้คำแนะนำแก่เด็กเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม โดยพิจารณาจากปัญหาของเด็กเป็นหลัก ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ส่วนใหญ่จะดูปัญหาเป็นหลัก ถ้าเป็นปัญหาที่เด็กแก้เองได้ ก็จะช่วยแนะนำให้ แต่บางปัญหาเช่นการเจ็บป่วย หรือปัญหาที่ครูดูแล้วว่าเด็กไม่สามารถแก้ไขเองได้ครูก็จะเข้าไปแก้ปัญหานั้นให้ เช่นถ้าเด็กป่วยก็พาไปโรงพยาบาล ”

“ บางทีก็ขึ้นอยู่กับนิสัยครูเหมือนกัน ครูบางคนปล่อยให้เด็กทำ บางคนก็สั่งให้เด็กทำ ”

5. เนื้อหาสาระ

การกำหนดเนื้อหาสาระ พบว่าใช้เนื้อหาสาระตามแผนการสอนที่กำหนด การจัดกิจกรรม ส่วนใหญ่ครูจัดตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผน แต่มีการดัดแปลงบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ส่วนการประเมินผล ใช้การสอบวัดความรู้ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ เราพยายามพัฒนาหลักสูตรสำหรับเด็กเร่ร่อนให้สอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตและปัญหาของเขา ซึ่งจะทำให้เขาสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ”

“ เนื้อหาสาระส่วนใหญ่เป็นปัญหาของเด็กที่พบทั้งปัญหาทางร่างกายและปัญหาทางด้านจิตใจ เช่นการดูแลสุขภาพ อาหาร ยาเสพติด ความปลอดภัยในชีวิต ”

6. กิจกรรมการเรียนรู้

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าผู้สอนส่วนใหญ่ก็ใช้การจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การสอนรายบุคคล การสอนแบบกลุ่ม ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ถ้าครูสอนนำเรื่องที่สอนมาจากหนังสือ ก็อาจจะสอนโดยการบรรยายเนื้อหา ”

“ บางทีก็สอนโดยการให้เด็กคุยกันเอง ”

“ การจัดกิจกรรม เน้นด้านการให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม และศึกษาจากประสบการณ์จริง เช่น การพาไปทัศนศึกษา การแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ”

7. สื่อการสอน

ในด้านการใช้สื่อการสอน พบว่าส่วนใหญ่จะดูจากความต้องการของเด็ก เช่น เด็กชอบเล่นเกม อ่านการ์ตูน ก็จะใช้สื่อประเภทเกม การ์ตูนมาสอน

“ เด็กชอบเล่นเกม ครูก็เอาเกมต่างๆ ไปให้เล่น ส่วนใหญ่เด็กชอบอ่านการ์ตูน ”

8. การวัดและประเมินผล

การประเมินผลการแก้ปัญหาเด็ก พบว่าส่วนใหญ่ครูจะใช้วิธีการสอบถามเด็กถึงเป้าหมายในการแก้ปัญหาว่าสามารถแก้ปัญหาได้หรือไม่ แต่ไม่มีการสอบถามหรือให้เด็กเร่ร่อนอธิบายว่ามีกระบวนการแก้ปัญหาอย่างไร

“ ครูก็จะถามว่า ผลจากการแก้ปัญหาเป็นอย่างไร เช่นแก้ปัญหาเรื่องนั้นเรื่องนี้ได้หรือไม่ แต่ไม่ได้ลงไปถามถึงวิธีการคิด ว่าเด็กคิดออกได้อย่างไร ”

9. สภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา

การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน มี 2 ประการคือ การสอนในพื้นที่และการสอนในศูนย์ ถ้ามาเรียนในศูนย์ก็จะมีห้องเรียน มีอุปกรณ์การเรียน ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ในปัจจุบันเราก็ลงไปดูเด็กในพื้นที่ ไปดูแลความเป็นอยู่ของเขา และบางทีก็พามาสอนที่ศูนย์ ถ้าเขาสมัครใจมา ตอนนี้อยู่รวมมือกับเมอร์ซี่เซ็นเตอร์ จัดสอนเด็กที่ศูนย์ โดยเราจัดครูลงไปทางเมอร์ซี่ก็ให้สถานที่เรา เป็นความร่วมมือกัน ก็จะไปสอนในห้องเรียน มีอุปกรณ์การเรียนพร้อม สะดวก”

10. การมีส่วนร่วมและการประสานกับหน่วยงานอื่นๆ

การมีส่วนร่วมของหน่วยงาน มีการประสานงานกันกับหน่วยงานภาคเอกชนต่างๆ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ในส่วนของกรม มีการประสานงานกับ NGO ในด้านการจัดกิจกรรม เช่นทางครูของ NGO จะมีความใกล้ชิดกับเด็กในพื้นที่มากกว่า ก็จะไปสร้างความคุ้นเคย ส่วนทางทศน.ก็จะตามไปจัดการเรียนการสอน จึงเป็นไปในลักษณะความร่วมมือกัน ”

11. ปัญหาในการจัดการศึกษา

จากการสัมภาษณ์พบว่าปัญหาในการจัดการศึกษามีหลายประการ เช่น ด้านผู้สอน พบว่าผู้สอนไม่มีเวลาในการลงพื้นที่มากเท่าที่ควร เนื่องจากครูมีภาระงานมาก ส่งผลต่อการสร้างความคุ้นเคยกับเด็กเร่ร่อน นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านสภาพแวดล้อมเวลาสอน เช่นในเวลาที่สอน

ในพื้นที่พบว่ามีเสียงดัง มีมลภาวะสูง ทำให้ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้มากนัก ส่วนใหญ่ครูจึงชวนเด็กมาเรียนที่ศูนย์ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

1. ด้านผู้สอน ถ้าผู้สอนไม่ลงไปพูดคุยทำความเข้าใจกับเด็ก ก็ทำให้การแก้ปัญหาไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะเด็กจะไม่ไว้วางใจ นอกจากนั้นครูต้องทำภาระงานอื่นๆด้วยทำให้ไม่มีเวลามากเท่าที่ควรในการลงพื้นที่ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ถ้าครูบางคนลงพื้นที่น้อย เด็กก็จะไม่คุ้นเคย ทำให้เวลาเด็กมีปัญหาเขาก็ไม่ค่อยเข้ามาหา ทำให้ลำบากในการแก้ปัญหาให้เขา ”

“ ครูของเราไม่ได้ถูกสร้างให้ทำงานกับเด็กเร่ร่อนโดยตรง และนอกจากนั้นครูก็ต้องทำหน้าที่อื่นๆด้วย ดูแลกลุ่มเด็กอื่นๆด้วย ทำให้ในบางครั้งไม่มีเวลามากนักในการลงพื้นที่ ”

2. ด้านสถานที่เรียน พบว่าการเรียนในพื้นที่ ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากมีสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม เสียงดัง ฝุ่นละอองเยอะ ทำให้เด็กขาดสมาธิ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ในการลงสอนในพื้นที่ เกิดปัญหาด้านเด็กไม่ค่อยตั้งใจเรียน เราก็เห็นใจเพราะว่าตรงนั้นมันสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม มีเสียงดัง ต้องดึงเขามาเรียนที่สงบๆหน่อย ”

12. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา มีดังนี้

1. ด้านการสร้างความสัมพันธ์กับเด็ก ควรจะการประสานงานกับองค์กรเอกชน ซึ่งทำให้การทำงานได้ดียิ่งขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ ปัจจุบันเราก็ประสานงานกับ NGO ผ่านเครือข่ายองค์กรเด็กเร่ร่อน แต่ยังไม่ชัดเจนในรูปแบบนัก ถ้าสามารถช่วยกันในด้านกรลงพื้นที่ ซึ่ง NGO มีความสามารถด้านนี้มากกว่า ก็จะเป็นผลดีในการปฏิบัติงาน ”

2. ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน ควรจัดให้เด็กเร่ร่อนเรียนในสถานที่ที่เป็นสัดส่วน ไม่ควรสอนในพื้นที่ เพราะจะทำให้การเรียนรู้อาจของเด็กมีประสิทธิภาพดีขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ถ้าสามารถให้เด็กเรียนในสถานที่ที่เป็นสัดส่วน เช่นห้องเรียน ก็สามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนได้ดี บางคนบอกว่าเด็กอาจจะไม่เข้ามาเรียน ผมคิดว่าอยู่ที่การจัดกิจกรรมมากกว่า ถ้ากิจกรรมดี ก็จะจูงใจเด็กให้มาหาเราได้ ”

2. สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร

1. วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน

จากการสัมภาษณ์พบว่า วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน จะมุ่งเน้นด้านการป้องกันแก้ไข เช่นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน หรือการให้การ

สงเคราะห์แก่ครอบครัวของเด็กและการพัฒนาฟื้นฟูเมื่อเด็กเกิดปัญหา เช่น ดิคาเสพติด ก็จะส่งไปรักษา เป็นต้น ผู้สอนให้สัมภาษณ์ดังนี้คือ

“ ในด้านการป้องกันเราก็จะให้ครูจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว เช่นการให้คำปรึกษาแนะนำเวลามีปัญหา ส่วนด้านการแก้ไขเราก็มีนักสังคมสงเคราะห์ ครูอาสา สอนลงพื้นที่ เช่นสอนหนังสือ ดูแลสุขภาพ พบปะครอบครัวของเด็กเพื่อให้คำปรึกษาแนะนำ ให้ อาหารและยารักษาโรค หรือถ้าเด็กดิคาเสพติดก็ส่งเข้าบำบัดรักษา ”

“ เพื่อให้คุณภาพชีวิตของเขาดีขึ้น ปลอดภัยขึ้น ”

2. กลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา ควรจะเป็น เด็กเร่ร่อนที่มีอายุตั้งแต่ 11 – 18 ปี ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างๆกระจายไปในกรุงเทพมหานคร ดังคำ สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ มีเด็กอยู่ในความดูแลประมาณ 216-220 คน คือเรามีพื้นที่ดำเนินการประมาณ 16 – 17 ที่พื้นที่ที่ปิดๆเปิด บางพื้นที่เด็กไม่อยู่แล้ว ก็ไปอยู่พื้นที่ใหม่ คือใช้วิธีการเปิดพื้นที่โดยการตามเด็ก ไป มีทั้งศูนย์สร้างโอกาสและบ้านสร้างโอกาส ”

“ เด็กที่สามารถสอนเขาในเรื่องการแก้ปัญหาได้น่าจะเป็นเด็กโตหน่อย แต่ก็อายุไม่มากนัก อยู่ในช่วงวัยรุ่น ”

3. คุณสมบัติของเจ้าหน้าที่หรือผู้สอน

เจ้าหน้าที่หรือผู้สอนที่ทำหน้าที่ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กเร่ร่อน ที่ทำ หน้าที่อยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งผู้สอนได้ให้ความเห็นไว้ดังนี้คือ

“ ส่วนใหญ่จบปริญญาตรีทางการศึกษา เพราะเขาจะมีความเข้าใจวิธีการถ่ายทอดความรู้ ให้กับเด็ก ”

4. รูปแบบการเรียน

การสอนเด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ พบว่าส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการสอน แบบครูเป็นศูนย์กลางและผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่นการสอนการแก้ปัญหาในกรณีที่เด็กไม่สามารถ แก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง หรือการให้คำแนะนำแก่เด็กเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม โดยพิจารณาจาก ปัญหาของเด็กเป็นหลัก ดังการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ส่วนใหญ่ครูจะดูปัญหาเป็นหลัก ถ้าเป็นปัญหาที่เด็กแก้เองได้ ก็จะช่วยแนะนำให้ แต่บางปัญหาเช่นการเจ็บป่วย หรือปัญหาที่ครูดูแล้วว่าเด็กไม่สามารถแก้ไขเองได้ครูก็จะเข้าไปแก้ ปัญหาให้ เช่นถ้าเด็กป่วยก็พาไปโรงพยาบาล ”

“ บางทีก็ขึ้นอยู่กับนิสัยครูเหมือนกัน ครูบางคนปล่อยให้เด็กทำ บางคนก็สั่งให้เด็กทำ ”

5. เนื้อหาสาระ

การกำหนดเนื้อหาสาระ พบว่าใช้เนื้อหาสาระตามแผนการสอนที่กำหนด การจัดกิจกรรม ส่วนใหญ่ครูจัดตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผน แต่มีการดัดแปลงบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ส่วนการประเมินผล ใช้การสอบวัดความรู้ดังกล่าวสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ เราพยายามพัฒนาหลักสูตรสำหรับเด็กเร่ร่อนให้สอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตและปัญหาของเขา ซึ่งจะทำให้เขาสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ”

“ เนื้อหาสาระส่วนใหญ่เป็นปัญหาของเด็กที่พบทั้งปัญหาทางร่างกายและปัญหาทางด้านจิตใจ เช่นการดูแลสุขภาพ อาหาร ยาเสพติด ความปลอดภัยในชีวิต ”

6. กิจกรรมการเรียนรู้

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าผู้สอนส่วนใหญ่ก็ใช้การจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่นการพาไปทัศนศึกษา การใช้กระบวนการกลุ่ม ดึงการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ใช้กิจกรรมหลายอย่าง พาไปทัศนศึกษาหรือ ไปเยี่ยมเด็กที่ติดเอดส์เพื่อให้เห็นสภาพจริง ”

“ การจัดกิจกรรม เน้นด้านการให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม และศึกษาจากประสบการณ์จริง เช่น การพาไปทัศนศึกษา การแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ”

7. สื่อการสอน

ในด้านการใช้สื่อการสอน พบว่าส่วนใหญ่จะดูจากความต้องการของเด็ก เช่น เด็กชอบเล่นเกม อ่านการ์ตูน ก็จะใช้สื่อประเภทเกม การ์ตูนมาสอน

“ เด็กชอบเล่นเกม ครูก็เอาเกมต่างๆไปให้เล่น ”

“ เด็กชอบอ่านการ์ตูน ”

8. การประเมินผล

ในการประเมินผลการแก้ปัญหาเด็ก พบว่าส่วนใหญ่ครูจะใช้วิธีการสอบถามเด็กในลักษณะภาพรวม ไม่มีการประเมินผลว่าเด็กเร่ร่อนสามารถแก้ปัญหาได้ในขั้นตอนใดดังการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ การประเมินผลส่วนใหญ่ไม่ได้ทำ แต่เรามักจะดูจากพฤติกรรมเด็กที่เปลี่ยนไป ”

9. สภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา

สถานที่ที่เหมาะสมในการจัดการศึกษา ผู้สอนมักจะชักชวนเด็กให้เข้ามาเรียนในศูนย์สร้างโอกาสหรือบ้านสร้างโอกาส มากกว่าลงไปสอนในพื้นที่ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ เวลาสอนเด็ก มักจะชวนให้เข้ามาเรียนในบ้าน แล้วจัดกิจกรรมให้เขาสนใจ ถ้าสอนในพื้นที่จะไม่ค่อยได้ประโยชน์มากนัก ”

“ ถ้าวางพื้นที่ที่จะเป็นการพูดคุยทั่วไป บางทีก็สอนเขาหรือดูแลด้านสุขภาพเขาด้วย แต่ส่วนใหญ่เขาจะมาหาเราที่ศูนย์ เราก็สอนในศูนย์ เขาจะตั้งใจเรียนดี ”

10. การมีส่วนร่วมและการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ

ในการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆมีหลายประการ ทั้งการจัดอบรม การศึกษาดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้คือ

“ ทางหน่วยงานมีการศึกษาดูงาน ในเครือข่ายองค์กรเด็กเร่ร่อน แล้วแต่ว่าที่ไหนจะจัดไปดูงานตามที่ต่างๆ นอกจากนั้นทั้งในประเทศ และต่างประเทศ เช่นลาว เขมร ”

10. ปัญหาในการจัดการศึกษา

ปัญหาในการจัดการศึกษามีหลายประการ ได้แก่ ครูมีภาระงานมาก ครูต้องแก้ปัญหาหลายๆด้าน นอกจากนั้นก็ยังมีปัญหาด้านงบประมาณ ที่ต้องแบ่งมาจากงบกลางทำให้งบประมาณไม่เพียงพอ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ครูที่นี้นอกจากจะดูแลเด็กเร่ร่อนแล้ว ยังเข้าไปดูในชุมชนด้วย ทำให้ครูซึ่งมีจำนวนน้อยแต่มีงานค่อนข้างมาก ”

“ เรามีปัญหางบประมาณที่ไม่เพียงพอ เนื่องจากมีเด็กเร่ร่อนต้องดูแลเป็นจำนวนมากขึ้นทุกปีแต่องบประมาณค่อนข้างจำกัด ทำให้มีผลต่อการจัดเงินแบ่งปันกันมากขึ้นกว่าเดิม ”

11. ข้อเสนอแนะ

1. ด้านผู้สอน จากการสัมภาษณ์พบว่า คุณสมบัติของผู้สอนนอกจากมีความรู้แล้ว ควรจะมีคุณสมบัติด้านการให้ความเข้าใจเด็กเร่ร่อนด้วย ดังคำสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

“ คนที่ทำงานที่นี้ต้องมีใจรักในการทำงานมาเป็นอันดับแรก เพราะเป็นงานค่อนข้างทรมานพอสมควร ”

2. ด้านงบประมาณ ควรสนับสนุนด้านงบประมาณมากขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ การทำงานตรงนี้มีค่าใช้จ่ายพอสมควร ถ้าได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานเพียงพอ ก็จะสามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ”

3. กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

1. วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน

ในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดศึกษา ส่วนใหญ่ ผู้สอนให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่าควรจะให้เด็กได้เรียนรู้ทางด้านการพัฒนาตนเอง และด้านทักษะชีวิต ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้คือ

“ เพื่อให้เขาได้พัฒนาตนเอง หรือให้เรียนรู้ทักษะชีวิต เพราะเขาต้องออกไปใช้ชีวิตของเขาเอง เราไม่สามารถดูแลเขาได้ตลอด ”

2. กลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาส่วนใหญ่ควรเป็นเด็กวัยรุ่นที่มีอายุประมาณ 13-18 ปี ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ เด็กที่มาอยู่ที่นี้มีตั้งแต่เด็กเล็กถึงเด็กโต เด็กเล็กประมาณ 7-8 ขวบ คนที่มีอายุมากที่สุดมีถึงอายุ 17-18 ปี ”

3. คุณสมบัติของผู้สอน

บุคลากรที่ทำหน้าที่ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กเร่ร่อน ที่ในปัจจุบันทำหน้าที่อยู่ พบว่าผู้สอนควรจะเป็นคนที่มีใจรักในการทำงานด้านเด็ก ดังการสัมภาษณ์ดังนี้

“ เราจะเลือกคนที่ทำงานกับกลุ่มนี้ได้ คุณสมบัติคือใจที่รักงานด้านนี้ ส่วนคุณสมบัติอื่นๆ เราฝึกให้ ”

4. รูปแบบการเรียน

การสอนเด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ พบว่าส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางและผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่นการสอนการแก้ปัญหาในกรณีที่เด็กไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง หรือการให้คำแนะนำแก่เด็กเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม โดยพิจารณาจากปัญหาของเด็กเป็นหลัก ดังการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ส่วนใหญ่ครูจะดูปัญหาเป็นหลัก ถ้าเป็นปัญหาที่เด็กแก้เองได้ ก็จะช่วยแนะนำให้แต่บางปัญหาเช่นการเจ็บป่วย หรือปัญหาที่ครูดูแล้วว่าเด็กไม่สามารถแก้ไขเองได้ครูก็จะเข้าไปแก้ปัญหาให้ เช่นถ้าเด็กป่วยก็พาไปโรงพยาบาล ”

5. เนื้อหาสาระ

การกำหนดเนื้อหาสาระ พบว่าใช้เนื้อหาสาระตามแผนการสอนที่กำหนด การจัดกิจกรรม ส่วนใหญ่ครูจัดตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผน แต่มีการดัดแปลงบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ส่วนการประเมินผล ใช้การสอบวัดความรู้ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ เราพยายามพัฒนาหลักสูตรสำหรับเด็กเร่ร่อนให้สอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตและปัญหาของเขา ซึ่งจะทำให้เขาสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ”

“ เนื้อหาสาระส่วนใหญ่เป็นปัญหาของเด็กที่พบทั้งปัญหาทางร่างกายและปัญหาทางด้านจิตใจ เช่นการดูแลสุขภาพ อาหาร ยาเสพติด ความปลอดภัยในชีวิต ”

6. การจัดกิจกรรม

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าผู้สอนส่วนใหญ่ก็ใช้การจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่นการพาไปทัศนศึกษา การใช้กระบวนการกลุ่ม ดังการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ใช้กิจกรรมที่หลากหลาย เช่น พาไปทัศนศึกษา หรือไปเยี่ยมเด็กที่ติดเอดส์ เพื่อให้เห็นสภาพจริง ”

“ การจัดกิจกรรม เน้นด้านการให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม และศึกษาจากประสบการณ์จริง เช่น การพาไปทัศนศึกษา การแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ”

7. สื่อการสอน

ในด้านการใช้สื่อการสอน พบว่าส่วนใหญ่จะดูจากความต้องการของเด็ก เช่น เด็กชอบเล่นเกม อ่านการ์ตูน ก็จะใช้สื่อประเภทเกม การ์ตูนมาสอน

“ เท่าที่สังเกตดู รู้สึกว่าเด็กชอบวาดรูป กีฬา สันทนาการ ”

“ บางทีก็ฉายวิดีโอให้เขาดู ก็จะตั้งใจกันดี แล้วครูก็จะสอนความรู้แทรกเข้าไป จะทำให้เขาเข้าใจดีกว่าพูดให้เขาฟังอย่างเดียว ”

8. การประเมินผล

ในการประเมินผลการแก้ปัญหาเด็ก พบว่าส่วนใหญ่ครูจะใช้วิธีการสอบถามเด็กในลักษณะภาพรวม ไม่มีการประเมินผลว่าเด็กเร่ร่อนสามารถแก้ปัญหาได้ในขั้นตอนใดตั้งการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ การประเมินผลส่วนใหญ่ไม่ได้ทำ แต่เรามักจะดูจากพฤติกรรมเด็กที่เปลี่ยนไป ”

“ เวลาสอนเด็ก จะดูจากพฤติกรรมของเขาว่าเปลี่ยนไปหรือไม่ ถ้าเปลี่ยนไปตามที่เราได้สอนหรือแนะนำเขา ก็ถือว่าประสบความสำเร็จ ”

9. การมีส่วนร่วมและการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ

ในการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆมีหลายประการ ทั้งการจัดอบรม การศึกษาดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้คือ

“ ทางหน่วยงานมีการศึกษาดูงาน ในเครือข่ายองค์กรเด็กเร่ร่อน แล้วแต่ว่าที่ไหนจะจัดไปดูงานตามที่ต่างๆ นอกจากนั้นทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ”

10. ปัญหาในการจัดการศึกษา

ในด้านปัญหาในการจัดการศึกษาที่พบคือปัญหาของเด็ก ที่มีสมาธิหรือความสนใจในการเรียนค่อนข้างสั้น

“ กว่าเราจะจูงใจให้เขาเรียนต้องใช้เวลานาน เพราะเขาอยู่ข้างนอกมานาน วอกแวกง่าย คือต้องให้ครูลงมาทางทำให้เขานิ่ง และสามารถเรียนได้ ”

11. ข้อเสนอแนะ

1. ครูต้องให้โอกาสเด็ก มีความอดทนกับเด็กค่อนข้างมาก
2. ครูจะต้องใจเย็น อดทน เพราะเด็กจะอยู่บ้านและออกจากบ้านหลายครั้ง จนกว่าเขาจะคิดเองได้ ว่าการศึกษามีความสำคัญสำหรับเขา

4. กองตำรวจรถไฟ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

1. วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน

วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนคือ เพื่อเป็นสิ่งที่นำเด็กเข้ามาหาตำรวจ เพื่อตำรวจจะช่วยดูแลเด็กก่อนที่เด็กจะมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม หรือทำผิดกฎหมาย ซึ่ง ดังการให้สัมภาษณ์ดังนี้คือ

“ เพื่อเป็นสื่อในการดึงเด็กเข้ามาหา เพื่อที่จะสามารถช่วยเหลือเขาได้ทัน ก่อนที่เขาจะซึมซับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และอาจจะเป็นอาชญากรในอนาคต ”

2. กลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายในการดูแลและจัดการศึกษา เป็นเด็กเร่ร่อนที่มีอายุตั้งแต่ 7 - 18 ปี ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เด็กที่มาอยู่มีตั้งแต่เด็กเล็ก จนถึงเด็กโต เด็กเล็กประมาณ 7-8 ขวบ คนที่มีอายุมากที่สุดก็มีถึง 17-18 ปี ส่วนการจัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาให้เขาก็ต้องเป็นเด็กที่โตหน่อย คุยกันด้วยเหตุด้วยผลได้ ช่วงวัยรุ่งขึ้นไป”

3. คุณสมบัติของผู้สอนบุคลากร

บุคลากรที่ทำหน้าที่ในปัจจุบัน เป็นตำรวจรถไฟ ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้คือ

“ ผู้ดูแลตรงนี้ก็เป็นตำรวจรถไฟที่ประจำอยู่ เขาสมัครใจเข้ามาทำงาน คนที่มาดูแลตรงนี้ทำสำคัญคือมีใจผูกพันกับเด็ก”

“ คนที่ทำงานที่นี่ต้องมีใจรักในการทำงานมาเป็นอันดับแรก เพราะเป็นงานค่อนข้างทุ่มเทพอสมควร ”

4. รูปแบบการเรียน

การสอนเด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ พบว่าส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางและผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่นการสอนการแก้ปัญหาในกรณีเด็กไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง หรือการให้คำแนะนำแก่เด็กเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม โดยพิจารณาจากปัญหาของเด็กเป็นหลัก ดังการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ส่วนใหญ่ครูจะดูแลเด็กในเรื่องต่างๆ มากกว่าจะสอนเด็กตามหลักสูตร ครูจะสังเกตว่าเด็กมีปัญหาอะไร ก็จะช่วยเด็กแก้ปัญหา เขาจะค่อนข้างไว้วางใจครู แต่บางที ครูก็ดูว่าปัญหาที่เกิดขึ้น เด็กไม่สามารถแก้ไขเองได้ครูก็จะเข้าไปแก้ปัญหานั้นให้ เช่นถ้าเด็กป่วยก็พาไปโรงพยาบาล ”

5. เนื้อหาสาระ

การกำหนดเนื้อหาสาระ พบว่าใช้เนื้อหาสาระตามแผนการสอนที่กำหนด การจัดกิจ

กรรม ส่วนใหญ่ครูจัดตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผน แต่มีการดัดแปลงบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ส่วนการประเมินผล ใช้การสอบวัดความรู้ดังกล่าวคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ เราพยายามพัฒนาหลักสูตรสำหรับเด็กเร่ร่อนให้สอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตและปัญหาของเขา ซึ่งจะทำให้เขาสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ”

“ เนื้อหาสาระส่วนใหญ่เป็นปัญหาของเด็กที่พบทั้งปัญหาทางร่างกายและปัญหาทางด้านจิตใจ เช่นการดูแลสุขภาพ อาหาร ยาเสพติด ความปลอดภัยในชีวิต ”

6. การจัดกิจกรรม

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าผู้สอนส่วนใหญ่ก็ใช้การจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่นการพาไปทัศนศึกษา การใช้กระบวนการกลุ่ม ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ใช้กิจกรรมที่หลากหลาย เช่น พาไปทัศนศึกษา ”

“ เด็กชอบวิชาที่มีกิจกรรมมากๆ ถ้าเน้นด้านวิชาการมาก จะไม่ชอบ เขาเป็นเด็กสมาธิสั้นสนใจชั่วขณะ เดี่ยวก็หมดความสนใจแล้ว ครูต้องใช้กิจกรรมเข้าช่วย เช่นชวนเล่นเกม ”

7. สื่อการสอน

ในด้านการใช้สื่อการสอน พบว่าส่วนใหญ่จะดูจากความต้องการของเด็ก เช่น เด็กชอบเล่นคอมพิวเตอร์ อ่านการ์ตูน ก็จะใช้สื่อประเภทเกม การ์ตูนมาสอน

“ เท่าที่สังเกตดู รู้สึกว่าเด็กชอบเล่นเกม ที่ศูนย์มีเครื่องคอมพิวเตอร์ มีติดตั้งเกมไว้ เขาก็มาเล่นกัน เขาจะชอบมาก ”

“ บางทีก็ฉายวิดีโอให้เขาดู แล้วครูก็จะสอนความรู้แทรกเข้าไป จะทำให้เขาเข้าใจดีกว่าพูดให้เขาฟังอย่างเดียว ”

8. การประเมินผล

ในการประเมินผลการแก้ปัญหาเด็ก พบว่าส่วนใหญ่ครูจะใช้วิธีการสอบถามเด็กในลักษณะภาพรวม ไม่มีการประเมินผลว่าเด็กเร่ร่อนสามารถแก้ปัญหาได้ในขั้นตอนใดดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ส่วนใหญ่ครูจะดูความประพฤติของเด็กว่าดีขึ้นหรือไม่ ถ้าดีขึ้นแสดงว่าคำแนะนำของครูได้ผล นับว่าประสบผลสำเร็จ ”

9. สภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการเรียน ควรจะเป็นสถานที่ที่ค่อนข้างเงียบสงบ เพื่อให้เด็กมีสมาธิในการเรียน ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

“ ควรจัดการเรียนในที่เงียบสงบหน่อย เช่นในห้องเพื่อทำให้เด็กเกิดสมาธิในการเรียน เช่น ของเราก็จัดให้เรียนในตู้รถไฟ ซึ่งอยู่ไกลหน่อยไม่มีเสียงรบกวน ”

10. การมีส่วนร่วมและการประสานงานระหว่างหน่วยงาน

ในการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ มีหลายประการ ทั้งการจัดอบรม การศึกษาดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้คือ

“ ทางหน่วยงานมีการศึกษาดูงาน ในเครือข่ายองค์กรเด็กเร่ร่อน แล้วแต่ว่าที่ไหนจะจัดไปดูงานตามที่ต่างๆ ”

“ ทางตำรวจรถไฟได้รับทุนในการบริหาร โครงการจากต่างประเทศ จากภาคเอกชน เช่น จากประเทศแคนาดา ประเทศนิวซีแลนด์ ”

11. ปัญหาในการจัดการศึกษา

ปัญหาในการจัดการศึกษามีหลายประการ ได้แก่ ครูขาดทักษะด้านการสอนเนื่องจากเป็นตำรวจที่สมัครใจมาทำ ยังมีประสบการณ์ด้านการดูแลเด็กน้อย นอกจากนี้ครูมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอ ขาดการจัดการห้องสมุด แหล่งความรู้ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ แรกๆ เราใช้ความเป็นพ่อแม่ ต่อมาเราอยากให้ความรู้แก่เด็ก แต่เราขาดคนที่จะมาฝึกตรงนี้ให้กับเรา อยากได้หลักสูตรให้ความรู้ด้านการจัดการสอนแก่ครูของเรา ”

12. ข้อเสนอแนะ

ควรมีการประสานงานความร่วมมือในการอบรมครูด้านการสอนกับสถาบันศึกษาที่มีความชำนาญในเรื่องนี้ เพื่อที่จะทำให้เจ้าหน้าที่ได้เรียนรู้วิธีการดูแลและให้การศึกษากับเด็กเร่ร่อนได้ดียิ่งขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ ควรมีการจัดหลักสูตรระยะสั้นอบรมครูเกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนการสอน ครูจะได้ไม่เสียเวลาในการเรียนรู้วิธีการสอนด้วยตนเอง ซึ่งกว่าจะได้ผลก็ใช้เวลานาน ถ้ามีหลักสูตรอบรมก็จะมีประโยชน์มาก ”

5. มุลนิธิสร้างสรรค์เด็ก

1. วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน

วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน คือเพื่อช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนให้เด็กเร่ร่อนได้พัฒนาตนเอง และมีทักษะชีวิต ดังการให้สัมภาษณ์ดังนี้คือ

“ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาตนเอง ช่วยตนเองได้ และมีทักษะชีวิต ”

“ เพื่อช่วยเหลือเด็กและเยาวชน ให้เขาช่วยเหลือตนเองได้และมีทักษะชีวิต ”

2. กลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายที่ดูแลอยู่เป็นเด็กเร่ร่อนที่มีอายุตั้งแต่ 6 ปี ถึง 18 ปี ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้คือ

“ เราลงไปดูแลเด็กเร่ร่อนทุกวัยที่เราพบ เราเคยเจอเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 6 ขวบ เราก็จะพาเข้า ”

บ้านสร้าง ส่วนเด็กที่โตกว่าและยังไม่อยากเข้าบ้านสร้างก็จะมีครูลงพื้นที่ไปดูแล ซึ่งเด็กพวกนี้ส่วนใหญ่ที่พบก็จะเป็นเด็กวัยรุ่น ”

3. คุณสมบัติของบุคลากร

บุคลากรที่ทำหน้าที่เป็นครูข้างถนน ที่ในปัจจุบันทำหน้าที่อยู่ ส่วนใหญ่จบปริญญาตรี บางคนมีพื้นฐานเป็นเด็กเร่ร่อนมาก่อน จึงมีความเข้าใจเด็กเร่ร่อนดี ต้องมีความอดทนสูง ระวังงาน ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้คือ

“ ส่วนใหญ่จบปริญญาตรี บางคนก็มีพื้นฐานเป็นเด็กเร่ร่อนมาก่อน มูลนิธิเราก็ดูแลส่งเสียให้เรียน พอจบมาก็เป็นครูข้างถนน เขาถึงเข้าใจเด็กเหล่านี้ได้ดี ”

“ คนที่มาทำงานตรงนี้ต้องใช้ความอดทนสูง เพราะเด็กเร่ร่อนเป็นเด็กที่ไม่อยู่กับที่ เคลื่อนไหวไปทุกที่ ครูที่ลงในพื้นที่จะต้องเป็นทั้งครู ทั้งพี่เลี้ยง ทั้งเพื่อนในคราวเดียวกัน ”

4. รูปแบบการเรียน

การสอนเด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ พบว่าส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางและผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่นการสอนการแก้ปัญหาในกรณีของเด็กไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง หรือการให้คำแนะนำแก่เด็กเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม โดยพิจารณาจากปัญหาของเด็กเป็นหลัก ดังการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ส่วนใหญ่ครูจะดูแลเด็กในเรื่องต่างๆ มากกว่าจะสอนเด็กตามหลักสูตร ครูจะสังเกตว่าเด็กมีปัญหาอะไร ก็จะช่วยเด็กให้แก้ปัญหามาเอง เราจะคอยอยู่ห่างๆแต่บางที ครูก็ดูว่าปัญหาที่เกิดขึ้น เด็กไม่สามารถแก้ไขเองได้ครูก็จะเข้าไปแก้ปัญหานั้นให้ เช่นถ้าเด็กป่วยก็พาไปโรงพยาบาล ”

5. เนื้อหาสาระ

ด้านเนื้อหาสาระส่วนใหญ่จะเป็นการ สอนการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน การดูแลตนเอง การอยู่ร่วมกันในสังคม ส่วนการจัดกิจกรรมจะเน้นกิจกรรมที่เด็กได้แสดงออก การพาไปทัศนศึกษา ในด้านการวัดและประเมินผล ก็จะเน้นด้านการวัดพฤติกรรมของเด็ก ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ครูที่นี่ก็จะสอนความรู้พื้นฐานในวิชาต่างๆ ตามที่เด็กมีอยู่ และด้านการพัฒนาตนเอง การอยู่ร่วมกันในสังคม ”

“ ปัญหาที่พบถ้าทางกายก็จะเป็นโรคต่างๆ เช่น โรคผิวหนัง หวัด นอกจากนั้นก็จะมีคนกวดคิดยาบ้า ถ้าทางพฤติกรรมก็จะก้าวร้าว ไม่มีระเบียบวินัย ”

6. กิจกรรมการเรียน

ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าส่วนใหญ่เด็กเร่ร่อนชอบเรียนรู้โดยเน้นด้านการให้เด็กทำกิจกรรมต่างๆ ถ้าเป็นการสอนที่เน้นวิชาการมาก เด็กจะไม่ชอบ ดังการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เด็กชอบวิชาที่มีกิจกรรมมากๆ ถ้าเน้นด้านวิชาการมากจะไม่ชอบ เขาเป็นเด็กสมาธิสั้น สนใจช่วงขณะ เดียวก็หมดความสนใจแล้ว ครูต้องใช้กิจกรรมเข้าช่วย เช่นชวนเล่นเกม”

“เด็กชอบวิชากิจกรรมที่มีการแสดงออก เช่น การวาดรูป เวลาไปค่าย จะชอบทำกิจกรรมที่ค่ายจัดให้ โดยมากจะเป็นกิจกรรมกลุ่ม การทำงานเป็นทีม

7. สื่อการสอน

ในด้านการใช้สื่อการสอน พบว่าส่วนใหญ่จะดูจากความต้องการของเด็ก เช่น เด็กชอบเล่นเกม การ์ตูน ก็จะใช้สื่อประเภทเกม การ์ตูนมาสอน

“เท่าที่สังเกตดู รู้สึกว่าเด็กชอบเล่นเกม เราก็ใช้เกมมาเป็นสื่อในการดึงเด็กมาสอน หรือใช้เกมมาช่วยการสอน ”

8. การวัดและการประเมินผล

“เราใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมเขา ดูว่าหลังจากการจัดกิจกรรมแล้วเขามีพัฒนาการในทางที่ดีขึ้น ก็ถือว่าการใช้การสอนแบบนี้ได้ผลดี ”

9. สถานที่ในการจัดการศึกษา

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่ครูจะลงพื้นที่ไปหาเด็ก ไปดูแล พูดคุย สร้างความสัมพันธ์ นอกจากนั้นยังพาไปอยู่บ้านเปิด ซึ่งเด็กสามารถเข้าเรียนจากในระบบหรือนอกระบบก็ได้ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ส่วนใหญ่เวลาลงพื้นที่ เราก็จะไปพูดคุยเท่านั้น แต่ถ้าเราต้องการจะสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อทำให้เขาเกิดการเรียนรู้ ก็จะสอนเด็กที่อยู่ในบ้านเปิด จะทำให้เขาเรียนรู้ได้มากกว่าเรียนบนถนน”

10. การมีส่วนร่วมและการประสานงานระหว่างหน่วยงาน

ทางมูลนิธิมีการประสานงานกับเครือข่ายองค์กรเด็กเร่ร่อน ในด้านต่างๆ เช่นการประชุม การดูงาน การสัมมนา การพาเด็กทำกิจกรรมร่วมกัน ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้

“ทางมูลนิธิเป็นสมาชิกของเครือข่ายองค์กรเด็กเร่ร่อนที่มีสมาชิกทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ที่แลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลกันอยู่เสมอ ทำให้เราสามารถปรึกษาหารือเกี่ยวกับการดูแลเด็ก และการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กเร่ร่อนอยู่ปีละหลายครั้ง”

11. ปัญหาในการจัดการศึกษา

ปัญหาที่พบได้แก่การที่ครูยังขาดความรู้ด้านการสอนอย่างเป็นระบบ ทำให้ทักษะการถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็กเร่ร่อน ในบางครั้งไม่ได้ผลเท่าที่ควร ตามการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ครูของเราส่วนใหญ่มีความชำนาญในพื้นที่ หรือการสอนเด็กก็ใช้ประสบการณ์ที่สะสมมาของแต่ละคน ถ้าครูมีวิธีการที่ทำให้เด็กได้เรียนรู้อย่างเป็นระบบมากขึ้นก็จะช่วยสอนให้เขาแก้ปัญหาของเขาได้ดีขึ้น ”

12. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาคือ ควรมีการพัฒนาครูให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับระบบการสอนเพราะจะได้นำมาผสมผสานกับประสบการณ์การทำงาน เพื่อช่วยให้การทำงานประสิทธิผลมากขึ้น

6. มุลินิธีเพื่อการพัฒนาบุคคล (เมอร์ซีเซ็นเตอร์)

1. วัตถุประสงค์ในการดูแลและจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน

วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนคือ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาตนเอง ช่วยตนเองได้และมีทักษะชีวิต ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาตนเอง ช่วยตนเองได้และมีทักษะชีวิต ”

“ เพื่อให้เขาได้ช่วยตัวเองได้บ้างพอสมควรในด้านการใช้ชีวิตบนท้องถนน เพราะเขาใช้ชีวิตส่วนใหญ่บนท้องถนน ”

2. กลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายที่ดูแลอยู่เป็นเด็กเร่ร่อนที่มีอายุตั้งแต่ 6 ปี ถึง 18 ปี แต่ที่พบมากและมีปัญหา มากคือเด็กวัยรุ่น ที่มีอายุตั้งแต่ 13 – 18 ปี ดังคำสัมภาษณ์ดังนี้คือ

“ เด็กที่เราดูแลที่อยู่ในท้องถนนที่พบมากคือเด็กที่มีอายุประมาณ 13 ปี ถึง 18 ปี เรามักจะพาเขาเข้าบ้านเปิดและดูแลแต่เด็กที่มีปัญหาคือเด็กช่วงวัยรุ่น เขาจะพบปัญหาหลากหลาย เช่น ปัญหาเรื่องเพื่อน ปัญหาสุขภาพ ปัญหาจากคนรอบข้าง ซึ่งถ้าเขาตัดสินใจพลาดก็จะทำให้หมดอนาคต ”

“ เด็กที่นั่นจะสอนได้คือเด็กวัยรุ่น เขาค่อนข้างจะโตพอสมควร แต่ต้องสอนเขาด้วยเหตุด้วยผล มิฉะนั้นเขาจะไม่ฟัง ”

3. คุณสมบัติของผู้สอน

ผู้สอนเด็กเร่ร่อนในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี บางคนเป็นเด็กเร่ร่อนมาก่อน ต่อมาทางมูลนิธิให้การช่วยเหลือส่งให้เรียน เมื่อเรียนจบก็มาทำงานกับมูลนิธิสอน ดังนั้นครูเหล่านี้จะมีความเข้าใจเด็กเร่ร่อน สามารถเข้าถึงจิตใจของเด็ก เป็นทั้งครูและพี่เลี้ยงเด็กในเวลาเดียวกัน ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ คนทำงานที่นี่ส่วนใหญ่ได้รับการดูแลจากที่นี่มาก่อน และต้องมีใจ ต้องทำด้วยใจ ”

“ ระดับการศึกษาก็เป็นเรื่องสำคัญ ส่วนใหญ่พวกเราจบปริญญาตรี แต่ที่สำคัญกว่าคือจะต้องมีความเข้าใจเด็กเร่ร่อน มีความสามารถในการทำตัวให้เข้ากับเด็กได้ดี ”

“ บางครั้งเราก็ต้องสวมบทบาทครูสั่งสอนเขา บางครั้งก็ต้องเป็นพี่ คอยให้คำปรึกษาเวลาเขามีปัญหา เพราะเขาก็ค่อนข้างเชื่อครู ”

4. รูปแบบการเรียนรู้

การสอนเด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ พบว่าส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางและผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยพิจารณาจากปัญหาเป็นหลัก ดังการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ส่วนใหญ่ครูจะดูแลเด็กในเรื่องต่างๆ มากกว่าจะจัดการสอน ถ้าครูสังเกตว่าเด็กมีปัญหาอะไร ก็จะดูว่าเด็กแก้ปัญหาเองได้หรือไม่ ถ้าได้ครูก็จะให้เด็กแก้ปัญหาเอง โดยครูคอยดูแลอยู่ห่างๆ แต่บางทีถ้าครูเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้น เด็กไม่สามารถแก้ไขเองได้ ครูก็จะเข้าไปแก้ปัญหานั้นให้ ”

5. เนื้อหาสาระ

ด้านเนื้อหาสาระส่วนใหญ่จะเป็นการ สอนการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน การดูแลตนเอง การอยู่ร่วมกันในสังคม ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ การสอนในบ้านส่วนใหญ่จะเป็นการสอนความรู้ต่างๆ ไปในชีวิตประจำวัน สอนให้รู้จักพัฒนาตนเอง การรู้หน้าที่ การมีระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกัน ”

“ นอกจากการสอนให้เขาอ่านออกเขียนได้แล้ว เราก็ยังสอนในเรื่องทักษะชีวิตให้เขาด้วย”

6. กิจกรรมการเรียนรู้

ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าส่วนใหญ่เด็กเร่ร่อนชอบเรียนรู้โดยเน้นการให้เด็กทำกิจกรรมต่างๆ ถ้าเป็นการสอนที่เน้นวิชาการมาก เด็กจะไม่ชอบ ดังการสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ เวลาสอนใช้วิธีการพูดคุยกันกับเด็ก แล้วแทรกความรู้เข้าไป รู้สึกว่าได้ผลมากกว่าสอนเขาตรงๆ”

“ เวลาลงพื้นที่ ก็จะไปดูแลเขาว่ามีปัญหาอะไรบ้าง ก็จะช่วยแนะนำการแก้ปัญหาให้ แต่ส่วนใหญ่ก็จะพยายามให้เขาแก้ปัญหาด้วยตนเอง”

“ เด็กชอบวิชากิจกรรมที่มีการแสดงออก เช่น การวาดรูป เวลาไปค่าย จะชอบทำกิจกรรมที่ค่ายจัดให้ โดยมากจะเป็นการทำงานกลุ่ม เช่นกิจกรรมการเดินป่า

7. สื่อการสอน

ในด้านการใช้สื่อการสอน พบว่าส่วนใหญ่จะดูจากความต้องการของเด็ก เช่น เด็กชอบเล่นเกม การ์ตูน ก็จะใช้สื่อประเภทเกม การ์ตูนมาสอน

“ เท่าที่สังเกตดู รู้สึกว่าเด็กชอบเล่นเกม เราก็ใช้เกมมาเป็นสื่อในการดึงเด็กมาสอน หรือใช้เกมมาช่วยการสอน ”

8. การวัดและการประเมินผล

“ เราใช้การสังเกตพฤติกรรม ดูว่าเขามีพฤติกรรมดีขึ้นซึ่งจะใช้เวลาพอสมควร ถ้าพัฒนาดีขึ้น ก็ถือว่าเขาเกิดการเรียนรู้แล้ว ”

9. สภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่ครูจะลงพื้นที่ไปหาเด็ก ไปดูแล พูดคุย สร้างความสนิทสนม นอกจากนั้นยังพาไปอยู่บ้านเปิด ซึ่งเด็กสามารถเข้าเรียนจากในระบบหรือนอกระบบก็ได้ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ถ้าจะจัดการศึกษาในพื้นที่เช่นในท้องถนน หรือใต้สะพานก็จะไม่ได้ผล เพราะเด็กจะขาดความสนใจอย่างต่อเนื่อง มีสิ่งดึงดูดความสนใจของเขาเยอะ ต้องชวนเข้ามาเรียนในมูลนิธิ ”

10. การมีส่วนร่วมและการประสานงานระหว่างหน่วยงาน

ทางมูลนิธิมีการประสานงานกับเครือข่ายองค์กรเด็กเร่ร่อน และหน่วยงานที่ให้ทุนจากต่างประเทศ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ทางมูลนิธิเป็นสมาชิกของเครือข่ายองค์กรเด็กเร่ร่อนที่มีสมาชิกทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งทางเครือข่ายจะมีการติดต่อ ประชุม และแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลกันอยู่เสมอ ทำให้เราสามารถปรึกษาหารือเกี่ยวกับการดูแลเด็ก และเราก็เข้าร่วมในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กเร่ร่อนอยู่ปีละหลายครั้ง ”

“ เราได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศที่ให้ทุนมาดำเนินการ แต่เราบริหารจัดการเงินทุนเอง ”

11. ปัญหาในการจัดการศึกษา

ด้านการวางแผนการเรียนสำหรับเด็ก ปัญหาในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนอยู่ที่การวางแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เด็ก ซึ่งพบว่า ถ้าวางแผนให้เด็กเรียนแบบแยกส่วนเป็นวิชา จะทำให้เด็กเกิดปัญหา ไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้ได้ เพราะเด็กเหล่านี้มีลักษณะเฉพาะคือเรียนได้ช้า สมาธิสั้น ถ้าเด็กตามไม่ทัน เรียนไม่รู้เรื่อง ก็จะเบื่อการเรียนในที่สุด ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ ผมขอว่าอย่าทำตามนโยบายมากนัก เด็กบางคนจบมายังเขียนไม่ออกเลย ถามไปถามมา เด็กบอกว่าเมื่อวานเขาสอนผมภาษาไทย ผมยังทำไม่ได้เลย วันนี้เขาสอนภาษาอังกฤษอีกแล้วเลยไม่ได้สักอย่าง ครูก็ควรจัดกิจกรรมให้เหมาะสมด้วย ”

12. ข้อเสนอแนะ

ในส่วนข้อเสนอแนะด้านการจัดการสอนสำหรับเด็กเร่ร่อน ควรสอนให้เด็กสามารถใช้ชีวิตประจำวันได้ แก้ปัญหาได้ เอาตัวรอดได้ ควรจะจัดให้มีความเกี่ยวเนื่องกัน มีการบูรณาการเนื้อหาเข้าด้วยกัน จะทำให้เด็กมีความต่อเนื่องในการเรียน ไม่สับสน เพราะเด็กเหล่านี้มีสมาธิสั้น การเรียนเป็นวิชาๆ บางครั้งทำให้เขาสับสน ตามไม่ทัน ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ควรสอนให้เขาอ่านออกเขียนได้ ให้เอาตัวรอดให้ได้ เหมือนคนบ้านนอก อ่านหนังสือไม่ออก แต่เป็นพิธีกรได้ คือให้เขาเอาตัวรอดก็พอ ”

จากการวิเคราะห์โปรแกรมการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปเป็นตารางไว้ดังต่อไปนี้คือ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบข้อมูลความคิดเห็นของเด็กเร่ร่อนและผู้สอนทั้ง 6 หน่วยงานเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ขอบเขต	เด็กเร่ร่อน	กรมการศึกษานอกโรงเรียน	สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร	กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงาน
1. วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา	เพื่อให้แก้ปัญหาในชีวิตได้	เพื่อให้เด็กเร่ร่อนได้พัฒนาตนเองทั้งทางกายและใจ	เพื่อช่วยให้เด็กเร่ร่อนแก้ปัญหาในชีวิต	เพื่อให้เด็กเร่ร่อนได้พัฒนาตนเองทั้งทางกายและใจ
2. กลุ่มเป้าหมาย	เด็กเร่ร่อนอายุ 11-16 ปี	เด็กเร่ร่อนอายุ 12-17 ปี	เด็กเร่ร่อนอายุ 11-16 ปี	เด็กเร่ร่อนอายุ 13-17 ปี
3. คุณสมบัติของผู้สอน	เข้าใจเด็กได้ดี	1. ปริญญาตรี 2. รักและเข้าใจเด็ก 3. เข้าใจวิธีการทำงานกับเด็กเร่ร่อน	1. ปริญญาตรี 2. รักและเข้าใจเด็ก 3. เข้าใจวิธีการทำงานกับเด็กเร่ร่อน	1. ปริญญาตรี 2. รักและเข้าใจเด็ก 3. เข้าใจวิธีการทำงานกับเด็กเร่ร่อน
4 รูปแบบการจัดการศึกษา	1. ครูเป็นศูนย์กลาง 2. ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง	ใช้รูปแบบการศึกษา ทั้งการศึกษาแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือการศึกษาแบบครูเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของปัญหา	ใช้รูปแบบการศึกษา ทั้งการศึกษาแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือการศึกษาแบบผู้สอนเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของปัญหา	ใช้รูปแบบการศึกษา ทั้งการศึกษาแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือการศึกษาแบบครูเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของปัญหา

ตารางที่ 7 (ต่อ) สรุปการเปรียบเทียบข้อมูลความคิดเห็นของเด็กเร่ร่อนและผู้สอนทั้ง 6 หน่วยงาน เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ขอบเขต	เด็กเร่ร่อน	กรมการศึกษานอกโรงเรียน	สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร	กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงาน
5. เนื้อหาสาระ	<p>1. ปัญหาทางร่างกาย ด้านร่างกาย ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ หลักการรับประทานอาหารที่ถูกต้อง ยาเสพติด</p> <p>2. ปัญหาทางจิตใจ ได้แก่ การไม่เห็นคุณค่าของตนเอง ทักษะการดำรงชีวิต</p>	<p>1. ปัญหาที่พบในชีวิตประจำวัน การรู้จักตนเอง การเป็นคนดี การรู้จักปัญหาและการแก้ปัญหาในชีวิต การคบเพื่อน ยาเสพติด การดูแลสุขภาพ การเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การดูแลที่พัก อาศัย การป้องกันโรคต่างๆ ภัยรอบตัว เป็นต้น</p> <p>2. วิชาทั่วไป</p>	<p>1. ปัญหาที่พบในชีวิตประจำวัน ยาเสพติด การดูแลสุขภาพ การเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การดูแลที่พัก อาศัย การป้องกันโรคต่างๆ ภัยรอบตัว เป็นต้น</p> <p>2. การพัฒนาตนเอง เช่น การรู้จักตนเอง การเป็นคนดี การรู้จักปัญหาและการแก้ปัญหาในชีวิต การคบเพื่อน</p>	<p>1. ปัญหาที่พบในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ยาเสพติด การดูแลสุขภาพ การเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การดูแลที่พักอาศัย การป้องกันโรคต่างๆ ภัยรอบตัว เป็นต้น</p> <p>2. การพัฒนาตนเอง การรู้จักตนเอง การเป็นคนดี การรู้จักปัญหาและการแก้ปัญหาในชีวิต การคบเพื่อน</p>

ตารางที่ 7 (ต่อ) สรุปการเปรียบเทียบข้อมูลความคิดเห็นของเด็กเร่ร่อนและผู้สอนทั้ง 6 หน่วยงาน เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ขอบเขต	เด็กเร่ร่อน	กรมการศึกษานอกโรงเรียน	สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร	กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงาน
6. กิจกรรมการเรียน	1. การสนทนากลุ่ม 2. การเล่นเกม 3. การแสดงบทบาทสมมติ	ควรเน้นการทำกิจกรรม มากกว่าการบรรยาย	1. กิจกรรมกลุ่ม 2. วาดรูป 3. เกม	1. การสนทนา
7. สื่อการสอน	1. สื่อบุคคล 2. นิทาน/หนังสือภาพ 3. การ์ตูน 4. เกม	1. คอมพิวเตอร์ 2. เกม	1. หนังสือภาพ 2. รูปภาพ 3. การ์ตูน	1. เกม 2. รูปภาพ 3. การ์ตูน
8. การวัดและการประเมินผล	1. การสอบถาม	1. การประเมินตามสภาพจริง โดยใช้การสังเกต การสอบถาม 2. การทดสอบ	การประเมินตามสภาพจริง โดยใช้การสังเกต	การประเมินตามสภาพจริง โดยใช้การสังเกต
9. สภาพแวดล้อม	สอนในพื้นที่	สอนในพื้นที่และในศูนย์	สอนในพื้นที่และในศูนย์	สอนในศูนย์

ตารางที่ 7 (ต่อ) สรุปการเปรียบเทียบข้อมูลความคิดเห็นของเด็กเร่ร่อนและผู้สอนทั้ง 6 หน่วยงาน เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ขอบเขต	เด็กเร่ร่อน	กรมการศึกษานอกโรงเรียน	สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร	กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงาน
10. ปัญหา	1. เด็กเร่ร่อนไม่รู้วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ 2. ผู้สอนไม่สามารถหาวิธีการสอนที่ทำให้เด็กสามารถแก้ปัญหาได้	1. ถ้าครูไม่ลงไปพื้นที่บ่อยๆ เด็กจะไม่คุ้นเคยทำให้จัดการศึกษาได้ยาก 2. ผู้สอนมีภาระงานอื่นๆ ทำให้ไม่สามารถสอนได้เต็มที่ 3. ผู้สอนบางคนไม่เข้าใจธรรมชาติของเด็กเร่ร่อน 4. ขาดทักษะกระบวนการสอน	ผู้สอนมีภาระงานอื่นๆ ทำให้ไม่สามารถสอนได้เต็มที่	เด็กสมาธิสั้น เรียนได้ในเวลาไม่นาน
11. ข้อเสนอแนะ		ครูต้องให้โอกาสแก่เด็ก ต้องใจเย็น มีความอดทนกับเด็กให้มาก	ผู้สอนควรร่วมมือกับสถานศึกษา เพื่อศึกษาวิธีการสอนและการดูแลเด็ก	ต้องให้โอกาสเด็ก 2. ผู้สอนต้องมีความใจเย็นอดทนกับเด็ก

ตารางที่ 8 สรุปการเปรียบเทียบข้อมูลความคิดเห็นของเด็กเร่ร่อนและผู้สอนทั้ง 6 หน่วยงาน เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ขอบเขต	กรมตำรวจรถไฟ	มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก	มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาบุคคล
1. วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา	เพื่อเป็นสื่อในการดึงเด็กให้เข้ามาหา และนำเด็กออกจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมในท้องถิ่น	1. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนได้พัฒนาตนเองทั้งทางร่างกายและจิตใจ 2. นำเด็กออกจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมในท้องถิ่น	เพื่อให้เด็กเร่ร่อนได้พัฒนาตนเองทั้งทางร่างกายและจิตใจ
2. กลุ่มเป้าหมาย	เด็กอายุ 12-17 ปี	เด็กอายุ 11-16 ปี	เด็กอายุ 13-16 ปี
3. คุณสมบัติบุคลากร	1. ปริญญาตรี รักและเข้าใจเด็ก เข้าใจวิธีการทำงานกับเด็กเร่ร่อน	ปริญญาตรี รักและเข้าใจเด็ก เข้าใจวิธีการทำงานกับเด็กเร่ร่อน	ปริญญาตรี รักและเข้าใจเด็ก เข้าใจวิธีการทำงานกับเด็กเร่ร่อน
4. รูปแบบการเรียน	ใช้รูปแบบการศึกษา ทั้งการศึกษาแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือการศึกษาแบบครูเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของปัญหา	ใช้รูปแบบการศึกษา ทั้งการศึกษาแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือการศึกษาแบบครูเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของปัญหา	ใช้รูปแบบการศึกษา ทั้งการศึกษาแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหรือการศึกษาแบบครูเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของปัญหา

ตารางที่ 8 (ต่อ) สรุปการเปรียบเทียบข้อมูลความคิดเห็นของเด็กเร่ร่อนและผู้สอนทั้ง 6 หน่วยงาน เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ขอบเขต	กรมตำรวจรถไฟ	มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก	มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาบุคคล
5. เนื้อหาสาระ	1. ปัญหาที่พบในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ยาเสพติด การดูแลสุขภาพ การเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การดูแลที่พักอาศัย การป้องกันโรคต่างๆ ภัยรอบตัว เป็นต้น 2. การพัฒนาตนเอง การรู้จักตนเอง การเป็นคนดี การรู้จักปัญหาและการแก้ปัญหาในชีวิต การคบเพื่อน	1. ปัญหาที่พบในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ยาเสพติด การดูแลสุขภาพ การเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การดูแลที่พักอาศัย การป้องกันโรคต่างๆ ภัยรอบตัว เป็นต้น 2. การพัฒนาตนเอง การรู้จักตนเอง การเป็นคนดี การรู้จักปัญหาและการแก้ปัญหาในชีวิต การคบเพื่อน	1. ปัญหาที่พบในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ยาเสพติด การดูแลสุขภาพ การเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การดูแลที่พักอาศัย การป้องกันโรคต่างๆ ภัยรอบตัว เป็นต้น 2. การพัฒนาตนเอง การรู้จักตนเอง การเป็นคนดี การรู้จักปัญหาและการแก้ปัญหาในชีวิต การคบเพื่อน
6. กิจกรรมการเรียน	1. การสนทนา 2. การเล่นเกม	1. การสนทนา 2. สันทนาการ 3. กิจกรรมกลุ่ม	1. การสนทนา 2. กิจกรรมกลุ่ม
7. สื่อการสอน	1. เกม 2. หนังสือภาพ	1. หนังสือภาพ 2. การ์ตูน	1. หนังสือภาพ 2. รูปภาพ

ตารางที่ 8 (ต่อ) สรุปการเปรียบเทียบข้อมูลความคิดเห็นของเด็กเร่ร่อนและผู้สอนทั้ง 6 หน่วยงาน เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ขอบเขต	กรมตำรวจรถไฟ	มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก	มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาบุคคล
8. การวัดและประเมินผล	1. การประเมินตามสภาพจริง 2. การสังเกตพฤติกรรม	1.การประเมินตามสภาพจริง 2. การสังเกตพฤติกรรม	1.การประเมินตามสภาพจริง 2.การสังเกตพฤติกรรม
9. สภาพแวดล้อม	สอนในสถานที่ที่มีความสงบ เป็นสัดส่วน เช่น ตู้รถไฟ	1. สอนในพื้นที่ 2. สอนในบ้านเปิด	1. สอนในพื้นที่ 2. สอนในบ้านเปิด
10. ปัญหาในการจัดการเรียน	1. ครูขาดทักษะด้านการสอนการแก้ปัญหา 2. ผู้สอนมีภาระงานอื่นๆ ทำให้ไม่สามารถสอนได้เต็มที่ 3. ครูมีจำนวนน้อย ไม่พอเพียง	ครูขาดทักษะด้านการสอนการแก้ปัญหา	ครูขาดทักษะด้านการสอนการแก้ปัญหา

ตารางที่ 8 (ต่อ) สรุปการเปรียบเทียบข้อมูลความคิดเห็นของเด็กเร่ร่อนและผู้สอนทั้ง 6 หน่วยงาน เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ขอบเขต	กรมตำรวจรถไฟ	มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก	มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาบุคคล
11. ข้อเสนอแนะ	ด้านผู้สอน ควรร่วมมือกับสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้สอนด้านการสอนและการดูแลเด็ก	1.ด้านหน่วยงาน ควรมีการร่วมมือกับสถานศึกษาเพื่อพัฒนาผู้สอนด้านการสอนและการดูแลเด็ก 2. ด้านสถานที่เรียน เด็กที่สามารถเรียนรู้ด้านการแก้ปัญหาได้ดี ควรเป็นเด็กที่เข้ามาอยู่ในบ้านเปิด ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีความเหมาะสมมากกว่าในพื้นที่หลายๆประการ ได้แก่ สถานที่เรียน สภาพแวดล้อม ความพร้อมและความต้องการในการเรียนรู้	1. ควรมีการบูรณาการเนื้อหาให้แต่ละวิชามีความต่อเนื่องกัน เด็กจะได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และสอนเนื้อหาที่เขาสามารถนำไปใช้ในชีวิตได้ 2. สถานที่เรียน เด็กที่สามารถเรียนรู้ด้านการแก้ปัญหาได้ดี ควรเป็นเด็กที่เข้ามาอยู่ในบ้านเปิด ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีความเหมาะสมมากกว่าในพื้นที่หลายๆประการ ได้แก่ สถานที่เรียน สภาพแวดล้อม ความพร้อมและความต้องการในการเรียนรู้

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาและตรวจสอบโปรแกรม

ในตอนนี้ได้เสนอเป็น 2 ตอนคือ ผลการพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน และผลการตรวจสอบโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ผลการพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ผู้วิจัยได้พัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา โดยผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 รวมทั้งแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้อง มาสร้างเป็นโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน และสร้างแผนการสอนกลุ่มทดลอง 12 แผน ซึ่งใช้กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมกันควบคู่กับวิธีการการแก้ปัญหาของทอเรนซ์ และแผนการสอนกลุ่มควบคุม 12 แผน ซึ่งใช้วิธีการแก้ปัญหาของทอเรนซ์เพียงอย่างเดียว (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก ข) ครั้ง จากนั้นผู้วิจัยได้นำโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและแผนการสอนไปตรวจสอบความถูกต้องโดยการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญที่เป็นผู้สอนเด็กเร่ร่อนอีกครั้งหนึ่ง (รายชื่อผู้เชี่ยวชาญอยู่ในภาคผนวก ก) โดยได้สนทนากลุ่มเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2545 ซึ่งสรุปผลเป็นโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 9 โปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา

โปรแกรม	รายละเอียด
1. วัตถุประสงค์ของโปรแกรม	เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน
2. กลุ่มเป้าหมาย	กลุ่มผู้เรียนควรมีอายุระหว่าง 11- 16 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิง ควรมีความรู้อย่างต่ำอ่านออกเขียนได้
3. คุณสมบัติของผู้สอน	เป็นผู้มีประสบการณ์ในการสอนเด็กเร่ร่อนไม่ต่ำกว่า 6 เดือน ความรู้ขั้นต่ำ จบปริญญาตรี มีความเข้าใจธรรมชาติของเด็กเร่ร่อน
4. รูปแบบการเรียน	เป็นรูปแบบที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมกันและกระบวนการแก้ปัญหาแบบทอเรนซ์ โดยมีสมาชิกกลุ่มย่อยกลุ่มละประมาณ 4-6 คน

ตารางที่ 9 (ต่อ) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา

โปรแกรม	รายละเอียด
5. เนื้อหาสาระ	ขอบเขตของเนื้อหาเกี่ยวกับ การรู้จักตนเอง การคบเพื่อน ยาเสพติด การดูแลสุขภาพ การเลือกรับประทานอาหาร การดูแลที่พิทักษ์ การป้องกันโรคต่างๆ ภัยรอบตัว โดยแบ่งเป็น
5. เนื้อหาสาระ (ต่อ)	เรื่องต่างๆ 12 เรื่องดังนี้คือ การรู้จักตนเอง คนดี ชีวิตของนั การคบเพื่อน อาหารดีมีประโยชน์ กินดีมีสุข สุขภาพดีมีสุข การดูแลสุขภาพ เมื่อไม่สบายทำอะไร อันตรายจากยาเสพติด ภัยจากบุคคล และอุบัติเหตุ
6. กิจกรรมการเรียนรู้	เป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นการใช้ทักษะกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและทักษะการแก้ปัญหา
7. สื่อการสอน	ลักษณะสื่อการสอน ต้องสอดคล้องกับเนื้อหา ผู้เรียน โดยคำนึงถึงผู้เรียนและผลการเรียนรู้ ซึ่งควรเป็นสื่อที่ดึงดูดความสนใจของเด็ก หรืออาจจะเป็นสื่อบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหา
8. การวัดและประเมินผล	การประเมินผลมี 2 รูปแบบ การประเมินตามสภาพจริง ได้แก่ ผลการประชุมกลุ่ม แบบฝึกปฏิบัติ การสังเกต การสนทนากลุ่ม ผลงานผู้เรียน การทดสอบ ใช้ในกรณีที่ต้องการประเมินผลในเชิงปริมาณ ได้แก่ การใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหา แบบวัดพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันและพฤติกรรมการแก้ปัญหา

ตารางที่ 9 (ต่อ) โปรแกรมการศึกษาครอบครัวโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา

โปรแกรม	รายละเอียด
9. การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน	<p>โปรแกรมนี้สามารถจัดการศึกษาได้ทั้งในและนอกพื้นที่ในพื้นที่ ต้องเป็นสถานที่ที่มีความเงียบสงบ ไม่มีเสียงรบกวน ไม่มีปัจจัยที่ทำให้ผู้เรียนขาดสมาธิในการเรียน เช่น ในสวนสาธารณะ มีอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับการเรียนไว้ให้บริการ เช่น กระดาษ ดินสอ สี รูปภาพ</p> <p>ในบ้านพัก สามารถจัดการเรียนรู้ได้ทั้งบ้านเปิดและบ้านปิดควรมีห้องสำหรับทำกิจกรรมกลุ่ม ห้องมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก แสงสว่างเพียงพอ มีโต๊ะ เก้าอี้ ที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ มีอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับการเรียนเช่น กระดาษ ดินสอ</p>

2. ผลการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับโปรแกรมการจัดการศึกษาครอบครัวโรงเรียนและแผนการสอน

1. จากการสนทนากลุ่มพบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดเห็นว่าการกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรม พบว่ามีความเหมาะสม เนื่องจากนำปัญหาและความต้องการที่เกิดจากตัวเด็กเร่ร่อนมาสร้างเป็นโปรแกรมและกำหนดวัตถุประสงค์ตอบสนองปัญหาและความต้องการดังกล่าว แต่ในการสอนจริงครูต้องศึกษาวัตถุประสงค์จากแผนการสอนให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ก่อนทั้งวัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เพื่อที่จะได้วางแผนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนการสอน ดังการสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ คิดว่าเหมาะสม เพราะเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ที่มาจากความต้องการของเด็กในพื้นที่ ที่ทำให้เด็กสามารถนำประสบการณ์มาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการเรียนได้ ”

“ การกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียน มีความเหมาะสม เพราะมาจากปัญหาที่เด็กพบ เพราะเราเน้นเรื่องการแก้ปัญหา แล้วนำมาสร้างเป็นวัตถุประสงค์การเรียน ”

“ นอกจากนำปัญหามาเป็นพื้นฐานแล้ว น่าจะมีการวิเคราะห์ข้อมูลอื่นร่วมด้วย เช่น ข้อมูลของหน่วยงานที่จัดการศึกษาหรือดูแลเด็กเร่ร่อน เพื่อที่จะเป็นส่วนสำคัญในการผนวกรวมที่ทำให้สอดคล้องกับการกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรด้วย ”

“ ควรเน้นในแผนการสอนด้วยว่าครูจะต้องปรับใช้ให้เหมาะสมกับเด็กในแต่ละพื้นที่ ”

“ ตอนนำไปใช้ครูต้องเข้าใจให้ชัดเจนก่อน จึงจะนำไปใช้ให้ถูกต้อง ”

“ การกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนนอกจากการกำหนดวัตถุประสงค์ด้านความรู้แล้ว ควรกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมทุกแผน ”

2. กลุ่มเป้าหมาย พบว่าผู้ร่วมสนทนากลุ่มทั้งหมด เห็นว่ากลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการทดลองใช้โปรแกรมมีความเหมาะสม คือเป็นเด็กเร่ร่อน อายุ 11-15ปี อาศัยอยู่ในบ้านพักของหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ มีความเหมาะสม เพราะการใช้โปรแกรมนี้เด็กควรจะโตพอสมควร ไม่ใช่เด็กเล็กมาก ”

“ โปรแกรมนี้ ต้องให้เด็กได้แสดงออกด้านการแก้ปัญหา ต้องใช้ความคิด และการชี้แจงเหตุผลของตนเอง ควรจะเป็นเด็กโตหน่อย ในช่วงวัยรุ่นก็ดี ”

“ โปรแกรมนี้เหมาะสมกับเด็กวัยรุ่น เพราะเป็นวัยอยากรู้อยากเห็น เข้าปัญหา ต้องการเหตุผล ต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ แต่ถ้าเราพูดกับเขาด้วยเหตุผลเขาจะยอมรับ ”

3. คุณสมบัติของผู้สอน พบว่าผู้ร่วมสนทนากลุ่มทั้งหมดมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การกำหนดคุณสมบัติผู้สอนมีความเหมาะสม คือมีการศึกษาในระดับปริญญาตรี มีประสบการณ์การทำงานกับเด็กเร่ร่อนไม่ต่ำกว่า 6 เดือน และมีความรักและเข้าใจเด็กเร่ร่อน แต่อย่างไรก็ตามผู้ร่วมสนทนาก็ได้ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมในบางประเด็น ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ ควรมีการสัมภาษณ์ผู้สอนก่อนปฏิบัติงานจริงเพื่อทราบทัศนคติของเขามีต่อเด็กเร่ร่อน ”

“ คิดว่าเหมาะสม เพราะปัจจุบันการศึกษาระดับปริญญาตรีก็เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญ เพราะแสดงถึงการมีคุณวุฒิที่มีความพร้อมในการทำงาน ”

“ คิดว่าควรมีคุณสมบัติทั้ง 2 อย่างควบคู่กันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการมีความเข้าใจธรรมชาติของเด็กเร่ร่อน เพราะเด็กเหล่านี้มีธรรมชาติที่แตกต่างจากเด็กธรรมดาบางเช่น มีสมาธิสั้น ครูต้องเข้าใจเข้าอย่างมาก ถึงจะเข้าถึงจิตใจเขา ”

4. รูปแบบการเรียนการสอน พบว่าผู้ร่วมสนทนากลุ่มทั้งหมดมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การกำหนดรูปแบบการเรียนการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมีความเหมาะสม ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ คิดว่าเหมาะสมกับธรรมชาติของเด็กที่เรียนรู้แบบเป็นกลุ่มได้ดี ”

“ จะช่วยให้เขาสามารถเรียนรู้การแก้ปัญหาไปที่ละขั้นตอนด้วยตนเอง ”

“ เด็กเร่ร่อนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยให้ครูและเพื่อนช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ”

“ เด็กสามารถเรียนจากปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวเขา นำประสบการณ์จริงมาใช้ด้วย ทำให้เขาสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ ”

5. เนื้อหาสาระ ผู้ร่วมสนทนากลุ่มทั้งหมดมีความเห็นว่า เนื้อหามีความเหมาะสมเพราะเป็นเนื้อหาสาระที่สามารถโยงเรื่องไปเกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กได้ดี ทำให้ง่ายต่อการ

ทำความเข้าใจ แต่การใช้ภาษาในแผนการสอนบางเรื่องค่อนข้างยากในการทำความเข้าใจสำหรับครูที่ไม่ได้จบทางการศึกษา น่าจะต้องปรับภาษาให้ง่ายกว่านี้ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ เนื้อหาสาระมีความเหมาะสมดี สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ”

“ เป็นเนื้อหากว้างๆ เวลาสอนจริงผู้สอนจะต้องเน้นให้เป็นรูปธรรมให้มากขึ้น ”

“ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาจริงของเด็กที่มีอยู่ในพื้นที่ อีกส่วนหนึ่งก็ช่วยให้เด็กพัฒนาตัวเองได้ คิดว่าน่าจะเป็นประโยชน์สำหรับเด็ก ”

“ การกำหนดเนื้อหาหน้าว่าใช้ได้ดี เพราะนำเรื่องที่เป็นปัญหาของเขามาเรียน ทำให้เด็กเกิดความสนใจ เป็นเรื่องใกล้ตัวเขา ครูสามารถยกตัวอย่างหรือให้เด็กเล่าเรื่องได้ เด็กก็จะเกิดความเข้าใจได้ดีกว่าเรื่องที่ไกลตัว ”

“ มีความเหมาะสมดี แต่ในบางเรื่องน่าจะกำหนดให้ถึงระดับการนำไปใช้ได้ด้วย เพราะบางเรื่องสามารถจะวัดได้ถึงระดับนั้น เช่นเรื่องการเลือกอาหารรับประทาน เป็นต้น ”

“ มีความเหมาะสม แต่การใช้ภาษาในการเขียนคู่มือ น่าจะมีการปรับให้เข้าใจง่ายกว่านี้ หรือมีการยกตัวอย่างให้เห็นชัดเจน ”

6. กิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสม เพราะใช้รูปแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เด็กสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง และเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อนซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ อย่างไรก็ตามครูก็จะต้องมีความเข้าใจในบทบาทของตนอย่างชัดเจนด้วยว่าจะต้องเป็นผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ให้เด็กด้วย นอกจากนั้นน่าจะมีการเพิ่มกิจกรรมให้หลากหลายมากขึ้นนอกเหนือจากการอภิปรายกลุ่ม เช่นการใช้บทบาทสมมติ การใช้เกม เพราะเด็กเหล่านี้ชอบการแสดงออก ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ คิดว่าดี เพราะเด็กเร่ร้อนสามารถเรียนรู้ไปพร้อมกับครู เพราะครูจะเป็นพี่เลี้ยงกับเขาได้ดี เด็กไม่ต้องการครูมากกว่าพี่เลี้ยงที่เขารู้สึกใกล้ชิดมากกว่า ”

“ กิจกรรมการเรียนรู้ค่อนข้างให้เด็กมีบทบาทมาก แต่ครูก็ต้องทำบทบาทให้ชัดเจนด้วยว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียน ไม่ใช่เป็นผู้สอนเหมือนเดิม ตรงนี้ครูต้องชัดเจนด้วย ”

“ การจัดกิจกรรมคิดว่าเหมาะสม เพราะเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นค่อนข้างมาก และเขาสามารถจะเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อนได้ดี เพราะเป็นเรื่องที่เขาสามารถนำประสบการณ์ที่มีอยู่ในชีวิตของเขามาเป็นบทเรียนได้แต่ครูก็ต้องให้คำแนะนำที่เหมาะสมด้วย อย่าปล่อยให้เด็กเรียนรู้กับกลุ่มเพียงอย่างเดียว ”

“ ควรจะเพิ่มกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น เช่นการนำเข้าบทเรียนหรือการสรุปโดยการเล่นละคร หรืออื่นๆตามที่เด็กสามารถทำได้ เพื่อช่วยทำให้การเรียนรู้สนุกมากขึ้น ”

“ บทเรียนนี้ใช้กิจกรรมกลุ่มค่อนข้างมาก ครูควรจะดูแลให้ทุกคนทำกิจกรรมนี้อย่างทั่วถึง คนไหนเงียบก็ต้องคอยกระตุ้น ซึ่งตรงนี้ครูสามารถทำได้ เพราะครูอยู่ในกลุ่มอยู่แล้ว ”

“ คิดว่าในการแบ่งกลุ่มคงจะได้เด็กที่มีความสามารถแตกต่างกัน บางคนเขียนได้ดีแต่ไม่ชอบแสดงความคิดเห็น บางคนอ่านไม่คล่องแต่สามารถแสดงความคิดเห็นได้ดี ครูจะต้องช่วยกระตุ้นให้หัวหน้ากลุ่มดึงความสามารถของเพื่อนแต่ละคนออกมาให้ได้ กระบวนการกลุ่มก็จะไปได้ดี และไม่มีอุปสรรค ”

7. สื่อการสอน ผู้ร่วมสนทนากลุ่มทั้งหมดเห็นว่าสื่อการสอนที่เสนอมีความเหมาะสม แต่แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า น่าจะมีการเพิ่มสื่อการสอน อื่นๆ เช่นสื่อบุคคลเข้าไปด้วย เพราะถือเป็นสื่อที่สำคัญสำหรับการเรียนเพื่อพัฒนาทักษะประเภทนี้

“ สื่อการสอนที่อยู่ในแผนมีความเหมาะสม แต่น่าจะเพิ่มสื่อบุคคล คือเด็กเร่ร่อนเป็นสื่อบุคคลได้ เพราะเขาจะนำประสบการณ์มาแล้วให้ฟังได้ก็จะเป็นภาพจริงที่เกิดขึ้น คนอื่นก็สามารถนำไปใช้ได้จริง ”

“ สื่อที่ใช้ก็เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนและสาระความรู้ สอดคล้องกับความต้องการของเด็กเร่ร่อน มีความน่าสนใจ จูงใจผู้เรียนได้ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจได้ง่าย ”

“ สื่อที่นำมาใช้ก็มีความเหมาะสม แต่อยากจะให้มีความหลากหลายมากกว่านี้ เช่นวิดีโอหรือเกม เพื่อช่วยทำให้เนื้อหาน่าสนใจ ไม่น่าเบื่อ ”

“ สื่อการสอนนั้นมีความเหมาะสมแล้ว แต่ผมคิดว่าปัจจัยสำคัญอยู่ที่กิจกรรมการเรียนที่ทำให้เด็กสนใจ ส่วนสื่อการสอนเป็นเพียงตัวเสริม ”

“ สื่อการสอนที่นำมาใช้ ควรจะเน้นสื่อการสอนที่ทำให้เขาเข้าใจได้ง่ายๆ เช่นรูปภาพ วิดีโอก็ได้ถ้ามี ถ้าเกี่ยวกับปัญหา ผมคิดว่าตัวเด็กเอง ก็น่าจะเป็นสื่อการสอนที่ดีได้ เช่นให้เพื่อนออกมาเล่าเรื่องราวที่พบแล้วช่วยกันคิดแก้ปัญหาที่น่าจะดี ”

“ น่าจะมีการเพิ่มเกี่ยวกับสื่อบุคคล เช่นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องบางเรื่องที่เขาอาจจะไม่มีความรู้เพียงพอ เช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาเด็ก เมื่อสอนเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาตนเอง ”

8. การวัดและการประเมินผล ผู้ร่วมสนทนากลุ่มทั้งหมดเห็นว่ามีความเหมาะสมเพราะมีการวัดผลหลากหลายวิธีการ อย่างไรก็ตามนำหนักในการกำหนดเกณฑ์การวัดผล ควรอยู่ที่การวัดเชิงพฤติกรรมเด็ก มากกว่าการวัดด้วยการทดสอบ โดยสัดส่วนของการวัดผลนั้น การวัดจากแบบทดสอบควรวัดเพียง 40% วัดจากผลงานที่เรียน 30 % วัดจากการสังเกตพฤติกรรม 60 % ของคะแนนทั้งหมด

“ ในการวัดผล ควรกำหนดเกณฑ์การวัดให้ชัดเจนทั้งการวัดความรู้และการวัดพฤติกรรม เพื่อที่จะเห็นพัฒนาการของเด็กอย่างชัดเจน ”

“ ควรเน้นการวัดผลทางด้านพฤติกรรมมากกว่า ทางด้านการวัดจากข้อสอบ เพราะเน้นกระบวนการแก้ปัญหา ซึ่งเราสามารถดูจากพฤติกรรมเด็กได้อย่างชัดเจน ”

“ การวัดผลน่าจะดูจากตัวกิจกรรมเป็นตัวกำหนด ถ้ากิจกรรมเน้นด้านความรู้ก็จะต้องวัดด้านความรู้ ถ้ากิจกรรมเน้นด้านพฤติกรรมหรือทัศนคติก็ต้องวัดทางด้านพฤติกรรมเด็ก แต่โดยส่วนตัวคิดว่าภาพรวมน่าจะให้สัดส่วนในการวัดจากพฤติกรรมเด็กมากกว่าจากการทดสอบความรู้ ”

“ เด็กเหล่านี้มีปัญหาทางการเขียน เพราะถึงแม้ว่าเขาจะเรียนหนังสือมาแล้ว แต่เขาจะลืมการเขียน ในการวัดผลจึงไม่อยากให้เรื่องนี้เป็นอุปสรรคในการประเมินความสามารถของเขา แต่ผมเชื่อว่าเราสามารถวัดผลจากพฤติกรรมเขาได้ดีกว่าการให้ทำข้อสอบเพียงอย่างเดียว ”

“ การวัดผลมีหลากหลายวิธีดี แต่ควรจะให้ให้นำหนักไปที่การทำกิจกรรมของเด็กหรือการสังเกตพฤติกรรมของเขาตลอดช่วงเวลาที่เขาเรียนอยู่ มากกว่าจะใช้ผลสอบครั้งสุดท้ายเพียงอย่างเดียว ซึ่งไม่สะท้อนความสามารถที่แท้จริงของเขา ”

“ เด็กเหล่านี้ธรรมชาติของเขาชอบการพูด การแสดงออก เพราะฉะนั้นในการวัดผลรู้ก็นำจะนำธรรมชาติของเขามาใช้ได้ โดยการวัดจากพฤติกรรม การแสดงออกในขณะที่เรียน หรือการทำกิจกรรมของเขา ถ้าคิดเป็นสัดส่วนของคะแนน น่าจะเป็นการให้คะแนนพฤติกรรมการเรียน 30% คะแนนจากผลงานระหว่างเรียน 30% คะแนนจากการทดสอบ 40% ”

9. สภาพแวดล้อมในการเรียน ผู้ร่วมสนทนากลุ่มทั้งหมดเห็นว่าการกำหนดสภาพแวดล้อมในการเรียนมีความเหมาะสม ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ คิดว่าเหมาะสมเพราะควรจัดให้เด็กเรียนในสถานที่ค่อนข้างเป็นสัดส่วนหน่อย เช่นเป็นห้อง หรือมุมใดมุมหนึ่ง เพราะจะทำให้เขามีสมาธิในการเรียนดี ”

“ ตอนแรกคิดว่าไม่น่าจะจัดการเรียนในพื้นที่ได้ แต่ถ้าจัดสภาพแวดล้อมในสภาพที่กำหนดได้ เช่นใช้มุมใดก็ได้ในพื้นที่ที่มีความสงบ ไม่มีเสียงดัง เช่นในสวนสาธารณะ ก็พอน่าจะจัดการเรียนได้ เพราะสิ่งที่น่าจะมีความสำคัญและทำให้ผู้เรียนสนใจเรียนมากกว่าน่าจะเป็นการจัดกิจกรรมให้น่าสนใจมากกว่า ”

ตอนที่ 3 ผลจากการนำโปรแกรมไปใช้และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยนำโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ได้พัฒนาขึ้นในตอนต้นที่ 2 ไปทดลองใช้ กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนนี้ก็คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการทดลองสอน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องจากการทดลองสอนดังกล่าว

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 5 ข้อดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง
2. การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหา ก่อนการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

3. การเปรียบเทียบคะแนนความสามารถการแก้ปัญหาก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง
4. การเปรียบเทียบคะแนนความสามารถการแก้ปัญหาก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม
5. การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาหลังการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
6. การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันกลุ่มทดลอง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 10 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

รายการ	กลุ่มทดลอง	กลุ่มควบคุม	ร้อยละ
ระดับการศึกษา			
ประถมศึกษา	12	11	71.87
มัธยมศึกษาตอนต้น	4	5	28.13
สถานภาพ			
เพศ			
ชาย	16	16	100
หญิง	0	0	
อายุ			
11 ปี	2	3	15.62
13 ปี	3	3	21.87
14 ปี	4	4	18.76
15 ปี	4	3	28.13
16 ปี	3	3	15.62

จากตารางที่ 10 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็น ร้อยละ 71.87 รองลงมาคือมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 28.13 ด้านสถานภาพพบว่าเป็นเพศชาย ทั้งหมด อายุ 15 ปี มีจำนวนมากที่สุดคือร้อยละ 28.13 รองลงมาคืออายุ 13 ปี ร้อยละ 21.87 อายุ 14 ปี ร้อยละ 18.76 อายุ 11 และ 16 ปี มีจำนวนเท่ากันคือร้อยละ 15.62

2. การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ตารางที่ 11 ค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	N	x	S.D.	t
กลุ่มทดลอง	16	22.50	6.05	0.874*
กลุ่มควบคุม	16	20.81	5.54	

*p < .05

จากตารางที่ 11 แสดงให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ .05 แสดงว่าก่อนการทดลอง ผู้เรียนทั้ง 2 กลุ่มมีความสามารถไม่แตกต่างกัน

3. การเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหา ก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง

ตารางที่ 12 คะแนนความสามารถในการแก้ปัญหา ก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง

กลุ่มทดลอง	N	x	S.D.	t
ก่อนการทดลอง	16	22.50	6.05	
หลังการทดลอง	16	42.62	5.48	9.30*

*p < .05

จากตารางที่ 12 แสดงให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาลังการทดลองของกลุ่มทดลองมีความแตกต่างกัน โดยหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. การเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหา ก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม

ตารางที่ 13 คะแนนความสามารถในการแก้ปัญหา ก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม

กลุ่มควบคุม	N	x	S.D.	t
ก่อนการทดลอง	16	20.81	5.54	
หลังการทดลอง	16	37.43	5.60	9.48*

*p < .05

จากตารางที่ 13 แสดงให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหา ก่อนการทดลองของกลุ่มควบคุมมีความแตกต่างกัน โดยหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

5. การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาหลังการทดลอง
ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ตารางที่ 14 ความแตกต่างระหว่างคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาหลังการทดลองของกลุ่ม
ทดลอง และกลุ่มควบคุม

กลุ่มตัวอย่าง	N	x	S.D.	t
กลุ่มทดลอง	16	42.62	5.48	2.468*
กลุ่มควบคุม	16	37.43	5.60	

*p < .05

จากตารางที่ 14 แสดงให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาหลังการ
ทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความแตกต่างกัน โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่า
กลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6. การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันกลุ่มทดลอง

ตารางที่ 15 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันของกลุ่มทดลอง

รายการพฤติกรรม	x	S.D.	ความหมาย
การรับผิดชอบต่องานกลุ่ม			
1. ปรึกษากันถึงวิธีการทำงานกลุ่ม	2.75	0.44	ดี
2. ร่วมกันวางระเบียบการทำงานกลุ่ม	2.68	0.47	ดี
3. ปฏิบัติงานตามบทบาทที่ได้รับอย่างเอาใจใส่	3.06	0.77	ดี
4. ร่วมมือทุกครั้งเพื่อให้งานเสร็จทันเวลา	3.37	0.80	ดี
5. กระตือรือร้นในการทำงานตลอดเวลา	2.62	0.50	ดี
การสร้างบรรยากาศในการทำงานกลุ่ม			
6. พูดอย่างเป็นกันเองกับเพื่อนทุกคน	2.56	0.51	ดี
7. ไม่พูดนอกประเด็นที่ทำให้เสียเวลา	3.43	0.51	ดี
8. พูดให้กำลังใจเพื่อน	2.50	0.63	ดี
9. อธิบายกับเพื่อนเมื่อเห็นว่าเพื่อนไม่เข้าใจและทำไม่ได้	3.06	0.68	ดี
10. ให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม	3.50	0.73	ดีมาก
การแสดงความคิดเห็นในกลุ่ม			
11. แสดงความคิดเห็นด้วยความกระตือรือร้น	2.75	0.44	ดี
12. แสดงความคิดเห็นที่มีเหตุผลชัดเจน	3.31	0.47	ดี
13. สอบถามให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง	2.75	0.44	ดี
14. มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล	3.25	0.68	ดี
15. ช่วยสรุปความคิดเห็นของกลุ่ม	2.81	0.40	ดี

ตารางที่ 15 (ต่อ) ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันที่เพิ่มขึ้นของกลุ่มทดลอง

รายการพฤติกรรม	x	S.D.	ความหมาย
การยอมรับความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่ม			
16. ยอมรับข้อตกลงตามเสียงส่วนใหญ่โดยไม่ได้แย้ง	3.50	0.51	ดีมาก
17. ยอมรับความคิดเห็นของเพื่อนเมื่อเพื่อนอธิบายให้ฟัง	2.81	0.40	ดี
18. ชักถามเพื่อนเมื่อมีข้อสงสัย	2.56	0.51	ดี
19 สนับสนุนเหตุผลที่น่าเชื่อถือของเพื่อน	2.87	0.34	ดี
การแก้ปัญหาคความขัดแย้ง			
20. ร่วมกันอธิบายปัญหาคความขัดแย้งที่เกิดขึ้น	3.12	0.50	ดี
21. ร่วมกันหาสาเหตุปัญหา	3.43	0.51	ดี
22. ร่วมกันหาวิธีการแก้ปัญหา	2.81	0.40	ดี
23. ร่วมกันแก้ปัญหาให้แก่กลุ่ม	3.50	0.51	ดีมาก
การเสนอผลงาน			
24. เสนอผลงานได้ถูกต้องตรงประเด็น	3.25	0.44	ดี
25. เสนอผลงานด้วยวิธีการที่น่าสนใจ	3.00	0.00	ดี

จากตารางที่ 15 แสดงว่า ผู้เรียนกลุ่มทดลอง ที่เรียนโดยการใช้ทักษะการเรียนรู้แบบร่วมกัน มีค่าเฉลี่ยในแต่ละด้านเรียงจากคะแนนเฉลี่ยสูงไปหาคะแนนเฉลี่ยต่ำดังต่อไปนี้คือด้านความรับผิดชอบต่องานกลุ่ม ได้แก่ความร่วมมือทุกรูปแบบเพื่อให้งานเสร็จทันเวลา ปฏิบัติงานตามบทบาทที่ได้รับอย่างเอาใจใส่ ปรีภยกันถึงวิธีทำงานกลุ่ม ตกลงกันเรื่องระเบียบการทำงานกลุ่ม และตั้งใจทำงานตลอดเวลา ซึ่งมีค่าคะแนนเท่ากับ 3.37 3.06 2.75 2.68 และ 2.62 ตามลำดับ ด้านการสร้างบรรยากาศในการทำงานกลุ่ม ได้แก่ การให้ข้อมูลและข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่กลุ่ม ช่วยให้การดำเนินการของกลุ่มเป็นไปอย่างราบรื่น ให้ความช่วยเหลือเพื่อนเมื่อเพื่อนไม่เข้าใจและทำไม่ได้ ให้ความสนิทสนมเป็นกันเองสำหรับทุกคน และให้กำลังใจและปฏิบัติต่อเพื่อนด้วยความสุภาพ ซึ่งมีค่าคะแนนเท่ากับ 3.50 3.43 3.06 2.56 และ 2.50 ตามลำดับ ด้านการแสดงความคิดเห็นในกลุ่ม ได้แก่ การแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลชัดเจน การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล การช่วยสรุปความคิดเห็นของกลุ่ม ส่วนการสอบถามให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง

และการแสดงความคิดเห็นด้วยความกระตือรือร้นมีค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.31 3.25 2.81 2.75 และ 2.75 ด้านการยอมรับความคิดเห็นของกลุ่ม ได้แก่ การยอมรับข้อตกลงตามเสียงส่วนใหญ่โดยไม่ได้แย้ง การสนับสนุนเหตุผลที่น่าเชื่อถือของเพื่อน การยอมรับความคิดเห็นของเพื่อนเมื่อเพื่อนอธิบายให้ฟัง และการซักถามเพื่อนเมื่อมีข้อสงสัย ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.50 2.87 2.81 และ 2.56 ตามลำดับ ด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ได้แก่ ช่วยแก้ปัญหาให้แก่กลุ่ม ช่วยกลุ่มวิเคราะห์ปัญหา แสดงออกว่าเห็นปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น และช่วยกลุ่มแสวงหาวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งมีค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 3.50 3.43 3.12 และ 2.81 ตามลำดับ และด้านการเสนอผลงาน ได้แก่ การเสนอผลงานถูกต้องตรงประเด็นและการเสนอผลงานด้วยวิธีที่น่าสนใจ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยของคะแนนเท่ากับ 3.25 และ 3.00 ตามลำดับ

3.2 ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลังการทดลองใช้โปรแกรม

ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่มเด็กเร่ร่อนกลุ่มทดลอง และผู้สอน เกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ได้ทดลองสอนไปแล้ว โดยนำเสนอเป็น 2 ตอน คือความคิดเห็นของเด็กเร่ร่อน และความคิดเห็นของผู้สอน โดยมีรายละเอียดดังนี้คือ

1. ปัจจัยด้านการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้สอนถึงผลการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ว่ามีข้อดีข้อเสีย ปัญหา ข้อเสนอแนะและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ด้านวัตถุประสงค์ของการเรียน

ผู้สอนมีความเห็นว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ส่วนใหญ่ มีความชัดเจนเหมาะสม ตรงกับเรื่องที่สอน ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ จุดประสงค์การเรียน เด็กสามารถทำได้ เพราะกำหนดจุดประสงค์ได้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องที่กำหนดไว้ ”

2. ด้านกลุ่มเป้าหมาย

ผู้สอนมีความเห็นว่ากลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้มีความเหมาะสม คือเป็นเด็กที่มีอายุระหว่าง 11-16 ปี ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ เด็กเขาจะชอบเรียนมากเลย เพราะได้พูดคุยกัน มีการเถียงกันบ้างแต่เขาก็จะชอบ เท่าที่สังเกตดู รู้สึกว่าเขาชอบที่ได้เอาปัญหาของเขามาคุยกัน ได้เอาประสบการณ์มาเล่าให้เพื่อนๆ ฟัง รู้สึกเขาภูมิใจมาก ”

3. คุณสมบัติของผู้สอน

ผู้สอนมีความเห็นว่า คุณสมบัติของผู้สอนมีความเหมาะสม คือนอกจากจะมีวุฒิการศึกษา

แล้ว สิ่งสำคัญที่สุดอีกประการหนึ่ง คือการมีความเข้าใจในตัวเด็กเร่ร้อน การสัมภาษณ์นี้คือ

“ คุณสมบัติของผู้สอนที่คิดว่าน่าจะมีนอกจากระดับความรู้ที่จบปริญญาตรีแล้ว ก็น่าจะเป็นคนที่มีความเข้าใจธรรมชาติของเด็กเหล่านี้ดี มีจิตวิทยาในการดูแลเด็กเหล่านี้ เพราะเขาจะมีหลายอารมณ์มาก คนสอนต้องเข้าใจว่าเมื่อไหร่ควรตึง เมื่อไหร่ควรหย่อน กับเด็กพวกนี้ ”

“ เด็กเหล่านี้ชอบครูที่เข้าใจเขา ไม่ได้หมายความว่าจำเป็นต้องเป็นครูที่ใจดี ตามใจเด็ก แต่ควรเป็นครูที่เข้าใจธรรมชาติของเด็ก มีระเบียบวินัยพอสมควร ”

4. ด้านรูปแบบการเรียน

ผู้สอนมีความเห็นว่ารูปแบบการเรียนที่มีความเหมาะสมกับโปรแกรมนี้ควรเป็นรูปแบบที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียน ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ โปรแกรมนี้ทำให้เด็กได้นำประสบการณ์ของเขาไปใช้ในการเรียน เวลาที่เป็นเรื่องที่เขารู้เรื่องดี เขาจะตอบคำถามได้ดี บางครั้งเขามีความรู้ดีกว่าเราที่เป็นครูเขาเสียอีก ”

5. ด้านเนื้อหาสาระ

ผู้สอนมีความเห็นว่า โดยภาพรวม เนื้อหาสาระมีความครอบคลุมกับปัญหาของเด็ก แต่มีปัญหาด้านการเรียงลำดับเรื่อง คือ ไม่ได้เรียงลำดับเรื่องให้มีความต่อเนื่องกัน ทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสนและเรียนได้ช้า ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ แผนนี้มีเนื้อหาสาระดี ไม่น่าจะเกินไป ”

“ ในส่วนเนื้อหาที่มีความครอบคลุมดี แต่ควรปรับปรุงด้านการเรียบเรียงเนื้อหาให้แต่ละเรื่องมีความต่อเนื่องกัน ถ้าแยกกัน อย่างบางเรื่องไม่ต่อเนื่องกับเรื่องที่แล้ว เด็กจะงง เพราะเหมือนกับเริ่มเรื่องใหม่ ทำให้เขาต้องทำความเข้าใจใหม่ จะเห็นว่าเด็กจะค่อนข้างช้าเวลาเรียนเนื้อเรื่องที่ไม่ต่อเนื่องกัน แต่ถ้าเนื้อหาต่อเนื่องกัน เด็กจะไปได้ไว เขาเข้าใจ ทำได้เรื่อยๆ ไปจนจบ ”

6. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้สอนมีความเห็นว่า โดยภาพรวม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับแผนการสอน การจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมเพราะจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ผู้เรียนมีความสนุกสนาน เข้าใจได้ดี สามารถนำประสบการณ์เดิมของผู้เรียนออกมาใช้ได้ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่วนครูก็รู้สึกสอนได้สนุก มีกิจกรรมที่ทำท่ายมากกว่าการเรียนแบบปกติ และครูต้องใช้ประสบการณ์จากการลงพื้นที่มาใช้ในการสอนด้วย แต่ควรปรับปรุงเรื่องเวลาให้มีความยืดหยุ่นอย่างกำหนดตายตัว เพราะเด็กแต่ละคนมีความสามารถไม่เท่ากัน ในด้านการกำหนดเวลาเรียน ผู้สอนควรมีการยืดหยุ่น โดยกำหนดเวลาเป็นกรอบกว้างๆ มากกว่ากำหนดเวลาตายตัว เพราะบางคนไปได้ช้า บางคนไปได้เร็วไม่เท่ากัน ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ การเรียนแบบนี้กิจกรรมทำท่ายมากกว่า สอนได้สนุก และได้ความรู้เนื้อหาด้วย การเรียนรู้จากประสบการณ์ ทำให้เด็กบางคนทำได้เร็ว ”

“ กิจกรรมนี้น่าจะเหมาะสมกับเด็กเร่ร่อน คืออาจจะปรับปรุงเรื่องเวลานิดหนึ่งก็นำไปใช้ได้ เพราะกิจกรรมที่สอนใช้วิธีการดั่งสิ่งที่ใกล้ตัวเด็กหรือประสบการณ์ของเด็กมาใช้ได้ ”

“ เราควรกำหนดเวลาไว้กว้างๆ ได้ เช่น ถ้ากำหนดไว้ว่า 50 นาที ก็ควรกำหนดว่า 50 นาที ถึง 1 ชั่วโมงครึ่งเต็มที่ ”

ด้านบทบาทของผู้เรียน ผู้สอนมีความเห็นว่า บทบาทของผู้เรียนในกลุ่มนั้น การที่ผู้เรียนมีความสามารถที่แตกต่างกันทำให้เกิดการช่วยเหลือกันในกลุ่ม ทำให้ทุกคนสามารถเรียนรู้ไปด้วยกันได้จนจบ ในช่วงต้นๆผู้เรียนที่พูดเก่งก็มักจะพูดอยู่คนเดียว ต่อมาเมื่อมีการกระตุ้นจากหัวหน้ากลุ่มให้ทุกคนพูดก็จะเริ่มช่วยกันแสดงความคิดเห็นมากขึ้น โดยหัวหน้ากลุ่มเป็นหัวใจสำคัญในการกระตุ้นให้กระบวนการกลุ่มดำเนินไปด้วยดี และสมาชิกกลุ่มก็มีความเชื่อฟังหัวหน้ากลุ่มดี และสมาชิกทุกคนทำหน้าที่ของตนได้ดี ในระยะหลังๆทุกคนแสดงความคิดเห็นได้มากขึ้น มีการถกเถียงกันบ้าง แต่ก็ตกลงกันได้โดยใช้ความคิดเห็นส่วนใหญ่ของสมาชิก นอกจากนั้นยังทำให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อกัน ช่วยเหลือกัน

“ จริงๆแล้ว ระบบกลุ่มมีอยู่แล้ว หัวหน้ากลุ่มก็จะรู้ว่าจะทำอะไร ในเชิงปฏิบัติเขาก็พัฒนาขึ้นเยอะ ยกตัวอย่างเช่น สามารถดึงเพื่อนที่ไม่ทำอะไรเลยมาช่วยกันทำได้ ก็ใช้ได้ จากการทำที่ไม่รู้ว่าทำอะไร คือช่วยทักษะการคิด ”

“ การเรียนแบบนี้ทำให้เขาจับพ้องกันมากขึ้น มีการแสดงความคิดเห็น ไม่มีการโกรธกันเรียนจบก็จบกัน ไม่เอามาทะเลาะกันทีหลัง ไม่เหมือนแต่ก่อน ชอบเอาชนะกัน ”

ด้านบทบาทครูผู้สอนมีความเห็นว่า การที่ครูเป็นส่วนหนึ่งของผู้เรียน มีความเหมาะสม โดยครูทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของผู้เรียน แต่เมื่อผู้เรียนเกิดปัญหา ครูก็สามารถเข้าไปกระตุ้นหรือให้คำแนะนำแก่กลุ่มผู้เรียนได้ทันที เพราะครูอยู่ในกลุ่มอยู่แล้ว และผู้เรียนก็ไม่เกิดความเกร็งกับครูเพราะมีความคุ้นเคยกันอยู่แล้ว ทำให้ครูสามารถเรียนรู้ร่วมกันกับเด็กได้อย่างเหมาะสม ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ผู้สอนจะต้องคลุกคลีกับเขา ก็จะทำให้ทราบปัญหาของเด็กได้ชัดเจนขึ้น สามารถแนะนำเขาได้ทันที ไม่ต้องรอให้เด็กมาถาม เพราะเราอยู่ในกลุ่ม เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม เขาสามารถถกเถียงกับเราได้ทันที ”

“ สอนแบบนี้ กิจกรรมทำทายนมากกว่า สอนได้สนุก ทำให้เด็กได้ความรู้และสนุกด้วย ”

7. ด้านสื่อการสอน

ผู้สอนมีความเห็นว่า โดยภาพรวม สื่อการสอนนับว่าใช้ได้ เพราะส่วนใหญ่จะใช้สื่อบุคคลคือ ให้ผู้เรียนออกมาเล่าประสบการณ์ของตนมาใช้เป็นตัวอย่าง สื่อการสอนส่วนใหญ่จะใช้ช่วงนำเข้าสู่บทเรียนและสรุปผลท้ายบทเรียน

“ สื่อการสอนก็เหมาะสม ไม่มีปัญหาอะไร ”

“ เขาชอบนะ คือทุกแผนที่ทำมาจะโชว์ผลงานของเขา เด็กพวกนี้ชอบแสดงผลงานของเขา ให้รู้ว่าเขาเก่ง ”

8. ด้านการวัดและการประเมินผล

ผู้สอนมีความเห็นว่า โดยภาพรวม การประเมินผลนับว่าใช้ได้เพราะมีการประเมินผล 4 รูปแบบคือการสังเกตพฤติกรรม การทำแบบฝึกปฏิบัติ การเสนอผลงานกลุ่ม และการทดสอบ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ คิดว่าการประเมินผลก็มีความครอบคลุมดี เพราะเราเป็นหลักสูตรสั้นๆไม่ใช่ระบบโรงเรียน ถ้าหากคิดได้ แก้ปัญหาได้ ก็เรียกว่าใช้ได้ ที่เขาทำมาก็ดีคือเขาสามารถฝึกฝนการแก้ปัญหาภายในกลุ่มได้ ”

9. ด้านสภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา

ผู้สอนมีความเห็นว่า สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมได้แก่ การเรียนในห้องเรียน ซึ่งเด็กสามารถเรียนได้ ไม่อึดอัด เพราะสิ่งที่สำคัญคือการจัดกิจกรรมที่สนุกสนาน ทำให้เด็กเกิดความสนใจตลอดเวลาเรียน ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ สถานที่เหมาะสม เขาชอบ เขาต้องการความรู้ด้วย และสถานที่เรียน ก็ต้องเป็นห้องเรียน การเรียนนอกห้องบางครั้งทำให้เด็กขาดสมาธิเนื่องจากมีจุดสนใจอื่น ๆ มากมาย ”

10. ด้านการนำไปใช้ในชีวิตจริง

ผู้สอนมีความเห็นว่า โดยภาพรวม ผู้เรียนสามารถนำทักษะการแก้ปัญหาไปใช้ได้ในชีวิตจริง ทำให้สามารถแก้ปัญหของตนเองได้ ในขณะเดียวกันก็สามารถแนะนำเพื่อนได้ด้วย

“ เท่าที่สังเกตดู เด็กนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันของเขาด้วย อย่างเช่นการนำเรื่องการทำความสะอาดที่พักอาศัยไปใช้ แต่ก่อนเขาไม่ค่อยทำงานร่วมกัน เวลาทำงานก็มักเถียงกัน พอเรียนเรื่องนี้ รู้สึกว่าเขาเอาแนวทางการคิดแก้ปัญหาไปใช้กับเพื่อนทำให้ไม่ค่อยเถียงกัน รู้จักหน้าที่ดีขึ้น แล้วยังเอาไปใช้กับเพื่อนที่ไม่ได้เรียนด้วย ”

2. ผลจากการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลังการทดลองใช้โปรแกรม

หลังจากการทดลองสอนเด็กเร่ร่อนจำนวน 12 ครั้งเสร็จสิ้นลง ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่มเด็กเร่ร่อน ถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับโปรแกรม ว่ามีข้อดี ข้อเสีย ปัญหา ข้อเสนอแนะและปัจจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการเรียน ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยด้านโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน

1.1 ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียน

จากการสนทนากลุ่มเด็กเร่ร่อน เกี่ยวกับการกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรม

พบว่าเด็กเร่ร่อนเห็นด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรม ว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหา กิจกรรมและการประเมินผล ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“รู้ว่าเมื่อเรียนจบเราจะได้รับความรู้อะไรบ้าง เช่นควรดูแลสุขภาพอย่างไรให้มีสุขภาพดี ”

“รู้ว่าสอดคล้องกันเพราะก่อนเรียนครูบอกว่าเมื่อเรียนจบเราจะได้อะไร พอเรียนจบ ครูก็ถามซ้ำ ถ้าเราตอบได้ ครูก็บอกว่าเรารู้เรื่องดี ”

1.2 ด้านกลุ่มเป้าหมาย

จากการสนทนากลุ่มเด็กเร่ร่อน พบว่าเด็กเร่ร่อนคิดว่าโปรแกรมนี้มีความเหมาะสมกับกลุ่ม ของตน เนื่องจากทำให้เขาได้พูด ได้แสดงออก และเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มเพื่อนและครู ดังการให้ สัมภาษณ์ต่อไปนี้คือ

“ ชอบเรียนแบบนี้ ไม่เครียด ได้คุยกับเพื่อนด้วย ”

“ การเรียนแบบนี้สอนให้เราไม่เหินห่าง รู้ว่าปัญหาเกิดขึ้นอย่างไร เราจะใช้วิธีการแก้ปัญหา ได้อย่างไร ”

“ ตอนแรกไม่ชอบเรียน เพราะเหมือนทะเลาะกัน เราไม่ชอบ แต่พอเรียนไปก็รู้ว่าถึงได้ แต่ต้องมีเหตุผล ต้องฟังคนอื่นด้วย ทำให้ทุกคนเข้าใจกันดี ”

1.3 ด้านผู้สอน

จากการสนทนากลุ่ม พบว่าผู้เรียนเห็นด้วยกับคุณสมบัติของผู้สอน ดังคำ สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ชอบครูสอน ครูใจดี ”

“ บางครั้งเวลาเราคุยกันครูก็ดู เหมือนกัน ครูบอกให้พูดเรื่องที่เรียนไม่ให้คุยนอกเรื่อง แต่ เราไม่โกรธครูหรอก เพราะครูมีเหตุผล ”

1.4 ด้านรูปแบบการเรียนรู้

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้เรียนใช้กระบวนการกลุ่มในการเรียนดังนั้นหัวหน้ากลุ่มจะเป็นผู้ คอยกระตุ้นสมาชิกกลุ่มให้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง ส่วนสมาชิกกลุ่มก็จะช่วยกันแสดง ความ คิดเห็น และออกไปรายงานหน้าห้อง และทุกคนมีส่วนร่วมในการเรียนโดยทั่วถึง ดังคำสัมภาษณ์ ต่อไปนี้

“ มีการแบ่งกลุ่ม หัวหน้ากลุ่มจะให้พูดทุกคน แล้วมีคนจดไปรายงานหน้าห้อง ”

“ ทุกคนช่วยกันพูดออกมา ทำให้ได้งานเยอะ มากกว่ากลุ่มอื่น ”

“ ในกลุ่มตอนแรกบางคนก็พูด บางคนก็ไม่พูด ครูเลยบอกให้ช่วยกันพูดทุกคน ตอนหลัง ทุกคนเลยได้พูดหมด ”

“ ตอนแรกเราจะเขียนออกมาก่อน แล้วถึงเอาไปพูดในกลุ่ม ”

“ ตอนแรกหัวหน้าเขาคิดเองคนเดียวหมด แต่ครูเขาให้ทุกคนช่วยกัน ห้ามหัวหน้าทำคนเดียว ทุกคนเลยช่วยกัน แบ่งหน้าที่กัน คนเขียนเก่งเป็นคนจดคำพูด ถึงเวลารายงานหน้าห้องก็ผลัดกัน ”

นอกจากนั้นจากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้เรียนชอบการเรียนรู้ที่ครูลงมาเป็นผู้เรียน ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยผู้เรียน โดยการให้คำแนะนำ การซักถามในกลุ่ม ทำให้ผู้เรียนเกิดเรียนรู้ด้วยตนเอง

“ ครูมาช่วยสอนในกลุ่ม สนุกดี ”

“ เวลาครูอยู่ในกลุ่ม จะไม่สอน ปล่อยให้พวกตนเอง บางทีก็ครูก็พูดด้วย ”

“ บางทีครูเขาก็ไม่ค่อยรู้บางเรื่องเหมือนกัน เราจะรู้มากกว่าอย่างเช่นเรื่องเสพยา ครูก็บอกว่ามาเรียนรู้จากเรา เวลาพวกเราคุยกัน ทำให้เรารู้สึกว่าเรารู้ดีกว่าครูบางเรื่องเหมือนกัน ”

“ เวลาที่คิดไม่ออก ครูก็จะช่วยคิดด้วย ทำให้เราเข้าใจมากขึ้น ”

“ ตอนแรกครูเขาจะไม่บอกคำตอบ แต่ก็จะให้ช่วยกันสรุปทีหลัง ทำให้เราเข้าใจ ”

1.5 ด้านเนื้อหาสาระ

จากการสัมภาษณ์พบว่าเนื้อหาสาระมีความเหมาะสม เนื่องจากเป็นเรื่องที่เป็นปัญหาที่สามารถพบในชีวิตประจำวัน เมื่อเด็กได้เรียนรู้แล้วสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

“ เนื้อหาใกล้ตัวดี เคยได้ยินเรื่องพวกนี้อยู่เหมือนกัน อย่างเช่นเรื่องการเสพยา ไม่รู้ว่ามันอันตราย รู้แต่ว่าดมแล้วเพลิน ไม่รู้ว่ามิโทษ พอมาเรียนถึงได้รู้ ”

“ ได้รู้ว่าเวลาไม่สบายจะไปที่ไหนได้บ้าง แต่ก่อนนี้เวลาไม่สบายไม่รู้อะไรจะทำอย่างไร ตอนนี้อย่าไม่สบายก็ไปหาครูที่บ้านเปิดได้ ครูจะพาไปรักษา ”

“ เป็นเรื่องของเรา ได้ความรู้เยอะดี จะได้เอาไปใช้ได้ ”

1.6 ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้เรียนมีความชอบกิจกรรมการเรียนรู้เพราะเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ มีกิจกรรมหลายประเภท ทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่าย ดังการสัมภาษณ์ดังนี้

“ มีการให้ช่วยกันพูด ไม่ต้องฟังอย่างเดียว ทำให้สนุกดี ”

“ ครูปล่อยให้พูด แล้วช่วยสรุปตอนท้าย ทำให้ได้ความรู้ดี ”

“ บางทีมีเกมด้วย ทำให้ไม่น่าเบื่อ ”

“ ชอบการสอนแบบนี้เพราะทำให้ได้พูดคุยกัน ครูก็มาเรียนในกลุ่มด้วย ”

“ เวลาครูสอนแบบนี้ ไม่ค่อยเบื่อ เหมือนกับไม่ได้เรียนมานั่งคุยกัน แต่ครูก็บอกว่าเราเอาสิ่งที่คุยกันไปใช้ในชีวิตได้ ”

“ เขียนไม่ค่อยเก่ง เพื่อนที่เขียนเป็นก็ช่วยเขียนให้ ”

“ ชอบตอนช่วยกันคิด เพราะบางทีคิดคนเดียวไม่ออก พอเพื่อนช่วยก็คิดได้ ”

1.7 ด้านสื่อการสอน

จากการสัมภาษณ์พบว่า การนำสื่อการสอนมาใช้ ทำให้ผู้เรียนสนุกกับการเรียน เพราะการใช้สื่อการสอนที่ใช้มีหลากหลาย เช่น รูปภาพ เกม สื่อบุคคล ทำให้น่าสนใจและทำให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ มีรูปภาพอาหาร 5 หมู่ ทำให้เรารู้ว่าอาหารมีประโยชน์ต่อเราอย่างไร ”

“ ชอบเกมต่อภาพแข่งกัน ทำให้เราได้รู้คำตอบ แล้วยังได้แข่งกันด้วย ”

“ ชอบเวลาให้ผลัดกันออกมาเล่าเรื่องหน้าชั้น สนุกดี ไม่น่าเบื่อ ”

1.8 ด้านการวัดและประเมินผล

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้เรียนเห็นว่าการวัดและประเมินผลมีความเหมาะสม เพราะมีหลายรูปแบบทั้งการทดสอบ การทำงานกลุ่ม ฯลฯ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ดี มีการวัดจากงานกลุ่มด้วย ไม่ชอบสอบอย่างเดียว ”

“ ถ้าสอบอย่างเดียวอาจจะตกก็ได้เพราะเขียนไม่เก่ง มีการให้คะแนนการพูดด้วย ”

“ มีการวัดหลายๆแบบดี เพราะเวลาวัดก็ไม่ค่อยรู้ตัว รู้ก็ทักครูก็บอกคะแนนว่าสอบได้ เพราะได้คะแนนจากการสอบ และการทำงานในห้อง ”

1.9 ด้านสภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้เรียนชอบการเรียนในห้อง ไม่รู้สึกอึดอัด เพราะมีกิจกรรมที่หลากหลาย ทำให้สนุกในการเรียน ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ ชอบเรียนในห้อง สนุกดี ได้เล่นละคร ได้ทำบอร์ด ไม่ชอบเรียนนอกห้อง ”

“ มีกิจกรรมอื่นที่เรียนนอกห้องแล้ว วิชานี้เรียนในห้องไม่น่าเบื่อ ”

ปัจจัยด้านอื่นๆ

1.10 ด้านการนำไปใช้ในชีวิตจริง

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้เรียนเห็นว่าสามารถนำแนวทางการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ เนื่องจากผู้เรียนสามารถเปรียบเทียบกับชีวิตจริงและนำไปปรับใช้ได้ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ คิดว่าน่าจะนำไปใช้ได้ เพราะปัญหาคล้ายๆกับที่เจอมา แต่ก่อนแก้ปัญหามาไม่ได้ แต่ตอนนี้คิดว่าลองไปใช้แก้ปัญหาคู ”

“ ทำให้รู้ว่าเวลาแก้ปัญหาต้องหาสาเหตุให้เจอก่อน แล้วถึงจะแก้ปัญหาคูออก ”

“ ก็เอาการใช้กลุ่มไปใช้กับเพื่อน ทำให้ยอมเขาบ้าง เขาก็ไม่ทะเลาะกับเรา ”

“ เวลาแบ่งงานกัน ไม่ค่อยเถียงกันมากเหมือนแต่ก่อน เพราะคุยกันก่อน ”

ตอนที่ 4. การนำเสนอโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้สรุปผลจากการดำเนินการในขั้นตอนที่ 1 จนถึงขั้นตอนที่ 4 และสรุปผลเป็นโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังนี้

1. โปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีองค์ประกอบดังนี้คือ วัตถุประสงค์ของโปรแกรม กลุ่มเป้าหมาย คุณสมบัติของผู้สอน รูปแบบการเรียน กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการสอน การวัดและการประเมินผล การจัดสภาพแวดล้อมในการศึกษา

2. วัตถุประสงค์ของโปรแกรม เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน

3. กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มผู้เรียนควรมีอายุระหว่าง 11- 15 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิง ควรมีความรู้อย่างต่ำอ่านออกเขียนได้

4. คุณสมบัติของผู้สอน ผู้สอนควรมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้คือ

4.1 เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอนเด็กเร่ร่อนไม่ต่ำกว่า 6 เดือน

4.2 ความรู้ขั้นต่ำ จบปริญญาตรี

4.3 มีความเข้าใจเด็กเร่ร่อน

5. รูปแบบการเรียน เป็นการเรียนโดยที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันเรียน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมกันและกระบวนการแก้ปัญหาแบบทอแรนซ์ โดยมีสมาชิกกลุ่มย่อยประมาณ 4-6 คน

6. เนื้อหาสาระ ขอบเขตของเนื้อหาเกี่ยวกับ การรู้จักตนเอง คุณธรรมจริยธรรม สารเสพติด สุขอนามัย อาหาร ที่พักอาศัย ความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน โดยแบ่งเป็นเรื่องต่างๆ 12 เรื่อง ดังนี้คือ

6.1 การรู้จักตนเอง ข้อดีของตนเอง ข้อเสียของตนเองได้ และแนวทางการทำตนเองให้มีคุณค่าได้

6.2 คนดี คุณสมบัติของคนดี คุณสมบัติของคนไม่ดี วิธีการป้องกันตนเองจากคนที่ไม่ดีได้

6.3 การคบเพื่อน คุณสมบัติของเพื่อนที่ดี ลักษณะของเพื่อนที่ไม่ดี วิธีการเป็นเพื่อนที่ดี

6.4 ชีวิตของฉันท ปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อออกมาเร่ร่อน สาเหตุของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา และ วิธีการเป็นเพื่อนที่ดี

6.5 อาหารดีมีประโยชน์ ความสำคัญของสารอาหาร 5 หมู่ และประโยชน์ของ

สารอาหาร 5 หมู่

6.6 กินดีมีสุข ลักษณะและประโยชน์ของการรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ โทษของการรับประทานอาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะ และแนวทางในการรับประทานอาหารที่ถูกต้อง

6.7 สุขภาพดีมีสุข ความหมายของการมีสุขภาพดี ปัญหาของการมีสุขภาพไม่ดี และวิธีการที่ทำให้สุขภาพแข็งแรงได้

6.8 การดูแลสุขภาพ โรคที่เกิดจากการใช้ชีวิตบนท้องถนน สาเหตุของการเกิดโรค วิธีการที่ทำให้สุขภาพแข็งแรงได้

6.9 เมื่อไม่สบายทำอย่างไร ปัญหาที่เกิดจากการไม่สบาย สาเหตุของปัญหาที่เกิดจากการไม่สบาย วิธีการแก้ปัญหาเมื่อไม่สบายได้

6.10 อันตรายจากยาเสพติด ปัญหาที่เกิดจากยาเสพติด สาเหตุของปัญหาที่เกิดจากยาเสพติด วิธีการแก้ไขปัญหาได้

6.11 ภัยจากบุคคล ปัญหาที่เกิดจากบุคคลได้ สาเหตุของปัญหาที่เกิดจากบุคคล วิธีการแก้ปัญหาที่เกิดจากบุคคลได้

6.12 อุบัติภัย ปัญหาจากอุบัติเหตุ สาเหตุของปัญหาที่เกิดจากอุบัติเหตุ วิธีการแก้ปัญหาที่เกิดจากอุบัติเหตุได้

7. กิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นการใช้ทักษะกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและทักษะการแก้ปัญหา

8. สื่อการสอน ลักษณะสื่อการสอน ต้องสอดคล้องกับเนื้อหา ผู้เรียน โดยคำนึงถึงผู้เรียนและผลการเรียนรู้ ซึ่งควรเป็นสื่อที่ดึงดูดความสนใจของเด็ก หรืออาจจะเป็นสื่อบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหา

9. การวัดและประเมินผล การประเมินผลมี 2 รูปแบบ

9.1 การประเมินตามสภาพจริง ได้แก่ ผลการประชุมกลุ่ม แบบฝึกปฏิบัติ การสังเกต การสนทนากลุ่ม ผลงานผู้เรียน

9.2 การทดสอบ ถ้าต้องการผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จะใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหา แบบวัดพฤติกรรมกรเรียนรู้แบบร่วมกันและพฤติกรรมกรแก้ปัญหา

เกณฑ์ในการวัดผลได้แก่ การทดสอบ 40 % การสังเกตพฤติกรรม 30 % และการตรวจผลงาน 30%

10. การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน โปรแกรมนี้สามารถจัดการศึกษาได้ทั้งในท้องถิ่นและในบ้านพัก

10.1 ในห้องนอนต้องเป็นสถานที่ที่มีความเงียบสงบ ไม่มีเสียงรบกวน ไม่มีปัจจัยที่ทำให้ผู้เรียนขาดสมาธิในการเรียน คือห่างไกลจากเสียงรถ หรือไม่มีคนพลุกพล่าน เช่น ในสวนสาธารณะ ครูเตรียมอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนไว้ให้ผู้เรียนอย่างครบถ้วน

10.2 ในบ้านพัก สามารถจัดการสอนได้ทั้งโดยครูจะสอนในห้อง ห้องมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก แสงสว่างเพียงพอ ที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ มีอุปกรณ์การสอนมีจำนวนครบถ้วน และเพียงพอกับผู้เรียน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน มีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาสำหรับเด็กเร่ร่อนเขตกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาผลและปัจจัยจากการนำโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ได้พัฒนาไปใช้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาและการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาและการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน
2. ผลการศึกษาสภาพและปัญหาของหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาและตรวจสอบโปรแกรม

1. ผลการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน
2. ผลการตรวจสอบโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ตอนที่ 3 ผลการทดลองโปรแกรม

1. ผลการศึกษาการนำโปรแกรมไปทดลองใช้
2. ผลการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลังการทดลองใช้โปรแกรม

ตอนที่ 4 ผลการนำเสนอโปรแกรม

เป็นการสรุปและนำเสนอโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาสำหรับเด็กเร่ร่อน

รายละเอียดในแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาและการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

การศึกษาในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอข้อมูลเป็น 2 ส่วนคือ

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาและการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน
2. ผลการศึกษาสภาพและปัญหาของหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อ

พัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

รายละเอียดในการศึกษามีดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาและการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อน โดยสัมภาษณ์ในประเด็นต่อไปนี้คือ ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา คุณสมบัติของผู้สอน รูปแบบการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการสอน การวัดและการประเมินผล และการจัดสภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา ดังมีรายละเอียดการวิเคราะห์ดังนี้

1. ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

จากการสัมภาษณ์พบว่า เด็กเร่ร่อนพบปัญหาทั้งทางร่างกายและจิตใจ ดังนี้

ปัญหาทางร่างกาย เด็กเร่ร่อนจะมีปัญหาหลายด้าน ได้แก่ ด้านเจ็บป่วยบ่อยจากการไม่ดูแลรักษาสุขภาพ การรับประทานอาหารไม่ถูกส่วน การดูแลสุขภาพ เจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ เช่น เป็นหวัด แพ้อากาศ ท้องเสีย ท้องร่วง ส่วนปัญหาทางจิตใจ ปัญหาที่เด็กเร่ร่อนพบในด้านจิตใจ ได้แก่ การไม่เห็นคุณค่าของตัวเอง การมีทัศนคติที่ไม่ดีกับตนเอง ปัญหาจากการคบเพื่อน เป็นต้น

2. การแก้ปัญหาและการสอนแก้ปัญหา

จากการสัมภาษณ์ พบว่าเด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ไม่รู้จักระบวนการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ การแก้ปัญหาส่วนใหญ่จะเป็นการตัดสินใจแก้ปัญหาจากข้อมูลบางประการที่มีอยู่ เช่น การฟังความข้างเดียวโดยไม่ไตร่ตรอง หรือการหลีกเลี่ยงปัญหา หรือการโกหก

3. คุณสมบัติของผู้สอน

ผู้สอนที่เด็กเร่ร่อนพบ ส่วนใหญ่ จะเข้าใจธรรมชาติของเด็กเร่ร่อนดี มีความเข้าใจเด็ก ซึ่งแต่ละคนก็จะมีแนวทางในการปฏิบัติที่แตกต่างกันไป บางคนก็ใจดี ดูแลเอาใจใส่เด็กดี บางคนใช้เหตุผลกับเด็ก ซึ่งเด็กจะให้ความเกรงใจและเชื่อฟัง แต่ครูบางคนก็มีความเคร่งครัดมากเกินไป เด็กจะไม่ชอบ

4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

จากการสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อนด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พบว่า ส่วนใหญ่ครูจัดกิจกรรมให้เด็กได้แสดงออก เช่น การพูดคุยในกลุ่ม การให้เด็กออกมาเล่าเรื่อง การเล่นเกม การวาดรูป ซึ่งเด็กเหล่านี้จะชอบมาก

5. สื่อการสอน

จากการสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อน พบว่า เด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่สนใจเรียน โดยใช้สื่อการ

สอนประกอบ เพราะทำให้บทเรียนน่าสนใจ ไม่น่าเบื่อ เข้าใจง่าย เด็กสามารถเรียนรู้ได้รวดเร็ว

6. การวัดและการประเมินผล

จากการสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อน พบว่า ในกรณีที่ผู้สอน แนะนำหรือช่วยสอนเด็ก ส่วนใหญ่จะมีการประเมินผลอย่างไม่เป็นทางการ เช่นการซักถามเด็ก

7. สภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา

จากการสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อนด้านสภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา เด็กเร่ร่อนให้ความเห็นว่า ปัจจุบันเรียนทั้งในพื้นที่และในห้องที่เป็นสัดส่วน

8. ข้อเสนอแนะ

จากการสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อนพบว่า เด็กเร่ร่อนอยากได้ครูหรือผู้สอนที่มีความรักและความเข้าใจ เป็นคนที่เขาสามารถไว้วางใจได้

2. ผลการศึกษาสภาพปัญหาของหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลจากหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลเด็กเร่ร่อนทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน โดยใช้กรอบความคิดที่ได้จากการศึกษา แนวคิดทฤษฎี และผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ด้อยโอกาส แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์จากผู้สอนจากหน่วยงาน 6 แห่งๆละ 1 คน ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

1. วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อน

จากการสัมภาษณ์ผู้สอน พบว่าวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อนคือ การเสริมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน สำหรับเด็กที่ไม่มีโอกาสเข้าสู่ระบบการศึกษาในโรงเรียน และ เพื่อพัฒนาจิตใจของเด็กเร่ร่อน

2. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายได้แก่ เด็กเร่ร่อนที่มีอายุระหว่าง 12-18 ปี

3. คุณสมบัติของเจ้าหน้าที่หรือผู้สอน

ผู้สอนเด็กเร่ร่อนในปัจจุบัน พบว่าส่วนใหญ่แล้วจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีทุกสาขา มีความเข้าใจในงานที่ทำ มีความเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กเร่ร่อนและมีความรักและเข้าใจเด็ก

4. รูปแบบการเรียน

รูปแบบการเรียน พบว่าส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการสอนแบบครูเป็น

ศูนย์กลางและผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่นการสอนการแก้ปัญหาในกรณีที่เด็กไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง หรือการให้คำแนะนำแก่เด็กเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม โดยพิจารณาจากปัญหาของเด็กเป็นหลัก

5. เนื้อหาสาระ

การกำหนดเนื้อหาสาระ พบว่าใช้เนื้อหาสาระตามแผนการสอนที่กำหนด การจัดกิจกรรม ส่วนใหญ่ครูจัดตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผน แต่มีการดัดแปลงบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ส่วนการประเมินผล ใช้การสอบวัดความรู้

6. การจัดกิจกรรม

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าผู้สอนส่วนใหญ่ก็ใช้การจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่นการสอนรายบุคคล การสอนแบบกลุ่ม

7. สื่อการสอน

ในด้านการใช้สื่อการสอน พบว่าส่วนใหญ่จะดูจากความต้องการของเด็ก เช่น เด็กชอบเล่นเกม อ่านการ์ตูน ก็จะใช้สื่อประเภทเกม การ์ตูนมาสอน

8. การประเมินผล

ในการประเมินผล ในกรณีเป็นการศึกษาสายสามัญ ก็จะพาเด็กไปสอบที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ส่วนในการประเมินผลการแก้ปัญหาเด็ก พบว่าส่วนใหญ่ครูจะใช้วิธีการสอบถามเด็กในลักษณะภาพรวม ไม่มีการประเมินผลว่าเด็กเร่ร่อนสามารถแก้ปัญหาได้ในขั้นตอนใด

9. สภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา

การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน มี 2 ประการคือ การสอนในพื้นที่และการสอนในศูนย์ ถ้ามาเรียนในศูนย์ก็จะมีห้องเรียน มีอุปกรณ์การเรียน

10. ปัญหาในการจัดการศึกษา

10.1 ด้านผู้สอน พบว่าผู้สอนไม่มีเวลาในการลงพื้นที่มากเท่าที่ควร เนื่องจากภาระงานมาก ส่งผลต่อการสร้างความคุ้นเคยกับเด็กเร่ร่อน นอกจากนั้นยังมีปัญหาด้านสภาพแวดล้อมเวลาสอน นอกจากนั้นพบว่า ถ้าผู้สอนไม่ลงไปพูดคุยทำความคุ้นเคยกับเด็ก ก็ทำให้การแก้ปัญหาไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะเด็กจะไม่ไว้วางใจ นอกจากนั้นครูต้องทำภาระงานอื่นๆด้วยทำให้ไม่มีเวลามากเท่าที่ควรในการลงพื้นที่

10.2 ด้านสถานที่เรียน พบว่าการเรียนในพื้นที่ ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากมีสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม เสียงดัง ฝุ่นละอองเยอะ ทำให้เด็กขาดสมาธิ

11. ข้อเสนอแนะ

11.1 ด้านการสร้างความสัมพันธ์กับเด็ก ควรจะการประสานงานกับองค์กรเอกชน ซึ่งทำให้การทำงานได้ดียิ่งขึ้น

11.2 ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน ควรจัดให้เด็กเร่ร่อนเรียนในสถานที่ที่เป็นสัดส่วน ไม่ควรสอนในพื้นที่ เพราะจะทำให้การเรียนรู้ของเด็กมีประสิทธิภาพดีขึ้น

สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร

1. วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน

วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน จะมุ่งเน้นด้านการป้องกันแก้ไข หรือการให้การสงเคราะห์และการพัฒนาฟื้นฟู

2. กลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา ควรจะเป็นเด็กเร่ร่อนที่มีอายุตั้งแต่ 11 – 18 ปี ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างๆกระจายไปในกรุงเทพมหานคร

3. คุณสมบัติของเจ้าหน้าที่หรือผู้สอน

เจ้าหน้าที่หรือผู้สอนที่ทำหน้าที่ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กเร่ร่อน ที่ทำหน้าที่อยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี

4. รูปแบบการเรียน

การสอนเด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ พบว่าส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางและผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่นการสอนการแก้ปัญหาในกรณีที่เด็กไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง หรือการให้คำแนะนำแก่เด็กเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม โดยพิจารณาจากปัญหาของเด็กเป็นหลัก

5. เนื้อหาสาระ

การกำหนดเนื้อหาสาระ พบว่าใช้เนื้อหาสาระตามแผนการสอนที่กำหนด การจัดกิจกรรม ส่วนใหญ่ครูจัดตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผน แต่มีการดัดแปลงบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ส่วนการประเมินผล ใช้การสอบวัดความรู้

6. การจัดกิจกรรม

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าผู้สอนส่วนใหญ่ก็ใช้การจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่นการพาไปทัศนศึกษา การใช้กระบวนการกลุ่ม

7. สื่อการสอน

ในด้านการใช้สื่อการสอน พบว่าส่วนใหญ่จะดูจากความต้องการของเด็ก เช่น เด็กชอบเล่นเกม อ่านการ์ตูน ก็จะใช้สื่อประเภทเกม การ์ตูนมาสอน

8. การประเมินผล

ในการประเมินผลการแก้ปัญหาเด็ก พบว่าส่วนใหญ่ครูจะใช้วิธีการสอบถามเด็กในลักษณะภาพรวม ไม่มีการประเมินผลว่าเด็กเร่ร่อนไม่สามารถแก้ปัญหาได้ในขั้นตอนของวิธีการแก้ปัญหา

9. สภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา

สถานที่ที่เหมาะสมในการจัดการศึกษา ผู้สอนมักจะชักชวนเด็กให้เข้ามาเรียนใน ศูนย์สร้างโอกาสหรือบ้านสร้างโอกาส มากกว่าลงไปสอนในพื้นที่

10. การมีส่วนร่วมและการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ

ในการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆมีหลายประการ ทั้งการจัดอบรม การศึกษาดูงาน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

11. ปัญหาในการจัดการศึกษา

ปัญหาในการจัดการศึกษามีหลายประการ ได้แก่ ครุมีภาระงานมาก ครูต้องแก้ปัญหาหลายๆด้าน นอกจากนั้นก็มีปัญหาด้านงบประมาณ ที่ต้องแบ่งมาจากงบกลางทำให้งบประมาณไม่เพียงพอ ดังคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

12. ข้อเสนอแนะ

1. ด้านผู้สอนจากการสัมภาษณ์พบว่า คุณสมบัติของผู้สอนนอกจากมีความรู้แล้ว ควรจะมีคุณสมบัติด้านการให้ความเข้าใจเด็กเร็วร้อนด้วย
2. ด้านงบประมาณ ควรสนับสนุนด้านงบประมาณมากขึ้น

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

1. วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน

การกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดศึกษา ส่วนใหญ่ ผู้สอนให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า ควรจะให้เด็กได้เรียนรู้ทางด้านการพัฒนาตนเอง และด้านทักษะชีวิต

2. กลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาส่วนใหญ่ควรเป็นเด็กวัยรุ่นที่มีอายุประมาณ 13-18 ปี

3. คุณสมบัติของผู้สอน

บุคลากรที่ทำหน้าที่ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กเร่ร่อน ที่ในปัจจุบัน ทำหน้าที่อยู่ พบว่าผู้สอนควรจะเป็นคนที่มีใจรักในการทำงานด้านเด็ก

4. รูปแบบการเรียน

การสอนเด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ พบว่าส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางและผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่นการสอนการแก้ปัญหาในกรณี que เด็กไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง หรือการให้คำแนะนำแก่เด็กเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม โดยพิจารณาจากปัญหาของเด็กเป็นหลัก

5. เนื้อหาสาระ

การกำหนดเนื้อหาสาระ พบว่าใช้เนื้อหาสาระตามแผนการสอนที่กำหนด การจัด

กิจกรรม ส่วนใหญ่ครูจัดตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผน แต่มีการดัดแปลงบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ส่วนการประเมินผล ใช้การสอบวัดความรู้

6. การจัดกิจกรรม

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าผู้สอนส่วนใหญ่ก็ใช้การจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การพาไปทัศนศึกษา การใช้กระบวนการกลุ่ม

7. สื่อการสอน

การใช้สื่อการสอน พบว่าส่วนใหญ่จะดูจากความต้องการของเด็ก เช่น เด็กชอบเล่นเกม อ่านการ์ตูน ก็จะใช้สื่อประเภทเกม การ์ตูนมาสอน

8. การประเมินผล

การประเมินผลการแก้ปัญหาเด็ก พบว่าส่วนใหญ่ครูจะใช้วิธีการสอบถามเด็กในลักษณะภาพรวม ไม่มีการประเมินผลว่าเด็กเร่ร่อนไม่สามารถแก้ปัญหาได้ในขั้นตอนใดของการแก้ปัญหา

9. การมีส่วนร่วมและการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ

การมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆมีหลายประการ ทั้งการจัดอบรม การศึกษาดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ

10. ปัญหาในการจัดการศึกษา

ปัญหาในการจัดการศึกษาที่พบคือปัญหาของเด็ก ที่มีสมาธิหรือความสนใจในการเรียนค่อนข้างสั้น

11. ข้อเสนอแนะ

11.1 ครูต้องให้โอกาสเด็ก มีความอดทนกับเด็กค่อนข้างมาก

11.2 ครูจะต้องใจเย็น อดทน เพราะเด็กจะอยู่บ้านและออกจากบ้านหลายครั้ง จนกว่าเขาจะคิดเองได้ ว่าการศึกษามีความสำคัญสำหรับเขา

กองตำรวจรถไฟ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

1. วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน

วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนคือ เพื่อเป็นสิ่งที่นำเด็กเข้ามาหาตำรวจ เพื่อตำรวจจะช่วยดูแลเด็กก่อนที่เด็กจะมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม หรือทำผิดกฎหมาย

2. กลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายในการดูแลและจัดการศึกษา เป็นเด็กเร่ร่อนที่มีอายุตั้งแต่ 7 - 18 ปี

3. คุณสมบัติของผู้สอนบุคลากร

บุคลากรที่ทำหน้าที่ในปัจจุบัน เป็นตำรวจรถไฟ

4. รูปแบบการเรียน

การสอนเด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ พบว่าส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางและผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่นการสอนการแก้ปัญหาในกรณี que เด็กไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง หรือการให้คำแนะนำแก่เด็กเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม โดยพิจารณาจากปัญหาของเด็กเป็นหลัก

5. เนื้อหาสาระ

การกำหนดเนื้อหาสาระ พบว่าใช้เนื้อหาสาระตามแผนการสอนที่กำหนด การจัดกิจกรรม ส่วนใหญ่ครูจัดตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผน แต่มีการดัดแปลงบ้างเพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ส่วนการประเมินผล ใช้การสอบวัดความรู้

6. การจัดกิจกรรม

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าผู้สอนส่วนใหญ่ก็ใช้การจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่นการพาไปทัศนศึกษา การใช้กระบวนการกลุ่ม

7. สื่อการสอน

การใช้สื่อการสอน พบว่าส่วนใหญ่จะดูจากความต้องการของเด็ก เช่น เด็กชอบเล่นคอมพิวเตอร์ อ่านการ์ตูน ก็จะใช้สื่อประเภทเกม การ์ตูนมาสอน

8. การประเมินผล

การประเมินผล พบว่าส่วนใหญ่ครูจะใช้วิธีการสอบถามเด็กในลักษณะภาพรวม ไม่มี การประเมินผลว่าเด็กเร่ร่อนสามารถแก้ปัญหาได้อย่างไร

9. สภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการเรียน ควรจะเป็นสถานที่ที่ค่อนข้างเงียบสงบ เพื่อให้เด็กมีสมาธิในการเรียน

10. การมีส่วนร่วมและการประสานงานระหว่างหน่วยงาน

การมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ มีหลายประการ ทั้งการจัดอบรม การศึกษาดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ

11. ปัญหาในการจัดการศึกษา

ปัญหาในการจัดการศึกษามีหลายประการ ได้แก่ ขาดทักษะด้านการสอนเนื่องจากเป็นตำรวจที่สมัครใจมาทำ ยังมีประสบการณ์ด้านการดูแลเด็กน้อย นอกจากนั้นครูมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอ ขาดการจัดการห้องสมุด แหล่งความรู้

12. ข้อเสนอแนะ

ควรมีการประสานงานความร่วมมือในการอบรมครูด้านการสอนกับสถาบันศึกษาที่มีความชำนาญในเรื่องนี้ เพื่อที่จะทำให้เจ้าหน้าที่ได้เรียนรู้วิธีการดูแลและให้การศึกษแก่เด็กเร่ร่อนได้ดียิ่งขึ้น

มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก

1. วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน

วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน คือเพื่อช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนให้เด็กเร่ร่อนได้พัฒนาตนเอง และมีทักษะชีวิต

2. กลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายที่ดูแลอยู่เป็นเด็กเร่ร่อนที่มีอายุตั้งแต่ 6 ปี ถึง 18 ปี

3. คุณสมบัติของบุคลากร

บุคลากรที่ทำหน้าที่เป็นครูข้างถนน ที่ในปัจจุบันทำหน้าที่อยู่ ส่วนใหญ่จบปริญญาตรี บางคนมีพื้นฐานเป็นเด็กเร่ร่อนมาก่อน จึงมีความเข้าใจเด็กเร่ร่อนดี ต้องมีความอดทนสูง รักงาน

4. รูปแบบการเรียน

การสอนเด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ พบว่าส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางและผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เช่นการสอนการแก้ปัญหาในกรณีที่เด็กไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง หรือการให้คำแนะนำแก่เด็กเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม โดยพิจารณาจากปัญหาของเด็กเป็นหลัก

5. เนื้อหาสาระ

เนื้อหาสาระส่วนใหญ่จะเป็นการ สอนการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน การดูแลตนเอง การอยู่ร่วมกันในสังคม ส่วนการจัดกิจกรรมจะเน้นกิจกรรมที่เด็กได้แสดงออก การพาไปทัศนศึกษา ในด้านการวัดและประเมินผล ก็จะเน้นด้านการวัดพฤติกรรมของเด็ก

6. กิจกรรมการเรียน

ส่วนใหญ่เด็กเร่ร่อนชอบเรียนรู้โดยเน้นด้านการให้เด็กทำกิจกรรมต่างๆ ถ้าเป็นการสอนที่เน้นวิชาการมาก เด็กจะไม่ชอบ

7. สื่อการสอน

การใช้สื่อการสอน พบว่าส่วนใหญ่จะดูจากความต้องการของเด็ก เช่น เด็กชอบเล่นเกม การ์ตูน ก็จะใช้สื่อประเภทเกม การ์ตูนมาสอน

8. การวัดและการประเมินผล

ในการสอนส่วนใหญ่มักไม่ได้มีการวัดและประเมินผลโดยใช้เครื่องมือวัดผล แต่ใช้การสอบถามจากเด็ก หรือสังเกตพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปของเด็ก

9. สถานที่ในการจัดการศึกษา

ส่วนใหญ่ครูจะลงพื้นที่ไปหาเด็ก ไปดูแล พุดคุย สร้างความสนิทสนม นอกจากนั้นยังพาไปอยู่บ้านเปิดซึ่งเด็กสามารถเข้าเรียนจากระบบหรือนอกระบบก็ได้

10. การมีส่วนร่วมและการประสานงานระหว่างหน่วยงาน

ทางมูลนิธิมีการประสานงานกับเครือข่ายองค์กรเด็กเร่ร่อน ในด้านต่างๆ เช่นการ ประชุม การดูงาน การสัมมนา การพาเด็กทำกิจกรรมร่วมกัน

11. ปัญหาในการจัดการศึกษา

ปัญหาที่พบได้แก่การที่ครูยังขาดความรู้ด้านการสอนอย่างเป็นระบบ ทำให้ทักษะการ ถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็กเร่ร่อน ในบางครั้งไม่ได้ผลเท่าที่ควร

12. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษาคือ ควรมีการพัฒนาครูให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับระบบ การสอนเพราะจะได้นำมาผสมผสานกับประสบการณ์การทำงาน เพื่อช่วยให้การทำงานประสิทธิ ภาพมากขึ้น

มูลนิธิเพื่อการพัฒนาบุคคล

1. วัตถุประสงค์ในการดูแลและจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน

วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนคือ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาตนเอง ช่วยตนเองได้และมีทักษะชีวิต

2. กลุ่มเป้าหมายในการจัดการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายที่ดูแลอยู่เป็นเด็กเร่ร่อนที่มีอายุตั้งแต่ 6 ปี ถึง 18 ปี แต่ที่พบมากและมี ปัญหามากที่สุดคือเด็กวัยรุ่น ที่มีอายุตั้งแต่ 13 – 18

3. คุณสมบัติของผู้สอน

ผู้สอนเด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี บางคนเป็นเด็กเร่ร่อนมา ก่อน ต่อมาทางมูลนิธิให้การช่วยเหลือส่งให้เรียน เมื่อเรียนจบก็มาทำงานกับมูลนิธิ ดังนั้นครูเหล่านี้ จะมีความเข้าใจเด็กเร่ร่อน สามารถเข้าถึงจิตใจของเด็ก เป็นทั้งครูและพี่เลี้ยงเด็กในเวลาเดียวกัน

4. รูปแบบการเรียน

รูปแบบการเรียนการสอนเด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ พบว่าส่วนใหญ่จะใช้รูปแบบที่หลากหลาย ทั้งการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางและผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยพิจารณาจากปัญหาเป็นหลัก

5. เนื้อหาสาระ

ด้านเนื้อหาสาระส่วนใหญ่จะเป็นการ สอนการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน การดูแล ตนเอง การอยู่ร่วมกันในสังคม

6. กิจกรรมการเรียน

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าส่วนใหญ่เด็กเร่ร่อนชอบเรียนรู้โดยเน้นการให้ เด็กทำกิจกรรมต่างๆ ถ้าเป็นการสอนที่เน้นวิชาการมาก เด็กจะไม่ชอบ

7. สื่อการสอน

ด้านการใช้สื่อการสอน พบว่าส่วนใหญ่จะดูจากความต้องการของเด็ก เช่น เด็กชอบเล่นเกม การ์ตูน ก็จะใช้สื่อประเภทเกม การ์ตูนมาสอน

8. การวัดและการประเมินผล

ในการสอนส่วนใหญ่มักไม่ได้มีการวัดและประเมินผลโดยใช้เครื่องมือวัด แต่ใช้การสอบถามจากเด็ก หรือสังเกตพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปของเด็ก

9. สภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา

ส่วนใหญ่ครูจะลงพื้นที่ไปหาเด็ก ไปดูแล พูดคุย สร้างความสนิทสนมจากนั้นยังพาไปอยู่บ้านเปิด ซึ่งเด็กสามารถเข้าเรียนจากในระบบหรือนอกระบบก็ได้

10. การมีส่วนร่วมและการประสานงานระหว่างหน่วยงาน

ทางมูลนิธิมีการประสานงานกับเครือข่ายองค์กรเด็กเร่ร่อน และหน่วยงานที่ให้ทุนจากต่างประเทศ

11. ปัญหาในการจัดการศึกษา

ด้านการวางแผนการเรียนสำหรับเด็ก ปัญหาในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนอยู่ที่การวางแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เด็ก ซึ่งพบว่า ถ้าวางแผนให้เด็กเรียนแบบแยกส่วนเป็นวิชา จะทำให้เด็กเกิดปัญหา ไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้ได้ เพราะเด็กเหล่านี้มีลักษณะเฉพาะคือเรียนได้ช้า สมาธิสั้น ถ้าเด็กตามไม่ทัน เรียนไม่รู้เรื่อง ก็จะเบื่อการเรียนในที่สุด

12. ข้อเสนอแนะ

ด้านเนื้อหาสาระ เนื้อหาสาระที่นำมาสอนสำหรับเด็กเร่ร่อน ควรสอนเรื่องเกี่ยวกับทักษะชีวิต ให้เด็กสามารถใช้ชีวิตประจำวันได้ แก้ปัญหาได้ เอาตัวรอดได้ ควรจัดเนื้อหาให้มีความเกี่ยวเนื่องกัน หรือมีการบูรณาการเนื้อหาเข้าด้วยกัน จะทำให้เด็กมีความต่อเนื่องในการเรียนไม่สับสน เพราะเด็กเหล่านี้มีสมาธิสั้น การเรียนเป็นวิชาๆ บางครั้งทำให้เขาสับสน ตามไม่ทัน

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาและตรวจสอบโปรแกรม

การนำเสนอข้อมูลจากการศึกษาในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ข้อคือ ผลการพัฒนาโปรแกรม และผลการตรวจสอบโปรแกรม

2.1 ผลการพัฒนาโปรแกรม

ผู้วิจัยได้พัฒนาโปรแกรมจากขั้นตอนที่ 1 โดยมีรายละเอียดโปรแกรกดังนี้

1. องค์ประกอบของโปรแกรม เป็นโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้คือ วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย คุณสมบัติของผู้สอน รูปแบบการเรียน

เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการสอน การวัดและประเมินผล การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน

2. วัตถุประสงค์ของโปรแกรม เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน
3. กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่เด็กเร่ร่อนที่มีอายุระหว่าง 11- 16 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิง ควรมีความรู้อย่างต่ำอ่านออกเขียนได้
4. คุณสมบัติของผู้สอน เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอนเด็กเร่ร่อนไม่ต่ำกว่า6เดือน ความรู้ขั้นต่ำ จบปริญญาตรี และมีความเข้าใจเด็กเร่ร่อน
5. รูปแบบการเรียน เป็นการเรียนที่ครูและผู้เรียนร่วมกันเรียนรู้ ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมกันและกระบวนการแก้ปัญหาแบบทอแรนซ์ เน้นกระบวนการกลุ่ม โดยมีสมาชิกกลุ่มย่อยกลุ่มละประมาณ 4-6 คน
6. เนื้อหาสาระ แบ่งเป็นเรื่องต่างๆ 12 เรื่องดังนี้คือ
 - 6.1 การรู้จักตนเอง
 - 6.2 คนดี
 - 6.3 ชีวิตของฉัน
 - 6.4 การคบเพื่อน
 - 6.5 อาหารดีมีประโยชน์
 - 6.6 กินดีมีสุข
 - 6.7 สุขภาพดีมีสุข
 - 6.8 การดูแลสุขภาพ
 - 6.9 เมื่อไม่สบายทำอย่างไร
 - 6.10 อันตรายจากยาเสพติด
 - 6.11 ภัยจากบุคคล
 - 6.12 อุบัติภัย
7. กิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นการใช้ทักษะกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและทักษะการแก้ปัญหา ส่วนใหญ่เน้นการสนทนากลุ่มเป็นหลัก
8. สื่อการสอน ลักษณะสื่อการสอน ต้องสอดคล้องกับเนื้อหา ผู้เรียน โดยคำนึงถึงผู้เรียนและผลการเรียนรู้ ซึ่งควรเป็นสื่อที่ดึงดูดความสนใจของเด็ก หรืออาจจะเป็นสื่อบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหา
9. การวัดและประเมินผล การประเมินผลมี 2 รูปแบบ
 - 9.1 การประเมินตามสภาพจริง ได้แก่ วัดกระบวนการกลุ่ม แบบฝึกปฏิบัติ การสังเกต การสนทนากลุ่ม ผลงานผู้เรียน

9.2 การทดสอบ ในกรณีที่ต้องการวัดเป็นคะแนนสอบ จะใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหา แบบวัดพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันและพฤติกรรมการแก้ปัญหา

10. การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน โปรแกรมนี้สามารถจัดการศึกษาได้ทั้งในและนอกพื้นที่

10.1 ในพื้นที่ ต้องเป็นสถานที่ที่มีความเงียบสงบ ไม่มีเสียงรบกวน ไม่มีปัจจัยที่ทำให้ผู้เรียนขาดสมาธิในการเรียน เช่น ในสวนสาธารณะ มีอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนไว้ให้บริการ

10.2 ในบ้านพัก สามารถจัดการสอนได้ทั้งโดยควรจะสอนในห้อง ห้องมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก แสงสว่างเพียงพอ ที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ มีอุปกรณ์การสอนครบ

11. เวลาที่ใช้ในการเรียน คือครั้งละ 50 นาที

2.2 ผลการตรวจสอบโปรแกรม และแผนการสอน

หลังจากที่ผู้วิจัยได้นำโปรแกรมไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ ผลการตรวจสอบโปรแกรมมีดังนี้คือ

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ พบว่ามีความเหมาะสม เนื่องจากนำปัญหาและความต้องการที่เกิดจากตัวเด็กเร่ร่อนมาสร้างเป็น โปรแกรมและกำหนดวัตถุประสงค์ตอบสนองปัญหาและความต้องการดังกล่าว แต่ในการสอนจริงครูต้องศึกษาวัตถุประสงค์จากแผนการสอนให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ก่อนทั้งวัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เพื่อที่จะได้วางแผนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนการสอน

2. กลุ่มเป้าหมาย พบว่าผู้ร่วมสนทนากลุ่มคิดว่ากลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสมในการทดลองใช้โปรแกรมมีความเหมาะสม คือเป็นเด็กเร่ร่อน อายุ 11-15ปี อาศัยอยู่ในบ้านพักของหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน

3. คุณสมบัติของผู้สอน พบว่าผู้ร่วมสนทนากลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การกำหนดคุณสมบัติผู้สอนมีความเหมาะสม

4. รูปแบบการเรียนการสอน พบว่าผู้ร่วมสนทนากลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การกำหนดรูปแบบการเรียนการสอนมีความเหมาะสม

5. เนื้อหาสาระ ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า มีความเหมาะสมเพราะเป็นเนื้อหาสาระที่สามารถโยงเรื่องไปเกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวันของเด็กได้ดี ทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ แต่การใช้ภาษาในแผนการสอนบางเรื่องค่อนข้างยากในการทำความเข้าใจสำหรับครูที่ไม่ได้จบทางการศึกษาน่าจะต้องปรับภาษาให้ง่ายกว่านี้

6. กิจกรรมการเรียนรู้ในแผนการสอนมีความเหมาะสม เพราะใช้รูปแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เด็กสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง และเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อนซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ อย่างไรก็ตามครูก็จะต้องมีความเข้าใจในบทบาทของตนอย่างชัดเจนด้วยว่าจะต้องเป็นผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ให้เด็กด้วย นอกจากนี้ที่น่าจะมีการเพิ่มกิจกรรมให้หลากหลายมากขึ้นนอกเหนือจากการอภิปรายกลุ่ม เช่นการใช้บทบาทสมมติ การใช้เกม เพราะเด็กเหล่านี้ชอบการแสดงออก

7. สื่อการสอน สื่อการสอนที่เสนอมีความเหมาะสม แต่น่าจะมีการเพิ่มสื่อการสอน อื่นๆ เช่นสื่อบุคคลเข้าไปด้วย เพราะถือเป็นสื่อที่สำคัญสำหรับการเรียนเพื่อพัฒนาทักษะประเภทนี้

8. สภาพแวดล้อมในการเรียน จากการสนทนากลุ่มพบว่าผู้ร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่าการกำหนดสภาพแวดล้อมในการเรียนมีความเหมาะสม

9. เวลาที่ใช้ในการเรียนต่อ1ครั้ง คือ50 นาที

หลังจากการสนทนากลุ่มแล้วผู้วิจัยได้นำแผนการสอนไปปรับปรุงตามข้อคิดเห็นที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้คำแนะนำ และนำไปทดลองใช้ต่อไป

ตอนที่ 3 ผลการทดลองโปรแกรม

ในการวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 6 ข้อดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง
2. การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหา ก่อนการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
3. การเปรียบเทียบคะแนนความสามารถการแก้ปัญหาก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง
4. การเปรียบเทียบคะแนนความสามารถการแก้ปัญหาก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม
5. การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาหลังการทดลองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
6. การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันกลุ่มทดลอง

3.1 การศึกษาผลการนำโปรแกรมไปทดลองใช้

จากการนำโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไปทดลองใช้ ผู้วิจัยขอเสนอข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 71.87 รองลงมาคือมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 28.13 ด้านสถานภาพพบว่าเป็นเพศชายทั้งหมด อายุ 15 ปี มีจำนวนมากที่สุดคือร้อยละ 28.13 รองลงมาคืออายุ 13 ปี ร้อยละ 21.87 อายุ 14 ปี ร้อยละ 18.76 อายุ 11 และ 16 ปี มีจำนวนเท่ากันคือร้อยละ 15.62

2. ผลการทดลองการใช้โปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวความคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน สามารถเสนอได้ตามลำดับดังนี้

2.1 การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก่อนการทดลอง พบว่ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 แสดงว่าก่อนการทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีระดับความสามารถในการแก้ปัญหาใกล้เคียงกัน

2.2 การเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง พบว่า ก่อนและหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่าหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลอง

2.3 การเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง พบว่าก่อนและหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่าหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลอง

2.4 การเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม พบว่าก่อนและหลังการทดลอง กลุ่มควบคุมมีคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่าหลังการทดลอง กลุ่มควบคุมมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลอง

2.5 การเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาหลังการทดลองระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า หลังการทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่ากลุ่มทดลองมีความสามารถสูงกว่ากลุ่มควบคุม

2.6 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนพฤติกรรม

กรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันของกลุ่มทดลอง พบว่า ผู้เรียนกลุ่มทดลอง ที่เรียนโดยการใช้ทักษะการเรียนรู้แบบร่วมกัน มีค่าเฉลี่ยในแต่ละด้านเรียงจากคะแนนเฉลี่ยสูงไปหาคะแนนเฉลี่ยต่ำดังต่อไปนี้คือ

1. ด้านความรับผิดชอบต่องานกลุ่ม ได้แก่ความร่วมมือทุกรูปแบบเพื่อให้งานเสร็จทันเวลา ปฏิบัติงานตามบทบาทที่ได้รับอย่างเอาใจใส่ ประึกษากันถึงวิธีทำงานกลุ่ม ตกลงกันเรื่องระเบียบการทำงานกลุ่ม และตั้งใจทำงานตลอดเวลา ซึ่งมีค่าคะแนนเท่ากับ 3.37 3.06 2.75 2.68 และ 2.62 ตามลำดับ

2. ด้านการสร้างบรรยากาศในการทำงานกลุ่ม ได้แก่ การให้ข้อมูลและข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่กลุ่ม ช่วยให้การดำเนินการของกลุ่มเป็นไปอย่างราบรื่น ให้ความช่วยเหลือเพื่อนเมื่อเพื่อนไม่เข้าใจและทำไม่ได้ ให้ความสนิทสนมเป็นกันเองสำหรับทุกคน และให้กำลังใจและปฏิบัติต่อเพื่อนด้วยความสุภาพ ซึ่งมีค่าคะแนนเท่ากับ 3.50 3.43 3.06 2.56 และ 2.50 ตามลำดับ

3. ด้านการแสดงความคิดเห็นในกลุ่ม ได้แก่ การแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลชัดเจน การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล การช่วยสรุปความคิดเห็นของกลุ่ม ส่วนการสอบถามให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง และการแสดงความคิดเห็นด้วยความกระตือรือร้นมีค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 3.31 3.25 2.81 2.75 และ 2.75

4. ด้านการยอมรับความคิดเห็นของกลุ่ม ได้แก่ การยอมรับข้อตกลงตามเสียงส่วนใหญ่ โดยไม่ได้แย้ง การสนับสนุนเหตุผลที่น่าเชื่อถือของเพื่อน การยอมรับความคิดเห็นของเพื่อนเมื่อเพื่อนอธิบายให้ฟัง และการซักถามเพื่อนเมื่อมีข้อสงสัย ซึ่งมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.50 2.87 2.81 และ 2.56 ตามลำดับ

5. ด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ได้แก่ ช่วยแก้ปัญหาให้แก่กลุ่ม ช่วยกลุ่มวิเคราะห์ปัญหา แสดงออกว่าเห็นปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น และช่วยกลุ่มแสวงหาวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งมีค่าเฉลี่ยคะแนนเท่ากับ 3.50 3.43 3.12 และ 2.81 ตามลำดับ

6. ด้านการเสนอผลงาน ได้แก่ การเสนอผลงานถูกต้องตรงประเด็นและการเสนอผลงานด้วยวิธีที่น่าสนใจ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยของคะแนนเท่ากับ 3.25 และ 3.00 ตามลำดับ

3.2 ผลการศึกษาผลและปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลังการใช้โปรแกรม

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่มเด็กเร่ร่อนกลุ่มทดลอง และผู้สอน เกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ได้ทดลองสอนไปแล้ว โดยนำเสนอเป็น 2 ตอน คือความคิดเห็นของเด็กเร่ร่อน และความคิดเห็นของผู้สอน โดยมีรายละเอียดดังนี้คือ

1. สรุปผลความคิดเห็นของผู้สอนเกี่ยวกับผลการใช้โปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

จากการทดลองสอนเด็กเร่ร่อนดังกล่าว ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้สอนถึงผลจากการสอนว่ามีข้อดี ข้อเสีย ปัญหา ข้อเสนอแนะและเกี่ยวกับโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการเรียน

ผู้สอนมีความเห็นว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ส่วนใหญ่ มีความชัดเจนเหมาะสม ตรงกับเรื่องที่สอน

2. กลุ่มเป้าหมาย

ผู้สอนมีความเห็นว่ากลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้มีความเหมาะสม คือเป็นเด็กที่มีอายุระหว่าง 11-16 ปี

3. คุณสมบัติของผู้สอน

ผู้สอนมีความเห็นว่า คุณสมบัติของผู้สอนมีความเหมาะสม คือระดับความรู้จบปริญญาตรีแล้ว และคนที่มีความเข้าใจธรรมชาติของเด็กเหล่านี้ดี มีจิตวิทยาในการดูแลเด็กเหล่านี้

4. รูปแบบการเรียน

ผู้สอนมีความเห็นว่ารูปแบบการเรียนมีความเหมาะสม คือรูปแบบที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้สอนและผู้เรียนจัดการเรียนรู้ร่วมกัน

5. เนื้อหาสาระ

ผู้สอนมีความเห็นว่า โดยภาพรวม เนื้อหาสาระมีความครอบคลุมกับปัญหาของเด็ก แต่มีปัญหาด้านการเรียงลำดับเรื่อง คือ ไม่ได้เรียงลำดับเรื่องให้มีความต่อเนื่องกัน ทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสนและเรียนได้ช้า

6. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้สอนมีความเห็นว่า โดยภาพรวม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับแผนการสอน การจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมเพราะจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ผู้เรียนมีความสนุกสนาน เข้าใจได้ดี สามารถนำประสบการณ์เดิมของผู้เรียนออกมาใช้ได้ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่วนครูก็รู้สึกที่สอนได้สนุก มีกิจกรรมที่ทำทายนอกเหนือการเรียนแบบปกติ และครูต้องใช้ประสบการณ์จากการลงพื้นที่มาใช้ในการสอนด้วย แต่ควรปรับปรุงเรื่องเวลาให้มีความยืดหยุ่นอย่างกำหนดตายตัว เพราะเด็กแต่ละคนมีความสามารถไม่เท่ากัน ในด้านการกำหนดเวลาเรียน ผู้สอนควรมีการยืดหยุ่น โดยกำหนดเวลาเป็นกรอบกว้างๆ มากกว่ากำหนดเวลาตายตัว เพราะบางคนไปได้ช้า บางคนไปได้เร็วไม่เท่ากัน

ด้านบทบาทของผู้เรียน ผู้สอนมีความเห็นว่า บทบาทของผู้เรียนในกลุ่มนั้น การที่ผู้เรียนมีความสามารถที่แตกต่างกันทำให้นำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในกลุ่มได้ ทำให้เกิดการช่วยเหลือกัน

ในกลุ่ม ทำให้ทุกคนสามารถเรียนรู้ไปด้วยกันได้จนจบ ในช่วงต้นๆผู้เรียนที่พูดเก่งก็มักจะพูดอยู่คนเดียว ต่อมาเมื่อมีการกระตุ้นจากหัวหน้ากลุ่มให้ทุกคนพูดก็จะเริ่มช่วยกันแสดงความคิดเห็นมากขึ้น โดยหัวหน้ากลุ่มเป็นหัวใจสำคัญในการกระตุ้นให้กระบวนการกลุ่มดำเนินไปด้วยดี และสมาชิกกลุ่มก็มีความเชื่อฟังหัวหน้ากลุ่มดี และสมาชิกทุกคนทำหน้าที่ของตนได้ดี ในระยะหลังๆทุกคนแสดงความคิดเห็นได้มากขึ้น มีการถกเถียงกันบ้าง แต่ก็ตกลงกันได้โดยใช้ความคิดเห็นส่วนใหญ่ของสมาชิก นอกจากนั้นยังทำให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อกัน ช่วยเหลือกัน

ด้านบทบาทครูผู้สอนมีความเห็นว่า การที่ครูเป็นส่วนหนึ่งของผู้เรียน มีความเหมาะสม โดยครูทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของผู้เรียน แต่เมื่อผู้เรียนเกิดปัญหา ครูก็สามารถเข้าไปกระตุ้นหรือให้คำแนะนำแก่กลุ่มผู้เรียนได้ทันที เพราะครูอยู่ในกลุ่มอยู่แล้ว และผู้เรียนก็ไม่เกิดความเกร็งกับครูเพราะมีความคุ้นเคยกันอยู่แล้ว ทำให้ครูสามารถเรียนรู้ร่วมกันกับเด็กได้อย่างเหมาะสม

7. สื่อการสอน

ผู้สอนมีความเห็นว่า โดยภาพรวม สื่อการสอนนับว่าใช้ได้ เพราะส่วนใหญ่จะใช้สื่อบุคคลคือ ให้ผู้เรียนออกมาเล่าประสบการณ์ของตนเองมาใช้เป็นตัวอย่าง สื่อการสอนส่วนใหญ่จะใช้ช่วงนำเข้าสู่บทเรียนและสรุปผลท้ายบทเรียน

8. การวัดและการประเมินผล

ผู้สอนมีความเห็นว่า โดยภาพรวม การประเมินผลนับว่าใช้ได้เพราะมีการประเมินผล 4 รูปแบบคือการสังเกตพฤติกรรม การทำแบบฝึกปฏิบัติ การเสนอผลงานกลุ่ม และการทดสอบ

9. สภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษา

ผู้สอนมีความเห็นว่า สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมได้แก่ การเรียนในห้องเรียน ซึ่งเด็กสามารถเรียนได้ ไม่อึดอัด เพราะสิ่งที่สำคัญคือการจัดกิจกรรมที่สนุกสนาน ทำให้เด็กเกิดความสนใจตลอดเวลาเรียน

10. การนำไปใช้ในชีวิตจริง

ผู้สอนมีความเห็นว่า โดยภาพรวม ผู้เรียนสามารถนำทักษะการแก้ปัญหาไปใช้ได้ในชีวิตจริง ทำให้สามารถแก้ปัญหาของตนเองได้ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถแนะนำเพื่อนได้ด้วย

2. สรุปผลความคิดเห็นของเด็กเร่ร่อนเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้โปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

หลังจากการทดลองสอนเด็กเร่ร่อนจำนวน 12 ครั้งเสร็จสิ้นลง ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่มเด็กเร่ร่อนและผู้สอน ถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับโปรแกรม ว่ามีข้อดี ข้อเสีย ปัญหา ข้อเสนอแนะและปัจจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการสอนทั้ง 12 แผน ดังต่อไปนี้

ผลการใช้โปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียน

จากการสนทนากลุ่มเด็กเร่ร่อน เกี่ยวกับการกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรม พบว่า ทั้ง 2 กลุ่มเห็นด้วยกับการกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรม ว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหา กิจกรรมและการประเมินผล

2. กลุ่มเป้าหมาย

จากการสนทนากลุ่มเด็กเร่ร่อนและผู้สอน พบว่าเด็กเร่ร่อนคิดว่าโปรแกรมนี้มีความเหมาะสมกับกลุ่มของตน เนื่องจากทำให้เขาได้พูด ได้แสดงออก และเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มเพื่อนและกับผู้สอน

3. ด้านคุณสมบัติของผู้สอน

จากการสนทนากลุ่มเด็กเร่ร่อนและผู้สอน มีความเห็นตรงกันคุณสมบัติของผู้สอน ควรเป็นคนเข้าใจเด็ก มีเหตุผล เต็มใจช่วยแก้ปัญหาให้เด็ก ใจเย็นและอดทนกับเด็ก

4. รูปแบบการเรียนรู้

จากการสัมภาษณ์ผู้สอน พบว่า ผู้เรียนใช้กระบวนการกลุ่มในการเรียนดังนั้นหัวหน้ากลุ่มจะเป็นผู้คอยกระตุ้นสมาชิกกลุ่มให้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง ส่วนสมาชิกกลุ่มก็จะช่วยกันแสดงความคิดเห็น และออกไปรายงานหน้าห้อง และทุกคนมีส่วนร่วมในการเรียนโดยทั่วถึง

นอกจากนั้นจากการสัมภาษณ์ผู้เรียน พบว่าผู้เรียนชอบการเรียนรู้ที่ครูเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้เรียน ร่วม ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยผู้เรียนโดยการให้คำแนะนำ การซักถามในกลุ่ม ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

5. เนื้อหาสาระ

จากการสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อนและผู้สอนมีความเห็นตรงกันว่าเนื้อหาสาระมีความเหมาะสม เนื่องจากเป็นเรื่องที่เป็นปัญหาที่สามารถพบในชีวิตประจำวัน เมื่อเด็กได้เรียนรู้แล้วสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ นอกจากนั้นควรจะมีเรื่องลำดับเนื้อหาสาระให้มีความต่อเนื่องกัน หรือบูรณาการเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกันทั้งโปรแกรม

6. กิจกรรมการเรียนรู้

จากการสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อนพบว่า ชอบกิจกรรมการเรียนรู้เพราะเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ มีกิจกรรมหลายประเภท ทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสนทนากลุ่ม ซึ่งทำให้ทุกคนมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น และทำให้ผู้เรียนสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ส่วนผู้สอนก็เห็นว่าการใช้โปรแกรมนี้เหมาะสมกับกิจกรรมกลุ่มเป็นอย่างมาก เพราะทำให้เด็กเร่ร่อนสามารถเรียนรู้จากกิจกรรมกลุ่ม มากกว่ากิจกรรมแบบอื่นๆ และทำให้เกิดความเห็นเห็นที่เป็นประโยชน์จากการนำประสบการณ์ของเด็กและผู้สอนมาแลกเปลี่ยนกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี

7. สื่อการสอน

จากการสัมภาษณ์พบว่า การนำสื่อการสอนมาใช้ ทำให้ผู้เรียนสนุกกับการเรียน เพราะการใช้สื่อการสอนที่ใช้มีหลากหลาย เช่น รูปภาพ เกม สื่อบุคคล ทำให้น่าสนใจและทำให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

8. การวัดและประเมินผล

จากการสอนพหุกลุ่มเด็กเร่ร่อน พบว่า การวัดและประเมินผลที่เหมาะสม ควรจะเป็นการวัดผลหลายรูปแบบ ทั้งการทดสอบ การทำงานกลุ่ม การสังเกตพฤติกรรม ฯลฯ การวัดผลโดยการใช้เครื่องมือวัดเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถวัดความสามารถที่จริงของผู้เรียนได้

ผลด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาตามโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1. ด้านบทบาทผู้เรียน

จากการสัมภาษณ์พบว่า เด็กเร่ร่อนชอบการเรียนรู้แบบนี้นี้ เนื่องจากเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ตลอดจนสามารถเรียนรู้ไปพร้อมกับผู้สอน ทำให้เกิดความสนุกสนานในการเรียน

อย่างไรก็ตามในการใช้โปรแกรมนี้ ผู้สอนแนะนำว่าควรจะต้องมีการเตรียมผู้เรียนก่อนการใช้โปรแกรม เช่นการทดสอบหรือทำความเข้าใจกับเด็กเร่ร่อนเกี่ยวกับความเข้าใจเรื่องกระบวนการกลุ่มให้แน่ชัดก่อนว่าเด็กมีความเข้าใจเรื่องกระบวนการกลุ่ม เนื่องจากการใช้โปรแกรมสามารถใช้ได้ดี เนื่องจากผู้เรียนสามารถนำกระบวนการกลุ่มมาใช้เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการเรียนโดยโปรแกรมนี้ก็ควรจะให้ความรู้ผู้เรียนด้วยการให้ความรู้เรื่องกระบวนการกลุ่มหรือการทำงานกลุ่มให้มีความเข้าใจดีก่อน แล้วจึงใช้โปรแกรมนี้ จึงจะประสบความสำเร็จ

2. ด้านบทบาทผู้สอน

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้สอนก็มีความพึงพอใจในบทบาทที่ตนเองมีส่วนร่วมในการเรียนรู้กับเด็กเร่ร่อน โดยการเป็นผู้เรียนร่วมกับเด็กเร่ร่อน ทั้งนี้ผู้สอนมีความเห็นเพิ่มเติมว่า ทุกคนสามารถเป็นทั้งผู้สอนและผู้เรียน การเรียนรู้แบบร่วมกัน ทำให้ผู้สอนสามารถเรียนรู้จากเด็กเร่ร่อนได้อย่างสนุกสนาน เพราะเด็กเหล่านี้มีประสบการณ์บางเรื่องดีกว่าผู้สอน แต่ผู้สอนก็ต้องคอยชี้แนะสิ่งที่ถูกต้องแก่เด็กเหล่านี้ด้วย ไม่ใช่ปล่อยให้เรียนรู้กันเองในสิ่งที่ผิด แต่โดยภาพรวม การเรียนรู้แบบร่วมกัน ทำให้ผู้สอนพัฒนาความรู้ของตนไปพร้อมกับเด็กเร่ร่อนด้วย

3. ด้านเนื้อหาสาระ

เนื้อหาสาระที่นำมาใช้ในโปรแกรม ควรจะนำมาจากปัญหาและความต้องการของเด็กเร่ร่อน เพราะจะทำให้เด็กเร่ร่อนสามารถเรียนรู้ได้ดี เนื่องจากเขามีประสบการณ์เดิมในเรื่องเหล่านั้นมาแล้ว

4. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการสอนการแก้ปัญหา ควรใช้กิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิด เช่น การใช้กระบวนการกลุ่ม ซึ่งทำให้ทุกคนมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น และทำให้ผู้เรียนสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ และทำให้เกิดความเห็นที่เป็นประโยชน์จากการนำประสบการณ์ของเด็กและผู้สอนมาแลกเปลี่ยนกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี

5. ด้านการประเมินผล

การประเมินผลการเรียนรู้ของเด็กเร่ร่อนควรจะใช้วิธีการประเมินผลจากการประเมินตามสภาพจริง เช่นการสังเกตพฤติกรรม การตรวจผลงานของเด็ก เป็นต้น มากกว่าการประเมินโดยการทดสอบเพียงอย่างเดียว

6. ด้านสภาพแวดล้อม

จากการสัมภาษณ์พบว่า เด็กเร่ร่อนสามารถเรียนได้ทั้งในห้องเรียน และภายนอกห้องเรียน โดยการจัดภายนอกห้องเรียนอาจจะจัดในบริเวณที่ค่อนข้างสงบ เช่นในสวนสาธารณะ ก็สามารถจัดการเรียนได้ สิ่งสำคัญคือการจัดกิจกรรมให้มีความน่าสนใจ ชักจูงให้ผู้เรียนรู้สึกสนใจ และสนุกกับการเรียน

7. ด้านการนำไปใช้ในชีวิตจริง

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้เรียนเห็นว่าสามารถนำแนวทางการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ เนื่องจากเรื่องที่เรียนเป็นเรื่องปัญหาและความต้องการของเด็กเร่ร่อน เป็นเรื่องที่เขาสามารถนำไปเปรียบเทียบกับปัญหาที่เกิดในชีวิตจริงและนำไปปรับใช้เพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง

ตอนที่ 4 การนำเสนอโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหของเด็กเร่ร่อน

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้สรุปผลจากการดำเนินการในขั้นตอนที่ 1 จนถึงขั้นตอนที่ 4 และสรุปผลเป็นโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังนี้

1. โปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีองค์ประกอบดังนี้คือ วัตถุประสงค์ของโปรแกรม กลุ่มเป้าหมาย คุณสมบัติของผู้สอน รูปแบบการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการสอน การวัดและการประเมินผล การจัดสภาพแวดล้อมในการศึกษา

2. วัตถุประสงค์ของโปรแกรม เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหของเด็กเร่ร่อน โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน

3. กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มผู้เรียนควรมีอายุระหว่าง 11- 15 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิง ควรมีความรู้เบื้องต้นอ่านออกเขียนได้

4. คุณสมบัติของผู้สอน ผู้สอนควรมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้คือ
 - 4.1 มีความเข้าใจธรรมชาติของเด็กเร่ร่อนเป็นอย่างดี
 - 4.2 เป็นผู้มีประสบการณ์ในการสอนเด็กเร่ร่อนในพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 6 เดือน
 - 4.3 มีความรู้ระดับปริญญาตรี
5. รูปแบบการเรียน เป็นการเรียนที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมกันและกระบวนการแก้ปัญหาแบบทอแรนซ์ โดยมีสมาชิกกลุ่มย่อยประมาณ 4-6 คน
6. เนื้อหาสาระ แบ่งเป็นเรื่องต่างๆ 12 เรื่อง ดังนี้คือ
 - 6.1 การรู้จักตนเอง ข้อดีของตนเอง ข้อเสียของตนเองได้ และแนวทางการทำตนเองให้มีคุณค่าได้
 - 6.2 คนดี คุณสมบัติของคนดี คุณสมบัติของคนไม่ดี วิธีการป้องกันตนเองจากคนที่ไม่ดีได้
 - 6.3 การคบเพื่อน คุณสมบัติของเพื่อนที่ดี ลักษณะของเพื่อนที่ไม่ดี วิธีการเป็นเพื่อนที่ดี
 - 6.4 ชีวิตของฉัน ปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อออกมาเร่ร่อน สาเหตุของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา และ วิธีการเป็นเพื่อนที่ดี
 - 6.5 อาหารดีมีประโยชน์ ความสำคัญของสารอาหาร 5 หมู่ และประโยชน์ของสารอาหาร 5 หมู่
 - 6.6 กินดีมีความสุข ลักษณะและประโยชน์ของการรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ โทษของการรับประทานอาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะ และ แนวทางในการรับประทานอาหารที่ถูกต้อง
 - 6.7 สุขภาพดีมีความสุข ความหมายของการมีสุขภาพดี ปัญหาของการมีสุขภาพไม่ดี และวิธีการที่ทำให้สุขภาพแข็งแรงได้
 - 6.8 การดูแลสุขภาพ โรคที่เกิดจากการใช้ชีวิตบนท้องถนน สาเหตุของการเกิดโรค วิธีการที่ทำให้สุขภาพแข็งแรงได้
 - 6.9 เมื่อไม่สบายทำอะไร ปัญหาที่เกิดจากการไม่สบาย สาเหตุของปัญหาที่เกิดจากการไม่สบาย วิธีการแก้ปัญหาเมื่อไม่สบายได้
 - 6.10 อันตรายจากยาเสพติด ปัญหาที่เกิดจากยาเสพติด สาเหตุของปัญหาที่เกิดจากยาเสพติด วิธีการแก้ไขปัญหาได้
 - 6.11 ภัยจากบุคคล ปัญหาที่เกิดจากบุคคลได้ สาเหตุของปัญหาที่เกิดจากบุคคล วิธีการแก้ปัญหาที่เกิดจากบุคคลได้

6.12 อุบัติภัย ปัญหาจากอุบัติเหตุ สาเหตุของปัญหาที่เกิดจากอุบัติเหตุ วิธีการแก้ปัญหาที่เกิดจากอุบัติเหตุได้

7. กิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นการใช้ทักษะกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและทักษะการแก้ปัญหา โดยมุ่งเน้นไปที่การใช้กระบวนการกลุ่มเป็นหลัก แต่มีกิจกรรมอื่นเสริมด้วยเพื่อไม่ให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย เช่นการเล่น เกม การจัดป้ายนิเทศ การแข่งขันระหว่างกลุ่ม เป็นต้น

8. สื่อการสอน ลักษณะสื่อการสอน ต้องสอดคล้องกับเนื้อหา ผู้เรียน โดยคำนึงถึงผู้เรียนและผลการเรียนรู้ ซึ่งควรเป็นสื่อการสอนที่ดึงดูดความสนใจของเด็ก เช่นเกม หรืออาจจะเป็นสื่อบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหา

9. การวัดและประเมินผล การประเมินผลมี 2 รูปแบบ

9.1 การประเมินตามสภาพจริง ได้แก่ ประเมินกระบวนการกลุ่ม แบบฝึกปฏิบัติ การสังเกต การสนทนากลุ่ม ผลงานผู้เรียน

9.2 การทดสอบ ถ้าต้องการผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จะใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหา แบบวัดพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันและพฤติกรรมการแก้ปัญหา

เกณฑ์ในการประเมินผล ได้แก่ การทดสอบ 40 % การสังเกตพฤติกรรม 30 % และการตรวจผลงาน 30%

10. การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน โปรแกรมนี้สามารถจัดการศึกษาได้ทั้งในและนอกพื้นที่

10.1 ในพื้นที่ ต้องเป็นสถานที่ที่มีความเงียบสงบ ไม่มีเสียงรบกวน ไม่มีปัจจัยที่ทำให้ผู้เรียนขาดสมาธิในการเรียน เช่น ในสวนสาธารณะ มีอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ไว้ให้บริการ

10.2 ในบ้านพัก สามารถจัดการสอนได้ทั้งโดยควรจะสอนในห้อง ห้องมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก แสงสว่างเพียงพอ ที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ มีอุปกรณ์การสอนมีจำนวนครบถ้วน และเพียงพอกับผู้เรียน

11. เวลาที่ใช้ในการเรียน ควรจะกำหนดเวลาแบบยืดหยุ่น เช่นกำหนดเป็นช่วงเวลา มากกว่าการกำหนดเวลาที่แน่นอน การทดลองในครั้งนี้ เวลาที่เหมาะสมคือ 1 ชั่วโมงถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที

อภิปรายผลการวิจัย

ด้านสภาพปัญหาของเด็กเร่ร่อน

1. ด้านปัญหาและการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน พบว่า มีปัญหาหลายประการเช่น ปัญหาทางร่างกาย เด็กเร่ร่อนมักจะเจ็บป่วยบ่อยจากการไม่ดูแลรักษาสุขภาพ การรับประทานอาหารไม่ถูกสุขลักษณะ การเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ เช่น เป็นหวัด แพ้อากาศ ท้องเสีย ท้องร่วง โรคผิวหนัง เป็นต้น ส่วนปัญหาทางจิตใจ เช่น การไม่เห็นคุณค่าของตัวเอง การถูกรังแกจากเด็กเร่ร่อนด้วยกันเองหรือจากผู้ใหญ่ การมีทัศนคติที่ไม่ดีกับตนเอง เป็นต้น ซึ่งพบว่าปัญหาส่วนใหญ่มีสาเหตุจากการออกมาเร่ร่อนในท้องถนน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของงมณฑล สิทธิมั่นเปี่ยม (2539) และสาธิตา บุญเกื้อ(2540) ที่กล่าวว่าปัญหาของเด็กเร่ร่อนทางร่างกายได้แก่ โรคที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่ไม่ถูกสุขลักษณะ เช่น โรคหวัด โรคผิวหนัง ส่วนปัญหาทางจิตใจ พบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับการมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อตนเองและผู้อื่น และด้านการแก้ปัญหา พบว่าส่วนใหญ่เด็กเร่ร่อนจะแก้ปัญหา 2 ลักษณะ คือการแก้ปัญหาด้วยตนเอง และการแก้ปัญหาโดยให้ผู้อื่นช่วย แต่เด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่จะแก้ปัญหาด้วยตนเอง มากกว่าไปปรึกษาผู้ใหญ่เนื่องจากเด็กเหล่านี้อยู่ตามลำพัง ไม่มีผู้ใหญ่คอยดูแล จึงใช้วิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองซึ่งเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เช่น การหนี การไม่ไปเกี่ยวข้อง เป็นต้น ซึ่งการแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นการแก้ปัญหาชั่วคราว และเป็นวิธีการที่ไม่ถูกต้องเนื่องจากไม่ได้แก้ปัญหที่สาเหตุของปัญหาโดยตรง ทำให้ปัญหาเดิมไม่ได้รับการแก้ไข และเกิดซ้ำขึ้นอีก แต่ในบางกรณี เด็กเร่ร่อนก็ยังให้ผู้อื่นเช่นครูหรือผู้ดูแลเด็กมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้วย ซึ่งในกรณีนี้พบว่าเด็กจะไปปรึกษากับผู้สอนที่มีลักษณะใจดี มีความเข้าใจเด็ก ให้มาช่วยแก้ไขปัญหา ส่วนผู้สอนที่มีลักษณะเป็นผู้ใหญ่ วางตัวห่างกับเด็ก เด็กจะไม่ชอบและไม่เข้าไปหา ซึ่งในส่วนนี้ตรงกับการสัมภาษณ์ผู้สอนหลายๆท่านพบว่ามีความเห็นสอดคล้องกันว่าผู้สอนที่เด็กชอบคือคนที่มีความเข้าใจในธรรมชาติของเด็กเร่ร่อน เป็นคนมีระเบียบแต่ไม่เข้มงวดเกินไป ซึ่งเด็กจะเกรงใจแต่ก็เชื่อฟัง นอกจากนั้น จากผลการวิจัยยังพบว่าในด้านการประเมินผลการแก้ปัญหา พบว่าส่วนใหญ่ไม่มีการประเมินผลการแก้ปัญหาอย่างไม่เป็นทางการ แต่จะใช้การซักถามพูดคุยเพียงผลจากการแก้ปัญหามากกว่าการถามถึงวิธีการคิดหรือกระบวนการคิดแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ตัวแทนผู้สอนที่กล่าวว่าส่วนใหญ่ครูจะเน้นที่ผลลัพธ์ของการแก้ปัญหามากกว่าถามด้านกระบวนการแก้ปัญหา ซึ่งประกอบด้วยการหาสาเหตุของปัญหา และการหาวิธีการแก้ปัญหา และผลของการแก้ปัญหา ซึ่งสิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญที่นำไปสู่การแก้ปัญหาที่ถูกต้อง ส่วนด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ พบว่าส่วนใหญ่เด็กชอบใช้วิธีการสอนแบบพูดคุยกัน โดยเด็กมีส่วนร่วมด้วย มีสื่อการสอนประกอบ เช่น การเล่านิทานสอนใจ การเล่นเกม การสนทนากลุ่ม เป็นต้น ซึ่งการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบนี้สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ผู้สอน

เด็กเร่ร่อนว่า เด็กเร่ร่อนจะชอบการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ หรือการสอนแบบที่แฝงความสนุกสนาน มากกว่าการเรียนรู้ที่ครูสอนอยู่ฝ่ายเดียว

นอกจากนั้นผลจากการวิจัยพบว่า การที่ผู้สอนขาดความรู้ในการถ่ายทอดทักษะการแก้ปัญหาแก่เด็กเร่ร่อน ส่งผลทำให้เด็กแก้ปัญหาได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากการสอนการแก้ปัญหาที่ครูจะต้องมีความเข้าใจและเรียนรู้ทักษะในการสอนอย่างถ่องแท้ ซึ่งถ้าผู้สอนไม่สามารถถ่ายทอดหรือฝึกฝนให้เด็กเข้าใจกระบวนการแก้ปัญหาทุกขั้นตอนแล้ว ก็จะส่งผลต่อการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน ซึ่งสอดคล้องกับที่สวัดมัน มุทเมธา(2523) กล่าวว่า การแก้ปัญหาของเด็กขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ได้รับ ดังนั้นเด็กจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาหรือไม่ ส่วนประกอบที่สำคัญประการหนึ่งคือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ครูจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมกระบวนการแก้ปัญหา ซึ่งถ้าครูสามารถจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและทำให้เด็กสามารถแก้ปัญหาได้ จะส่งผลต่อการแก้ปัญหาของเด็กเป็นอย่างมาก

ด้านการพัฒนาโปรแกรม

2. การพัฒนาโปรแกรม โปรแกรมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน มีลักษณะเป็นโปรแกรมเชิงพัฒนา โดยการกำหนดองค์ประกอบของโปรแกรมที่มีรูปแบบเดียวกับการกำหนดองค์ประกอบของโปรแกรมเชิงพัฒนา กล่าวคือ การกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรม มีที่มาจากการนำปัญหาของเด็กเร่ร่อนมาพัฒนาเป็นวัตถุประสงค์ของโปรแกรม นำรายละเอียดของปัญหาของเด็กเร่ร่อนพัฒนาเป็นเนื้อหาสาระของโปรแกรม พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยการใช้ผู้สอนและเด็กเร่ร่อนร่วมกันกำหนดวิธีการเรียนและการประเมินผล ใช้วิธีการจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและและผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอนตั้งแต่การกำหนดปัญหาไปจนถึงการประเมินผล ซึ่งแนวทางการพัฒนาโปรแกรมห่วงคล้องกับแนวทางการพัฒนาโปรแกรมเชิงพัฒนาของ Boyle (อุ้นตา นพคุณ, 2546) ที่สรุปว่า โปรแกรมเชิงพัฒนา มีองค์ประกอบดังนี้คือ การกำหนดวัตถุประสงค์มาจากความต้องการและปัญหาของบุคคล ความรู้และเนื้อหาสาระเป็นวิธีการหรือเครื่องมือเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดความต้องการหรือปัญหา ขอบเขตและลักษณะของโปรแกรม ส่วนผู้สอนทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้แก่ผู้เรียน

โปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่พัฒนาขึ้นนี้ มีองค์ประกอบของโปรแกรมที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กเร่ร่อนดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา โปรแกรมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดขึ้นควรตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน นั่นคือตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของเด็กเร่ร่อน ซึ่งสอดคล้องกับ ที่อาชญญา รัตนอุบล (2542) กล่าวว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาสหรือเด็กเร่ร่อน สามารถหาได้จากความต้องการจากกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะจัดการศึกษาได้ตรงตามความต้องการของผู้เรียน และผู้

เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของนภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2535) ที่กล่าวว่า การจัดการศึกษาสำหรับเด็กเรื้อนควรจะได้รับ การเรียนการสอนในเรื่องที่เด็กต้อง ประสบอยู่เสมอๆ เพื่อที่เด็กเรื้อนจะสามารถเข้าใจตนเองและตั้งค้มรอบข้าง และสามารถดำรง ชีวิตอยู่ในสังคมได้ นอกจากนี้ยังทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมในโปรแกรมการจัดการศึกษา ด้วย ซึ่งมีผลทำให้เวลาเรียน ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น และสนใจที่จะศึกษาโปรแกรมอย่างต่อ เนื่อง เพราะตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ซึ่งจะทำให้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรง เรียนเกิดประสิทธิภาพ

2. กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสมสำหรับโปรแกรมการจัดการศึกษา ได้แก่เด็ก เรื้อนที่มีอายุระหว่าง 11-16 ปี ซึ่งกลุ่มเป้าหมายมีความสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาการ ทางสติปัญญา ของPiaget (1975) ที่กล่าวว่า เด็กในวัย 11-16 ปี เป็นเด็กที่ควรได้รับการพัฒนา ทางสติปัญญาในการแก้ปัญหาได้ดีกว่าวัยอื่นๆ หากไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ก็จะเป็น การยากในการพัฒนาเรื่องนี้ในช่วงวัยต่อไป เนื่องจากเด็กในวัยนี้จะชอบการใช้เหตุผล ถ้าสามารถ ฝึกให้เขาเรียนรู้การแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลมาสนับสนุน จะทำให้เขาเข้าใจได้ดี และสามารถ ปฏิบัติตาม

3. คุณสมบัติของผู้สอน ผู้สอนควรมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้คือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ใน การสอนเด็กเรื้อนในพื้นที่เป็นเวลาพอสมควร จนสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยกับเด็กได้ดี แต่คุณ สมบัติของผู้สอนที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในพฤติกรรมของเด็กเรื้อ ร่อนเป็นอย่างดี เนื่องจากเด็กเหล่านี้มีพฤติกรรมที่แตกต่างรวมทั้งมีความต้องการการดูแลเอาใจใส่ มากกว่าเด็กทั่วไป กล่าวคือเด็กเหล่านี้มีพฤติกรรมแสดงออกอย่างอิสระ บางครั้งก็มี พฤติกรรม ก้าวร้าว คือรื้อน ทั้งนี้เพื่อปกป้องตนเองจากสภาพแวดล้อมรอบตัวคือในท้องถนน ซึ่งมีแต่คน แผลกหน้าซึ่งเด็กเหล่านี้ไม่แน่ใจว่าจะมาหาประโยชน์ในทางใดจากตัวเขา ดังนั้นเมื่อครูหรือผู้สอน ลงไปดูแล เด็กเหล่านี้ก็จะแสดงพฤติกรรมดังกล่าว เพื่อปกป้องตนเองรวมทั้งเรียกร้องความสนใจ ดังนั้นผู้สอนจะต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติของเด็กเหล่านี้อย่างถูกต้อง เพื่อที่จะให้การดูแลและ จัดการศึกษาแก่เด็กเรื้อนอย่างเหมาะสม คุณสมบัติดังกล่าวสอดคล้องกับที่วัลลภ ดังคณา นุรักษ์(2539) กล่าวว่า ผู้สอนเด็กเรื้อนควรจะเป็นผู้ที่มีความเข้าใจเด็กเรื้อนเป็นอย่างดี เนื่องจาก เด็กกลุ่มนี้มีความต้องการและการเรียนรู้ รวมทั้งมีพฤติกรรมที่แตกต่างไปจากเด็กทั่วไป เช่นอาจ จะมีความกระแวงสูง มีความก้าวร้าว ต้องการการยอมรับ และเขาจะเชื่อฟังคนที่เขาสามารถไว้วาง ใจได้เท่านั้น ดังนั้นก่อนที่ผู้สอนจะนำโปรแกรมนี้ไปใช้ ก็จะต้องศึกษาธรรมชาติและพฤติกรรม ของเด็กเหล่านี้ให้เข้าใจก่อน และการที่ครูจะสามารถเข้าใจเด็กเหล่านี้ได้ ก็จะต้องหาวิธีการในการ ลงไปพูดคุย หรือทำความคุ้นเคยกับเด็กในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ โดยทำตัวเป็นที่เลี่ยนมากกว่าเป็น ครู คอยให้ความช่วยเหลือเมื่อเขาต้องการ สิ่งเหล่านี้จะสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้น โดยวิธีการนี้

จะต้องใช้เวลาในการสร้างความคุ้นเคยพอสมควร แต่ถ้าเด็กเร่ร่อนเกิดความไว้วางใจแล้ว เด็กก็จะให้ความร่วมมือดี และเมื่อนำโปรแกรมนี้ไปใช้ จะส่งผลให้สามารถใช้โปรแกรมนี้ได้ดี

4. รูปแบบการเรียน ควรเป็นแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติในการเรียนรู้ของเด็กเร่ร่อนที่สามารถเรียนรู้ได้ดี ถ้าใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพราะผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากการกระทำของตนเอง (ทิสนา แจมมณี, 2536) และตรงกับลักษณะของโปรแกรมเชิงพัฒนาที่ Boyle (1981) กล่าวว่า เป็นโปรแกรมที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียน จะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และทำให้ทักษะในการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ

5. เนื้อหาสาระ เนื้อหาสาระในโปรแกรมที่ผู้วิจัยได้ทดลองใช้ นำมาจากการประมวลปัญหาที่เกิดขึ้นของเด็กเร่ร่อนทั้งที่อยู่ในพื้นที่และในบ้านภูมิเวทซึ่งเป็นประชากร มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยขอบเขตเนื้อหาสาระที่นำมาสอนมีดังนี้คือ การรู้จักตนเอง คุณธรรมและจริยธรรม การดูแลสุขภาพ สารเสพติด อาหารและที่พักอาศัย และความปลอดภัยในชีวิต ซึ่งเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ขอบเขตเนื้อหาสาระดังกล่าว มีความเหมาะสมสอดคล้องกับการวิจัยกรมการศึกษาออกโรงเรียนกระทรวงศึกษาธิการ (2542) ที่กล่าวว่าการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนควรเป็นหลักสูตรวิถีชีวิต ที่จะส่งเสริมให้เด็กเร่ร่อนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และการวิจัยของของนภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2535) ที่วิจัยเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่ควรนำมาสอนเด็กเร่ร่อนช่วงอายุ 13-18 ปี ได้แก่ควรจะเน้นวิชาที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้มีคุณค่า การดูแลตนเอง นอกจากนั้นการกำหนดเนื้อหาสาระยังมีลักษณะสอดคล้องกับเนื้อหาสาระด้านทักษะชีวิตของหลักสูตร

นอกจากนั้นในช่วงการทดลอง ผู้วิจัยพบปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของเด็กเร่ร่อนอีกประการหนึ่ง คือการเรียงลำดับเนื้อหาสาระ เนื้อหาสาระของทุกเรื่องควรมีความสัมพันธ์กัน และต่อเนื่องกัน เนื่องจากถ้าเรียงลำดับเนื้อหาสาระแต่ละเรื่องให้มีความต่อเนื่องกัน หรือสร้างเนื้อหาในลักษณะบูรณาการ จะทำให้เด็กเร่ร่อนสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่เรียนมากับเรื่องที่กำหนดในบทเรียนและประสบการณ์เดิมของเด็กเอง ทำให้เด็กเร่ร่อนสามารถเรียนรู้ได้ดี ตรงกันข้าม ถ้าในช่วงใดที่ไม่มีมีการเชื่อมโยงเนื้อหาสาระที่เป็นความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ พบว่าเด็กเร่ร่อนจะเรียนได้ช้าลงเพราะไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมได้ ดังนั้นในการกำหนดเนื้อหาสาระควรจะกำหนดให้มีความเชื่อมโยงกันระหว่างความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ จะทำให้เด็กเร่ร่อนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

6. กิจกรรมการเรียนรู้ เน้นกิจกรรมการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่ม โดยสมาชิกกลุ่มประกอบด้วยเด็กเร่ร่อนและผู้สอน ดังนั้นเด็กสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากเพื่อนและจากผู้สอน กิจกรรมมีหลายรูปแบบเช่น การอภิปรายกลุ่ม เกม บทบาทสมมติ การจัดกิจกรรมนี้มีความ

เหมาะสมกับเด็กเร่ร่อน สอดคล้องกับการวิจัยของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ (2542) ที่กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จะทำให้เด็กเร่ร่อนมีความกระตือรือร้น ใฝ่ใจที่จะพัฒนาตนเอง และกิจกรรมที่เหมาะสมต้องเป็นกิจกรรมที่สั้น ง่าย จบลงด้วยความสำเร็จ ไม่ซับซ้อน เน้นการอภิปรายกลุ่ม ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ซึ่งสอดคล้องกับที่สายสุรี จุติกุล(2535)กล่าวว่า การใช้กระบวนการกลุ่ม ความเหมาะสมกับธรรมชาติและบุคลิก ลักษณะของเด็กเร่ร่อนที่ว่า เด็กเร่ร่อน ชอบอยู่เป็นกลุ่ม มีอิสระเสรีภาพสูงมาก และชอบแสดงความคิดเห็น เน้นกิจกรรมที่เด็กที่ทำได้ด้วยตนเอง เช่นการอภิปราย การรายงานหน้าชั้น การทำแบบฝึกปฏิบัติ การเล่นเกม การทำแผนภูมิ การวาดภาพ ฯลฯ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เด็กทำได้ด้วยตนเอง ซึ่งทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ อาชญญา รัตนอุบล (2541) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ได้สัมผัสด้วยตนเองและได้มีโอกาสฝึกทำซ้ำจนเกิดความชำนาญ เกิดทักษะและความเข้าใจด้วยตนเอง จะทำให้เด็กสามารถจำขั้นตอนการปฏิบัติได้ และสามารถทำได้ด้วยตนเองในที่สุด และตรงกับการสัมภาษณ์ผู้สอนและเด็กเร่ร่อน หลังจากการสอนเสร็จสิ้นลงว่ากิจกรรมที่สร้างขึ้นมามีความเหมาะสม และนอกจากนั้นจากการสัมภาษณ์ผู้สอนพบว่า เด็กเร่ร่อนทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมจะสามารถทำงานภาคปฏิบัติได้ดี ไม่ว่าจะเป็นการพูด เช่น การออกมาเล่าเรื่อง การวาดรูปบรรยายสี การแสดงบทบาทสมมติ ส่วนการเรียนเด็กมีปัญหาอยู่บ้างถึงแม้ว่าทุกคนมีความรู้อ่านออกเขียนได้ แต่เขาเกิดการลืมการสะกดคำ เนื่องจากออกจากโรงเรียนมานานและไม่ได้อ่านและเขียนเป็นเวลานาน ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนบางคนทำงานได้เสร็จช้ากว่าเพื่อนๆที่ยังไม่ลืมการสะกดคำ

6. สื่อการสอน เน้นการใช้สื่อการสอนประกอบการเรียน และเป็นสื่อการสอนที่มียุทธศาสตร์ลักษณะต้องสอดคล้องกับเนื้อหา และ ผู้เรียน โดยอาจจะเป็นทั้งสื่อบุคคล สื่ออุปกรณ์ ได้แก่ หนังสือ หนังสือภาพ รูปภาพ เกม เพลง ซึ่งควรเป็นสื่อที่ดึงดูดความสนใจของเด็ก ซึ่งมีความเหมาะสมสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กเร่ร่อนที่ชอบการเรียนรู้ผ่านสื่อการสอนประเภทต่างๆ เนื่องจากดึงดูดความสนใจและสร้างความเข้าใจในเนื้อหาได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ (2542) ที่กล่าวว่าสื่อที่เหมาะสมกับเด็กเร่ร่อน ได้แก่หนังสือที่มีรูปภาพ อุปกรณ์หรือตัวอย่างของจริง นิทาน การ์ตูน

นอกจากนั้นจากการทดลอง ผู้วิจัยพบว่า การใช้กิจกรรมกลุ่มในการเรียนกับเด็กเร่ร่อนสามารถจะทำได้ดี ถ้าเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ตามลำพังก่อน แล้วจึงเข้ากระบวนการกลุ่มภายหลัง จากการสังเกตการเรียนในระยะแรกๆ พบว่าเมื่อมอบหมายงานแล้วเด็กจะคิดเองตามลำพังก่อน แล้วจึงมาอภิปรายกลุ่มภายหลัง ดังนั้นกระบวนการกลุ่มที่ได้ผลในการเรียนในโปรแกรมนี้คือ ในช่วงแรกควรปล่อยให้เด็กเร่ร่อนคิดเองตามลำพังก่อนหลังจากนั้นจึงจะเข้ากลุ่ม ซึ่งการเรียนแบบนี้จะทำให้เด็กได้ทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้จากกลุ่ม ส่งผลให้กลุ่มทดลองสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

8. การวัดและการประเมินผล การประเมินผลการเรียนรู้ของเด็กเร่ร่อนควรจะใช้วิธีการประเมินผลหลายรูปแบบ เช่นจากการประเมินตามสภาพจริง เช่นการสังเกตพฤติกรรม การตรวจผลงานของเด็ก ฯลฯ มากกว่าการประเมินโดยการทดสอบเพียงอย่างเดียว เนื่องจากโปรแกรมนี้มีกิจกรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เน้นทางด้านพฤติกรรมของผู้เรียน เช่นกระบวนการกลุ่ม ทำให้สามารถประเมินผลจากการวัดพฤติกรรมผู้เรียนมากกว่าวัดผลจากการทดสอบความรู้เพียงอย่างเดียว โดยถ้ามีการกำหนดคะแนนในการประเมินผล ควรจะกำหนดคะแนนด้านพฤติกรรมการเรียนมากกว่าคะแนนจากการทดสอบข้อเขียน ดังนั้นการวัดและประเมินผลดังกล่าวจึงไม่สามารถที่จะใช้ข้อมูลเชิงตัวเลขมาเป็นตัวตัดสินการผ่านหรือไม่ผ่านขีดระดับความสามารถที่ถือเป็นเกณฑ์มาตรฐานได้ แต่ต้องใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพทั้งในตัวของเด็กเองและจากผลงานของเด็กมาเป็นเครื่องตัดสิน ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กเร่ร่อน และการสัมภาษณ์ผู้สอนเด็กเร่ร่อนในขั้นตอนที่ 2 ที่สรุปว่าการประเมินผลควรใช้การสังเกตพฤติกรรมและการประเมินจากผลงานในภาคปฏิบัติ มากกว่าการทดสอบข้อเขียน และยังคงสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้สอนเด็กเร่ร่อนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ที่กล่าวว่าในการวัดและประเมินผล ควรจะวัดด้วยวิธีการประเมินและสังเกตพฤติกรรมเป็นหลัก และการทดสอบเป็นอันดับรอง

3. ผลการทดลอง จากผลการทดลองที่พบว่า คะแนนความสามารถในการแก้ปัญหา ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่าทั้ง 2 กลุ่มมีคะแนนทักษะการแก้ปัญหาผ่านเกณฑ์ที่กำหนด คือทำคะแนนเกินร้อยละ 60 ดังนั้นจึงเป็นการพิสูจน์ได้ว่ากระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอแรนซ์สามารถนำไปใช้กับเด็กเร่ร่อนได้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้เรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ได้รับการฝึกฝนกระบวนการคิดแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอแรนซ์ ซึ่งเป็นกระบวนการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหของบุคคล เนื่องจากมีรูปแบบการคิดอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนที่ชัดเจนถึง 6 ขั้น ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้กระบวนการคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ เป็นผลให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ดังที่สมจิต สวชนไพบูลย์ (2526) สรุปว่า การจัดกิจกรรมในรูปของสถานการณ์จะกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ฝึกคิด ฝึกการแก้ปัญหา โดยวิธีการระบุปัญหา และหาแนวทางการแก้ปัญหาหลายๆวิธีการ จะเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหของผู้เรียนได้ นอกจากนี้การที่ทักษะการแก้ปัญหของทอแรนซ์มีขั้นตอนการแก้ปัญหาโดยละเอียดถึง 6 ขั้นตอน ทำให้ผู้เรียนสามารถตรวจสอบว่าตนเองมีปัญหในการแก้ปัญหในขั้นตอนใดบ้าง และสามารถฝึกฝนซ้ำเพื่อให้เกิดความชำนาญ มีความเข้าใจในทักษะกระบวนการแก้ปัญหาในแต่ละขั้นตอนได้อย่างกระจ่างชัดเจน โดยกระบวนการแก้ปัญหตามแนวคิดของทอแรนซ์มีขั้นตอนที่สำคัญที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ดังนี้คือ

ขั้นที่ 1 การระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหาของผู้เรียน จะทำให้เด็กเร่ร่อนได้ฝึกคิดอย่างอิสระ ได้อย่างหลากหลาย เกี่ยวกับเรื่องที่เรียนให้ออกมาในรูปของการปัญหาที่ยังไม่เกิดขึ้นหรือปัญหาที่แก้ไขไม่ได้ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทายและเร้าความสนใจของผู้เรียนให้เกิดจุดร่วมในการคิดแก้ปัญหา ผู้เรียนมีโอกาสดำเนินการและเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนในกลุ่ม ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะเป็วิธีกาหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถในการคิดแก้ปัญหาได้อย่างมีระบบ วิธีกาดังกล่าวสอดคล้องกับสิ่งที่ David (1984) ได้กล่าวว่าการค้นพบความคิดของตนเองที่เกิดขึ้นด้วยตนเองและจากกลุ่มจะมีประโยชน์ในด้านการนำความรู้ไปใช้ประยุกต์ทักษะของตนเองในการแก้ปัญหาในขั้นตอนต่อไป ซึ่งวิธีกานี้สามารถช่วยให้เกิดการเรียนรู้วิธีกาแก้ปัญหาได้มากกว่าการเรียนรู้จากบทเรียนหรือการบอกโดยตรงจากครู

ขั้นที่ 2 ปัญหาที่สำคัญและสาเหตุของปัญหา ในขั้นนี้ผู้เรียนจะได้ฝึกการคิด การอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เป็นการอภิปรายเชิงเหตุผล การวิเคราะห์แยกแยะ การจัดลำดับความสำคัญและการใช้เกณฑ์เพื่อช่วยในการตัดสินใจเลือกข้อมูลในขั้นที่ 1 เพื่อให้ได้ปัญหาที่สำคัญและหาสาเหตุของปัญหา ลักษณะการคิดดังกล่าวเป็นอีกขั้นตอนหนึ่งในการที่จะช่วยให้การแก้ปัญหาประสบความสำเร็จลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ (Crabbe, 1984)

ขั้นที่ 3 การระดมสมองเพื่อค้นหาวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งในขั้นตอนนี้กระบวนการคิดจะเหมือนขั้นตอนที่ 1 โดยผู้เรียนมีการระดมสมองหาวิธีการแก้ปัญหาที่มีความหลากหลาย แปลกใหม่ มาให้มากที่สุด โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไปได้ในการแก้ปัญหา และเมื่อได้ข้อมูลมาแล้วนักเรียนจะต้องทำการเลือกเกณฑ์ในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 4 การหาเกณฑ์ในการตัดสินใจ การคัดเลือกเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องเหมาะสมกับประเด็นของวิธีการแก้ปัญหา ในขั้นนี้ผู้เรียนจะได้ฝึกความสามารถในการคิดและการตัดสินใจโดยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลที่มีอยู่แล้วออกมาในรูปของการแก้ปัญหา การคิดแบบเชื่อมโยงเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่มีอยู่ ซึ่งลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับ Slavin (1986) ที่กล่าวว่ากาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูล เป็นความสามารถที่จำเป็นต้องใช้ในการเรียนรู้ทักษะการคิดหาวิธีการแก้ปัญหา

ขั้นที่ 5 การประเมินผลเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนได้อภิปรายความคิดเชิงเหตุผลถึงการคิดแก้ปัญหาของตนเอง และประเมินผลวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเองว่าวิธีการใดใช้แก้ปัญหาได้ดีที่สุด กำหนดเกณฑ์ในการเลือกวิธีการแก้ปัญหานั้นๆ เช่น ข้อดี ข้อเสียของแต่ละวิธี ซึ่งในขั้นตอนนี้เป็นการพัฒนาความสามารถในการคิดปัญหาอย่างมีหลักการ มีเหตุผลตรวจสอบได้ หรือสามารถนำมาวิเคราะห์แยกแยะประเด็นต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

ขั้นที่ 6 การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด ขั้นนี้เด็กเร่ร่อนจะคิดวิธีการในการนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่น่าสนใจ เช่นการออกมารายงานหน้ากลุ่ม แสดงบทบาทสมมติ การจัด

นิทรรศการ เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการจัดบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นสภาพภายนอกของผู้เรียนให้เป็นไปในทางที่ไม่เปลี่ยนแปลงตายตัว ดังที่สายหยุด สมประสงค์ (2523) กล่าวว่า การที่ผู้เรียนจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาต่างๆ ได้ดีนั้น ผู้สอนควรจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนให้มีการเปลี่ยนแปลงไม่ตายตัว และสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กเร่ร่อนที่กล่าวว่าเด็กเร่ร่อนชอบการแสดงออกอย่างอิสระ (สายสุรี จุติกุล, 2535)

จะเห็นได้ว่ากระบวนการแก้ปัญหาทั้ง 6 ขั้นตอน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน ฝึกให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะพื้นฐานของกระบวนการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง และใช้เทคนิคการระดมสมองอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สิ่งใดก็ตามถ้ามีการจัดโครงสร้างระบบการคิดไว้อย่างเหมาะสมชัดเจน และง่ายต่อการทำความเข้าใจแล้ว การเรียนรู้ใหม่ๆ ก็จะเกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม มีการนำเข้าสู่บทเรียนและทบทวนขั้นตอนการคิดอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง (สุกัญญา ยุติธรรมนนท์, 2539) ซึ่งกระบวนการแก้ปัญหของทอแรนซ์มีการฝึกกิจกรรมที่สอดคล้องกับทักษะและวิธีการคิดพื้นฐานที่ต่อเนื่องกัน ทำให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้แบบซ้ำๆ ทำให้ผู้เรียนเกิดความชำนาญ ซึ่งในการออกแบบกิจกรรมก็ออกแบบให้มีความสัมพันธ์กับเนื้อหา วัตถุประสงค์การเรียน และกิจกรรมการเรียน ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้การแก้ปัญหาได้มากกว่าการเรียนรู้จากหนังสือหรือจากครู การแก้ปัญหามีระบบจะทำให้การแก้ปัญหานั้นมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำให้ปัญหานั้นลดลงหรือหมดไป อันเป็นผลให้การทำงานดีขึ้น(ทศนา แจมมณี, 2542)

จากขั้นตอนการแก้ปัญหาดังกล่าว สามารถทำให้เด็กเร่ร่อนทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมซึ่งมีปัญหาด้านการขาดทักษะกระบวนการแก้ปัญหา สามารถเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาอย่างชัดเจนทุกขั้นตอน และจากการสังเกตของผู้วิจัยว่าการเรียนรู้ไปทีละขั้นทำให้เด็กเร่ร่อนเกิดความเข้าใจอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การเรียนครั้งแรกจนถึงครั้งสุดท้าย พบว่า เด็กเร่ร่อนสามารถใช้กระบวนการแก้ปัญหาทุกขั้นตอนได้ชัดเจน และใช้เวลาแก้ปัญหาที่รวดเร็วเพิ่มขึ้นกว่าครั้งที่ผ่านมา แสดงว่าเด็กมีความเข้าใจและมีความชำนาญในการแก้ปัญหา ซึ่งแสดงว่าการนำทักษะการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอแรนซ์มาใช้กับเด็กเร่ร่อนมีความเหมาะสม

จากเหตุผลดังกล่าว การที่ผู้วิจัยได้นำกระบวนการแก้ปัญหามาตามแนวคิดของทอแรนซ์ มาใช้ในการสร้างโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน สามารถทำให้กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาสูงกว่าก่อนการทดลอง ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. จากผลการทดลองพบว่า หลังการเข้าร่วมโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา กลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันสูงกว่าก่อนการทดลอง ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะเนื่องจากเหตุผลที่ว่า การเรียนรู้แบบร่วมกัน เป็นวิธีการ

เรียนที่จัดให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มย่อย แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถแตกต่างกัน โดยให้สมาชิกทุกคนมีความรับผิดชอบต่อกันและกัน มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้และความสำเร็จของกลุ่ม โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สมาชิกในกลุ่มไม่เพียงแต่รับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองเท่านั้น หากจะต้องรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม และร่วมกันทำงานจนประสบความสำเร็จ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้แบบร่วมกันนั้น ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการกำหนดร่วมกันระหว่างผู้สอนหรือครูกับผู้เรียน ไม่ใช่เป็นการกำหนดจากผู้สอนแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยผู้เรียนจะมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผนการเรียน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง เน้นการจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นหา และค้นพบคำตอบด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะการค้นพบความจริงใดๆจากประสบการณ์ตนเองนั้น ผู้เรียนมักจะจดจำได้ดี มีความหมายโดยตรงต่อผู้เรียน และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเรียนรู้มีความเป็นอิสระ มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนรู้สึกอิสระที่จะแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ อันจะนำไปสู่การคิดสร้างสรรค์ และในขณะเดียวกันก็พร้อมจะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เต็มใจรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง สนทนาและอภิปรายอย่างสร้างสรรค์มากกว่าการโต้เถียงกัน มีวิธีการเรียนที่เน้นกระบวนการกลุ่ม ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนร่วมมือกัน แบ่งหน้าที่ในการทำงาน เพื่อที่จะให้ผู้เรียนได้เห็นความสำคัญของทุกคนว่ามีส่วนทำให้งานประสบความสำเร็จ โดยการช่วยเหลือสนับสนุนให้กำลังใจแก่กัน และพัฒนาความรู้สึกระหว่างกัน การตกลงใจร่วมกันของกลุ่ม โดยครูจะต้องทำหน้าที่ในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดบรรยากาศดังกล่าว และกลายเป็นผู้ที่เรียนรู้ร่วมกับผู้เรียนด้วย (Bruffee, 1987 MacGreger, 1990, Romer 1985) ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน มีความสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กเร่ร่อน กล่าวคือเด็กเร่ร่อน ชอบให้ผู้สอนเห็นความสำคัญของเขา ชอบการแสดงออก ถ้าเขามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ เขาก็จะสนใจเรียนรู้ ดังนั้นถ้าเขาได้มีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ จะกระตุ้นให้เขาเกิดแรงจูงใจในการเรียนมากยิ่งขึ้น มีประสบการณ์ที่เป็นปัญหาในชีวิตที่สามารถนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดเนื้อหา กิจกรรมในการเรียนรู้ได้ (สัมภาษณ์ ชีระพันธ์ สุกระกาญจนะ, 3 กรกฎาคม 2543) นอกจากนั้นยังช่วยให้เด็กเร่ร่อนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ดี จากการเรียนรู้ในบรรยากาศที่เป็นกันเอง สามารถแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ชอบการแสดงออกเพื่อเรียกร้องความสนใจ รวมทั้งชอบการเรียนรู้จากครูที่มีบุคลิกภาพเป็นกันเอง ให้คำแนะนำแก่เด็กมากกว่าการสั่งสอน (นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2535) และเด็กเร่ร่อนจะเรียนรู้ได้ดีถ้าเป็นการเรียนจากกลุ่มเพื่อน เนื่องจากเด็กเร่ร่อนชอบเลียนแบบพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกัน (สัมภาษณ์ชีระพันธ์ สุกระกาญจนะ, 3 กรกฎาคม 2543) ดังนั้น ถ้าเขาได้เรียนรู้และพัฒนาการทำงานเป็นกลุ่มอย่างถูกต้องก็จะช่วยให้เห็นความสำคัญของกลุ่ม

ว่าส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงาน และสามารถใช้กระบวนการกลุ่มแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งในวิถีชีวิตของเด็กเร่ร่อนนั้นจะต้อง ตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง ไม่มีใครช่วยแก้ปัญหาให้ แต่อย่างไรก็ตามเขาก็ยังต้องการคำแนะนำจากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ที่มากกว่า เช่นจากครู เป็นต้น (วัลลภ ตั้งคณานุรักษ์, 2539) นอกจากนี้การใช้แหล่งความรู้ที่มีอยู่รอบตัวเด็กเร่ร่อน เช่นกลุ่มเพื่อน เป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญที่ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ได้พูดคุย ปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เนื่องจากเด็กเร่ร่อนมักจะมีการปฏิสัมพันธ์กันกับกลุ่มเพื่อนตลอดเวลาอยู่แล้ว ดังนั้นถ้าให้กลุ่มเป็นแหล่งความรู้ จะทำให้เขาเรียนรู้ได้ดี

นอกจากนั้น ในการสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือกัน ผู้วิจัยได้สรุปผลการสังเกตพฤติกรรมของผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย เกี่ยวกับพฤติกรรมความร่วมมือที่ค้นพบ ซึ่งสรุปได้ว่า พฤติกรรมที่มีความร่วมมือกันมากขึ้นได้แก่ พฤติกรรมด้านการแก้ปัญหาคความขัดแย้ง ด้านการนำเสนอผลงานกลุ่ม ด้านการสร้างบรรยากาศในการทำงานกลุ่ม ด้านการแสดงความคิดเห็นในกลุ่ม และด้านการยอมรับความคิดเห็นของกลุ่ม ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสปฏิบัติงานร่วมกันมากขึ้น รวมถึงมีความเข้าใจลักษณะการเรียนรู้แบบร่วมกัน มีความเข้าใจกัน มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันมากขึ้น ทำให้กล้าพูด กล้าแสดงออก จึงก่อให้เกิดพฤติกรรมความร่วมมือกันมากขึ้น

จากเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยสรุปว่าการนำแนวคิดการเรียนรู้ร่วมกันมาเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ทำให้กลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันสูงกว่าก่อนการทดลอง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

5. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาตามโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ด้านบทบาทผู้เรียน

การเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยการใช้กระบวนการกลุ่ม ทำให้เด็กเร่ร่อนมีความตื่นตัวในการเรียนรู้ มีความรับผิดชอบต่อการเรียนทั้งของตนเองและต่อเพื่อนเป็นอย่างมาก ได้พัฒนาความคิดจากกระบวนการศึกษาค้นคว้าทำความเข้าใจด้วยตนเอง และจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อนสมาชิกในกลุ่มตลอดเวลา นับว่าเป็นการพัฒนาการสื่อสารที่ดีด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีได้

นอกจากนั้น จากการศึกษาที่เด็กเร่ร่อนได้เรียนร่วมกับผู้สอน ทำให้เขารู้สึกว่าใกล้ชิดกับผู้สอนมากขึ้น และการที่เด็กเร่ร่อนแต่ละคนก็เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของกลุ่ม ทำให้เขาเกิดความภาคภูมิใจในการที่ได้ถ่ายทอดความรู้จากประสบการณ์ที่ตนมีให้แก่เพื่อนๆรวมทั้งผู้สอนด้วย ทำให้เขาเกิดความมั่นใจ และแสดงความกระตือรือร้นในการเรียนอย่างเห็นได้ชัด เรียนด้วยความสนุกสนานมากกว่าการเรียนตามปกติ

ด้านบทบาทผู้สอน

การที่ผู้สอนเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน มีลักษณะเป็นที่เลี้ยงหรือเพื่อนในกลุ่ม และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้กับเด็กเร่ร่อน โดยการเป็นผู้เรียนคนหนึ่งร่วมกับเด็กเร่ร่อน ทำให้ผู้สอนมี 2 บทบาทคือ ผู้สอนสามารถเป็นทั้งผู้ให้ความรู้ในเรื่องที่เด็กเร่ร่อนไม่มี และเป็นผู้เรียนโดยการเรียนรู้จากเด็กเร่ร่อนได้ด้วย เพราะเด็กเหล่านี้มีประสบการณ์บางเรื่องดีกว่าผู้สอน แต่อย่างไรก็ตาม ผู้สอนก็ต้องคอยชี้แนะสิ่งที่ถูกต้องแก่เด็กเหล่านี้ด้วย ไม่ใช่ปล่อยให้เรียนรู้อันเองในสิ่งที่ผิด เพราะเด็กเหล่านี้ยังไม่มีประสบการณ์ในชีวิตอย่างเพียงพอในการตัดสินใจในบางเรื่อง ซึ่งผู้สอนจะต้องคอยดูแลในเรื่องเหล่านี้

ในส่วนของคุณสมบัติของผู้สอนที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจเด็กเร่ร่อนเป็นอย่างดี เนื่องจากเด็กเหล่านี้มีพฤติกรรมที่แตกต่างรวมทั้งมีความต้องการการดูแลเอาใจใส่มากกว่าเด็กทั่วไป กล่าวคือเด็กเหล่านี้มีพฤติกรรมแสดงออกอย่างอิสระ บางครั้งก็มีพฤติกรรมก้าวร้าว คือรัน ทั้งนี้เพื่อปกป้องตนเองจากสภาพแวดล้อมรอบตัวคือในท้องถนน ซึ่งมีแต่คนแปลกหน้า ซึ่งเด็กเหล่านี้ไม่แน่ใจว่าจะมาหาประโยชน์ในทางใดจากตัวเขา ดังนั้นเมื่อครูหรือผู้สอนลงไปดูแล เด็กเหล่านี้ก็จะแสดงพฤติกรรมดังกล่าว เพื่อปกป้องตนเองรวมทั้งเรียกร้องความสนใจ ดังนั้นผู้สอนจะต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติของเด็กเหล่านี้อย่างถูกต้อง และหาวิธีการที่จะทำให้เด็กเร่ร่อนไว้วางใจ เพื่อที่จะดำเนินการดูแลและให้การศึกษาแก่เด็กเร่ร่อนอย่างเหมาะสม

ด้านสภาพแวดล้อม

สถานที่เรียน เด็กเร่ร่อนสามารถเรียนได้ทั้งในห้องเรียน และภายนอกห้องเรียน โดยการจัดภายนอกห้องเรียนอาจจะจัดในบริเวณที่ค่อนข้างสงบ เช่นในสวนสาธารณะ ก็สามารถจัดการเรียนได้ สิ่งสำคัญคือการจัดกิจกรรมให้มีความน่าสนใจ ชักจูงให้ผู้เรียนรู้สึกสนใจและสนุกกับการเรียน

ด้านเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม

ผลจากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่าการกำหนดเวลาควรที่จะกำหนดในลักษณะที่ยืดหยุ่นเป็นช่วงเวลามากกว่าการกำหนดเวลาที่แน่นอน ผลจากการทดลองที่กำหนดเวลาไว้อย่างแน่นอน คือครั้งละ 50 นาที ทำให้ผู้เรียนทั้ง 2 กลุ่มมีปัญหา บางครั้งทำได้เร็วเสร็จทันเวลา แต่ส่วนใหญ่ทำไม่ได้ เข้าเสร็จไม่ทันตามเวลา นอกจากนั้นหลังจากการทดลองเสร็จสิ้นลง พบว่าเวลาที่เหมาะสมคือระหว่าง 1 ชั่วโมงถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที ดังนั้นถ้ากำหนดเป็นช่วงเวลา เช่น 1 ชั่วโมงถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที แทนการกำหนดเวลาเป็น 50 นาทีตามแผนการสอน ก็จะได้ ทั้งนี้เนื่องจากเด็กเร่ร่อนแต่ละคน มีการเรียนรู้ที่ช้าเร็วต่างกัน และจากการสัมภาษณ์ผู้สอนหลังการสอนสิ้นสุดลง ผู้สอนก็มีความคิดเห็นว่า เวลาที่เหมาะสมคือช่วงระหว่าง 1 ชั่วโมง ถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที และให้ความเห็นเพิ่มเติม

ว่าถ้าน้อยกว่านี้เด็กจะทำเสร็จไม่ทันเวลา แต่ถ้ามากกว่านี้เด็กก็จะเกิดการเบื่อ ไม่อยากเรียน แต่ความสนใจของเด็กเร่ร่อนก็ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่นๆ ด้วยเช่น ความสนใจต่อการร่วมกิจกรรมของเด็ก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะด้านการใช้โปรแกรม

1. การเตรียมตัวผู้เรียน ในการใช้โปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ควรจะมีการเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมก่อนการใช้โปรแกรม เนื่องจากการใช้โปรแกรมนี้สามารถใช้ได้ผลดีได้นั้น ผู้เรียนควรมีความเข้าใจเกี่ยวกับการนำกระบวนการกลุ่มมาใช้เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการเรียนโดยโปรแกรมนี้ก็ควรจะทำให้ความรู้ผู้เรียนด้วยการให้ความรู้เรื่องกระบวนการกลุ่มหรือการทำงานกลุ่มให้มีความเข้าใจดีก่อน แล้วจึงใช้โปรแกรมนี้ จึงจะประสบความสำเร็จ ดังนั้นผู้สอนควรจะต้องทดสอบความรู้หรือทำความเข้าใจกับเด็กเร่ร่อนเกี่ยวกับความเข้าใจเรื่องกระบวนการกลุ่มให้แน่ชัดก่อนว่าเด็กมีความเข้าใจเรื่องกระบวนการกลุ่ม นอกจากนั้นผู้สอนควรจะต้องมีความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับทักษะการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอแรนซ์และแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันอย่างเข้าใจ ดังนั้นผู้สอนควรจะต้องศึกษาคู่มือการใช้โปรแกรมและทำความเข้าใจกับกระบวนการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ก่อนที่จะนำโปรแกรมไปใช้ เพื่อที่จะดำเนินการได้อย่างถูกต้อง นอกจากนั้นผู้สอนก็ควรจะเปลี่ยนบทบาทจากการสอน การออกคำสั่ง มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถค้นหาคำตอบ และเกิดการเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการที่ผู้สอนจะต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กเร่ร่อนด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงาน

จากการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนดังนี้คือ

1. ด้านเด็กเร่ร่อน ควรส่งเด็กที่มีความพร้อมที่จะเข้ารับการศึกษามาเข้าเรียนในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำ หรือเข้าฝึกอาชีพในสถานประกอบการ
4. การให้บริการการศึกษา ควรจัดให้มีบริการการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน ควบคู่ไปกับการทำงานของเด็ก โดยจัดให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของเด็ก โดยการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เช่น การให้เด็กได้ฝึกงานในสถานประกอบการ โรงงาน และสามารถขยายฐานไปสู่การมีงานทำของเด็กเร่ร่อนที่หยุดการเร่ร่อนแล้วต่อไป
5. การจัดทำสถิติเด็กเร่ร่อน ควรจัดทำฐานข้อมูลเด็กเร่ร่อนให้มีความถูกต้อง ชัดเจน ครบถ้วน เป็นปัจจุบันและมีความพร้อมที่จะนำไปใช้เป็นข้อมูลจัดทำแผนการจัดการศึกษาเพื่อเด็กเร่ร่อนอย่างมีประสิทธิภาพ
6. การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ด้านเด็กเร่ร่อน ควรจัดตั้งศูนย์บริการทางวิชาการสำหรับเด็ก

เร่ร่อน ซึ่งเกิดจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน โดยศูนย์นี้จะเป็นทั้งศูนย์การเรียนรู้สำหรับเด็กเร่ร่อน ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นโรงเรียนแห่งที่สองของเด็กเร่ร่อนที่สร้างขึ้นมาเพื่อชดเชยการขาดโอกาสทางการศึกษาที่สูงงูไปของเด็กเร่ร่อน โดยการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ จะทำหน้าที่ประสานงานในการจัดกิจกรรมและบริการด้านต่างๆ เช่น การศึกษาสายสามัญ การศึกษาสายอาชีพ และการให้บริการข่าวสารข้อมูลในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการจัดกิจกรรมแนะแนวการศึกษาและอาชีพ นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์บริการวิชาการเพื่อสนับสนุนด้านการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน เช่น เป็นศูนย์ฝึกอบรมผู้ปฏิบัติงานด้านการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน เช่น จัดการฝึกอบรมในเรื่องต่างๆที่เกี่ยวกับเด็กเร่ร่อน เช่น จิตวิทยาเด็ก เทคนิคการสอนเด็กเร่ร่อน เป็นต้น นอกจากนี้ทางศูนย์ยังเป็นสะพานเชื่อมโยงระหว่างเด็กเร่ร่อน ผู้สอน หน่วยงานต่างๆและผู้ที่สนใจด้านนี้ โดยจัดกิจกรรมต่างๆหรือเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเด็กเร่ร่อน เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนเด็กเร่ร่อนในพื้นที่ต่างๆ ภารกิจใหม่ๆของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ความรู้เกี่ยวกับการดูแลเด็ก เป็นต้น โดยทางศูนย์จะได้รับการสนับสนุนด้านหลักสูตร สื่อ การฝึกอบรมครูและบุคลากร ตลอดจนงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน

7. ด้านการจัดทำหลักสูตรหรือโปรแกรมการจัดการศึกษา ควรประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญหรือสถานศึกษา ในการจัดทำหลักสูตรประเภทต่างๆให้มีความหลากหลายและปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นด้านผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และจัดทำสาระการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการ ความจำเป็นในการพัฒนาทักษะการดำรงชีวิตของเด็กเร่ร่อนให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและธรรมชาติในการเรียนรู้ของเด็กเร่ร่อนด้วย

8. ด้านการวิจัย ควรสนับสนุนให้มีการวิจัย โดยการเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อนในมิติต่างๆให้มากขึ้น

9. ด้านแหล่งการเรียนรู้ ควรปรับปรุงแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนให้มีความพร้อม เพื่อที่จะจูงใจให้เด็กเร่ร่อนเข้ามาศึกษาได้ตามความสนใจ

10. ด้านคุณสมบัติของบุคลากร ในการคัดเลือกบุคลากร องค์กรประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้เด็กเร่ร่อนมีพัฒนาการด้านการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์คือผู้สอนและผู้ดูแลเด็ก ต้องมีการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ หน่วยงานจึงจำเป็นต้องมีการพิจารณาคุณสมบัติของบุคคลเหล่านั้นอย่างรอบคอบ เพื่อให้ได้ผู้ที่มีความเหมาะสมที่จะเป็นผู้สอนเด็กเร่ร่อนที่มีธรรมชาติการเรียนรู้ที่แตกต่างจากเด็กประเภทอื่น ตลอดจนสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการเพิ่มพูนความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กแก่บุคลากรที่ดูแลเด็กเร่ร่อนเหล่านี้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

9. ด้านทัศนคติของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับเด็กเร่ร่อน ควรพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับเด็กเร่ร่อน เช่นนักสังคมสงเคราะห์ ตำรวจ เจ้าหน้าที่ต่างๆ อาสาสมัคร ผู้สอนและผู้บริหารให้เข้าใจเด็กเร่ร่อนให้มากขึ้น รวมทั้งให้ปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรัก ความเมตตา ความเข้าใจ ความเสียสละ ทำงานบนพื้นฐานจิตสำนึกที่ดีต่อเด็ก และการให้โอกาส

10. ด้านการประเมินผลงาน ควรติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้สอนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนอย่างเป็นระบบ มีความต่อเนื่อง สม่ำเสมอและมีผลโดยตรงต่อการเสริมสร้างความก้าวหน้าของผู้ปฏิบัติงานทุกคน

11. ด้านสวัสดิการ ควรจัดสวัสดิการ ค่าตอบแทนและสิทธิประโยชน์ที่เกื้อหนุนแก่ผู้ปฏิบัติงานอย่างเพียงพอและเหมาะสมกับฐานะทางสังคมและวิชาชีพ รวมทั้งการสร้างขวัญและกำลังใจ สร้างแรงจูงใจให้บุคลากรทุกระดับที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน ให้มีความมั่นใจในการปฏิบัติภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

12. ด้านงบประมาณ รัฐควรสนับสนุนงบประมาณให้แก่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาอย่างเพียงพอ รวมทั้งการวางระบบการบริหารงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ และมีระบบการกำกับ ดูแลการใช้งบประมาณที่มีความชัดเจน และโปร่งใส

13. ด้านนโยบาย ควรปรับปรุงแก้ไขกฎระเบียบและข้อบังคับต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคในการเข้ารับการศึกษาของเด็กเร่ร่อน ให้สามารถเข้ารับการศึกษาได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กเร่ร่อนได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่ เช่น การอนุญาตให้เด็กที่ไม่มีทะเบียนบ้านและสูติบัตรให้เข้าเรียน รวมทั้งการให้ใบรับรองหรือประกาศนียบัตรเมื่อจบการศึกษา เพื่อที่เด็กที่เรียนจบจะได้มีหลักฐานในการศึกษาต่อหรือสมัครงาน โดยมีการนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังทุกสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการเปรียบเทียบการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน กับโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้แนวคิดแบบอื่นๆ เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นที่มีต่อการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

2. ควรมีการนำแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันไปทดลองใช้กับกระบวนการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแบบอื่นๆ เพื่อศึกษาความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันของพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน

3. ควรมีการนำโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหา ไปทดลองใช้กับเด็กด้อยโอกาสกลุ่มอื่นๆ เพื่อศึกษาผลของการใช้ที่มีต่อการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กมล รอดคล้าย. รายงานผลการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ระบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนใน กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : เอกสารอัดสำเนา, ม.ป.ป.
- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. นโยบายการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส. กรุงเทพมหานคร : เอกสารอัด สำเนา , 2539.
- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. แนวทางการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2541.
- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. รายงานการวิจัยสภาพความต้องการและรูปแบบการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับเด็กเร่ร่อน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2542.
- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. สภาพเด็กด้อยโอกาสด้านแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กด้อยโอกาส. กรุงเทพมหานคร : เอกสารอัดสำเนา , 2542.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. โครงสร้างส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจ. เอกสารอัดสำเนา, 2545.
- กรุงเทพมหานคร, สำนักสวัสดิการสังคม. รายงานผลการศึกษาระดับสมบูรณ์โครงการการศึกษาเพื่อกำหนดกรอบการวางแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 4. เอกสารอัดสำเนา, 2534.
- กรุงเทพมหานคร, สำนักสวัสดิการสังคม. รายงานการศึกษาเรื่องการสำรวจ และศึกษาเด็กเร่ร่อนในเขตกรุงเทพมหานคร. เอกสารอัดสำเนา, 2536 .
- กรุงเทพมหานคร, สำนักสวัสดิการสังคม. สถิติเด็กเร่ร่อนประจำปี 2545. เอกสารอัดสำเนา, 2545.
- โกวิท ประมวลฤกษ์. การสอนแบบรวบรัดทำให้เด็กคิดไม่เป็น. ไทยรัฐ (27 สิงหาคม 2535).
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. การติดตามการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2537.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. นโยบายและแผนการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน. กรุงเทพฯ:สำนักพัฒนานโยบายและวางแผนการจัดการศึกษา, 2540.
- คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ , สำนักงาน และองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ, "เด็กในสภาวะยากลำบาก" รายงานการประชุมปฏิบัติการเรื่องเด็กในสภาวะ ยากลำบาก. กรุงเทพมหานคร:ห้างหุ้นส่วนจำกัดเทคนิค 19, 2532.

- คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ , สำนักงาน . **สรุปข้อมูลเด็กในสภาวะ**
ยากลำบาก ปี2542-2543. เอกสารอัดสำเนา, 2544.
- เครือข่ายองค์กรเพื่อเด็กเร่ร่อน. **สรุปการดำเนินงานเครือข่ายองค์กรเพื่อเด็กเร่ร่อน ปีพ.ศ.2544-**
2545. เอกสารอัดสำเนา, 2545.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะครุศาสตร์และองค์การพัฒนาเอกชน “การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่
 อยู่ในสภาวะยากลำบาก” **รายงานการวิจัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2536.
- เจ็จันท์ จงสถิตอยู่ และคณะ. **การศึกษาพื้นฐาน : โอกาสของเด็กเร่ร่อน.** กรุงเทพมหานคร :
 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี, 2538.
- ชาติร์ ตำราญ **ครูรู้ได้อย่างไรว่าเด็กเกิดการเรียนรู้.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิศดศรี-สฤษดีวงศ์,
 2543.
- ชัยพร วิชชาวุธ. **มูลสารจิตวิทยา.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ. **การศึกษานอกระบบ : พื้นฐานการวางแผนโครงการ.** กรุงเทพมหานคร :
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543.
- ทองอยู่ แก้วไทรสะ. “ระบบการศึกษา” ใน **ประมวลสาระชุดวิชาปรัชญาและหลักการศึกษานอก**
ระบบ หน่วยที่1 นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544.
- ทวีคุณ มาลาภรณ์. **การศึกษาการขายบริการทางเพศของเด็กและเยาวชนชายเร่ร่อน : ศึกษา**
เฉพาะกรณีสี่ลมและพัทยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- ทิพย์สุดา สุขธเสนีย์ **การจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน.** กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
 การศึกษาแห่งชาติ, 2538.
- ทิสนา แคมมณี. **กลุ่มสัมพันธ์เพื่อการทำงานและการจัดการเรียนการสอน.** กรุงเทพมหานคร :
 นิชินแอดเวอร์ไทซิง กรุ๊ป , 2545.
- ทิสนา แคมมณี. **ช่วยครูฝึกวิชาชีพไทยให้แก่เด็ก.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2536.
- ทิสนา แคมมณี. **ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.**
 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- ธรรมรักษ์ การพิศิษฏ์. **นโยบายการแก้ปัญหาเด็กเร่ร่อนในสภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน.** เอกสาร
 ประกอบคำบรรยายการสัมมนาระดับชาติเรื่องเด็กเร่ร่อน, 2534.
- ธีระพันธ์ สุกระกาญจนะ, สัมภาษณ์. **วันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ.2543.**

นนทินี เพ็ชฌุไฟศิษฐ์. การศึกษาปัญหาเด็กและเยาวชนเร่ร่อนจรจัด : ศึกษาเฉพาะการให้บริการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กระหว่างภาครัฐและเอกชน. ปรินญาณิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.

นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม. รูปแบบการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนในประเทศไทย : การศึกษาเดลฟาย.

วิทยานิพนธ์ปรินญาณิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

น้อยทิพย์ ศัสตราศาสตร์. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะวิทยาศาสตร์ขั้นมูลฐาน ความสามารถในการแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 วิทยานิพนธ์ปรินญาณิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

นิตยา กัทลิตระพันธ์. “การศึกษาสถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาส: เด็กเร่ร่อน” รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

นิตา ชูโต. การประเมินโครงการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โปรดักชั่น, 2536.

ประคอง กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536

ประชาสงเคราะห์, กรม. ประวัติความเป็นมาของสถานแรกรับเด็กชายปากเกร็ด. เอกสารอัดสำเนา, 2545.

พนมกร ตั้งตน. ปัญหาเด็กเร่ร่อนที่ติดสิ่งเสพติดในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปรินญาณิพนธ์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2538.

พิภพ ธงไชย. “แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส” วารสารการศึกษาแห่งชาติ. 27 (สิงหาคม-กันยายน 2536).

เพ็ญศิริ งามจิตร. การศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาและทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้เทคนิคควิชกับการสอนตามคู่มือการสอน. ปรินญาณิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2529.

มานัส เพ็ญโรจน์. การศึกษาเปรียบเทียบการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัยและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนจากภาพประกอบคำบรรยายในลักษณะบอกเล่าและภาพประกอบคำบรรยายในลักษณะแนะให้ค้นพบด้วยตนเอง. ปรินญาณิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2527.

วารี ถิระจิตร, การพัฒนาการสอนสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534

- วัฒนาพร ระเบียบทุกข์. **แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทแอล ทีเพรส จำกัด, 2542.
- วัลลภ ตั้งคณานุรักษ์. **เด็กที่ถูกกลืนในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- วัลลภ ตั้งคณานุรักษ์. **เด็กเร่ร่อนปัญหาและทางออก**. สถาบันพระปกเกล้า, 2540.
- วิชัย ต้นศิริ. **คำอธิบายพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2542.
- วิชากร, กรม. **การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาด้านศักยภาพของเด็กไทยด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2542.
- วินัย คำสุวรรณ. **ความสัมพันธ์ของความคิดสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์กับความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่6**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- วิสา เบ็ญจมะโน. **ครอบครัวที่พึงประสงค์ของเด็กเร่ร่อน : ศึกษาเฉพาะกรณีเด็กในสถานแรกรับเด็กและสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและเยาวชน กรมประชาสงเคราะห์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ศาลินา บุญเกื้อ. **การศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู เด็กเร่ร่อนและเด็กปกติในโรงเรียนประถมศึกษา: การศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนวัดหลักสี่**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ศิรินันท์ เพชรทองคำ และคณะ. **จิตวิทยาพัฒนาการเรียนรู้อื่น**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521.
- ศิริมา กิตติบัณฑิต การพัฒนาโปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยเออส์ในสถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนหญิงบ้านปราณี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ศรีศักดิ์ ไทยอารี ณิชกร ศรีแก้วและ กานต์ เสริมชัยวงศ์. **สถานภาพการให้บริการการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในต่างประเทศ : สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร บราซิล ฟิลิปปินส์ และออสเตรเลีย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543.
- ศึกษาธิการ , กระทรวง. **“การจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง.” แนวทางปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2542.

ศึกษาธิการ , กระทรวง. **นโยบายและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเพื่อผู้ด้อยโอกาส.**

กรุงเทพมหานคร : เอกสารอัดสำเนา, 2542.

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **การศึกษาสถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและ**

เยาวชนด้อยโอกาส. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2533.

สมจิต สวธรไพบูลย์. **วิทยาศาสตร์สำหรับครูประถม.** กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2526.

สมพงษ์ จิตระดับ. **วัฒนธรรมเด็กเร่ร่อนในท้องถิ่น.** กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

สายสุรี จุติกุล และคณะ **เด็กเร่ร่อนในสังคมไทย** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก, 2537.

สายหยุด สมประสงค์. **ยุทธศาสตร์การคิด.** โครงการส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการ. หน่วย

ศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2523.

สามัญศึกษา, กรม. **แนวทางปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา.** เอกสารอัดสำเนา,

2542.

สุกัญญา ยุติธรรมนนท์. **ผลของการใช้กระบวนการคิดแก้ปัญหาขนาดตามแนวคิดของ**

ทอร์เรนซ์ที่มีต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่6.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

สุชา จันท์เอม. **จิตวิทยาเด็ก.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2543.

สุนทร สุนันท์ชัย. **“วิวัฒนาการของการศึกษานอกระบบของไทย” ในเอกสารการสอนชุดวิชาการ**

ศึกษาลดชีวิตและการศึกษานอกระบบ. เล่ม 1 หน่วยที่ 8 นนทบุรี : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532.

สุนันทา เสียงไทย สุนทรี รสสุธาธรรม และชัตติยา กรรณสูตร. **“เด็กและเยาวชนเร่ร่อนจรจัด:**

สภาพปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไข” รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร:สถาบัน

บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2531.

สุมาลี สังข์ศรี. **การศึกษานอกโรงเรียน การขยายโอกาสทางการศึกษา โดยประยุกต์ใช้วิธีการศึกษา**

ทางไกล. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด 9119 เทคนิควรรันตึง, 2539.

สุรางค์ ใ้วัดระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

2541.

สำลี รักสุทธี และคณะ. **วิธีการจัดการเรียนการสอน การเขียนแผนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็น**

สำคัญ. กรุงเทพ : พัฒนาศึกษา, 2544.

- หงส์สุนีย์ เอื้อรัตนรักษา. การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้รูปแบบการคิดแก้ปัญหาตามแนวอนาคตของทอเรนซ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 253
- อาชญญา รัตนอุบล. การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส. กรุงเทพมหานคร: คณะครูศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- อารี แก้วสถิตยวงศ์. การนำเสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบตรงเรียนเพื่อเสริมสมรรถภาพการทำงานเป็นกลุ่มให้แก่ประชาชนระดับหมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- อุไรวรรณ พันธุ์ประพันธ์. การศึกษาพฤติกรรมเด็กที่หลบหนีจากสถานแรกรับ : เฉพาะกรณีสถานแรกรับเด็กชายบ้านปากเกร็ดและสถานแรกรับเด็กหญิงพญาไท. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านปากเกร็ด, 2532.
- อุษาวดี จันทร์สนธิ. “การวิจัยวิธีสอนเพื่อการเรียนแบบร่วมมือกัน. ใน ประมวลสาระชุดวิชาวิจัยหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน. นนทบุรี : สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2536.
- อุ้นตา นพคุณ. กรอบแนวความคิดการพัฒนาโปรแกรมอย่างมีส่วนร่วมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2546.
- อุ้นตา นพคุณ. ปัญหาสวัสดิการเด็กและการตอบสนองโดยองค์การเอกชน. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดเทคนิค19, 2532.

ภาษาอังกฤษ

- Alosin, Corrine. Problem Solving and Literature. Dissertation Abstract International. 1988.
- Arends. R. J. Learning to teach. 3rd ed. New York: McGraw-Hill. 1994.
- Ausubel David P. Educational Psychology. New York:Holt Rinehart and Winston, 1968
- Benjamin, Libby. Creativity and Counseling. Highlight [Online]. Available from: <http://ericae.Net/edo ED260369.html>[2002, August 10]
- Bloom B. S. ed. Taxonomy of educational objectives. New York : David Mckay. 1965.
- Boone, Edgar J. Developing Program in Adult Education. Propect Heights: Waveland Press, 1992.

- Bornwell, C, & Eison, J **Active Learning creating excitement in the Classroom**[Online]. Available from: <http://wcer.risc.edu/nise/cl/asp>[2002,November 24]
- Boswort, Kris and Hamilton, Sharon J. "Collaborative learning : Underlying Process and Effective Techniques." **New Direction for Teaching and Learning**. San Francisco: Jossey- Bass publishers, fall (1994)
- Boyle, Patric G. **Planning Better Program**. New York: Mc Graw hill Book Company, 1981
- Broune, Lyle E. Jr. Ekstrands Bruce R., and Dominowski Roger. **The Psychology of Thinking**. New Jersey: Prentice-Hall. Inc. 1971.
- Brown, Betting L. **Entrepreneurship Success Stories: Implications for Teaching and learning**[Online]. Available from: <http://encaeve.org/doegen>[2002,November 21]
- Coombs, Phillip. H. **Non-Formal Education for Rural Development, Strengthening Learning Opportunities for Children and Youth**. Interim report prepare by the International Council for Educational Development, 1973.
- Crabbe, Anne B. The Future Problem Solving Program. **Journal of Educational Leadership**. 7 (September 1987).
- Crabbe, Anne B. **The Coach's Guide to the Future Problem Solving Program**. St.Andrews College Laurinburg. North Carolina, 1990.
- David P. Butts. **The Relationship of Problem-Solving Ability and Science Knowledge**. Science Educational, 49 (March 1965).
- Davis, Mary.S. Time for the Future. **Journal of Social Education**. V48 n7 (Nov – Dec 1984).
- Dufner, Allen. " Effects of Training in Problem Solving on the Problem Solving Abilities of Gifted Fourth Grades: A Comparison of the Future Problem Solving and Instrumental Enrichment Programs." **Dissertation Abstract International**. 1988.
- Gagne, Robert M. **The Cognitive of Learning**. New York: Holt, Rinehart and Winston. Inc., 1970.
- Good, Carter V. **Dictionary of Education**. New York: McGraw-Hill Company, 1973.
- Gladding, Samuel T. **Effective Group Counseling** [Online]. Available from: <http://ERIC> Clearinghouse on Counseling and Student Services Greensboro NC, 1994,

ED363856[2002, November 22]

Grossnickle, Foster E. and Lee J. Brueckner. **Discovery Meaning in Arithmetic.**

New York, Holt. Rinehart and Winston, Inc., 1959.

Guilford,.J.P. and Ralph Hoepfner. **The Analysis of Intelligence.** New York: Mcgraw-hill Book Company, 1971.

Heining, Ruth Beall. **Creative Drama for the Classroom Teacher.** Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall Inc., 1981.

Hendrikson, Lestie. **Active learning**[Online]. Available from: [http:// ERIC Clearinghouse for social Studies/Social Science Education Boulder, 1984. ED 53468](http://ERIC Clearinghouse for social Studies/Social Science Education Boulder, 1984. ED 53468) [2002,June 14]

Howe, Robert W Warren, Charles R. **Teaching Critical Thinking Through Environment Education**[Online]. Available from: <http://.ERIC Clearinghouse for Science Mathematics and Environmental Education, 1989 ED 324193>[2002, November 21]

Imel Susan. **Collaborative Learning in Adult Education.** [Online]. Available from: [http:// ERIC Clearinghouse on Adult career and Vocational Education Columbus OH. 1991, ED 334469](http://ERIC Clearinghouse on Adult career and Vocational Education Columbus OH. 1991, ED 334469)[2002,November21]

Johnson, D.W. and Johnson. R.T. " An Overview of Cooperative Learning. " **Creativity and Collaborative learning.** Bultimore Maryland: Pual H. Brookes Publishing.Co., 1994.

Johnson, D.W. and Johnson. R.T. "Social Skills for successful group work". **Educational Leadership.** 47 (December 1989 – January 1990) : 29-31.

Kerka, Sandra. **Developing Collaborative Partnership.** [Online]. Available from: <http://encacve.org.1998> [2002,November21]

Kendaee, Sue Am. **Cooperative Problem Solving in the Classroom: Enhancing Young Children's Cognitive Development,** Young Children, November, 1988.

Kunesh, Linda G. and Farley, Joanne. **Collaboration: The Prerequisite for school Readiness and Success**[Online]. Available from: <http://encerce org/digest> [2002,November19]

Loew. H. Z. **Developing strategies reading skills.** Foreign Language Annuals 17 (September 1984)

- Louis I. Kuslan, **Teaching Children Science : Inquiry Approach**. California : Wadsworth Publishing Company, 1968.
- Macgregor,J.W. "collaborative Learning : Share Inquiry as a process reform" In Svinicki.M.D.(ED). **The Changing face of college teaching**. New Direction for Teaching and learning .42(1990)
- Mitchell, Bruce.M Cantlon, Bitchael. "Teaching the Gifted to Become Future Problem Solver" **Dissertation Abstract International**. (1987)
- Olsen, R. E. W-B and Kagan S. "About cooperative learning". in Kessler Carolyn (ed.) **Cooperative language learning: A teacher's resource book**, pp. 8. New Jersey: Prentice-Hall, 1992
- Quelimalz, Edys S. "Need Better Methods for Testing Higher Order Thinking Skills." **Educational Leadership**. 43 (October 1985)
- Raths, Louis. and others. **Teaching for Thinking: Theory and Application**. Columns: Charles E. Merrill Publishing, 1967.
- Rainforth, B., York, Jenifer and Macdonald. **Collaborative Teams for Students with Severe Disabilities**. Pennsylvania: The Maple Press Company, 1993.
- Russell D, Robinson. **Helping Adults learn and change**. USA. Omnibook.Co, 1995.
- Shewach Gordon J. **The Evaluation Primer the Future Problem Solving Program**. St. Andrews College Laurinburg, North Carolina, 1990.
- Slavin, R. E., and others. "Combining Cooperative Learning and Individualized Instruction: Effect on Student Mathematics Achievement, Attitude, and Behaviors." **Elementary school Journal** 84 (1984)
- Slavin, R.E. **Cooperative learning**. New York : Longman, 1990.
- Slavin, R. E. Transfer of Learning and Problem Solving. **Educational Psychology: Theory Into Practice** ,1986.
- Smith B.L. and MacGregor, J.T "Collaborative Learning: A Sourcebook for Higher Education. National Center on Postsecondary Teaching." **Learning. & Assessment**. Syracuse University, 1992.
- Smith B.L. and MacGregor , J.T. "Collaborative Learning : Shared Inquiry as a process of Reform" In Svinicki, M.D.(ed.) **The Changing face of college teaching**. **New Direction for Teaching and Learning**, 42(1990)

- Smith B.L. and MacGregor , J.T “ What is collaborative Learning.” **Learning .& Assessment**. Syracuse University, 1992.
- Tallent, Mary K. The Future Problem Solving Program : An Investigation of Effects on Problem Solving Ability. **Dissertation Abstract International**. (November 2-8 1985)
- Torrance P.E. **Evaluating Creative behavior**. San Rafael California: Diminution Publishing Company, 1969.
- Torrance, P.E. and others. **Creative Learning and Teaching**. New York : Dood. Mead And Company, 1993.
- Tyler, R.W. **Basic Principle of Curriculum and Instruction**. Chicago : University of Chicago Press, 1971.
- Weir, John Joseph. Problem Solving is Everybody's Problem. **The Science Teacher** 41 (April, 1974).

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

1. ผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย
 1. ดร.อมรวิชัย นาคทรรรถ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 2. ดร.สมพงษ์ จิตระดับ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 3. นายวัลลภ ตั้งคณานุรักษ์ วุฒิสมาชิก
 4. ดร.ปาน กิมปี กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ
 5. ดร.เลิศศักดิ์ ชุมนุม กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ
 6. ดร.กมล รอดคล้าย กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
2. ผู้แทนหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดูแลเด็กเร่ร่อน
 1. พลตำรวจตรี จรัมพร สุระมณี กองบังคับการตำรวจรถไฟ
 2. นายชาติชาย วงศ์สวัสดิ์ มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาคคล
 3. นายสิทธิพร ธรรมเนียมงาม มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก
 4. นางจงรักษ์ มุกสิกมาน กรมประชาสงเคราะห์
 5. นายปรเมศวร์ สุขมาก กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ
3. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญช่วงสนทนากลุ่ม
 1. นายอภิรักษ์ หนูสง มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาคคล
 2. น.ส.วิภาพร จิตโอวาท มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาคคล
 3. นายปองเทพ ศรีมาชัย มูลนิธิส่งเสริมการพัฒนาคคล
 4. นายธนรัตน์ ธาราภรณ์ มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก
 5. นางจงรักษ์ มุกสิกมาน กรมประชาสงเคราะห์
 6. นางศิริกาญจน์ ธนวัฒน์เดชากุล กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

ภาคผนวก ข

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน
เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โปรแกรมการศึกษาครอบครัวโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

ความนำ

ในปัจจุบันเด็กเร่ร่อนนับว่าเป็นปัญหาสังคมปัญหาหนึ่งเนื่องจากประเทศไทยในปัจจุบันมีจำนวนเด็กเร่ร่อนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเด็กขาดความอบอุ่นหรือถูกทำร้ายจากบิดามารดา เมื่อเด็กอยู่กับครอบครัวไม่ได้ เด็กจึงเริ่มหนีออกจากบ้านและออกมาเร่ร่อน นอกจากนี้ยังพบว่าสาเหตุอีกประการหนึ่งได้แก่โรงเรียน การที่ครูทำโทษเด็กอย่างรุนแรงทำให้เด็กเกิดความอับอายและหนีเรียนเมื่อพ่อแม่บังคับให้ไปโรงเรียน และหนีออกมาใช้ชีวิตเร่ร่อนอย่างอิสระ ไม่มีใครมาควบคุมชีวิตของตนเอง โดยใช้ที่สาธารณะเป็นที่หลับนอน และเริ่มออกหางานทำเพื่อนำมาซื้ออาหาร เด็กเร่ร่อน เป็นเด็กที่ขาดโอกาสทางสังคม ต้องช่วยเหลือตนเองทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านที่อยู่อาศัย อาหาร ยารักษาโรค ทำให้เด็กเร่ร่อนมีพฤติกรรมที่ก้าวร้าว โทกหก ลักขโมย ทำทุกอย่างเพื่อทำให้ชีวิตรอดในสังคมได้ เด็กเร่ร่อนส่วนใหญ่ไม่คิดถึงอนาคต มักจะคิดว่าให้มีชีวิตรอดอยู่ไปวันหนึ่งๆ เท่านั้น

จากสภาพแวดล้อมที่เด็กเร่ร่อนเผชิญอยู่ทำให้เด็กขาดที่พึ่งทางกายและใจ เกิดความสับสนในการดำเนินชีวิต รวมทั้งธรรมชาติของเด็กมีนิสัยชอบลอง ทำให้เด็กเร่ร่อนเกิดปัญหาต่างๆ ดังนี้ ทั้งปัญหาด้านการขาดปัจจัยสี่ ปัญหาที่เกิดจากกลุ่มมิจฉาชีพต่างๆ ขาดบริการทางการศึกษาและอาชีพ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาชีวิตของตน เพื่อช่วยตนเองในอนาคต ขาดที่พึ่งทางใจ ที่จะเสริมสร้างให้สามารถสร้างบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ได้ครบถ้วนในฐานะพลเมืองดีมีคุณภาพ รวมทั้งขาดกระบวนการพัฒนาตามปกติ เช่นขาดผู้ดูแล ชี้นำแนะ นำให้คำปรึกษาที่ถูกต้องเหมาะสมตามวัย

และเมื่อเด็กเร่ร่อนพบปัญหาในชีวิต ก็ใช้วิธีการเอาตัวรอดจากปัญหาดังนี้ โดยเด็กจะใช้วิธีการหลบหาที่ซ่อน หรือหนีไปจากเหตุการณ์ เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหา การแยกตัวออกจากกลุ่ม เมื่อเห็นว่าสถานการณ์ไม่ดี ซึ่งถ้าอยู่กับกลุ่มเด็กจะได้รับความเดือดร้อนเด็กก็จะเอาตัวรอดไว้ก่อน หรือโทกหกและสร้างเรื่องเท็จขึ้น เพื่อให้เอาตัวรอดจากปัญหา การแก้ปัญหาดังกล่าว เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เป็นการแก้ปัญหาอย่างไม่ตรงจุด ทำให้ปัญหานั้นหมดไปเพียงชั่วคราว เมื่อเกิดปัญหาเดิมก็ใช้วิธีการแบบเดิมซึ่งเป็นการพักปัญหาไว้ชั่วคราวเท่านั้น และปัญหา ก็จะกลับมาอีกครั้งหนึ่ง เด็กก็จะใช้วิธีการเดิมแก้ปัญหา ก็จะกลายเป็นวงจรของการแก้ปัญหาที่ไม่สำเร็จอยู่ตลอดไป

ดังนั้นสิ่งสำคัญประการแรกในการพัฒนาทักษะแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อนคือ การส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ในการแก้ปัญหาที่ถูกต้องด้วยตนเอง โดยการพัฒนากิจกรรมแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน ผู้สอนควรจะตระหนักดีว่าเป็นทักษะที่ต้องได้รับการฝึกฝน และมีกลวิธีการสอนที่เหมาะสม เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งวิธีการดังกล่าว จะต้องเป็นการสอนการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบมีขั้นตอนเป็นกระบวนการ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถฝึกฝนได้โดยการให้มีโอกาสในการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อเข้าใจปัญหาอย่างแจ่มแจ้ง ฝึกคิดวิธีการแก้ปัญหาอย่างหลากหลาย เลือกวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสมที่สุด แล้วนำเอาวิธีการแก้ปัญหาที่คิดขึ้น ไปลองแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ ปรับปรุงวิธีการแก้ปัญหา และสรุปวิธีการหรือแนวทางการแก้ปัญหา ซึ่งการฝึกฝนการแก้ปัญหาอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้เด็กแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตในอนาคต โดยการจัดโปรแกรมการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อพัฒนากิจกรรมแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน ควรมีหลักการสำคัญคือ ให้เด็กเร่ร่อนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น รู้จักตัดสินใจ โดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่น เหมาะสมทั้งในด้านธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็ก เวลา สถานที่เรียน รวมทั้งการประเมินผล เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถเรียนรู้ได้ตรงตามธรรมชาติการเรียนรู้ของเขา เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข โดยการนำหลักการจัดการศึกษาโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ได้แก่การเรียนรู้แบบร่วมกันและการนำวิธีการพัฒนากิจกรรมแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ มาพัฒนาเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กเร่ร่อน ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะตอบสนองการเรียนรู้ของเด็กเร่ร่อนได้ตรงกับธรรมชาติการเรียนรู้ของเขาอย่างแท้จริง โดยมีรายละเอียดดังนี้

แนวคิดในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

1. การเรียนรู้แบบร่วมกัน (Collaborative learning)

การเรียนรู้แบบร่วมกัน หมายถึง วิธีการเรียนที่จัดให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มย่อย แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถแตกต่างกัน โดยให้สมาชิกทุกคนมีความรับผิดชอบต่อกัน มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้และความสำเร็จของกลุ่ม ทั้งโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การแบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ สมาชิกในกลุ่มไม่เพียงแต่รับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองเท่านั้น หากจะต้องรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม และร่วมกันทำงานจนประสบความสำเร็จ

การเรียนรู้ร่วมกัน ประกอบด้วย หลักการ 5 ประการ ที่สามารถจะนำมาใช้ในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา โดยหลักการที่จะกล่าวถึงนี้ ก็มีความสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กเร่ร่อน ดังนี้คือ

1. ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้
2. จัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นหา และค้นพบคำตอบด้วยตนเอง
3. ใช้แหล่งความรู้ที่มีอยู่รอบตัวเด็กเร่ร่อน เช่นกลุ่มเพื่อน นอกจากนั้นยังใช้แหล่งความรู้อื่นๆด้วย โดยครูเป็นผู้สนับสนุนหรือจัดหาแหล่งความรู้
4. เน้นกระบวนการกลุ่ม
5. ครูเป็นผู้สนับสนุนการตัดสินใจของกลุ่ม โดยการที่เป็นส่วนหนึ่งของผู้เรียน

กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมกัน

การเรียนรู้แบบร่วมกันจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบในกระบวนการเรียนรู้ 5 ประการ ถ้าขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งจะเป็นการทำงานกลุ่ม (group process) ไม่ใช่เป็นการเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน ซึ่งองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการมีดังนี้ (Johnson and Johnson , 1994)

1. การเรียนรู้อาศัยหลักการพึ่งพากัน (Positive Interdependence) กลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือต้องมีความตระหนักว่า สมาชิกกลุ่มทุกคนมีความสำคัญ และความสำเร็ของกลุ่มขึ้นอยู่กับสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ขณะเดียวกันสมาชิกแต่ละคนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มประสบความสำเร็จ ความสำเร็จของบุคคลและกลุ่มขึ้นอยู่กับกันและกัน ดังนั้นแต่ละคนต้องรับผิดชอบบทบาทหน้าที่ของตน และในขณะเดียวกันก็ช่วยเหลือสมาชิกคนอื่นๆด้วย เพื่อประโยชน์ร่วมกัน การจัดกลุ่มช่วยให้ผู้เรียนมีการช่วยเหลือกันนั้นทำได้หลายทาง เช่นการให้ผู้เรียนมีเป้าหมายเดียวกัน การกำหนดเป้าหมายในการทำงาน การเรียนรู้ร่วมกัน การให้งานหรือวัสดุอุปกรณ์ใช้ร่วมกัน เป็นต้น

2. การปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด (Face to Face interaction) สมาชิกแต่ละคนมีการพึ่งพาอาศัยกัน เป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในทางที่จะช่วยให้กลุ่มบรรลุเป้าหมาย สมาชิกกลุ่มจะช่วยเหลือกันส่งเสริม ช่วยเหลือกันในการทำงานด้านต่างๆร่วมกันอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

3. การใช้ทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย (Interpersonal and small Group Skills) การเรียนรู้แบบร่วมกันจะประสบความสำเร็จได้ ต้องอาศัยทักษะที่สำคัญหลายประการเช่น ทักษะทางสังคม ทักษะการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะการ

ทำงานกลุ่ม ทักษะการสื่อสาร และทักษะการแก้ปัญหาการขัดแย้ง รวมทั้งการเคารพ การยอมรับ และไว้วางใจกันและกัน

4. กระบวนการกลุ่ม (Group process) หมายถึงจะต้องมีการวิเคราะห์การทำงานของกลุ่ม เพื่อช่วยให้กลุ่มเกิดการเรียนรู้และปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น มีความร่วมมือด้านความคิด การทำงานและความรับผิดชอบร่วมกันจนสามารถบรรลุเป้าหมายได้ การที่จะช่วยให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายนั้น กลุ่มจะต้องมีหัวหน้าดี สมาชิกดีและกระบวนการทำงานที่ดี นั่นคือ มีการทำความเข้าใจเป้าหมายในการทำงาน การวางแผนการทำงาน และดำเนินงานตามแผนร่วมกัน ในกระบวนการกลุ่มนี้มีสิ่งสำคัญคือ การประเมิน จะมีการประเมินทั้งในส่วนที่เป็นผลงานโดยเน้นการประเมินคะแนนของผู้เรียนแต่ละคนในกลุ่มมาเป็นคะแนนกลุ่มเพื่อตัดสินความสำเร็จของกลุ่มด้วย ประเมินกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม ประเมินหัวหน้ากลุ่มและสมาชิกกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของกระบวนการกลุ่มที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของกลุ่มได้

5. ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบและประเมินได้ (Individual Accountability) โดยสมาชิกแต่ละคนต้องทำงานที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่มอย่างเต็มความสามารถ ดังนั้นกลุ่มจึงจำเป็นต้องมีระบบตรวจสอบผลงาน ทั้งที่เป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบหลายวิธี เช่น การจัดกลุ่มให้เล็กเพื่อที่สมาชิกกลุ่มจะได้เอาใจใส่กันและกันอย่างทั่วถึง การทดสอบเป็นรายบุคคล การสุ่มเรียกชื่อให้รายงาน ครูสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนในกลุ่ม การจัดให้กลุ่มมีผู้สังเกตการณ์ การให้ผู้เรียนสอนกันและกัน เป็นต้น

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

จากหลักการสอนดังกล่าว กิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้หลักการสอนแบบนี้ จึงมีลักษณะที่สำคัญดังนี้คือ

1. มีกิจกรรมให้ผู้เรียนกระทำ เพื่อให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ กิจกรรมจะมีลักษณะที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้อย่างทั่วถึง
2. กิจกรรมมักมีลักษณะเป็นกิจกรรมกลุ่มย่อย ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึง และสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้
3. กิจกรรม มักจะมีลักษณะที่ผู้เรียนต้องค้นพบคำตอบด้วยตนเอง ครูผู้สอนจะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ มากกว่าจะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ มากกว่าทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้หรือข้อมูล
4. กิจกรรม จะประกอบด้วยขั้นตอนของการวิเคราะห์และอภิปรายเกี่ยวกับ

กระบวนการต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่นกระบวนการทำงาน กระบวนการสื่อสาร กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการตัดสินใจ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะกระบวนการต่างๆเหล่านั้นมีผลต่อการทำงานและผลงาน

5. กิจกรรม จะประกอบด้วยการอภิปรายหาวิธีการและแนวทางในการนำการเรียนรู้ที่ได้รับ ไปใช้ในชีวิตจริงประจำวัน ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและมีประโยชน์ต่อผู้เรียน

หลักการสอน นอกจากจะมีผลต่อลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอนแล้ว ยังมีผลต่อกระบวนการในการจัดกิจกรรมด้วย กล่าวคือ เพื่อให้การสอนเป็นไปตามหลักการ ครูจึงจำเป็นต้องมีขั้นตอนให้ผู้เรียนทำกิจกรรมร่วมกัน นอกจากนั้นครูควรจัดให้มีขั้นตอนของการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสวิเคราะห์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็น เพื่อให้ได้ข้อมูลและทัศนะที่กว้างขวาง รวมทั้งควรมีขั้นของการสรุปและนำไปใช้ เพื่อให้แนวทางแก่ผู้เรียนในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

วิธีการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้และการสอนของการเรียนรู้แบบร่วมกัน มีอยู่หลายวิธีดังนี้คือ

1. เกม (Game) เป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการสอนได้ดี โดยผู้สอนสร้างสถานการณ์สมมติขึ้น ให้ผู้เรียนลงเล่นด้วยตนเองภายใต้ข้อตกลงหรือกติกาที่กำหนดไว้ ซึ่งผู้เรียนต้องตัดสินใจทำอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะมีผลออกมาในรูปของการแพ้ชนะ วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมต่างๆที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานในการเรียนด้วย

2. บทบาทสมมุติ (Role Play) วิธีการนี้มีลักษณะเป็นสถานการณ์สมมุติเช่นเดียวกับเกม แต่มีการกำหนดบทบาทของผู้เล่นในสถานการณ์ที่สมมติขึ้นมา แล้วให้ผู้เรียนสวมบทบาทนั้นและแสดงออกตามธรรมชาติ โดยอาศัยบุคลิกภาพ ประสบการณ์และความรู้สึกของตนเองเป็นหลัก ดังนั้นวิธีการนี้จึงมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ความรู้สึก และพฤติกรรมของตนอย่างลึกซึ้ง และยังช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าสนใจและน่าติดตามด้วย

3. กรณีตัวอย่าง (Case Study) เป็นวิธีการสอนที่ใช้กรณี หรือเน้นเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นจริงๆ มาดัดแปลงและใช้เป็นตัวอย่างในการให้ผู้เรียนได้ศึกษา วิเคราะห์และอภิปรายกัน เพื่อสร้างความเข้าใจ และฝึกฝนหาทางแก้ไขปัญหานั้น วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดและพิจารณาข้อมูลที่ตนรับอย่างถี่ถ้วนและการอภิปรายจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยน

เปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน รวมทั้งการนำกรณีต่างๆซึ่งคล้ายชีวิตจริงมาใช้ จะช่วยให้การเรียนรู้ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับความจริงซึ่งมีส่วนให้การเรียนรู้มีความหมายสำหรับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

4. สถานการณ์จำลอง (Simulation) คือการจำลองสถานการณ์จริง หรือเสริมสร้างสถานการณ์ให้ใกล้เคียงกับความจริงแล้วให้ผู้เรียนไปอยู่ในสถานการณ์นั้น และมีปฏิกิริยาโต้ตอบกัน วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสทดลองแสดงพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งในสถานการณ์จริง ผู้เรียนอาจจะไม่กล้าแสดง เพราะอาจจะเป็นการเสี่ยงต่อผลที่จะได้รับจนเกินไป

5. ละคร (Dramatization) คือวิธีการที่ให้ผู้เรียนได้ทดลองแสดงบทบาทตามที่ได้รับเรียนหรือกำหนดให้ โดยผู้แสดงจะต้องพยายามแสดงให้สมบทบาทตามที่กำหนดไว้ โดยไม่นำเอาบุคลิกภาพและความรู้สึกนึกคิดของตนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง เพราะจะมีส่วนทำให้มีผลเสียต่อการแสดงบทบาทนั้นๆ วิธีการนี้เป็นวิธีที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ในการที่จะเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ความเข้าใจนี้มีส่วนทำให้เกิดความเห็นใจกัน นอกจากนี้การที่ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงละครร่วมกัน จะช่วยฝึกผู้เรียนให้เกิดความรับผิดชอบในการเรียนรู้ร่วมกันและได้ฝึกการทำงานร่วมกันด้วย

6. กลุ่มย่อย (Small Group) วิธีการใช้กลุ่มย่อยในการสอนนี้เป็นวิธีการที่ใช้มานานแล้ว อาจจะเป็นเพราะเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการเรียนของผู้เรียน กลุ่มย่อยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออก และช่วยให้ผู้เรียนได้ข้อมูลเพิ่มเติมมากขึ้น การใช้กลุ่มย่อยมีหลายวิธีการ เช่น Brainstorming Buss Session Fishbowl Technique และ Buzz Group เป็นต้น

ลักษณะของผู้เรียน

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกัน ผู้เรียนจะมีลักษณะดังนี้คือ เปลี่ยนพฤติกรรม การเรียนจากผู้รับมาเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยมีลักษณะดังนี้คือ

1. มีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน
2. ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต
3. ตั้งเป้าหมายและวางแผนการศึกษาให้เหมาะสมกับความถนัดและความสามารถ
4. รู้วิธีการเรียนรู้ สามารถปรับเปลี่ยนได้เมื่อมีความจำเป็น
5. เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น
6. มีการประเมินตนเองและพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ
7. มีประสบการณ์เดิมที่จะนำมาใช้ในการเรียนรู้
8. ต้องการมีความสัมพันธ์แบบเพื่อนกับครู
9. ชอบการแนะนำมากกว่าถูกสอน ต้องการที่จะนำตนเองมากกว่าให้ผู้อื่นบงการ
10. ต้องการคำชมเชยหรือสนับสนุนให้กำลังใจมากกว่าการตำหนิหรือลงโทษ

ลักษณะของผู้สอน

ผู้สอนมีลักษณะที่แตกต่างจากการสอนตามปกติ โดยบทบาทของครูจะมีฐานะเป็นผู้อำนวยความสะดวกในกิจกรรมการเรียนรู้ ครูจะต้องเข้าใจบทบาทใหม่นี้ ก็จะต้องเป็นผู้ช่วยในการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของผู้เรียน ช่วยวางวัตถุประสงค์และออกแบบสร้างประสบการณ์เพื่อการเรียนรู้ รวมทั้งช่วยจัดอุปกรณ์การเรียนที่จะอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนบรรลุความสำเร็จในการเรียน ไม่ใช่ผู้ที่กำหนดหรือแสดงเอง เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้อำนวยความสะดวกที่คืบหน้าต้องใช้เวลามากสำหรับการเตรียมการวางแผน การออกแบบจัดประสบการณ์มากกว่าที่จะไปคิดเรื่อง"จะไปสอนอย่างไร" แต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนั้นยังต้องเตรียมเครื่องมือการประเมินผล การเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้เรียนได้ทราบว่าเขามีความก้าวหน้ามากขึ้นเพียงใด อันจะเป็นแรงจูงใจให้เขาก้าวหน้าในการเรียนต่อไป

นอกจากคุณสมบัติที่สำคัญของผู้อำนวยความสะดวกดังกล่าวแล้ว ยังต้องมีแนวทางการปฏิบัติเพื่ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของผู้เรียนดังต่อไปนี้คือ

1. ต้องสร้างบรรยากาศมิตรภาพภายในกลุ่มให้เกิดความเป็นกันเอง
2. ช่วยให้เกิดจุดมุ่งหมายในการเรียนที่ชัดเจน โดยช่วยให้สมาชิกภายในกลุ่มตั้งเป้าหมายในการเรียนรู้ด้วยตนเองทั้งของตนและของกลุ่มโดยทั่วไปด้วย
3. ต้องใช้ความต้องการของผู้เรียนแต่ละคนเป็นแรงจูงใจที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จในการเรียน
4. ต้องเป็นผู้ช่วยแนะ หรือจัดการเกี่ยวกับแหล่งความรู้ สำหรับให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมได้ง่ายและอย่างกว้างขวางที่สุด
5. มีความเข้าใจในบทบาทของตนในฐานะเป็นแหล่งวิทยาการที่คล่องตัว และยืดหยุ่นได้สำหรับกลุ่มผู้เรียน สามารถแสดงได้หลายบทบาทเช่น เป็นผู้ช่วยชี้แจงเหตุผล เป็นผู้ตัดสินชี้ขาด หรือเป็นเพียงสมาชิกคนหนึ่งในกลุ่มผู้เรียน
6. เพื่อให้บรรยากาศในห้องเรียนเป็นกันเอง ครูควรเปลี่ยนบทบาทของตนเสมือนหนึ่งผู้ร่วมเรียน มีฐานะเป็นสมาชิกกลุ่ม แสดงความคิดเห็นได้ในฐานะเป็นผู้เรียนคนหนึ่ง
7. ควรให้กลุ่มได้แสดงความคิดเห็นหรือแสดงความรู้สึกลึกซึ้ง โดยครูเริ่มแสดงความรู้สึกลึกซึ้งของตนต่อสมาชิกกลุ่ม ซึ่งความคิดเห็นที่แสดงออกมานั้น สมาชิกคนอื่นๆ อาจจะยอมรับฟังหรือไม่รับฟังก็ได้

ตามแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปหน้าที่ของครูดังนี้คือ

1. เป็นผู้นำหรือแนะแนวทางในการเรียน
2. เป็นแหล่งวิทยาการในด้านเนื้อหาวิชาการ

3. เป็นผู้ช่วยจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน จัดให้ผู้เรียนและสภาพแวดล้อมมีส่วนสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
4. เป็นผู้คอยอำนวยความสะดวกในกิจกรรมการเรียนการสอน
5. เป็นผู้ส่งเสริมหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนอย่างเต็มที่ จากหน้าที่ดังกล่าว การปฏิบัติตนของครูจะเป็นไปดังนี้คือ
 - ก. ในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่ม
 1. ทำตัวเป็นกันเอง
 2. เป็นผู้ประสานประโยชน์ของกลุ่ม
 3. ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
 4. ร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะในฐานะเป็นสมาชิกของกลุ่ม
 - ข. ในฐานะเป็นผู้จัดบรรยากาศและกระบวนการเรียนการสอน
 1. กระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี
 2. ส่งเสริมความคิดของผู้เรียนรวมทั้งให้ผู้เรียนส่งเสริมความคิดของครู
 3. ใจกว้างยอมรับฟังผู้อื่น และทำให้เกิดพัฒนาการทางความคิด
 4. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดกิจกรรมการเรียน
 5. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทร่วมในการสรุปเรื่องราวที่ตนเรียน
 6. สนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนตามความสามารถและให้ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
 7. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวัดผลและการประเมินผลการจัดกิจกรรมรวมทั้งข้อเสนอแนะอื่นๆ

2. ทักษะการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอแรนซ์

กระบวนการคิดแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอแรนซ์ (Torrance's problem solving) เป็นวิธีการหนึ่งที่มีการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ฝึกกระบวนการคิดโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียน ให้ผู้เรียนฝึกทักษะพื้นฐานของกระบวนการคิดไปทีละขั้นตอน มีการเสริมแรงและกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นของตนภายในกลุ่ม ผู้เรียนสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ กล่าวคิด กล่าวแสดงออกอย่างเต็มที่และเป็นการเตรียมผู้เรียนให้เรียนรู้ และได้รับการฝึกฝนทักษะในการแก้ปัญหายอย่างชำนาญ และผู้เรียนสามารถนำทักษะนั้นไปใช้ในการแก้ปัญหามในชีวิตประจำวันได้

วัตถุประสงค์ของการแก้ปัญหา มีดังนี้คือ

1. ให้ผู้เรียนฝึกความสามารถในการแก้ปัญหา
2. ส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์
3. พัฒนาความสามารถในการคิดอย่างสร้างสรรค์
4. ส่งเสริมความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่ม
5. พัฒนาความสามารถในการสื่อสารทั้งด้านการใช้ภาษาพูดและภาษาเขียน

ขั้นตอนในการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอเรนซ์มี 6 ขั้นตอน ดังนี้คือ

1. การระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหา เป็นการนำข้อมูลที่มีอยู่ มาเข้าสู่ระบบการคิด เพื่อค้นหาปัญหา หรือคาดคะเนว่าปัญหานี้ อาจเกิดขึ้น นำเสนอออกมาให้มากที่สุด
 2. การหาข้อมูลเพื่อทำปัญหาให้กระจ่าง โดยการลำดับปัญหาที่สำคัญและค้นหาสาเหตุของปัญหา โดยมีคำถามนำช่วยคิด เช่น ปัญหาใดที่นักเรียนรู้สึกวิตกกังวลมากที่สุด เป็นต้น แล้วนำปัญหาที่สำคัญ ๆ จากการจัดลำดับไว้ มาระดมสมองค้นหาสาเหตุของปัญหาอีกครั้งหนึ่ง
 3. การระดมสมองเพื่อคิดหาวิธีการแก้ปัญหา ในขั้นนี้ให้นักเรียนระดมสมองหาวิธีการแก้ปัญหาที่สามารถเป็นไปได้มากที่สุด บันทึกไว้
 4. การเลือกเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา ในขั้นนี้ให้นักเรียนระดมสมองหาเกณฑ์ที่จะช่วยในการตัดสินใจเลือกหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด มาให้มากที่สุด แล้วนำเกณฑ์ที่ได้มาจัดลำดับความสำคัญตามความเหมาะสม
 5. การประเมินผลเพื่อคิดหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด การให้คำแนะนำนักความสำคัญของวิธีการแก้ปัญหาแต่ละข้อออกมาเป็นคะแนน โดยอาศัยเกณฑ์มาช่วยในการตัดสินใจว่าวิธีการใดนำมาแก้ปัญหาได้
 6. การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด เป็นการนำเอาวิธีการแก้ปัญหาที่ได้ มาอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมข้อมูลที่เป็นไปได้ที่จะช่วยสนับสนุนและนำเสนออย่างเป็นระบบ
- ขั้นตอนทั้ง 6 ขั้นนี้ มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน สามารถช่วยให้เด็กเร่ร่อนที่ส่วนใหญ่ไม่มีทักษะในการแก้ปัญหาสามารถพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดการพัฒนาความคิดอย่างเป็นขั้นตอน นอกจากนั้นยังเป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ซึ่งการค้นพบความคิดของตนเองและจากกลุ่มจะมีประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ทักษะของตนเองในด้านการแก้ปัญหา ซึ่งวิธีการนี้สามารถช่วยให้เกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาได้มากกว่าการเรียนรู้จากหนังสือหรือการบอกโดยตรงจากครู
- จากการนำแนวคิดในการเรียนรู้ร่วมกันและกระบวนการการแก้ปัญหาดังกล่าวมา ผสมผสานกัน จึงได้พัฒนาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา โดยมีรายละเอียดดังนี้

แนวทางการจัดการสอนการเรียนรู้แบบร่วมกัน เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา

การเรียนการสอนแบบการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา มีขั้นตอนการวางแผนบทเรียนดังนี้

1. **วัตถุประสงค์** กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนการสอนที่ชัดเจน และเฉพาะเจาะจง วัตถุประสงค์ประกอบด้วยวัตถุประสงค์เชิงวิชาการ และวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการเรียนแบบร่วมกันและวัตถุประสงค์ด้านทักษะการแก้ปัญหา

2. การวางแผนการสอน

2.1 การกำหนดขนาดของกลุ่ม ควรพิจารณาระยะเวลาที่สอน จำนวนเอกสาร เครื่องมือและอุปกรณ์ที่มี เพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกขนาดของกลุ่ม

2.2 กำหนดผู้เรียนของแต่ละกลุ่มให้มีความแตกต่างกันเช่น เพศ อายุ เป็นต้น

2.3 การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน ขึ้นอยู่กับเครื่องมือและอุปกรณ์ที่มี เพื่อให้เกิดการเรียนรู้มากที่สุด สมาชิกควรนั่งใกล้กันพอที่จะสื่อสารกันได้

2.4 กำหนดสื่อการสอนที่ส่งเสริมการพึ่งพากันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม พยายามเลือกใช้สื่อการสอนที่ต้องให้ผู้เรียนพึ่งพากัน

2.5 การกำหนดบทบาทของสมาชิกในกลุ่มให้เป็นความเห็นชอบของสมาชิก โดยครูเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือแนะนำ

3. การอธิบายและชี้แจงแก่ผู้เรียน

3.1 อธิบายเกี่ยวกับงานที่ได้รับมอบหมายให้ผู้เรียนเข้าใจ เชื่อมโยงประสบการณ์เดิม และมโนคติเข้าด้วยกัน

3.2 อธิบายเป้าหมายของการทำงานร่วมกันให้ผู้เรียนเข้าใจว่าจะต้องรับผิดชอบในการทำงาน และเรียนรู้จากสื่อการสอนร่วมกับสมาชิกทุกคนในกลุ่ม

3.3 ชี้แจงและแนะแนวทางเกี่ยวกับพฤติกรรมความร่วมมือกันให้ชัดเจน ผู้เรียนอาจจะไม่เข้าใจว่าจะอะไรคือการทำงานแบบร่วมกัน ผู้สอนต้องยกตัวอย่างพฤติกรรมที่ผู้สอนคาดว่าผู้เรียนต้องแสดงออก เช่น การอยู่ประจำกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

4. ขั้นตอนการสอน ตามลำดับดังต่อไปนี้คือ

4.1 ขั้นสำรวจปัญหา เป็นขั้นตอนในการที่ครูและผู้เรียนช่วยกันสำรวจปัญหา

4.2 ขั้นการชี้แนะ เป็นขั้นตอนในการดำเนินการหาวิธีการแก้ปัญหา

ขั้นตอนนี้ ผู้สอนจะเข้ามามีส่วนร่วมได้ ในฐานะที่เป็นผู้ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือสนับสนุน ให้กำลังใจ ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งของผู้เรียน ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะช่วยกันแสวงหาคำตอบ โดยผู้สอนจะไม่บอกคำตอบให้ แต่จะแนะนำช่วยเหลือดังกล่าว

4.3 ขั้นค้นพบคำตอบ เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนสามารถรู้วิธีการแก้ปัญหาของตนเองได้แล้ว ทำให้ผู้เรียนรู้สึกอิสระ มีความมั่นใจในตนเอง

4.4 ขั้นแก้ปัญหาได้ทันที เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาได้ โดยไม่ต้องขอความช่วยเหลือจากครู

5. การติดตามผู้เรียน

5.1 คอยดูผู้เรียนขณะปฏิบัติงาน สังเกตการณ์แต่ละกลุ่ม และเข้าไปแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

5.2 เป็นส่วนหนึ่งของผู้เรียน ร่วมเรียน ร่วมหาคำตอบ หรือแก้ปัญหา โดยการใช้ทักษะการร่วมมือมาใช้ เพื่อผู้เรียนได้เห็นแบบอย่าง และช่วยชี้แนะบทบาทให้ผู้เรียน ดำเนินการสรุปบทเรียน ในตอนท้ายของบทเรียนผู้สอนอาจจะต้องเข้าไปนำสรุปรวมถึงที่ผู้เรียนนำเสนอ รวมทั้งให้แรงเสริม

6. การประเมินผล

6.1 ประเมินปริมาณและคุณภาพของการเรียนรู้

6.2 ประเมินรายงานให้ผู้เรียนประเมินกระบวนการทำงานกลุ่มว่าดำเนินไปดีเพียงใด เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงงานต่อไป

ในการประเมินผลว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบร่วมกันหรือไม่ มีการสร้างเกณฑ์การประเมินผลการเรียนรู้แบบร่วมกันดังนี้คือ

1. ได้พบ/สร้างข้อความรู้ด้วยตนเอง
2. นำประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาเป็นส่วนหนึ่งในการหาวิธีการแก้ปัญหา
3. ได้ค้น/คิด/ทำ/แสดงออกเพื่อแก้ปัญหา เช่นร่วมอภิปราย แสดงความคิดเห็นในกลุ่ม
4. มีปฏิสัมพันธ์ช่วยกันเรียนรู้กับเพื่อนและกลุ่ม โดยช่วยกันหาแนวทางในการแก้ปัญหาร่วมกัน เช่นการแสดงความคิดเห็น การรับฟังผู้อื่น การยอมรับความสามารถของผู้อื่น
5. ใช้กระบวนการกลุ่มในการเรียนอย่างครบถ้วน โดยในกลุ่มจะต้องประกอบ

ด้วย ผู้นำกลุ่ม ผู้จัดบันทึก ผู้ฟัง ผู้แสดงความเห็น ผู้รายงานผล ซึ่งแต่ละคนจะต้องแสดงบทบาทอย่างชัดเจน

6. มีผลงานจากการปฏิบัติ เช่น รายงานกลุ่ม การรายงานหน้าชั้น
7. มีส่วนร่วมในการประเมินตนเองและเพื่อน
8. มีวินัยและความรับผิดชอบ

โดยสรุป แนวทางการเรียนรู้แบบร่วมกัน มีลักษณะเป็นการเรียนรู้ที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันจัดวิธีการในการเรียนรู้ นับตั้งแต่การวางแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จนถึงการประเมินผล ผู้เรียนสามารถเรียนอย่างอิสระ เรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน เรียนรู้จากประสบการณ์ โดยครูเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้กับเด็กเร่ร่อนในฐานะผู้อำนวยความสะดวกและผู้เรียนร่วม ดังนั้นจึงนับว่าเป็นแนวทางการจัดศึกษาแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแนวทางหนึ่งที่มีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบของโปรแกรมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

โปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีองค์ประกอบดังนี้คือ

1. โปรแกรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีองค์ประกอบดังนี้คือ วัตถุประสงค์ของโปรแกรม กลุ่มเป้าหมาย คุณสมบัติของผู้สอน รูปแบบการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการสอน การวัดและการประเมินผล และการจัดสภาพแวดล้อมในการศึกษา
2. วัตถุประสงค์ของโปรแกรม เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน
3. กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มผู้เรียนควรมีอายุระหว่าง 11- 15 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิง ควรมีความรู้อย่างต่ำอ่านออกเขียนได้
4. คุณสมบัติของผู้สอน ผู้สอนควรมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้คือ
 - 4.1 เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอนเด็กเร่ร่อนไม่ต่ำกว่า 6 เดือน
 - 4.2 ความรู้ขั้นต่ำ จบปริญญาตรี
 - 4.3 มีความเข้าใจเด็กเร่ร่อน
5. รูปแบบการเรียนรู้ เป็นการเรียนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้กระบวนการกลุ่ม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมกันและกระบวนการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอแรนซ์ โดยมีสมาชิกกลุ่มย่อยประมาณ 4-6 คน

6. เนื้อหาสาระ แบ่งเป็นเรื่องต่างๆ 12 เรื่อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 6.1 การรู้จักตนเอง ข้อดีของตนเอง ข้อเสียของตนเองได้ และแนวทางการทำตนเองให้มีคุณค่าได้
 - 6.2 คนดี คุณสมบัติของคนดี คุณสมบัติของคนไม่ดี วิธีการป้องกันตนเองจากคนที่ไม่ดีได้
 - 6.3 การคบเพื่อน คุณสมบัติของเพื่อนที่ดี ลักษณะของเพื่อนที่ไม่ดี วิธีการเป็นเพื่อนที่ดี
 - 6.4 ชีวิตของฉัน ปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อออกมาเร่ร่อน สาเหตุของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา และ วิธีการเป็นเพื่อนที่ดี
 - 6.5 อาหารดีมีประโยชน์ ความสำคัญของสารอาหาร 5 หมู่ และประโยชน์ของสารอาหาร 5 หมู่
 - 6.6 กินดีมีสุข ลักษณะและประโยชน์ของการรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ โทษของการรับประทานอาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะ และ แนวทางในการรับประทานอาหารที่ถูกต้อง
 - 6.7 สุขภาพดีมีสุข ความหมายของการมีสุขภาพดี ปัญหาของการมีสุขภาพไม่ดี และวิธีการที่ทำให้สุขภาพแข็งแรงได้
 - 6.8 การดูแลสุขภาพ โรคที่เกิดจากการใช้ชีวิตบนท้องถนน สาเหตุของการเกิดโรค วิธีการที่ทำให้สุขภาพแข็งแรงได้
 - 6.9 เมื่อไม่สบายทำอย่างไร ปัญหาที่เกิดจากการไม่สบาย สาเหตุของปัญหาที่เกิดจากการไม่สบาย วิธีการแก้ปัญหาเมื่อไม่สบายได้
 - 6.10 อันตรายจากยาเสพติด ปัญหาที่เกิดจากยาเสพติด สาเหตุของปัญหาที่เกิดจากยาเสพติด วิธีการแก้ไขปัญหาได้
 - 6.11 ภัยจากบุคคล ปัญหาที่เกิดจากบุคคลได้ สาเหตุของปัญหาที่เกิดจากบุคคล วิธีการแก้ปัญหาที่เกิดจากบุคคลได้
 - 6.12 อุบัติภัย ปัญหาจากอุบัติเหตุ สาเหตุของปัญหาที่เกิดจากอุบัติเหตุ วิธีการแก้ปัญหาที่เกิดจากอุบัติเหตุได้
7. กิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นการใช้ทักษะกระบวนการเรียนรู้แบบร่วมกันและทักษะการแก้ปัญหา โดยมุ่งเน้นไปที่การใช้กระบวนการกลุ่มเป็นหลัก แต่มีกิจกรรมอื่นเสริมด้วยเพื่อไม่ให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย เช่นการเล่นเกม การจัดป้ายนิเทศ การแข่งขันระหว่างกลุ่ม เป็นต้น

8. สื่อการสอน ลักษณะสื่อการสอน ต้องสอดคล้องกับเนื้อหา ผู้เรียน โดยคำนึงถึงผู้เรียนและผลการเรียนรู้ ซึ่งควรเป็นสื่อการสอนที่ดึงดูดความสนใจของเด็ก เช่นเกม หรืออาจจะเป็นสื่อบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหา

9. การวัดและประเมินผล การประเมินผลมี 2 รูปแบบ

9.1 การประเมินตามสภาพจริง ได้แก่ ประเมินกระบวนการกลุ่ม แบบฝึกปฏิบัติ การสังเกต การสนทนากลุ่ม ผลงานผู้เรียน

9.2 การทดสอบ ถ้าต้องการผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จะใช้แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหา แบบวัดพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันและพฤติกรรมการแก้ปัญหา

เกณฑ์ในการประเมินผลได้แก่ การทดสอบ 40 % การสังเกตพฤติกรรม 30 % และการตรวจผลงาน 30%

10. การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียน โปรแกรมนี้สามารถจัดการศึกษาได้ทั้งในและนอกพื้นที่

10.1 ในพื้นที่ ต้องเป็นสถานที่ที่มีความเงียบสงบ ไม่มีเสียงรบกวน ไม่มีปัจจัยที่ทำให้ผู้เรียนขาดสมาธิในการเรียน เช่น ในสวนสาธารณะ มีอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนไว้ให้บริการ

10.2 ในบ้านพัก สามารถจัดการสอนได้ทั้งโดยควรจะสอนในห้อง ห้องมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก แสงสว่างเพียงพอ ที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ มีอุปกรณ์การสอนมีจำนวนครบถ้วน และเพียงพอกับผู้เรียน

11. เวลาที่ใช้ในการเรียน ควรจะกำหนดเวลาแบบยืดหยุ่น เช่นกำหนดเป็นช่วงเวลา มากกว่าการกำหนดเวลาที่แน่นอน

แนวทางการใช้โปรแกรม

การใช้โปรแกรมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหานี้ ครูผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการนำไปใช้ เพราะครูเป็นผู้ใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุด ฉะนั้นการที่ครูจะนำหลักสูตรไปใช้ให้สามารถบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ครูควรต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่อไปนี้คือ

1. ความเข้าใจพื้นฐานของผู้เรียน

ครูจะต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมายที่จะนำหลักสูตรไปใช้ ในที่นี้กลุ่มผู้เรียนได้แก่เด็กเร่ร่อน ซึ่งเป็น เด็กที่ดำรงชีพอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม หรือแยกตนเองอยู่ตามข้างถนน ตามใต้สะพาน และสถานที่สาธารณะทั่วไป ลักษณะพฤติกรรมที่แสดงออก มีความก้าวร้าว คือ รุนแรง ไม่เคารพเชื่อฟัง รักอิสระ ไม่ชอบอยู่ในระเบียบวินัย ไม่รับผิดชอบ ชอบพูดปด ดังนั้นผู้สอนจะต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็กเร่ร่อนว่ามี พฤติกรรม ภูมิหลังอย่างไร เพื่อที่จะได้สร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนได้ รู้จักที่จะชักจูงให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำ ให้กำลังใจ ตลอดจนการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียน

2. ความเข้าใจในโปรแกรมการศึกษานอกโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

สาระสำคัญของโปรแกรมที่ครูผู้สอนต้องสร้างความเข้าใจได้แก่

2.1 หลักการ จุดมุ่งหมายของโปรแกรมที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเอง มีทักษะในการคิด การตัดสินใจแก้ปัญหา ให้เหมาะสมกับสภาพ ส่งเสริมให้มีคุณธรรม จริยธรรม และเป็นพลเมืองดี อันจะเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.2 เนื้อหาสาระของโปรแกรมประกอบด้วยเนื้อหาเรื่องทั้งหมด 12 เรื่อง คือ รู้จักตนเอง คนดี ชีวิตของฉัน การคบเพื่อน อาหารดีมีประโยชน์ กินดีมีสุข การดูแลสุขภาพ เมื่อไม่สบายทำอย่างไร อันตรายจากยาเสพติด ภัยรอบตัว อุบัติภัย

2.3 กิจกรรมการเรียนรู้ ให้ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นกระบวนการเรียนรู้แบบร่วมกันและกระบวนการแก้ปัญหา

2.4 การวัดผลและประเมินผลการเรียน ให้มีการวัดผลและประเมินผลตลอดเวลาของการเรียนเพื่อดูความก้าวหน้าของการเรียนและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

3. แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องทำการศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรและสภาพ ลักษณะของผู้เรียน เพื่อวางแผนในการเรียนรู้ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร รวมทั้งจัดหาสื่อและหนังสือประกอบการเรียนให้สอดคล้องกับสภาพผู้เรียนที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน

หลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้คือ

1. มีกิจกรรมสอนให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในกระบวนการแก้ปัญหาตามหลักการของกลุ่ม มีกิจกรรมการฝึกทักษะการแก้ปัญหาตามกระบวนการที่ผู้เรียนได้เรียนมาแล้ว ชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น มีการจัดองค์ประกอบต่างๆไว้อย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการกำหนดเนื้อหา มีการให้คำชี้แจง วางจุดมุ่งหมาย และกำหนดแนวคิดให้อย่างชัดเจน มีรายละเอียดของการดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจนและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและแนวคิดที่วางไว้ รวมทั้งมีรายละเอียดเกี่ยวกับการประเมินผลและเครื่องมือการประเมินผลไว้ให้
2. โปรแกรมที่พัฒนาขึ้น มีลักษณะยืดหยุ่นต่อการนำไปใช้ กล่าวคือครูสามารถนำไปปรับใช้ได้ในหลายๆลักษณะ เช่น ครูอาจจะจัดกิจกรรมต่างๆในระยะสั้นหรือระยะยาวต่อเนื่องไปตลอดทั้งปี

ขั้นตอนการใช้โปรแกรม

1. ก่อนการสอนทุกครั้ง ให้ผู้สอนทำความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมการสอน
2. ก่อนการสอนครั้งที่ 1 ให้กลุ่มทดลองทดสอบก่อนเรียน
3. ผู้สอนทำการทดลองสอน โดยให้กลุ่มทดลอง ฝึกทักษะการแก้ปัญหาตามแนวคิดของทอเรนซ์ และฝึกทักษะการเรียนรู้แบบร่วมกัน โดยมีการจัดกิจกรรมการสอนตามขั้นตอนต่อไปนี้คือ

ขั้นนำ

ขั้นตอนที่ 1 การระดมสมองเพื่อแก้ปัญหา โดยการให้ผู้เรียนค้นหาปัญหา โดยการให้ผู้เรียนช่วยกันแสดงความคิดเห็น หรือเล่าประสบการณ์ที่เคยพบ โดยครูทำหน้าที่สังเกตการณ์ทุกกลุ่ม และบางครั้งก็สามารถเข้ามาแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมด้วย

ขั้นเรียน

ขั้นตอนที่ 2 การค้นหาและสรุปปัญหา ให้ผู้เรียนจัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยมีคำถามนำช่วยคิดเช่น ปัญหาใดที่ผู้เรียนรู้สึกวิตกกังวลมากที่สุด ปัญหาใดต้องรีบแก้ไขด่วนที่สุด โดยใช้วิธีการอภิปรายกลุ่ม ครูสามารถเข้าร่วมเป็นผู้เรียนด้วยโดยการช่วยผู้เรียนค้นหาปัญหา หรือหาแหล่งความรู้ให้ผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 3 การระดมสมองเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา แบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละ 2 คน ตามความสมัครใจของผู้เรียน ให้ผู้เรียนแบ่งหน้าที่สมาชิกในกลุ่มอย่างชัดเจน สร้างกรณีตัวอย่างเกี่ยวกับเรื่องราวในข้อ 1 ให้กลุ่มย่อยร่วมกันคิดหาวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยในการใช้กระบวนการกลุ่มผู้เรียนจะต้องแบ่งหน้าที่กันในกลุ่มโดยแบ่งเป็นหัวหน้ากลุ่ม ผู้จดบันทึก

ผู้รายงานเสนอต่อกลุ่มใหญ่ เมื่อได้ผลสรุปแล้วให้นำเสนอกับกลุ่มใหญ่ โดยในการนำเสนอให้แสดงเหตุผลว่าเพราะเหตุใดจึงคิดวิธีการนี้ขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 การเลือกเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา ผู้เรียนกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่ม คิดหาเกณฑ์ในการที่จะช่วยในการตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด มาให้มากที่สุด แล้วทุกกลุ่มส่งตัวแทนนำเสนอเกณฑ์และร่วมพิจารณาจัดลำดับความสำคัญตามความเหมาะสม แล้วเลือกไว้ 5 เกณฑ์ จะมากหรือน้อยกว่านั้นก็ได้ โดยเกณฑ์แต่ละเกณฑ์จะมีจุดเน้นที่ต่างกัน เช่น มีผลกระทบต่อส่วนรวมมากที่สุด ให้ผลประโยชน์มากที่สุด ใช้เวลาน้อยที่สุด เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด ให้ผู้เรียนกลุ่มย่อย พิจารณาเกณฑ์การประเมินการแก้ปัญหาที่คิดได้ โดยให้ค่าน้ำหนักเป็นคะแนนแล้ว ส่งตัวแทนกลุ่มย่อยเลือกวิธีการที่ได้คะแนนสูงที่สุด โดยการร่วมกันลงคะแนน ข้อใดมีคะแนนสูงสุดแสดงว่าเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

ขั้นสรุป

ขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด สมาชิกกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่ม ร่วมกันคิดหาวิธีการแก้ปัญหาที่เลือกไว้จากขั้นตอนที่ 5 มา 2 วิธี โดยต้องหาวิธีการในการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดว่า ใครควรเป็นผู้แก้ปัญหา ทำอย่างไร เมื่อใด สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้อย่างไร แล้วนำเสนอโดยใช้วิธีการนำเสนอและการใช้สื่อต่างๆ ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม โดยใช้วิธีการอภิปราย และนำเสนอแนวทางการแก้ไขบนกระดานดำอีกครั้งหนึ่ง เป็นการสรุป

4. หลังเสร็จสิ้นการสอนทุกครั้ง ให้ผู้เรียนทำแบบฝึกปฏิบัติ

5. เมื่อสิ้นสุดการสอนครั้งสุดท้าย ให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน

จากขั้นตอนการเรียนดังกล่าว ได้สรุปเป็นตารางดังนี้

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามหลักสูตรวิถีชีวิตสำหรับเด็กเร่ร่อนที่จัดทำขึ้นนี้ เพื่อให้ผู้สอนได้เห็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้แนวทางการเรียนรู้แบบร่วมกันเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กเร่ร่อน ซึ่งแนวทางนี้ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

อย่างไรก็ดีแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นี้ ผู้สอนสามารถนำไปใช้ได้ทันที หรือเป็นนำไปปรับให้เหมาะสมกับสภาพของกลุ่มเป้าหมาย และสถานการณ์ต่างๆ ได้

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในบทนี้ แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ แนวทางการจัดกิจกรรม

การเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ 12 ครั้งๆละ 1 เรื่อง และแนวทางการประเมินผลซึ่งประกอบด้วยแบบทดสอบก่อนเรียนและแบบทดสอบหลังเรียน โดยมีตารางการสอนและกิจกรรมดังต่อไปนี้

ตารางการสอน

ครั้งที่สอน	เวลา	เรื่อง	ทักษะการแก้ปัญหา	ทักษะการเรียนรู้ร่วมกัน
1	1 ชั่วโมงถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที	รู้จักตนเอง	1.การระดมสมองเพื่อ ค้นหาปัญหา	1. การฟังพาทอาศัยกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความรับ ผิดชอบที่ตรวจสอบได้
2.	1 ชั่วโมงถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที	คนดี	2. การสรุปปัญหาที่ สำคัญและสาเหตุ	1. การฟังพาทอาศัยกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความรับ ผิดชอบที่ตรวจสอบได้
3.	1 ชั่วโมงถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที	ชีวิตของฉัน	3. การระดมสมองเพื่อ ค้นหาวิธีการแก้ปัญหา	1. การฟังพาทอาศัยกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความ รับผิดชอบที่ตรวจสอบได้

ครั้งที่สอน	เวลา	เรื่อง	ทักษะการแก้ปัญหา	ทักษะการเรียนรู้ร่วมกัน
4	1 ชั่วโมงถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที	การคบเพื่อน	4. การนำเสนอเกณฑ์ เพื่อใช้ในการประเมิน วิธีการแก้ปัญหา	1. การฟังพาดูด้วยกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความ รับผิดชอบที่ตรวจสอบได้
5	1 ชั่วโมงถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที	อาหารดี มีประโยชน์	5. การประเมินวิธีการ แก้ปัญหาที่ดีที่สุด	1. การฟังพาดูด้วยกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความ รับผิดชอบที่ตรวจสอบได้
6	1 ชั่วโมงถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที	กินดีมีสุข	6. การนำเสนอวิธีการ แก้ปัญหาที่ดีที่สุด	1. การฟังพาดูด้วยกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความ รับผิดชอบที่ตรวจสอบได้
7	1 ชั่วโมงถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที	สุขภาพดีมีสุข	ทักษะการแก้ปัญหา ทั้ง 6 ประการ	1. การฟังพาดูด้วยกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความ รับผิดชอบที่ตรวจสอบได้
8	1 ชั่วโมงถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที	การดูแลสุขภาพ	ทักษะการแก้ปัญหา ทั้ง 6 ประการ	1. การฟังพาดูด้วยกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์

ครั้งที่สอน	เวลา	เรื่อง	ทักษะการแก้ปัญหา	ทักษะการเรียนรู้ร่วมกัน
				4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความ รับผิดชอบที่ตรวจสอบได้
9	1 ชั่วโมงถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที	เมื่อไม่สบายทำ อย่างไร	ทักษะการแก้ปัญหา ทั้ง 6 ประการ	1. การฟังพาดูอาศัยกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความ รับผิดชอบที่ตรวจสอบได้
10	1 ชั่วโมงถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที	อันตรายจากยา เสพติด	ทักษะการแก้ปัญหา ทั้ง 6 ประการ	1. การฟังพาดูอาศัยกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความ รับผิดชอบที่ตรวจสอบได้
11	1 ชั่วโมงถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที	ภัยจากบุคคล	ทักษะการแก้ปัญหา ทั้ง 6 ประการ	1. การฟังพาดูอาศัยกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความ รับผิดชอบที่ตรวจสอบได้
12	1 ชั่วโมงถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที	อุบัติเหตุ	ทักษะการแก้ปัญหา ทั้ง 6 ประการ	1. การฟังพาดูอาศัยกัน 2. การปรึกษาหารือ 3. การมีปฏิสัมพันธ์ 4. กระบวนการกลุ่ม 5. การประเมินความ รับผิดชอบที่ตรวจสอบได้

กิจกรรมที่ 1

เรื่อง รู้จักตนเอง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถอธิบายข้อดีของตนเองได้
2. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถอธิบายข้อเสียของตนเองได้
3. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถอธิบายแนวทางการทำตนเองให้มีคุณค่าได้

ระยะเวลา 1 ชั่วโมง ถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. ครูอธิบายลักษณะของคนดี
2. ครูให้ผู้เรียนบอกนิสัยหรือพฤติกรรมของตนที่คนอื่นชมเชย
3. ครูให้ผู้เรียนบอกนิสัยหรือพฤติกรรมที่ไม่ดีของตนที่คนอื่นตำหนิและหาสาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเช่นนั้นเช่นนั้น
4. ครูแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มและให้ผู้เรียนช่วยกันระดมสมองค้นหาวิธีการแก้ปัญหาที่จะไม่ทำให้เกิดพฤติกรรมนั้นอีก
5. ครูให้ผู้เรียนหาแนวทางในการทำตนเป็นคนดีในสังคม
6. ให้ตัวแทนออกมารายงานหน้าชั้น
7. ทุกคนช่วยกันอธิบายข้อดีของการระดมสมอง

สื่อการสอน

1. บัตรงาน
2. กระดาษ
3. ปากกา

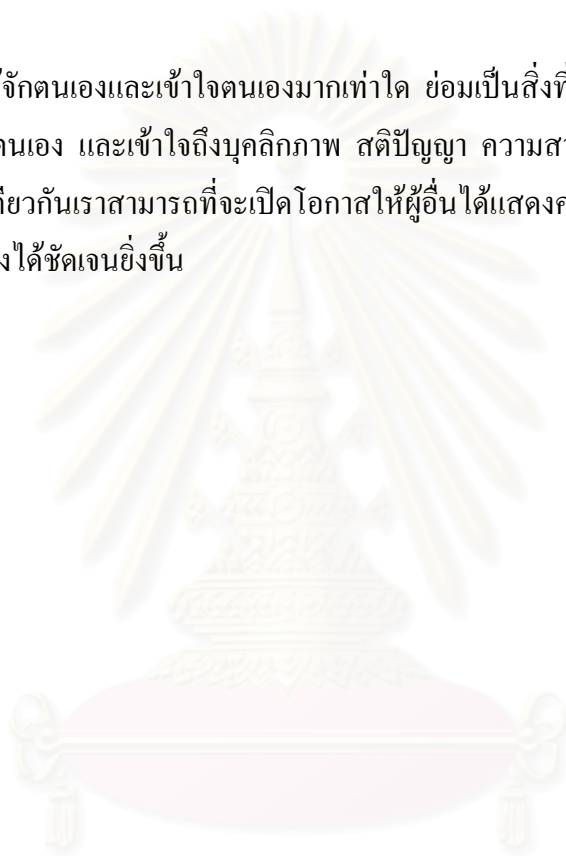
การประเมินผล

1. การประเมินผลจากแบบฝึกปฏิบัติ
2. การประเมินพฤติกรรม โดยให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้านการร่วมกิจกรรมกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การสรุปความ และการอภิปราย

ใบความรู้

มนุษย์ทุกคนไม่มีความสมบูรณ์พร้อมทุกด้าน อาจจะมีส่วนดีและส่วนด้อยในตนเอง หากเราเอาจุดเด่นมาใช้ในทางที่ถูก ปรับปรุงพัฒนาส่วนด้อย จะทำให้เกิดความสุขในชีวิต แต่ถ้าเรามองว่าจุดด้อยเป็นอุปสรรค เป็นปมด้อยที่น่าอับอาย จะทำให้เราเกิดความเครียด ทำให้เราเกิดความทุกข์ ดังนั้นเราจึงควรมองจุดด้อยในทางที่ดี และพัฒนาข้อบกพร่องของตนเองให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

การที่เรารู้จักตนเองและเข้าใจตนเองมากเท่าใด ย่อมเป็นสิ่งที่ดี เพราะทำให้เราพัฒนาและรู้ข้อบกพร่องของตนเอง และเข้าใจถึงบุคลิกภาพ สติปัญญา ความสามารถ และนิสัยใจคอของตนเอง และในขณะเดียวกันเราสามารถที่จะเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวเรา ก็จะทำให้มองตนเองได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 2

เรื่อง คนดี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนอธิบายคุณสมบัติของคนดีได้
2. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนอธิบายคุณสมบัติของคนไม่ดีได้
3. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนอธิบายวิธีการระดมสมองได้
4. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถอธิบายข้อดีของการระดมสมองได้

เวลา 1 ชั่วโมง ถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. ครูเล่าเรื่องคารา นนท์ ต่อ ให้กลุ่มฟัง
2. เมื่อครูเล่าเรื่องจบ ครูแบ่งเด็กออกเป็น 2 กลุ่มๆละ 3 คน แบ่งหน้าที่เป็น หัวหน้ากลุ่ม เลขากลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม ให้แต่ละคนคิดว่าเด็กทั้ง 3 คน มีคุณธรรมหรือขาดคุณธรรมในเรื่องใด
3. เลือกตัวแทนผู้เรียนออกมารายงานให้เพื่อนฟัง
3. ทั้งกลุ่มร่วมกันระดมสมองสรุปลักษณะของคนดีและคนไม่ดี

สื่อการสอน

1. บัตรงาน
2. กระดาษ
4. ปากกา

การประเมินผล

1. การประเมินผลจากแบบฝึกปฏิบัติ
2. การประเมินพฤติกรรม โดยให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้านการร่วมกิจกรรมกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การสรุปความ และการอภิปราย

ใบความรู้ เรื่องคนดี

เรื่องของดารา

เป็นเหตุการณ์สมมุติที่เกิดขึ้นในบ้านหลังหนึ่งที่มีเด็กเร่ร่อนอาศัยอยู่หลายคน แต่ละคนก็มีนิสัยที่แตกต่างกันไปทั้งดีและไม่ดี ดังนี้

ดารา เป็นเด็กที่หนีออกจากบ้านเนื่องจากพ่อแม่ทะเลาะกัน เธอเบื่อบ้าน เมื่อมาอยู่ที่บ้านนี้ เธอรู้สึกว่ามีความสุขกว่าอยู่ที่บ้าน แต่เมื่อดาราอยู่บ้านนี้ ทุกคนได้รับมอบหมายให้ทำงานบ้าน แต่ปรากฏว่าเกิดปัญหาขึ้นดังนี้คือ บ้านสกปรก เพราะดาราไม่ยอมกวาดถูบ้านซึ่งเป็นงานที่ได้รับมอบหมาย ไม่รับผิดชอบในการทำงานบ้าน แต่ในขณะที่เดียวกันเธอก็มีนิสัยเอื้อเฟื้อต่อแม่แก่เพื่อน

นนท์ เป็นเด็กที่มาอยู่บ้านเนื่องจากพ่อแม่ตายหมด จึงออกมาเร่ร่อน ใช้ชีวิตโดยการลักเล็กขโมยน้อย วันหนึ่งพี่ชวนมาอยู่ที่บ้าน นนท์จึงตกลงใจเข้ามาอยู่ แต่เมื่ออยู่ที่นี้ปรากฏว่าของในบ้านหายเป็นประจำ ในที่สุดนนท์ก็ถูกจับได้

ต่อ เป็นเด็กที่หนีออกจากบ้านเนื่องจากถูกพ่อเลี้ยงดู มาอาศัยอยู่ในบ้านร้างแห่งหนึ่ง ต่อมาครูข้างถนนชวนมาอยู่ที่บ้านต่อจึงตามมา ต่อเป็นเด็กมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อแม่ แบ่งขนมให้เพื่อนเสมอ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 3

เรื่อง ชีวิตของฉัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนอธิบายปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อออกมาเร่ร่อนได้
2. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถอธิบายสาเหตุของปัญหาได้
3. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถบอกวิธีการแก้ปัญหาได้

เวลา 1 ชั่วโมง ถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. ครูให้ผู้เรียน 2-3 คนเล่าถึงปัญหาที่ออกมาเร่ร่อน
2. ครูแบ่งเด็กออกเป็น 2 กลุ่มๆละ 4 คน แบ่งหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่ม เลขากลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม
3. หัวหน้ากลุ่มให้สมาชิกแต่ละคน เขียนปัญหาและสาเหตุที่ออกมาเร่ร่อน
4. สมาชิกแต่ละคนอ่านให้เพื่อนฟัง
5. สมาชิกทุกคนร่วมกันคิดวิเคราะห์หาวิธีการแก้ปัญหาที่มีความหลากหลาย
6. เลือกตัวแทนกลุ่มออกมารายงานสรุปปัญหาสาเหตุและการแก้ปัญหาในการออกมาเร่ร่อนให้เพื่อนฟัง
7. ให้ทุกกลุ่มสรุปรายงานกลุ่มในใบสรุปรายงานกลุ่ม
8. ครูอธิบายว่าการวิเคราะห์ปัญหาแบบนี้จะทำให้ไม่มองปัญหาผ่านหรือมองแบบเลื่อนลอย ฝึกให้ตนเองเป็นคนรู้จักวิเคราะห์ และเลือกการแก้ปัญหาอย่างถูกต้อง
8. ทุกกลุ่มร่วมกันบอกข้อดีของการระดมสมอง

สื่อการสอน

1. บัตรงาน
2. กระดาษ
9. ปากกา

การประเมินผล

1. การประเมินผลจากแบบฝึกปฏิบัติ
2. การประเมินพฤติกรรม โดยให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้านการร่วมกิจกรรมกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การสรุปความ และการอภิปราย

กิจกรรมที่ 4

เรื่อง การคบเพื่อน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนอธิบายลักษณะของเพื่อนที่ดีได้
2. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนอธิบายลักษณะของเพื่อนไม่ดีได้

เวลา 1 ชั่วโมง ถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. ครูทบทวนความรู้เดิมเกี่ยวกับทักษะการระดมสมอง
2. ครูและผู้เรียนร่วมกันสนทนาถึงการคบเพื่อน
3. ครูแบ่งกลุ่มเด็กเป็นกลุ่มย่อยกลุ่มละ 4 คน
4. ครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายลักษณะของเพื่อนที่ดีและเพื่อนที่ไม่ดี
5. ครูกำหนดหัวข้อหรือปัญหาที่เกี่ยวกับการคบเพื่อนที่ไม่ดี โดยให้กลุ่มระดมสมองหาวิธีการแก้ปัญหาเมื่อพบเพื่อนไม่ดี
6. กลุ่มสรุปข้อมูล และครูเสนอความคิดเห็นว่า ถ้าปัญหาและสาเหตุนี้ยังคงเกิดขึ้นไปในอนาคตแล้ว วิธีการแก้ปัญหาเดิมๆของผู้เรียนจะช่วยให้แก้ปัญหาได้หรือไม่ และผู้เรียนจะมีวิธีการแก้ไขที่แตกต่างออกไปหรือไม่ โดยครูจะคอยเสริมข้อมูลให้ทุกกลุ่ม
7. ทุกกลุ่มส่งตัวแทนออกมารายงาน
8. ครูและผู้เรียนร่วมกันสรุปเรื่องการคบเพื่อนอีกครั้ง

สื่อการสอน

1. บัตรงาน
2. กระดาษ
10. ปากกา

การประเมินผล

1. การประเมินผลจากแบบฝึกปฏิบัติ
3. การประเมินพฤติกรรม โดยให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้านการร่วมกิจกรรมกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การสรุปความ และการอภิปราย

ใบความรู้

คนเราไม่สามารถอยู่คนเดียวในโลกได้ ทุกคนต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ตลอดเวลา ดังนั้นการคบเพื่อนจึงต้องรู้จักวิเคราะห์และจำแนกลักษณะของบุคคลที่จะมาเป็นเพื่อนว่าเขาคนนั้นเป็นอย่างไร สามารถเลือกคบได้หรือไม่ แต่ในขณะที่เดียวกันเราก็ต้องรู้จัก เข้าใจ เห็นใจเพื่อน เมื่อเขามีปัญหา ก็ต้องช่วยกันแก้ไขปัญหานั้นให้ผ่านพ้นไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 5

เรื่อง อาหารดีมีประโยชน์

วัตถุประสงค์

1. เด็กเร่ร่อนสามารถอธิบายหลักการรับประทานอาหารที่ถูกต้องได้
2. เด็กเร่ร่อนสามารถอธิบายประโยชน์ของการรับประทานอาหารที่ถูกต้องได้
3. เด็กเร่ร่อนสามารถอธิบายโทษของการรับประทานอาหารไม่ถูกต้องได้

เวลา 1 ชั่วโมง ถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. ครูให้ผู้เรียนบอกชื่ออาหารที่ชอบรับประทานมาคนละ 1 อย่าง
2. ครูให้ผู้เรียนอธิบายเหตุผลชอบอาหารนั้น
3. ครูและนักเรียนร่วมกันแบ่งกลุ่มย่อยโดยการจับสลาก
4. ครูอธิบายคุณค่าของสารอาหาร 5 หมู่
5. ให้ผู้เรียนร่วมกันยกตัวอย่างอาหารที่ชอบและจำแนกสารอาหารที่ได้จาก

อาหารเหล่านั้นให้ถูกต้อง

5. ให้ผู้เรียนเลือกยกตัวอย่างอาหารที่ชอบมา 5 ชนิด และคัดเลือกอาหารที่มีสารอาหารมากที่สุดมา 3 ชนิด โดยครูคอยแนะนำและช่วยเหลือผู้เรียน
7. ให้ผู้เรียนแต่ละคนรายงานผลที่เลือกอาหารทั้ง 3 ชนิดและอธิบายเหตุผล
8. ให้ทุกคนนำรายชื่ออาหารที่แต่ละคนเลือกมารวมกันแล้วลงมติเลือกอาหารเพียง 3 อย่าง โดยในการเลือกให้ตั้งเกณฑ์ขึ้นมา เช่น ความชอบ หรือ คุณค่าสารอาหารที่ได้รับ เป็นต้น

9. ให้ตัวแทนออกมารายงานผล
10. ครูอธิบายเหตุผลในการหาทางเลือกหลายๆทางและตัดสินใจเลือกทางที่ดี

ที่สุด

11. ครูเสนอวิธีการการเลือกหลายๆทางโดยใช้ตารางและอธิบายวิธีการใช้
12. ครูแจกตารางให้นักเรียนแต่ละกลุ่มทำการทดลองการใช้ตารางหาทางเลือกที่ดีที่สุด แล้วนำเสนอ และร่วมกันอภิปรายผลอีกครั้งหนึ่ง
13. ตัวแทนกลุ่มนำเสนอข้อมูล
14. ครูและผู้เรียนร่วมกันสรุปเชื่อมโยงไปสู่การวางแผนชีวิตในอนาคตอีกครั้ง

สื่อการสอน

1. บัตรงาน
2. กระดาษ
3. ปากกา

การประเมินผล

1. การประเมินผลจากแบบฝึกปฏิบัติ
2. การประเมินพฤติกรรม โดยให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้านการร่วมกิจกรรมกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การสรุปความ และการอภิปราย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใบความรู้

อาหารทำให้ร่างกายเจริญเติบโต ซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอของร่างกาย ช่วยให้บาดแผลและรอยฟกช้ำหายเร็ว อาหารยังให้พลังงานแก่ร่างกาย ทำให้ร่างกายทำงานได้ ช่วยให้เรามีความสุขผิวดี เนื่องจากในอาหารมีสารอาหารที่มีประโยชน์ การบริโภคอาหารที่ถูกต้องได้สัดส่วน มีสารอาหารครบถ้วนตามที่ร่างกายต้องการจึงเป็นสิ่งจำเป็น คือการบริโภคอาหารให้ครบ 5 หมู่ ได้แก่

หมู่ที่ 1 ได้แก่ เนื้อสัตว์ นม ไข่ ถั่ว ช่วยทำให้ร่างกายเจริญเติบโต ซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ

หมู่ที่ 2 ข้าว แป้ง น้ำตาล ช่วยให้พลังงานแก่ร่างกาย ทำให้ร่างกายสามารถทำงานได้ มีมากในอาหารประเภท แป้ง น้ำตาล เผือก มัน ข้าว โปด ขนมปัง ฯลฯ

หมู่ที่ 3 ผักต่างๆ ช่วยทำให้ร่างกายมีภูมิคุ้มกันโรค ไม่เจ็บป่วย ไม่ท้องผูก มีมากในอาหารประเภทผักสด เช่น ผักคะน้า ผักบุ้ง ผักตำลึง บวบ แตงกวา ฯลฯ

หมู่ที่ 4 ผลไม้ต่างๆ ช่วยทำให้ร่างกายมีความสุขผิวดี ไม่เจ็บป่วย ไม่ท้องผูก มีมากในอาหารประเภทผลไม้ต่างๆ เช่น แดงโม ฝรั่ง มะม่วง ส้มโอ เงาะ ฯลฯ

หมู่ที่ 5 ไขมัน ช่วยทำให้ร่างกายมีความอบอุ่นและให้ความร้อนแก่ร่างกาย มีมากในอาหารประเภทไขมันสัตว์ ไขมันพืช เนย ฯลฯ

นอกจากนั้น เรายังต้องดื่มน้ำสะอาดวันละประมาณ 6-8 แก้ว เพื่อรักษาอุณหภูมิของร่างกายอยู่เสมอ ดังนั้นหลังอาหารทุกมื้อควรดื่มน้ำสะอาดตามไปด้วยทุกครั้งเพื่อให้ร่างกายของเราได้รับสารอาหารครบถ้วน

หลักการรับประทานอาหารที่มีผลต่อการบำรุงสุขภาพมีดังนี้

1. รับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่
2. รับประทานอาหารเป็นเวลา
3. รับประทานอาหารช้าๆ ไม่รีบร้อน
4. ไม่รับประทานอาหารขณะทำอย่างอื่นอยู่ด้วย เพราะอาจจะเผลอรับประทานอาหารสิ่งที่เป็นอันตรายเข้าไป
5. ไม่ควรรับประทานอาหารมากเกินไป รับประทานอาหารแต่พออิ่ม
6. เลี่ยงอาหารให้ละเอียดอย่ารีบร้อน
7. ไม่ควรรับประทานอาหารที่มีรสจัด
8. ไม่ควรรับประทานอาหารที่สุกๆดิบๆและย่อยยาก
9. รับประทานอาหารที่สะอาดไม่มีแมลงวันตอม
10. รับประทานอาหารประเภทผัก ผลไม้สดให้มาก เพราะมีประโยชน์ต่อการขับถ่าย

ใบกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 (งานเดี่ยว) ให้ทุกคนบอกชื่ออาหารที่ชอบรับประทานมาคนละ 5 อย่าง และวิเคราะห์ว่าอาหารเหล่านั้นมีประโยชน์หรือโทษอย่างไร ในตารางแล้วรวมคะแนนทางช่องขวามือ ดังตัวอย่าง

ชื่ออาหาร	สารอาหาร					รวม
	เนื้อสัตว์ ไข่	ข้าวแป้ง น้ำตาล	ผัก	ผลไม้	น้ำมันจาก พืชและสัตว์	
ข้าวผัดปู	ปู	ข้าว	ต้นหอม	-	น้ำมันพืช	4
ข้าวไข่เจียวหมูสับ						
ข้าวผัดกระเพราไก่						

สรุป อาหารที่มีประโยชน์ที่สุดคือ.....

กิจกรรมที่ 2 ให้ทุกคนบอกโทษของการรับประทานอาหารที่ไม่ถูกต้อง โดยสร้างเป็นเกณฑ์เหมือนกิจกรรมที่ 1 โดยให้ทุกคนคิดเกณฑ์ขึ้นมาเอง บอกโทษที่ร้ายแรงที่สุดมา 1 ข้อ

ลักษณะอาหาร	โทษในการรับประทานอาหารเป็นพิษ					รวม
	ท้องเสีย	ท้อง เดิน	ปวด ท้อง	อาเจียร	เป็นไข้	
อาหารบูด	/		/			2
อาหารเป็นพิษ						

สรุป อาหารที่มีโทษต่อร่างกายมากที่สุดคือ

กิจกรรมที่ 6

เรื่อง กินดีมีสุข

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถอธิบายอาหารหลัก 5 หมู่ได้
2. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถอธิบายลักษณะอาหารที่ไม่สะอาดได้
3. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนอธิบายวิธีการเลือกรับประทานอาหารที่สะอาดได้

เวลา 1 ชั่วโมง ถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. ครูให้ผู้เรียนเล่าให้ฟังว่าวันนี้รับประทานอะไรมาแล้วบ้าง
2. ครูให้ผู้เรียนออกมาเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับการไม่สบายเนื่องจากรับประทานอาหารเป็นพิษ
3. ครูให้ผู้เรียนดูแผนภูมิของอาหารหลัก 5 หมู่ และอธิบายถึงประเภทและประโยชน์ของอาหาร
4. ครูและนักเรียนร่วมกันแบ่งกลุ่มย่อยโดยการจับสลาก แล้วให้แบ่งหน้าที่ในกลุ่มตามความสมัครใจ
5. ครูแจกตารางอาหาร 5 หมู่ และรูปภาพให้แต่ละกลุ่มย่อยนำรูปภาพอาหารไปติดให้ถูกต้องตามประเภทของอาหาร แล้วนำมาเสนอหน้าชั้น
6. ครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายว่าอาหารที่มีอันตรายมีลักษณะอย่างไร และวิธีการสังเกตอาหารที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ โดยการใช้วิธีการตั้งเกณฑ์
7. แต่ละกลุ่มย่อยอภิปรายเกี่ยวกับวิธีการเลือกอาหารที่สะอาด และวิธีการดูอาหารที่สะอาด โดยวิธีการตั้งเกณฑ์
8. ครูและผู้เรียนร่วมกันคิดหาวิธีการนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆที่คิดว่าน่าสนใจ
9. กลุ่มนำเสนอข้อมูล
10. ครูและผู้เรียนร่วมกันสรุปอีกครั้ง
11. ครูและผู้เรียนทุกคนร่วมกันสรุปเกณฑ์ในการเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้องลักษณะ

สื่อการสอน

1. บัตรงาน
2. กระดาษ
3. ปากกา

การประเมินผล

1. การประเมินผลจากแบบฝึกปฏิบัติ
2. การประเมินพฤติกรรม โดยให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้านการร่วมกิจกรรมกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การสรุปความ และการอภิปราย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใบความรู้

อาหารหลัก 5 หมู่

1. เนื้อสัตว์
2. แป้ง ข้าว น้ำตาล
3. ไขมันจากพืชและสัตว์ เช่น นม เนย น้ำมัน
4. ผักสด
5. ผลไม้ต่างๆ

สิ่งที่ทำให้อาหารเป็นอันตรายต่อสุขภาพมีดังนี้คือ

1. เชื้อโรค เช่นพยาธิต่างๆ เชื้อไวรัส เชื้อโรคที่ทำให้เกิดโรคอหิวาตกโรค
2. สารเคมีที่ปนอยู่ในอาหารและก่อให้เกิดพิษแก่ร่างกาย เช่นสารกันบูด สารผสมอาหารบางชนิด
3. พิษโดยธรรมชาติของอาหาร ทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ เช่น แมงกะพรุน เห็ดเมา เป็นต้น
4. กระบวนการที่อาหารถูกปนเปื้อน ตั้งแต่อาหารดิบ การขนส่งอาหาร การเตรียมอาหาร การปรุงอาหาร การเก็บและถนอมอาหาร เป็นต้น

วิธีการเลือกอาหารที่สะอาด

1. การเลือกซื้ออาหารดิบ เช่นปอก ผลไม้ ต้องสด สะอาด ไม่จ้ำ ไม่เน่า เนื้อสัตว์ ควรเลือกที่สด สะอาด ไม่มีสาคล้า
2. การเลือกซื้ออาหารแห้ง ควรเลือกซื้อที่ไม่ขึ้นรา ไม่เจือสี
3. อาหารกระป๋อง เลือกซื้อที่กระป๋องอยู่ในสภาพดี ไม่บวม ไม่พอง หรือเป็นสนิมตามรอยตะเข็บกระป๋อง ไม่ซื้ออาหารหมดอายุ

สถาบันนวัตกรรมการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใบกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 (งานกลุ่ม) ให้ทุกคนนำภาพอาหารที่จัดไว้ให้ มาใส่ในช่องว่าง กลุ่มละ 5 ภาพ และให้ใส่เครื่องหมายถูก ลงในช่องสารอาหารในตาราง

ภาพอาหาร	สารอาหาร					รวม
	เนื้อสัตว์ ไข่	ข้าวแป้ง น้ำตาล	ผัก	ผลไม้	น้ำมันจาก พืชและสัตว์	

กิจกรรมที่ 2 (งานกลุ่ม) ให้ทุกคนบอกชื่ออาหารอันตรายต่อสุขภาพมาคนละ 5 อย่าง และช่วยกันคิดว่าอาหารเหล่านั้นมีอันตรายอย่างไร เช่น ในตารางแล้วรวมคะแนนทางช่องขวามือ ดังตัวอย่าง

ชื่ออาหาร	เกณฑ์ในการพิจารณาว่าอาหารมีอันตราย					รวม
	อาหารบูด	อาหารเป็นพิษ	อาหารใส่สี	

อาหารที่เป็นอันตรายที่สุดคือ

กิจกรรมที่3 (งานกลุ่ม) ให้ทุกคนบอกชื่ออาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพมาคนละ 5 อย่าง และช่วยกันคิดว่าอาหารเหล่านั้นมีประโยชน์อันตรายอย่างไร เช่น ในตารางแล้วรวมคะแนนทางช่องขวามือดังตัวอย่าง

ชื่ออาหาร	เกณฑ์ในการพิจารณาว่าอาหารมีประโยชน์					รวม
	อาหารสด	อาหารต้มสุก	

อาหารที่เป็นประโยชน์มากที่สุดคือ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 7

เรื่อง สุขภาพดีมีสุข

วัตถุประสงค์

1. ผู้เรียนสามารถบอกความหมายและความสำคัญของการมีสุขภาพดีได้
2. ผู้เรียนสามารถบอกปัญหาของการมีสุขภาพไม่ดีได้
3. ผู้เรียนสามารถบอกสาเหตุของการทำให้สุขภาพไม่ดีได้
4. ผู้เรียนสามารถบอกวิธีการปฏิบัติตนให้มีสุขภาพดีได้

เวลา 1 ชั่วโมง ถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. ครูทบทวนความสำคัญของการระดมสมองว่ามีประโยชน์ในการได้ความคิดเห็นที่หลากหลาย มาจากทุกคนเพราะทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น
2. ครูแบ่งเต็่กออกเป็นกลุ่มย่อยกลุ่มละ 4 คน
3. ให้ผู้เรียนแต่ละคนเขียนลักษณะของผู้มีสุขภาพดี และสุขภาพไม่ดี และเหตุผล
4. ครูนำภาพโปสเตอร์เรื่องสุขบัญญัติ 10 ประการให้ผู้เรียนดูและร่วมกับผู้เรียนอภิปรายถึงความสำคัญในการปฏิบัติตนตามสุขบัญญัติ
5. ครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายถึงประโยชน์ของการมีสุขภาพดี
6. ทุกคนร่วมกันระดมสมองหาวิธีการนำเสนอการแก้ปัญหาโดยมีเหตุผลเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหาที่สามารถปฏิบัติได้จริง เหตุผลที่เลือกวิธีการนี้ และความคาดหวังในการปฏิบัติจริงได้อย่างไร โดยเลือกวิธีการนำเสนอที่น่าสนใจ
7. กลุ่มนำเสนอปัญหา
8. ครูให้ทุกคนสรุปผลในการทำงานกลุ่ม

สื่อการสอน

1. บัตรงาน
2. กระดาษ
3. ปากกา

การประเมินผล

1. การประเมินผลจากแบบฝึกปฏิบัติ
2. การประเมินพฤติกรรม โดยให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้านการร่วมกิจกรรมกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การสรุปความ และการอภิปราย

ใบความรู้

หลักการดูแลสุขภาพทางกาย

การดูแลสุขภาพทางการให้มีสุขภาพดีนั้น ควรจะปฏิบัติตามสุขบัญญัติ 10 ประการดังนี้คือ

1. กินอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย
2. นอนให้เพียงพอในที่ที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก
3. อาบน้ำทุกวันอย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง
4. แปรงฟันทุกวันอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง
5. ดื่มน้ำสะอาดอย่างน้อยวันละ 6 แก้ว
6. ออกกำลังกายกลางแจ้งทุกวัน
7. ถ่ายอุจจาระให้เป็นเวลา
8. ล้างมือทุกครั้งก่อนและหลังเข้าส้วม
9. พยายามหลีกเลี่ยงโรคติดต่อ
10. ทำจิตใจให้ร่าเริงแจ่มใสอยู่เสมอ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใบกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 (งานเดี่ยว) ให้ทุกคนสำรวจดูว่าตนเองมีลักษณะสุขภาพดีหรือไม่ เพราะเหตุใด

ลักษณะสุขภาพ	ดี	ไม่ดี	เหตุผล
มีสภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง			
ความเจริญเติบโตของร่างกายเป็นปกติ			
การขับถ่ายทำงานปกติ			
สามารถทำงานหนักๆ ได้โดยไม่เหน็ดเหนื่อย			
การนอนหลับพักผ่อนปกติ			
ฟันมีความแข็งแรง มีระเบียบงดงาม			
รูปร่างมีส่วนสูงและน้ำหนักได้สัดส่วนกัน			
ผิวหนังเกลี้ยงเกลาสดชื่นเปล่งปลั่ง			
สามารถมองเห็นและฟังได้เป็นอย่างดี			
รวม			

สรุปว่าเราเป็นผู้มีสุขภาพดี หรือไม่ดี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 2 (งานเดี่ยว) ให้ทุกคนสำรวจดูว่าตนเองมีลักษณะสุขภาพจิตดีหรือไม่ เพราะเหตุใด

ลักษณะสุขภาพจิต	ดี	ไม่ดี	เหตุผล
รู้จักตนเองดีและยอมรับข้อบกพร่องของตนเอง			
มีความเจริญเติบโต มีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย			
มีอารมณ์มั่นคงและควบคุมอารมณ์ได้ดี			
มีความกระตือรือร้น ไม่ท้อแท้หรือหมดหวังในชีวิต			
มีความร่าเริงแจ่มใส			
มีความเป็นอิสระและมองโลกในแง่ดี			
มีความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น			
รวม			

สรุปว่าเราเป็นผู้มีสุขภาพจิต ดี ไม่ดี

กิจกรรมที่ 3 ให้แต่ละคนสำรวจดูว่า ได้ปฏิบัติตามสุขบัญญัติ 10 ประการข้อไหนบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. ให้ทุกคนช่วยกันอภิปรายแนวทางในการทำให้มีสุขภาพดี โดยยึดวิธีการจากประสบการณ์จริง
แล้วนำเสนอด้วยวิธีการที่คิดว่าน่าสนใจ

แนวทางการมีสุขภาพดี

.....

.....

.....

.....

.....

.....

นำเสนอด้วยวิธี.....

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 8

เรื่อง การดูแลสุขภาพ

วัตถุประสงค์

ประเด็น

1. ความสำคัญของการมีสุขภาพดี
2. ลักษณะของคนมีสุขภาพกายดี
3. ลักษณะของคนมีสุขภาพจิตดี

เวลา 1 ชั่วโมง ถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. ครูทบทวนความสำคัญของการระดมสมองว่ามีประโยชน์ในการได้ความคิดเห็นที่หลากหลาย มาจากทุกคนเพราะทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น
2. ครูแบ่งเด็กออกเป็นกลุ่มย่อยกลุ่มละ 4 คน
3. ให้ผู้เรียนแต่ละคนเขียนลักษณะของผู้มีสุขภาพดี และสุขภาพไม่ดี และ

เหตุผล

4. ครูนำภาพโปสเตอร์เรื่องสุขบัญญัติ 10 ประการให้ผู้เรียนดูและร่วมกับผู้เรียนอภิปรายถึงความสำคัญในการปฏิบัติตามสุขบัญญัติ
5. ครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายถึงประโยชน์ของการมีสุขภาพดี
6. ทุกคนร่วมกันระดมสมองหาวิธีการนำเสนอการแก้ปัญหาโดยเน้นวิธีการแก้ปัญหาที่สามารถปฏิบัติได้จริง เหตุผลที่เลือกวิธีการนี้ และความคาดหวังในการปฏิบัติจริงได้อย่างไร โดยเลือกวิธีการนำเสนอที่น่าสนใจ
7. กลุ่มนำเสนอรายงานกลุ่ม
8. ครูให้ทุกคนสรุปผลในการทำงานกลุ่ม

สื่อการสอน

1. บัตรงาน
2. กระดาษ
3. ปากกา

การประเมินผล

1. การประเมินผลจากแบบฝึกปฏิบัติ
2. การประเมินพฤติกรรม โดยให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้านการร่วมกิจกรรมกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การสรุปความ และการอภิปราย

ใบความรู้

ลักษณะของผู้ที่มีสุขภาพกายที่ดี

1. มีสภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ
2. ความเจริญเติบโตของร่างกายเป็นไปตามปกติ และสัมพันธ์กับความเจริญเติบโตด้านอื่นๆ
3. ระบบการย่อยอาหารและระบบการขับถ่ายทำงานอย่างปกติ
4. ร่างกายมีความสมบูรณ์แข็งแรง สามารถทำงานหนักได้นานๆ ได้ไม่เหน็ดเหนื่อย
5. การนอนหลับพักผ่อนเป็นไปอย่างปกติ
6. ความสามารถในการมองเห็นและการฟังเป็นไปอย่างปกติ
7. ฟันมีความคงทนแข็งแรงและมีระเบียบเป็นเงางาม
8. ทรวดทรงได้สัดส่วนเป็นไปตามปกติไม่บวมพอง ตทอมีส่วนสูงและน้ำหนักได้สัดส่วนกัน
9. ผิวหนังเกลี้ยงเกลา สดชื่นเปล่งปลั่ง
10. ร่างกายปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใบกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 (งานเดี่ยว) ให้ทุกคนสำรวจดูว่าตนเองมีลักษณะสุขภาพดีหรือไม่ ไม่มีเพราะเหตุใด

ลักษณะสุขภาพ	ดี	ไม่ดี	เหตุผล
มีสภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ไม่มีโรค			
ความเจริญเติบโตของร่างกายเป็นปกติ			
การขับถ่ายทำงานปกติ			
สามารถทำงานหนักๆ ได้โดยไม่เหน็ดเหนื่อย			
การนอนหลับพักผ่อนเป็นไปอย่างปกติ			
ฟันมีความแข็งแรง มีระเบียบงดงาม			
รูปร่างมีส่วนสูงและน้ำหนักได้สัดส่วนกัน			
ผิวหนังเกลี้ยงเกลาสดชื่นเปล่งปลั่ง			
ความสามารถในการมองเห็นและฟังเป็นไปอย่างปกติ			
ร่างกายปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ			
รวม			

สรุปว่าเราเป็นผู้มีสุขภาพดี หรือไม่ดี

กิจกรรมที่ 2 (งานเดี่ยว) ให้ทุกคนสำรวจดูว่าตนเองมีลักษณะสุขภาพจิตดีหรือไม่

และอธิบายเหตุผลประกอบ

ลักษณะสุขภาพจิต	ดี	ไม่ดี	เหตุผล
รู้จักตนเองดีและยอมรับข้อบกพร่องของตนเอง			
มีความเจริญเติบโต มีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย			
มีอารมณ์มั่นคงและควบคุมอารมณ์ได้ดี			
มีความกระตือรือร้น ไม่ท้อแท้หรือหมดหวังในชีวิต			
มีความร่าเริงแจ่มใส			
มีความเป็นอิสระและมองโลกในแง่ดี			
มีความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น			
รวม			

สรุปว่าเราเป็นผู้มีสุขภาพจิต ดีไม่ดี

กิจกรรมที่ 9

เรื่อง เมื่อไม่สบาย ทำอย่างไร

วัตถุประสงค์

4. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถอธิบายเกี่ยวกับโรคต่างๆที่พบอยู่เสมอได้
5. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถอธิบายสาเหตุของการมีสุขภาพไม่ดี
6. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถอธิบายการแก้ปัญหาเมื่อไม่สบาย
7. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถบอกแหล่งบริการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยได้

เวลา 1 ชั่วโมง ถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. ครูให้ผู้เรียนออกมาแสดงท่าทางการไม่สบายให้เพื่อนทาย แล้วเฉลยว่าเป็นอาการของโรคอะไร
2. ครูถามผู้เรียนว่าเมื่อไม่สบาย ดูแลตัวเองอย่างไร
3. ครูและนักเรียนร่วมกันแบ่งกลุ่มย่อยโดยการจับสลาก แล้วให้แบ่งหน้าที่ในกลุ่มตามความสมัครใจ
4. ครูและผู้เรียนแต่ละกลุ่มย่อยร่วมกันอภิปรายในหัวข้อเหล่านี้คือ โรคที่เป็นบ่อยๆ อาการของโรค และปัญหาที่พบเวลาไม่สบาย และการแก้ปัญหา และวิเคราะห์ว่าวิธีการแก้ปัญหานั้นถูกต้องหรือไม่ อย่างไร และบอกแหล่งหรือวิธีการของความช่วยเหลือในการรักษา โดยยกตัวอย่างจากประสบการณ์จริงของผู้เรียน
5. แต่ละกลุ่มย่อยเลือกผู้แทนมานำเสนอหน้าชั้นเกี่ยวกับหัวข้อดังกล่าว และปิดแผ่นกระดาษแข็งบนกระดานหรือบอร์ด
6. ครูและผู้เรียนทุกคนร่วมกันพิจารณาเลือกวิธีการแก้ปัญหาเมื่อไม่สบายที่เห็นว่าดีที่สุด 5 วิธีการ พิจารณาว่าข้อใดมีคะแนนสูงสุด ถือว่าเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด
7. ครูและผู้เรียนร่วมกันคิดหาวิธีการนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆที่คิดว่าน่าสนใจ
8. แต่ละกลุ่มนำเสนอข้อมูล
9. ครูและผู้เรียนร่วมกันสรุปอีกครั้ง
10. ครูและผู้เรียนร่วมกันสรุปทักษะที่ได้จากการเรียนรู้ทั้ง 6 ประการอีกครั้ง

สื่อการสอน

1. บัตรงาน
2. กระดาษ

3. ปากกา

การประเมินผล

1. การประเมินผลจากแบบฝึกปฏิบัติ
2. การประเมินพฤติกรรม โดยให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้านการร่วมกิจกรรมกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การสรุปความ และการอภิปราย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใบความรู้

การเลือกใช้บริการสาธารณสุข

1. ฟังระลึกเสมอว่าการเจ็บป่วยจำเป็นต้องได้รับการรักษาที่เร็วที่สุด ควรไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลใกล้เคียงเพื่อทำการรักษาก่อนที่อาการจะลุกลามไปมาก
2. เมื่อเจ็บป่วยไม่ควรซื้อยามาทานเอง นอกจากยาสามัญประจำบ้าน หรือยาตำราหลวง ถ้าอาการไม่ดีขึ้นให้ไปพบแพทย์
3. เมื่อไปพบแพทย์ควรปฏิบัติตนดังนี้คือ
 - 3.1 ควรจดจำประวัติการเจ็บป่วยของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประวัติการแพ้ยา
 - 3.2 แต่งกายให้พร้อมที่จะรับการตรวจรักษา
 - 3.3 ควรไปพบแพทย์ทุกครั้ง และต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์อย่างเคร่งครัด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 10

เรื่อง อันตรายจากยาเสพติด

วัตถุประสงค์

1. ผู้เรียนสามารถอธิบายสาเหตุของปัญหาที่เกิดจากยาเสพติดได้
2. ผู้เรียนสามารถอธิบายสาเหตุที่ทำให้ติดยาเสพติดโดยการระดมสมองได้
3. ผู้เรียนสามารถอธิบายวิธีการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยการใช้เกณฑ์ได้

เวลา 1 ชั่วโมง ถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. ครูให้ผู้เรียนดูภาพจากหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับคนเสพยาบ้าแล้วจับเด็กเป็นตัวประกัน แล้วให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น
2. ครูพูดคุยซักถามผู้เรียนเกี่ยวกับประสบการณ์ที่เคยพบเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติด
3. ครูและนักเรียนร่วมกันแบ่งกลุ่มย่อยโดยการจับสลาก แล้วให้แบ่งหน้าที่ในกลุ่มตามความสมัครใจ
4. ให้ผู้เรียนทุกกลุ่มอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดจากการเสพยาเสพติดในด้านร่างกายและจิตใจ
5. กลุ่มเลือกผู้แทนมานำเสนอหน้าชั้น
6. ครูและผู้เรียนร่วมกันระดมสมองหาวิธีการแก้ปัญหามือติดยาเสพติดโดยหาวิธีการแก้ไขปัญหามาหลายวิธีแล้วเลือกวิธีที่ดีที่สุดโดย มีผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่นน้อยที่สุด
7. ครูเสนอตัวอย่างวิธีการใช้ตารางในการประเมินเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาคือที่สุดโดยเรียงลำดับวิธีการที่ให้ผลกระทบมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด และให้กลุ่มลงมติเลือกวิธีการแก้ปัญหามีผลกระทบน้อยที่สุดมา 1 วิธี
8. ครูและผู้เรียนร่วมกันคิดหาวิธีการนำเสนอข้อมูล และออกมาเสนอข้อมูล
9. ครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายวิธีการอภิปรายกลุ่มอีกครั้ง

สื่อการสอน

1. บัตรงาน
2. กระดาษ
3. ปากกา

การประเมินผล

3. การประเมินผลจากแบบฝึกปฏิบัติ
4. การประเมินพฤติกรรม โดยให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้านการร่วมกิจกรรมกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การสรุปความ และการอภิปราย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใบความรู้

ความหมายของยาเสพติดให้โทษ

ความหมายของยาเสพติด

ยาเสพติด หมายถึง สารหรือยาหรือวัตถุชนิดใดๆที่เมื่อเสพเข้าไปในร่างกายไม่ว่าจะรับประทาน ดม สูบ ฉีด จะเป็นผลต่อร่างกายและจิตใจของผู้เสพ

สาเหตุของการติดยาเสพติด

1. การอยู่ใกล้ชิดกับยาเสพติดให้โทษ
2. การใช้ยาเพื่อลดปัญหา
3. การถูกล่อลวง ชักชวนหรือถูกหลอกให้ทดลองโดยไม่รู้ว่าเป็นสิ่งเสพติดให้โทษ
4. ความอยากรู้ อยากลอง
5. เพื่อระงับอาการเจ็บป่วย
6. เพื่อหลบหนีความจริง เพื่อปกปิดปมด้อยของตนเอง
7. เพื่อแสดงการต่อต้านครอบครัว ต่อต้านสังคม
8. มีจิตใจอ่อนแอ มีความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจ
9. เพื่อกระตุ้นประสาท
10. การใช้ยาในทางที่ผิด เช่น ใช้มากเกินไปทำให้ติดยา

ผลเสียของยาเสพติดให้โทษ

ผลเสียต่อผู้เสพ

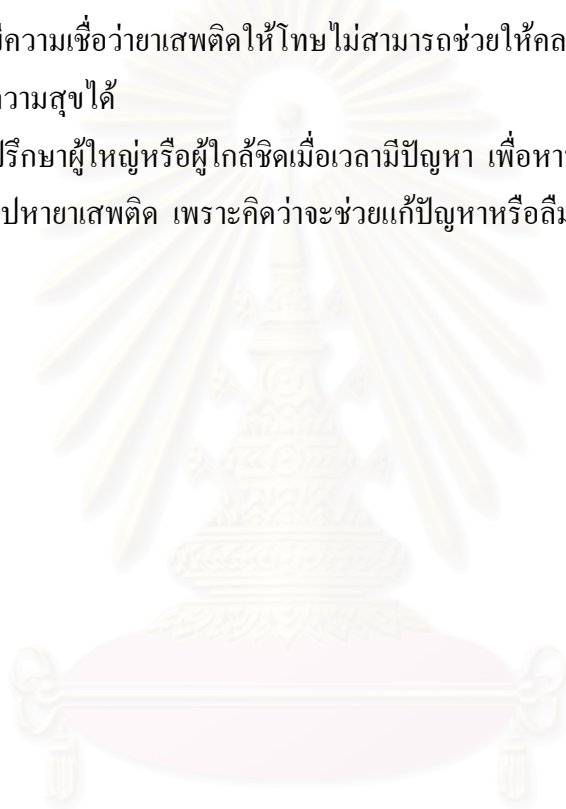
1. มีความต้องการอย่างรุนแรง
2. ไม่สามารถหยุดเสพได้ มีความจำเป็นต้องเพิ่มปริมาณให้มากขึ้นกว่าเดิม ถ้าหยุดจะเกิดอาการขาดยา
3. ทำให้สุขภาพร่างกายทรุดโทรมและอาจจะตายได้ถ้าไม่ได้รับการบำบัดรักษา

ผลเสียต่อครอบครัวและสังคม

1. เกิดความไม่สงบสุขในครอบครัว ผู้เสพยาจะขาดความรับผิดชอบต่อครอบครัว
2. ครอบครัวเดือดร้อน เพราะต้องหาเงินมารักษาพยาบาล
2. ไม่สามารถประกอบอาชีพตามปกติได้ ทำให้สูญเสียรายได้
3. เกิดความวุ่นวายในสังคม ผู้เสพยาจะก่ออาชญากรรมต่างๆ เพื่อหาเงินมาเสพ
4. ประเทศชาติสูญเสียงบประมาณในการป้องกันและปราบปราม รวมทั้งการดูแลรักษาผู้เสพยาเสพติดให้โทษ

การป้องกันตนเองให้พ้นจากยาเสพติด

1. เรียนรู้ถึงวิธีการ ใช้ยาและศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับโทษภัย และอันตรายที่เกิดจากยาเสพติด
2. ไม่ทดลองเสพยาเสพติดให้โทษ เพราะการเสพเพียงครั้งเดียวก็อาจจะติดได้
3. เลือคบเพื่อนที่ดี ไม่มีว่สุ่มสิ่งเสพติดให้โทษ
4. ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพื่อที่จะไม่หันมาหาเสพยาเสพติด
5. มีความเชื่อว่ายาเสพติดให้โทษไม่สามารถช่วยให้คลายความทุกข์ หรือก่อให้เกิดความสุขได้
6. ปรึกษาผู้ใหญ่หรือผู้ใกล้ชิดเมื่อเวลามีปัญหา เพื่อหาหนทางแก้ปัญหา โดยไม่หันไปหาเสพยาเสพติด เพราะคิดว่าจะช่วยแก้ปัญหาหรือลืมปัญหาได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใบกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 (งานเดี่ยว) จงอ่านข้อความแล้วขีดเครื่องหมาย ✓ ลงหน้าข้อความต่อไปนี้

1. สาเหตุใดบ้างที่ทำให้วัยรุ่นติดยาเสพติด

สาเหตุของการติดยาเสพติด	ใช่	ไม่ใช่
การอยู่ใกล้ชิดกับยาเสพติดให้โทษ		
การใช้ยาเพื่อลดปัญหา		
การถูกล่อลวง ชักชวนหรือถูกหลอกให้ทดลองโดยไม่รู้ว่าเป็นสิ่งเสพติดให้โทษ		
ความอยากรู้ อยากลอง		
เพื่อระงับอาการเจ็บป่วย		
เพื่อหลบหนีความจริง เพื่อปกปิดปมด้อยของตนเอง		
เพื่อแสดงการต่อต้านครอบครัว ต่อต้านสังคม		
มีจิตใจอ่อนแอ มีความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจ		
เพื่อกระตุ้นประสาท		
การใช้ยาในทางที่ผิด เช่น ใ้ใช้มากเกินไปทำให้ติดยา		
รวม		

กิจกรรมที่ 2 เธอจงรวมคะแนนข้อที่ขีด ✓ ทั้งหมดแล้วนำมาอภิปรายกลุ่มเลือกข้อที่เห็นว่าเป็น

สาเหตุหลักของการเสพยา 1 ข้อ

สาเหตุของการเสพยาของวัยรุ่นคือ

.....

กิจกรรมที่ 3 (งานกลุ่ม) ทุกคนร่วมกันอภิปรายวิธีการป้องกันตนเองจากยาเสพติดมาหลายวิธี

วิธีการป้องกันตนเองจากยาเสพติดคือ.....

.....

.....

.....

.....

.....

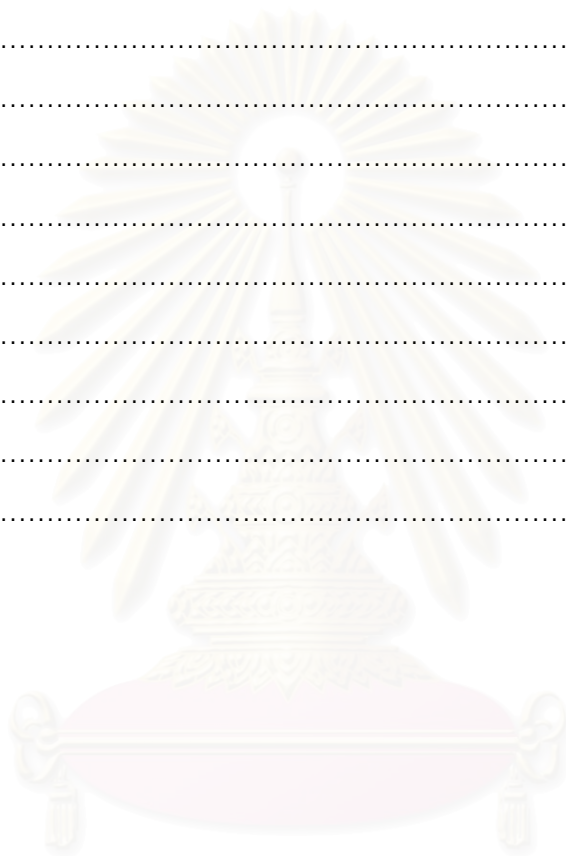
.....

กิจกรรมที่ 4 จากกิจกรรมที่ 3 ให้ทุกคนเลือกวิธีการป้องกันตนเองที่ดีที่สุดมา 1 วิธี
วิธีการป้องกันตนเองจากยาเสพติดที่ดีที่สุดคือ.....

.....
.....

เหตุผลเพราะ

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ 11

เรื่อง ภัยจากบุคคล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนอธิบายปัญหาที่เกิดจากภัยจากบุคคลได้
2. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนอธิบายสาเหตุของปัญหาที่เกิดจากบุคคลได้
3. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนอธิบายวิธีการแก้ปัญหที่เกิดขึ้นจากบุคคลได้

เวลา 1 ชั่วโมง ถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. ครูให้ผู้เรียนเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับภัยอันตรายต่างๆที่พบ
2. ครูอธิบายลักษณะภัยที่มาจากบุคคล
3. ครูแบ่งกลุ่มย่อยโดยการจับสลาก แล้วให้แบ่งหน้าที่ในกลุ่มตามความสมัครใจ
4. ครูแจกใบงานให้ผู้เรียนทุกกลุ่มอภิปรายเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหา การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากภัยบุคคล ทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ โดยการให้กลุ่มระดมความคิดมาให้มากที่สุด
5. ให้กลุ่มลงมติเลือกประเภทของภัยจากบุคคลมา 1 ประเภทแล้วระดมสมองหาวิธีการแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงภัยจากบุคคล โดยคิดหาหลายๆวิธี
6. ครูและผู้เรียนร่วมกันลงมติเลือกวิธีการแก้ไขปัญหาคือดีที่สุดเพียง 1 วิธี โดยในการลงมติจะพิจารณาจากวิธีการที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากที่สุดและมีผลกระทบน้อยที่สุด
7. ครูแจกตารางให้นักเรียนแต่ละกลุ่มทำการประเมินหาวิธีการแก้ปัญหาคือดีที่สุดแล้วนำเสนอต่อชั้นเรียน และร่วมกันอภิปรายผลอีกครั้งหนึ่ง
8. ครูและผู้เรียนร่วมกันคิดหาวิธีการนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆที่คิดว่าจะน่าสนใจ
9. กลุ่มนำเสนอข้อมูล
10. ครูและผู้เรียนร่วมกันสรุปเรื่องภัยรอบตัวอีกครั้ง
11. ครูและผู้เรียนร่วมกันสรุปทักษะที่ได้จากการเรียนรู้ทั้ง 6 ประการอีกครั้ง

สื่อการสอน

1. บัตรงาน
2. กระดาษ
3. ปากกา

การประเมินผล

1. การประเมินผลจากแบบฝึกปฏิบัติ
2. การประเมินพฤติกรรม โดยให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้านการร่วมกิจกรรมกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การสรุปความ และการอภิปราย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใบความรู้ เรื่องภัยจากบุคคล

ภัยจากบุคคล หมายถึง ภัยจากบุคคลแปลกหน้า หรือบุคคลใกล้ชิดที่มาชักจูงให้เราทำผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรมอันดี เมื่อเข้าร่วมกับคนเหล่านั้นแล้ว จะทำให้ตนเอง และสังคมได้รับผลกระทบในอันตรายเป็นสุขภาพและความเป็นอยู่ เช่นบุคคลที่มาชักจูงให้ค้ายาเสพติด หรือชักชวนมาขายบริการทางเพศ เป็นต้น ดังนั้นเวลามีคนมาชักชวนเราต้องหาวิธีการปฏิเสธ

การหาทางออกเมื่อถูกชักชวน

1. เมื่อถูกชักชวนก็ปฏิเสธและให้เหตุผล แต่ถ้าถูกเข้าชี้หรือสบประมาทและปฏิเสธซ้ำ โดยไม่ต้องใช้อ้ออ่างและเดินจากไปทันที
2. การต่อรองโดยการชวนไปทำกิจกรรมอื่นที่ดีกว่า หรือทดแทนหรือบอกความต้องการทั้ง 2 ฝ่าย
3. การผัดผ่อน เพื่อขอขีดเวลาออกไปหรือเพื่อหาทางออกอื่นๆ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใบกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 (งานเดี่ยว) ให้ผู้เรียนแต่ละคนเขียนหรือเล่าประสบการณ์ที่เคยพบหรือเคยได้ยินเรื่อง
ที่เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดจากภัยบุคคล แล้วสรุปให้กลุ่มฟัง

.....
.....
.....
.....
.....

กิจกรรมที่ 2(งานกลุ่ม) ให้ทุกคนร่วมกันเลือกปัญหาที่เกิดจากภัยบุคคลที่พบมากที่สุด 1 ปัญหา
ปัญหาที่เลือกได้แก่.....

กิจกรรมที่ 3 (งานเดี่ยว) ให้เธอคิดหาวิธีการแก้ปัญหาจากประสบการณ์ที่ตนเคยใช้ หรือเคยได้ยิน
มาหลายๆวิธี

.....
.....
.....
.....
.....

กิจกรรมที่ 4 (งานกลุ่ม) จากกิจกรรมที่ 3 ให้พวกเขาเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดมา 1 วิธี
วิธีการแก้ปัญหาที่เลือกคือ.....

กิจกรรมที่ 5 (งานกลุ่ม) ให้ลำดับขั้นตอนของการแก้ปัญหาที่เลือกในกิจกรรมที่ 4

.....
.....
.....
.....
.....

กิจกรรมที่ 6 (งานกลุ่ม)แนวทางในการหลีกเลี่ยงภัยที่เกิดจากบุคคลทำได้อย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

กิจกรรมที่ 12

เรื่อง อุบัติภัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายความหมายของอุบัติเหตุได้
2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายประเภทของอุบัติเหตุได้
3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายปัญหาที่เกิดจากอุบัติเหตุประเภทต่างๆได้
4. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดจากอุบัติเหตุได้

เวลา 1 ชั่วโมง ถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. ครูให้ผู้เรียนเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับอุบัติเหตุที่เคยพบ
2. ครูอธิบายประเภทของอุบัติเหตุ
3. ครูแบ่งกลุ่มย่อยโดยการจับสลาก แล้วให้แบ่งหน้าที่ในกลุ่มตามความสมัครใจ
4. ครูแจกใบงานให้ผู้เรียนทุกกลุ่มอภิปรายเกี่ยวกับปัญหา สาเหตุของปัญหา การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากอุบัติเหตุทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ โดยการให้กลุ่มระดมความคิดมาให้มากที่สุด
5. ให้กลุ่มลงมติเลือกประเภทของอุบัติเหตุมา 1 ประเภทแล้วระดมสมองหาวิธีการแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงภัยดังกล่าว โดยคิดหาหลายๆวิธี
6. ครูและผู้เรียนร่วมกันลงมติเลือกวิธีการแก้ไขปัญหาคือดีที่สุดเพียง 1 วิธี โดยในการลงมติจะพิจารณาจากวิธีการที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากที่สุดและมีผลกระทบน้อยที่สุด
7. ครูแจกตารางให้นักเรียนแต่ละกลุ่มทำการประเมินหาวิธีการแก้ปัญหาคือดีที่สุดแล้วนำเสนอต่อชั้นเรียน และร่วมกันอภิปรายผลอีกครั้งหนึ่ง
8. ครูและผู้เรียนร่วมกันคิดหาวิธีการนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆที่คิดว่าน่าสนใจ
9. กลุ่มนำเสนอข้อมูล
10. ครูและผู้เรียนร่วมกันสรุปเรื่องอุบัติเหตุอีกครั้ง
11. ครูและผู้เรียนร่วมกันสรุปทักษะที่ได้จากการเรียนรู้ทั้ง 6 ประการอีกครั้ง

สื่อการสอน

1. บัตรงาน
2. กระดาษ

3. ปากกา

การประเมินผล

1. การประเมินผลจากแบบฝึกปฏิบัติ
2. การประเมินพฤติกรรม โดยให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้านการร่วมกิจกรรมกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การสรุปความ และการอภิปราย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใบความรู้

อุบัติเหตุ หมายถึง ภัยที่เกิดจากอุบัติเหตุ การจราจร ทางบก ทางน้ำ ทางอากาศ อุบัติเหตุเนื่องจากการทำงาน หรืออุบัติเหตุที่เกิดในบ้าน ในที่สาธารณะ

อุบัติเหตุบางอย่างเราสามารถป้องกันไม่ให้เกิดหรือระมัดระวังให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดได้ โดยเฉพาะภัยจากอุบัติเหตุ ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

อุบัติเหตุจากไฟฟ้า เราอาจจะได้รับอันตรายจากไฟฟ้าโดยการที่ส่วนหนึ่งส่วนใดในร่างกายไปถูกวัตถุที่มีกระแสไฟฟ้ารั่วอยู่ ขณะที่ร่างกายส่วนอื่นสัมผัสอยู่กับพื้นดินหรือที่ชื้น เพื่อป้องกันอุบัติเหตุควรทำดังนี้

1. อย่าติดตั้งหลอดไฟฟ้าไว้ติดกับวัสดุที่ติดไฟง่าย เช่น ผ้า เพราะอาจจะทำให้เกิดความร้อนและเกิดเพลิงไหม้

2. เมื่อเห็นสายไฟฟ้าชำรุดอย่าเข้าไปจับเพราะจะทำให้ไฟดูดได้

3. ก่อนออกจากบ้านควรปิดสวิตช์ไฟและปลดเครื่องใช้ไฟฟ้า

4. อย่าใช้ไม้ เหล็ก ลวด เขี่ยสิ่งของที่อยู่ใกล้สายไฟแรงสูง

5. ขณะที่ฝนตกควรหลีกเลี่ยงสถานที่กลางแจ้งที่น่าจะมีไฟฟ้าอยู่ เช่น ป้าย

โฆษณา

6. เวลาถอดปลั๊กให้จับตัวปลั๊ก อย่าจับสายปลั๊ก แล้วดึง อย่ากระชาก

7. พบคนถูกไฟฟ้าดูด อย่าใช้มือดึง ให้ใช้ไม้ดีให้หลุดหรือใช้ผ้าแห้ง หรือ เข็มขัดคล้องแล้วกระชากออกมา

อุบัติเหตุจากการใช้ยา เช่น การใช้ยาผิด หรือใช้ไม่ถูกขนาด คือใช้มากเกินไปทำให้เป็นอันตรายต่อผู้ใช้ได้

อุบัติเหตุจากการใช้วัตถุมีพิษ เช่น สารกำจัดเห็บ เหา แมลงต่างๆ น้ำยาล้างห้องน้ำ

อุบัติเหตุจากเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ชำรุด เช่น ตู้เย็นที่มีไฟรั่ว เตารีดที่ฉนวนหุ้มสายไฟขาด

อุบัติเหตุจากสารเคมี เช่น กระจกสปเรย์ กระจกยาฆ่าแมลง

กิจกรรมที่ 4 ให้ทุกคนเลือกวิธีการแก้ปัญหาอุบัติเหตุที่ดีที่สุดมา 1 ข้อ พร้อมกับบอกเหตุผล

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบทดสอบก่อนเรียน

ชื่อ.....นามสกุล.....

จงตอบคำถามต่อไปนี้

1. ปัญหาสุขภาพของผู้เรียน มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. สาเหตุที่มีสุขภาพไม่ดี เกิดจากอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ถ้าผู้เรียนเป็นไข้หวัด มีอาการเป็นไข มีน้ำมูกไหล ไอและจาม ผู้เรียนบอกวิธีการปฏิบัติตนจนกลับมาเป็นปกติอีกครั้ง

.....

.....

.....

.....

สถานการณ์ วันหนึ่งครูให้พวกเธอช่วยกันทำความสะอาดห้องเรียนให้เรียบร้อย แต่พวกเธอกลับเล่นฟุตบอลในห้องเรียน เพื่อนเธอเตะลูกบอลไปโดนกระจกหน้าต่างแตก และโดนเพื่อนคนที่ไม่ได้เล่นฟุตบอลเจ็บ โตะ แก้ว อึ้ง เสียหาย ครูจึงประชุมทุกคนแล้วให้ช่วยกันตอบคำถามต่อไปนี้

4. เหตุการณ์นี้ใครได้รับปัญหาบ้าง และปัญหาที่ได้รับคืออะไร

.....

.....

.....

.....

.....

5. สาเหตุของปัญหาเกิดจากอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

6. จากเหตุการณ์นี้ จะมีวิธีการแก้ไขปัญหอย่างไร จึงจะไม่เกิดเหตุการณ์นี้อีก.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. ให้บอกวิธีดำเนินการทำให้ห้องสะอาดเรียบร้อยอีกครั้ง อย่างเป็นขั้นตอน

.....

.....

.....

.....

.....

สถานการณ์ จอม ได้รับการชักชวนให้เสพยาบ้า โดยตอนแรกให้กินฟรี พอชอบก็ให้ซื้อจากผู้ขาย ต่อมาจอมติดยาบ้า ผู้ขายจึงชักชวนให้ไปขายยาและได้ส่วนแบ่งแต่ละวันเพื่อเสพ จอมจะตัดสินใจอย่างไร

8. ถ้าจอมขายยาบ้าผลจะเป็นอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....

9. ถ้าจอมไม่ขายยาบ้า ผลจะเป็นอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

10. ถ้าเธอเป็นจอม เธอจะตัดสินใจอย่างไร เพราะเหตุใด

.....
.....
.....
.....
.....

11. ผลจากการตัดสินใจดังกล่าว จอมจะแก้ปัญหาได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

.....
.....
.....
.....
.....
.....

แบบทดสอบหลังเรียน

ชื่อ.....นามสกุล.....

1. ผู้เรียนคิดว่าในอนาคตอยากมีอาชีพใด เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

.....

2. ผู้เรียนคิดว่าอะไรเป็นอุปสรรคที่ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถประกอบอาชีพนั้นได้

.....

.....

.....

.....

.....

3. ผู้เรียนมีวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

4. เพราะเหตุใดที่ทำให้ผู้เรียนคิดว่าวิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวจะทำให้ผู้เรียนได้ประกอบอาชีพตามที่ต้องการ

.....

.....

.....

.....

.....

เรื่องที่ 2 เธอและเพื่อนไปเล่นในสวน เห็นมะม่วงสุกอยู่บนต้นมะม่วง เธอเลยใช้หนังสติ๊ก
ยิงมะม่วง ปรากฏว่าลูกกระสุนไปถูกรังนกที่อยู่บนต้นไม้ตกลงมา และในรังนกก็มีลูกนกอยู่
ลูกนกร้องเสียงดังด้วยความตกใจกลัว เธอจึงตอบคำถามต่อไปนี้

6. เธอคิดว่าจะมีปัญหาอะไรเกิดขึ้น

.....
.....
.....

7. สาเหตุของปัญหานี้คืออะไร

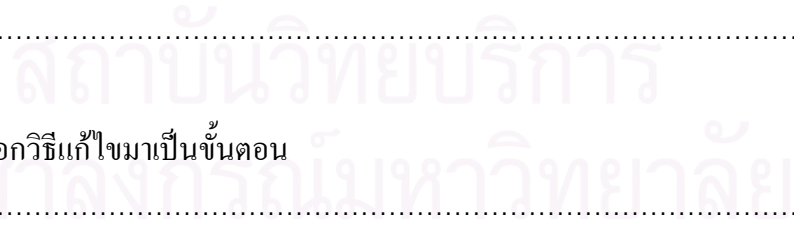
.....
.....
.....
.....

8. เธอจะแก้ไขปัญหานี้อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....

9. ให้เธอบอวิธีแก้ไขมาเป็นขั้นตอน

.....
.....
.....
.....
.....

เรื่องที่ 3 แดง เป็นเด็กที่อาศัยอยู่ในบ้านใหญ่หลังหนึ่งร่วมกับเด็กในวัยเดียวกันอีก 6 คน
 เมื่ออยู่กับเพื่อน ทุกคนสังเกตเห็นว่าแดงมักจะเอาเปรียบเพื่อน เช่น ไม่ยอมช่วยทำงานบ้านโดยอ้างว่า
 ไม่สบาย หรือเมื่ออยู่กับกลุ่มเพื่อนมักจะชอบใช้วาจาก้าวร้าว และหาเรื่องเพื่อนๆ ทำให้เพื่อนๆ ไม่
 ชอบแดง

10 ปัญหาของแดงคืออะไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

11. ปัญหาของแดงมีสาเหตุจากอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

12. วิธีการแก้ปัญหของแดงที่ดีที่สุดคืออะไร

.....

.....

.....

.....

.....

13. ถ้าปัญหาได้รับการแก้ไขแล้ว เธอคิดว่าการรวมกลุ่มของเด็กเหล่านี้จะเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

ตารางพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันของผู้เรียน

รายการพฤติกรรม	ระดับการแสดงผลพฤติกรรม			
	4	3	2	1
<p>การรับผิดชอบต่องานกลุ่ม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ปรึกษากันถึงวิธีการทำงานกลุ่ม 2. ร่วมกันวางระเบียบการทำงานกลุ่ม 3. ปฏิบัติงานตามบทบาทที่ได้รับอย่างเอาใจใส่ 4. ร่วมมือทุกครั้งเพื่อให้งานเสร็จทันเวลา 5. กระตือรือร้นในการทำงานตลอดเวลา <p>การสร้างบรรยากาศในการทำงานกลุ่ม</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. พูดอย่างเป็นกันเองกับเพื่อนทุกคน 7. ไม่พูดนอกประเด็นที่ทำให้เสียเวลา 8. พูดให้กำลังใจเพื่อน 9. อธิบายกับเพื่อนเมื่อเห็นว่าเพื่อนไม่เข้าใจและทำไม่ได้ 10. ให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม <p>การแสดงความคิดเห็นในกลุ่ม</p> <ol style="list-style-type: none"> 11. แสดงความคิดเห็นด้วยความกระตือรือร้น 12. แสดงความคิดเห็นที่มีเหตุผลชัดเจน 13. สอบถามให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง 14. มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล 15. ช่วยสรุปความคิดเห็นของกลุ่ม <p>การยอมรับความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่ม</p> <ol style="list-style-type: none"> 16. ยอมรับข้อตกลงตามเสียงส่วนใหญ่โดยไม่ได้แย้ง 17. ยอมรับความคิดเห็นของเพื่อนเมื่อเพื่อนอธิบายให้ฟัง 18. ชักถามเพื่อนเมื่อมีข้อสงสัย 19 สนับสนุนเหตุผลที่น่าเชื่อถือของเพื่อน 				

รายการพฤติกรรม	ระดับการแสดงผลพฤติกรรม			
	4	3	2	1
<p>การแก้ปัญหาความขัดแย้ง</p> <p>20. ร่วมกันอธิบายปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น</p> <p>21. ร่วมกันหาสาเหตุปัญหา</p> <p>22. ร่วมกันหาวิธีการแก้ปัญหา</p> <p>23. ร่วมกันแก้ปัญหาให้แก่กลุ่ม</p> <p>การเสนอผลงาน</p> <p>24. เสนอผลงานได้ถูกต้องตรงประเด็น</p> <p>25. เสนอผลงานด้วยวิธีการที่น่าสนใจ</p>				

ภาคผนวก ค
เครื่องมือวิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เครื่องมือที่ 1
แบบสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อน

1. เวลาอยู่ในถนน เธอพบปัญหาอะไรบ้าง
2. ที่ผ่านมา เธอชอบแก้ปัญหาคนเดียวหรือไปปรึกษาใคร
3. เวลามีปัญหาแล้วไปหาครู ครูทำอย่างไร
4. ครูให้เธอคิดแก้ปัญหาด้วยตัวเองหรือครูคิดให้ หรือช่วยกันทั้ง 2 ฝ่าย
5. ครูให้เธอออกความคิดเวลาแก้ปัญหาหรือไม่
6. เวลาครูใช้วิธีการแก้ปัญหาดังกล่าว เธอคิดว่าเธอจะแก้ปัญหาได้หรือไม่ เพราะอะไร
6. เธอคิดว่าคราวต่อไปถ้าเจอปัญหาแบบเดียวกัน เธอจะแก้ปัญหาด้วยตัวเองได้หรือไม่ เพราะอะไร
8. เวลาคิดแก้ปัญหาเธอเคยเอาประสบการณ์เดิมมาใช้ช่วยแก้ปัญหาหรือไม่
9. เวลาเธอสงสัยหรือมีปัญหา เธอไปหาใคร เพราะอะไร
10. เวลาครูมาหา มาสอนหนังสือ เธอชอบเรียนกับสื่อการสอนอะไรบ้าง
11. เวลาครูสอนหนังสือ เธอรู้ได้อย่างไรว่าเธอทำได้ถูกต้อง
12. เวลาเรียนหนังสือ เธอชอบเรียนแบบไหน
13. เธอชอบให้ครูสอนแบบใดมากที่สุด
14. เวลาเรียนกับครู เธอเบื่อหรือไม่ชอบเรื่องอะไรมากที่สุด เช่น ตัวครู วิธีการสอน ฯลฯ
15. เธอแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร
16. เวลาทำงานเป็นกลุ่ม เธอชอบทำแบบใดมากที่สุด เพราะอะไร
17. เวลาครูสอน เธอชอบออกความเห็นหรือไม่ เพราะอะไร
18. เวลาเรียนใครเป็นคนกำหนดว่าจะเรียนแบบไหน
19. เธออยากเรียนด้วยวิธีเรียนที่เธอสามารถกำหนดเองได้หรือไม่ เพราะเหตุใด
20. ถ้ามีการสอบ เธออยากสอบด้วยวิธีการใดบ้างที่คิดว่าได้ผลดีแก่ตัวเธอ
21. ถ้าเธอได้มีส่วนร่วมออกความเห็นเกี่ยวกับการสอบ เช่นการให้คะแนน เกณฑ์ที่กำหนด เธอคิดว่าเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด

เครื่องมือที่ 2

แบบสัมภาษณ์ผู้สอนเด็กเร่ร่อน

1. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน

1.1 ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับนโยบายการพัฒนาเด็กเร่ร่อนในหน่วยงานของท่านอย่างไรบ้าง

1.2 ท่านคิดว่าการจัดการศึกษาดังกล่าวเหมาะสมกับสภาพปัญหาหรือสอดคล้องกับชีวิตของเด็กเร่ร่อนหรือไม่ เพราะเหตุใด

1.3 จากการจัดการศึกษาดังกล่าวท่านคิดว่ามีจุดดีคืออะไร จุดอ่อนคืออะไร และสามารถแก้ไขให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของเด็กได้อย่างไรในด้านต่อไปนี้คือ การจัดหลักสูตร กิจกรรมการเรียน วิธีสอน การใช้สื่อการสอน การวัดและการประเมินผล

1.4 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมมาหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะปัญหาของเด็กเร่ร่อนคืออะไร

2 แนวทางการจัดการศึกษาที่ท่านใช้สอนอยู่ในปัจจุบัน

2.1 ในการสอนเด็กเร่ร่อนเพื่อพัฒนาการแก้ปัญหา ท่านมีแนวคิดใดใช้วิธีการสอนอย่างไร เพราะเหตุใดจึงใช้วิธีการดังกล่าว

2.2 ท่านคิดว่าเด็กเร่ร่อนชอบแสดงความคิดเห็นหรือไม่

2.3 ท่านคิดว่าครูแบบใดที่เด็กเร่ร่อนชอบมากที่สุด

3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3.1 ในการจัดกิจกรรมการสอน ท่านเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเองมากน้อยเพียงใด

3.2 ผลจากการใช้วิธีการดังกล่าว ท่านพบว่าเด็กเรียนรู้แนวทางการแก้ปัญหาได้หรือไม่ สังกะตจากอะไร

3.3 ท่านคิดว่ากิจกรรมกลุ่มรูปแบบใดที่เด็กเร่ร่อนชอบและเรียนรู้จากกิจกรรมนั้นมากที่สุด

3.4 ท่านคิดว่าการแบ่งกลุ่มอย่างเป็นแนวทางอยู่แล้วหรือไม่ และถ้ามีเขาได้นำมาใช้ในการเรียนบ้างหรือไม่

3.5 ท่านคิดว่าเด็กเร่ร่อนนำประสบการณ์เดิมมาใช้ในการเรียนมากน้อยเพียงใด

3.6 ท่านได้ใช้แหล่งทรัพยากรความรู้ในการเรียนการสอนจากที่ใดบ้าง เหตุใดจึงเลือกใช้แหล่งความรู้ดังกล่าว ? และท่านเข้าถึงแหล่งความรู้เหล่านั้น ได้อย่างไรบ้าง

3.7 ครูมีส่วนร่วมมากแค่ไหนในกิจกรรมการเรียน

4. ด้านสื่อการสอน

4.1 ท่านใช้สื่อการสอนอะไรบ้าง ทำไมจึงใช้สื่อประเภทนั้น

4.2 ท่านคิดว่าสื่อการสอนประเภทใดที่เหมาะสมในการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา

5. การวัดและประเมินผล

5.1 ท่านได้ใช้วิธีการวัดผลการเรียนรู้อย่างไร เหตุใดจึงเลือกใช้วิธีนั้น

5.1 ท่านได้กำหนดเกณฑ์การวัดความรู้สำหรับเด็กเร่ร่อนอย่างไร เพราะเหตุใดจึงเลือกใช้เงื่อนไขดังกล่าว ผลที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร

5.2 ผลจากการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กเร่ร่อนเป็นอย่างไรบ้าง ขอให้แสดงรายละเอียดข้อมูลต่างๆประกอบการสัมภาษณ์ด้วย

6. ปัญหาและข้อเสนอแนะ

6.1 ปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนคืออะไร มีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง

6.2 หน่วยงานของท่านได้เลือกใช้วิธีการอะไรบ้าง เพื่อนำมาใช้แก้ไขปัญหาล่าช้า ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้วิธีแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นอย่างไรบ้าง

7. ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 ปัจจัยที่หน่วยงานของท่านได้นำมาใช้สนับสนุนต่อการจัดการเรียนการสอนอย่างไรบ้าง (เช่น สนับสนุนด้านการส่งไปฝึกอบรม ด้านสื่อการสอน)

7.2 ปัจจัยใดในองค์กรที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เครื่องมือที่ 3

แบบสัมภาษณ์ผู้สอนหรือผู้แทนเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันการจัดการสอนเด็กเร่ร่อนในหน่วยงาน

1. เหตุผลและวัตถุประสงค์สำคัญของหน่วยงานของท่านในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน
 - 1.1 วัตถุประสงค์ที่จัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนคืออะไร
 - 1.2 ปัจจุบันมีการดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนอย่างไร ได้ผลอย่างไรบ้าง
2. แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนที่คาดว่าจะนำมาใช้
 - 2.1 การจัดการศึกษาจะมุ่งเน้นเนื้อหาในด้านใดบ้าง มีเหตุใดจึงเน้นในด้านนั้น
 - 2.2 แนวทางและขั้นตอนการจัดการศึกษาจะเป็นอย่างไรบ้าง เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น
3. แหล่งความรู้ที่ใช้
 - 3.1 หน่วยงานใช้แหล่งความรู้ในการเรียนการสอนจากที่ใดบ้าง
 - 3.2 เหตุใดจึงเลือกใช้แหล่งความรู้ดังกล่าว
 - 3.3 หน่วยงานจะเข้าถึงแหล่งความรู้เหล่านั้นได้อย่างไร
 - 3.4 หน่วยงานของท่านจะใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ไปยังเด็กเร่ร่อนได้อย่างไร เพราะเหตุใดจึงใช้ช่องทางนั้น
4. หน่วยงานของท่านจะใช้วิธีการวัดผลการเรียนรู้และให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างไร เหตุใดจึงเลือกใช้วิธีนั้น ?
5. การจัดสภาพแวดล้อมที่จะช่วยสนับสนุนต่อการดำเนินงานของการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน
 - 5.1 ปัจจัยที่หน่วยงานของท่านจะนำมาใช้สนับสนุนต่อการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนคืออะไรบ้าง (เช่น คน วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ ฯลฯ).....
 - 5.2 หน่วยงานของท่านจะมีวิธีดำเนินการอย่างไรเพื่อสนับสนุนให้เด็กเร่ร่อนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเหตุใดจึงเลือกใช้วิธีนั้น
4. ปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อน
 - 4.1 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนคืออะไร
 - 4.2 ท่านคิดว่ามีทางแก้ไขได้อย่างไรบ้าง

เครื่องมือที่ 4

แบบการสนทนากลุ่มผู้สอน

1. ความเหมาะสมของโปรแกรมการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนที่ได้พัฒนาขึ้น ซึ่งจะมุ่งหวังให้สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในหน่วยงาน
 - 1.1 โปรแกรมการจัดการศึกษาที่สร้างขึ้น มีความครบถ้วนเหมาะสมหรือไม่ ควรจะต้องปรับปรุงหรือเพิ่มเติมในส่วนใดอีกบ้าง
2. การกำหนดวัตถุประสงค์
 - 2.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ใช้ถ้อยคำชัดเจนหรือไม่
 - 2.2 วัตถุประสงค์สอดคล้องกับเนื้อหาไม่น้อยเพียงใด
3. กิจกรรมการเรียนรู้
 - 3.1 กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือไม่
 - 3.2 กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับขั้นตอนการแก้ปัญหาหรือไม่
 - 3.3 กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับขั้นตอนการเรียนรู้ร่วมกันหรือไม่
 - 3.4 กิจกรรมการเรียนรู้มีความสอดคล้องกลมกลืนกันตลอดทั้งเรื่องหรือไม่
 - 3.5 กิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กเร่ร่อนหรือไม่
4. สื่อการสอน
 - 4.1 สื่อการสอนที่ใช้มีความเหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่
 - 4.2 สื่อการสอนมีความสอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กเร่ร่อนหรือไม่
5. การประเมินผล
 - 5.1 การประเมินผลในแต่ละกิจกรรมมีความเหมาะสมหรือไม่
 - 5.2 โดยภาพรวมการประเมินผลมีความเหมาะสมหรือไม่
 - 5.3 วิธีการประเมินผลสอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กเร่ร่อนหรือไม่

เครื่องมือที่ 5
แบบทดสอบความรู้เรื่องการทำงานกลุ่ม

1. การทำงานกลุ่มจะได้ผลหรือไม่ ขึ้นอยู่กับอะไร
 - ก. หัวหน้ากลุ่ม สมาชิกกลุ่ม วิธีการทำงาน
 - ข. สมาชิกกลุ่ม วิธีการทำงาน การแสดงความคิดเห็น
 - ค. หัวหน้ากลุ่ม สมาชิกกลุ่ม การแสดงออก
 - ง. สมาชิกกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การโต้เถียงกัน
2. เวลาประชุมกลุ่ม ข้อใดเป็นการกระทำที่ถูกต้อง
 - ก. เห็นชอบเฉพาะความคิดเห็นของคนที่พูดเก่ง
 - ข. เห็นชอบเฉพาะความคิดเห็นของคนที่พูดแล้วมีเหตุผลสนับสนุน
 - ค. เห็นชอบกับความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน
 - ง. เห็นชอบเฉพาะความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่ม
3. ข้อใดเป็นความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับหัวหน้ากลุ่ม
 - ก. หัวหน้ากลุ่มต้องมีคุณสมบัติเหมาะสมกับงาน
 - ข. หัวหน้ากลุ่มต้องพูดเก่ง
 - ค. การแต่งตั้งหัวหน้ากลุ่มจะต้องได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกทุกคน
 - ง. หัวหน้ากลุ่มจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้
4. ข้อใดทำให้ได้ความคิดเห็นจากสมาชิกกลุ่มทุกคนมากที่สุด
 - ก. การให้สมาชิกทุกคนมีโอกาสดูได้แสดงความคิดเห็น
 - ข. การให้หัวหน้ากลุ่มพูดมากที่สุด
 - ค. การเลือกบางคนในกลุ่มแสดงความคิดเห็น
 - ง. การที่หัวหน้ากลุ่มบอกให้สมาชิกคนใดคนหนึ่งพูด
5. ข้อดีของการทำงานกลุ่มได้แก่อะไร
 - ก. ทำงานได้จำนวนมาก
 - ข. ทำงานได้ในเวลารวดเร็ว
 - ค. ทำงานได้จำนวนมากและรวดเร็วขึ้น
 - ง. ทำงานได้อย่างสนุกสนาน

6. กลุ่มแบบใดที่มีโอกาสทำงานได้สำเร็จมากที่สุด
 - ก. กลุ่มที่มีคนจำนวนมาก
 - ข. กลุ่มที่มีเงินจำนวนมาก
 - ค. กลุ่มที่มีความร่วมมือร่วมใจกันมาก
 - ง. กลุ่มที่มีผู้ชายอยู่มาก
7. ในการประชุมกลุ่ม ทุกคนในกลุ่มควรปฏิบัติตัวอย่างไร
 - ก. ฟังความคิดเห็นของหัวหน้ากลุ่มเพียงอย่างเดียว
 - ข. เสนอความคิดของตนเองให้กลุ่มพิจารณา
 - ค. ไม่สนใจฟังความคิดเห็นของเพื่อน
 - ง. นั่งฟังเงียบๆ ไม่ออกความคิดเห็น
8. ในขณะที่กลุ่มมีปัญหา ผู้นำกลุ่มควร
 - ก. หลีกเลี่ยงการพูดถึงปัญหา
 - ข. หาวิธีการให้ทุกคนในกลุ่มร่วมกันแก้ปัญหา
 - ค. พยายามหาทางแก้ปัญหาอยู่คนเดียว
 - ง. ตั้งให้ทุกคนแก้ปัญหาโดยตนเองเป็นผู้รับฟัง
9. การแบ่งงานในกลุ่ม ควรยึดหลักอย่างไร
 - ก. แบ่งให้คนที่พูดมากกว่าคนอื่น
 - ข. แบ่งให้คนที่มีความสามารถมากกว่าคนอื่น
 - ค. แบ่งให้ทุกคนได้ทำงานอย่างทั่วถึง
 - ง. แบ่งให้คนที่เก่งกว่าคนอื่น
10. ระเบียบการทำงานเป็นกลุ่มควรกำหนดโดย
 - ก. ผู้นำของกลุ่มเพราะเป็นคนควบคุมกลุ่ม
 - ข. สมาชิกของกลุ่มทุกคน
 - ค. สมาชิกที่มีอายุมากที่สุด
 - ข. สมาชิกทุกคนยกเว้นหัวหน้ากลุ่ม

เฉลยคำตอบ

ข้อ 1	ก
ข้อ 2	ข
ข้อ 3	ข
ข้อ 4	ก
ข้อ 5	ค
ข้อ 6	ค
ข้อ 7	ข
ข้อ 8	ข
ข้อ 9	ค
ข้อ 10	ข

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เครื่องมือที่ 6

แบบสัมภาษณ์ผู้สอนหลังการทดลองสอน

1 ผลจากการนำโปรแกรมการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนไปใช้

- 1.1 โปรแกรมการจัดการเรียนรู้ที่นำมาทดลองสอน มีความครบถ้วนเหมาะสมหรือไม่อย่างไร
- 1.2 ผลจากการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนเป็นอย่างไร สามารถบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่อย่างไร
- 1.3 การกำหนดวัตถุประสงค์ในแผนการสอนมีความเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด ควรมีการปรับปรุงในส่วนใดบ้าง เพื่อให้มีประสิทธิภาพสำหรับการนำไปใช้ต่อไป
- 1.4 ท่านคิดว่าแผนการสอนที่ทดลองใช้ สามารถนำไปใช้กับเด็กเร่ร่อนกลุ่มอื่นๆ ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด
- 1.5 ปัจจัยสำคัญอะไรของผู้สอนที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการนำแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนดังกล่าวไปใช้จริง เพราะเหตุใด
- 1.6 ปัจจัยสำคัญอะไรในหน่วยงานที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการนำแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนดังกล่าวไปใช้จริง เพราะเหตุใด

2 การนำเอาแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนไปใช้ดำเนินงานในหน่วยงาน

- 2.1 องค์กรควรจะต้องเตรียมความพร้อมในสิ่งใดบ้าง เพื่อจะช่วยสนับสนุนให้โปรแกรมการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนสามารถดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 2.2 การนำเอาแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเร่ร่อนไปใช้ในหน่วยงาน จะต้องคำนึงถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่อาจจะเกิดขึ้นอย่างไรบ้าง ผู้ปฏิบัติงานควรจะต้องเลือกวิธีการแก้ไขปัญหานั้นๆเหล่านั้นอย่างไรบ้าง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เครื่องมือที่ 7

แบบสัมภาษณ์เด็กเร่ร่อนหลังการทดลองสอน

1. การกำหนดวัตถุประสงค์
 - 2.1 เธอคิดว่าการกำหนดวัตถุประสงค์เหมาะสมหรือไม่
 - 2.2 เธอคิดว่าวัตถุประสงค์สอดคล้องกับเนื้อหาอย่างน้อยเพียงใด
2. กิจกรรมการเรียน
 - 3.1 เธอคิดว่ากิจกรรมการเรียนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือไม่
 - 3.2 เธอคิดว่ากิจกรรมการเรียนสอดคล้องกับการแก้ปัญหาหรือไม่
 - 3.3 เธอคิดว่ากิจกรรมการเรียนสอดคล้องกับการเรียนรู้ร่วมกันหรือไม่
 - 3.5 เธอคิดว่ากิจกรรมการเรียนเหมือนเรื่องในชีวิตจริงหรือไม่
3. สื่อการสอน
 - 4.1 เธอคิดว่าสื่อการสอนที่ใช้มีความเหมาะสมหรือไม่
4. การประเมินผล
 - 5.1 เธอคิดว่าวิธีการประเมินผลที่นำมาใช้เหมาะสมหรือไม่
 - 5.2 เธอคิดว่าวิธีการประเมินผลแบบใดที่เธอคิดว่าเหมาะสมที่สุด

ภาคผนวก ง
แผนการสอน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ครั้งที่ 1

เรื่อง รู้จักตนเอง

เวลา 50 นาที

ทักษะพื้นฐานการระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหา

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
1. เพื่อให้เด็กเร่ร้อนสามารถอธิบายข้อดีของตนเองได้ 2. เพื่อให้เด็กเร่ร้อนสามารถอธิบายข้อเสียของตนเองได้ 3. เพื่อให้เด็กเร่ร้อนสามารถอธิบายแนวทางการทำตนเองให้มีคุณค่าได้	1.คนดี 2.คนไม่ดี 3.แนวทางการปฏิบัติตนเป็นคนดี	1.ครูอธิบายลักษณะของคนดี 2.ครูให้ผู้เรียนบอกนิสัยหรือพฤติกรรมของคนอื่นชมเชย 3.ครูให้ผู้เรียนบอกนิสัยหรือพฤติกรรมที่ไม่ดีของคนอื่น ตำหนิและหาสาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเช่นนั้นเช่นนั้น 4.ครูแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มและให้ผู้เรียนช่วยกันระดมสมองค้นหาวิธีการแก้ปัญหาที่จะไม่ทำให้เกิดพฤติกรรมนั้นอีก 5.ครูให้ผู้เรียนหาแนวทางในการทำตนเป็นคนดีในสังคม	1. บัตรงาน 2. กระดาษ 3. ปากกา	1. การสรุปความ 2.การร่วมกิจกรรมกลุ่ม 3.การแสดงความคิดเห็น	1. แบบสังเกต 2.แบบประเมินพฤติกรรมครูและเด็ก	ให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้าน -การร่วมกิจกรรมกลุ่ม -การแสดงความคิดเห็น - การสรุปความ -การอภิปราย	หลักการระดมสมอง 1. การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น 2. ไม่วิจารณ์ความคิดที่ได้จากสมาชิกกลุ่ม 3. สมาชิกกลุ่มทุกคนได้คิดอย่างอิสระและแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ 4. การคิดออกมาให้ได้ปริมาณที่มากที่สุด 5. การนำความคิดของสมาชิกมาเพิ่มเติมหรือปรับปรุงเพื่อให้ได้ความคิดใหม่

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
		6. ให้ตัวแทนออกมารายงานหน้าชั้น 7. ทุกคนช่วยกันอธิบายข้อดีของการระดมสมอง					

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ครั้งที่ 2

เรื่องคนดี

เวลา 50 นาที

การสรุปปัญหาสำคัญและสาเหตุ

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
<p>1. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนอธิบายคุณสมบัติของคนดีได้</p> <p>2. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนอธิบายคุณสมบัติของคนไม่ดีได้</p> <p>3. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนอธิบายวิธีการระดมสมองได้</p> <p>4. เพื่อให้เด็ก</p>	<p>การรู้ถึงสภาพที่เป็นปัญหา คือการเห็นว่สิ่งใดบ้างที่ควรแก้ไข ดูว่าสิ่งต่างๆยังไม่ดีเท่าที่ควร คิดในแง่ของการพัฒนาแทนที่การมองสิ่งต่างๆแล้วผ่านไป เรารู้สึก เรารับรู้และมองเห็นสภาพที่เป็นปัญหาด้วยการใช้การสังเกตเป็นหลัก การมองแบบตั้งคำถาม</p>	<p>1. ครูเล่าเรื่องดารานนท์ ต่อ ให้กลุ่มฟัง</p> <p>2. เมื่อครูเล่าเรื่องจบ ครูแบ่งเด็กออกเป็น 2 กลุ่มๆละ 3 คน แบ่งหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่ม เลขากลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม</p> <p>3. ให้ผู้เรียนช่วยกันคิดว่าเด็กทั้ง 3 คน มีคุณธรรมหรือขาดคุณธรรมในเรื่องใด</p> <p>4. เลือกตัวแทนผู้เรียนออกมารายงานให้เพื่อนฟัง</p> <p>5. ทั้งกลุ่มร่วมกันระดมสมองสรุปลักษณะของคนดีและคนไม่ดี</p>	<p>1. บัตรงาน</p> <p>2. กระดาษ</p> <p>3. ปากกา</p>	<p>1. การสรุปความ</p> <p>2. การสังเกต</p>	<p>1. แบบสังเกต</p> <p>2. แบบประเมินพฤติกรรมครูและเด็ก</p>	<p>ให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้าน</p> <p>-การร่วมกิจกรรมกลุ่ม</p> <p>-การแสดงความคิดเห็น</p> <p>- การสรุปความ</p> <p>-การอภิปราย</p>	<p>หลักการระดมสมอง</p> <p>1. การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น</p> <p>2. ไม่วิจารณ์ความคิดเห็นที่ได้จากสมาชิกกลุ่ม</p> <p>3. สมาชิกกลุ่มทุกคนได้คิดอย่างอิสระและแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่</p> <p>4. การคิดออกมาให้ได้ปริมาณที่มากที่สุด</p> <p>5. การนำความคิดของสมาชิกมาเพิ่มเติมหรือปรับปรุงเพื่อให้ได้ความคิดใหม่</p>

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
เร่ร้อนสามารถอธิบายข้อดีของการระดมสมองได้	ถาม เพื่อแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น คนแต่ละคนจะมองเห็นปัญหาได้ไม่เหมือนกัน ชั่งมองเห็นปัญหาได้หลากหลายและหลายแง่มุมมากเท่าใด ก็มีโอกาศที่จะเลือกปัญหาเพื่อแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ได้มากและมีประสิทธิภาพเท่านั้น	6.ตัวแทนกลุ่มออกมารายงาน 7. กลุ่มร่วมกันบอกข้อดีของการระดมสมอง					

แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ครั้งที่ 3

เรื่อง ชีวิตของฉัน

เวลา 50 นาที

การระดมสมองค้นหาวิธีการแก้ปัญหา

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
1. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนอธิบายปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อออกมาเร่ร่อนได้ 2. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถอธิบายสาเหตุของปัญหาได้ 3. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถบอกวิธีการแก้ปัญหาได้		1. ครูให้ผู้เรียน 2-3 คนเล่าถึงปัญหาที่ออกมาเร่ร่อน 2. ครูแบ่งเด็กออกเป็น 2 กลุ่มๆละ 4 คน แบ่งหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่ม เลขากลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม 3. หัวหน้ากลุ่มให้สมาชิกแต่ละคน เขียนปัญหาและสาเหตุของปัญหา ที่ออกมาเร่ร่อน 4. สมาชิกแต่ละคนอ่านให้เพื่อนฟัง				หลักการระดมสมองเพื่อแก้ปัญหา 1. การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น 2. ไม่วิจารณ์ความคิดที่ได้จากสมาชิกกลุ่ม 3. สมาชิกกลุ่มทุกคนได้คิดอย่างอิสระและแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ 4. การคิดออกมาให้ได้ปริมาณที่มากที่สุด 5. การนำความคิดของสมาชิกมาเพิ่มเติมหรือปรับปรุงเพื่อให้ได้ความคิดใหม่	

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
4. เพื่อให้เด็กเร่ร่อนสามารถบอกผลที่ได้จากการแก้ปัญหาได้		<p>5. สมาชิกทุกคนร่วมกันคิดวิเคราะห์หาวิธีการแก้ปัญหาที่มีความหลากหลาย</p> <p>6. เลือกตัวแทนกลุ่มออกมารายงานสรุปปัญหาสาเหตุและการแก้ปัญหาในการออกมาเร่ร่อนให้เพื่อนฟัง</p> <p>7. ให้ทุกกลุ่มสรุปรายงานกลุ่มในใบสรุปรายงานกลุ่ม</p> <p>8. ครูอธิบายว่าการวิเคราะห์ปัญหาแบบนี้จะทำให้ไม่มองปัญหาผ่านหรือมองแบบเลื่อนลอย ฝึกให้ตนเองเป็นคนรู้จักวิเคราะห์ และเลือกการแก้ปัญหอย่างถูกต้อง</p> <p>ทุกกลุ่มร่วมกันบอกข้อดีของการระดมสมอง</p>					

แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ครั้งที่ 4

เรื่อง การคบเพื่อน

เวลา 50 นาที

ทักษะการระดมสมองเพื่อหาวิธีแก้ปัญหา

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
1. เพื่อให้เด็กเร่รอนสามารถอธิบายความหมายของการระดมสมองเพื่อแก้ปัญหาได้	ลักษณะของเพื่อนที่ดี ลักษณะของเพื่อนที่ไม่ดี วิธีการแก้ปัญหาเมื่อพบเพื่อนไม่ดี	1.ครูทบทวนความรู้เดิมเกี่ยวกับทักษะการระดมสมอง 2 ครูและผู้เรียนร่วมกันสนทนาลงถึงการคบเพื่อน 3 ครูแบ่งกลุ่มเด็กเป็นกลุ่มย่อยกลุ่มละ 4 คน 4. ครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายลักษณะของเพื่อนที่ดีและเพื่อนที่ไม่ดี 5. ครูกำหนดหัวข้อหรือปัญหาที่เกี่ยวกับการคบเพื่อนที่ไม่ดี โดยให้กลุ่มระดมสมองเพื่อหาปัญหาตามที่กำหนดไว้	1. บัตรงาน 2. กระดาษ 3. ปากกา	1. การสรุปความ 2.การร่วมกิจกรรมกลุ่ม 3.การแสดงความคิดเห็น 4. ใบสรุปการประชุม	1. แบบสังเกต 2.แบบประเมินพฤติกรรมครูและเด็ก	ให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้าน -การร่วมกิจกรรมกลุ่ม -การแสดงความคิดเห็น - การสรุปความ -การอภิปราย	ทักษะการระดมสมองเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา 1. การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น 2. ใฝ่วิพากษ์วิจารณ์ความคิดที่ได้จากสมาชิกในกลุ่ม 3. สมาชิกทุกคนคิดได้อย่างอิสระและแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
		<p>6. กลุ่มสรุปข้อมูล และครูเสนอความคิดเห็นว่า ถ้าปัญหาและสาเหตุนี้ยังคงเกิดขึ้นไปในอนาคตแล้ว วิธีการแก้ปัญหาเดิมๆของผู้เรียนจะช่วยให้แก้ปัญหาได้หรือไม่ และผู้เรียนจะมีวิธีการแก้ไขที่แตกต่างออกไปหรือไม่ โดยครูจะคอยเสริมข้อมูลให้ทุกกลุ่ม</p> <p>7. ทุกกลุ่มส่งตัวแทนออกมารายงาน</p> <p>8. ครูและผู้เรียนร่วมกันสรุปเรื่องการคบเพื่อนอีกครั้ง สมองหาวิธีการแก้ปัญหาเมื่อพบเพื่อนไม่ดี</p>				<p>4. การคิดออกมาให้ได้ปริมาณมากที่สุดการนำความคิดของสมาชิกมาเพิ่มเติมหรือปรับเปลี่ยนเพื่อให้ได้ความคิดใหม่</p> <p>วิธีการระดมสมอง</p> <p>ขณะที่ทำการระดมสมองต้องเตรียมกระดาษเพื่อใช้บันทึกข้อมูลที่เกิดได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงความสมบูรณ์ของหลักไวยากรณ์ โดยสามารถบันทึกข้อมูลด้วยตนเอง</p>	

แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ครั้งที่ 5

เรื่อง อาหารดีมีประโยชน์

เวลา 50 นาที

ทักษะการนำเสนอเกณฑ์เพื่อใช้ประเมินการแก้ปัญหา

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
1. เพื่อให้ผู้เรียนอธิบายเหตุผลเลือกอาหารที่มีประโยชน์ได้โดยการใช้วิธีสร้างตารางมาใช้ในการประเมินผล	ด้านเนื้อหาสาระ เราควรรับประทาน อาหารที่ดีมีประโยชน์แก่ ร่างกาย อาหารเหล่านั้น ควรมีสารอาหาร ครบถ้วน ได้แก่ โปรตีน คาร์โบไฮเดรต ไขมัน เกลือแร่ วิตามินและน้ำ	1. ครูให้ผู้เรียนบอกชื่อ อาหารที่ชอบรับประทานมา คนละ 1 อย่าง 2. ครูให้ผู้เรียนอธิบายเหตุผล ชอบอาหารนั้น 3. ครูและนักเรียนร่วมกัน แบ่งกลุ่มย่อยโดยการจับสลาก 4. ครูอธิบายคุณค่าของสาร อาหาร 5 หมู่ 5. ให้ผู้เรียนร่วมกันยกตัวอย่าง อาหารที่ชอบและจำแนกสาร อาหารที่ได้จากอาหารเหล่านั้น ให้ถูกต้อง 6. ให้ผู้เรียนเลือกยกตัวอย่าง อาหารที่ชอบมา 5 ชนิด	1. บัตรงาน 2. กระดาษ 3. ปากกา	1. การสรุปความ 2. การร่วมกิจกรรม กลุ่ม 3. การแสดงความ คิดเห็น 4. ไปสรุปการ ประชุม	1. แบบ สังเกต 2. แบบ ประเมิน พฤติกรรมครู และเด็ก	ให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้าน -การร่วม กิจกรรมกลุ่ม -การแสดง ความคิดเห็น - การสรุป ความ -การอภิปราย	ทักษะที่พัฒนา : การใช้ตารางประเมินการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด 1. นำหัวข้อหรือเกณฑ์ที่ได้จากการระดมสมองมาใส่ลงในตาราง 2. ให้คะแนนโดยพิจารณาเกณฑ์ทั้งหมดเกณฑ์ใดมีความสำคัญที่สุดในการตัดสินใจ จะได้คะแนนเต็ม ส่วนเกณฑ์ที่มีความสำคัญรองลงมาจะได้คะแนนลดลงมา

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
		<p>และคัดเลือกอาหารที่มีคุณค่าทางสารอาหารมากที่สุดมา 3 ชนิด โดยครูคอยแนะนำและช่วยเหลือผู้เรียน</p> <p>7. ให้ผู้เรียนแต่ละคนรายงานผลที่เลือกอาหารทั้ง 3 ชนิดและอธิบายเหตุผล</p> <p>8. ให้ทุกคนนำรายชื่ออาหารที่แต่ละคนเลือกมารวมกันแล้วลงมติเลือกอาหารเพียง 3 อย่าง โดยในการเลือกให้ตั้งเกณฑ์ขึ้นมา เช่น ความชอบ หรือ คุณค่าสารอาหารที่ได้รับ เป็นต้น</p> <p>9. ให้ตัวแทนออกมารายงานผล</p> <p>10. ครูอธิบายเหตุผลในการหาทางเลือกหลายๆทางและตัดสินใจเลือกทางที่ดีที่สุด</p>				<p>3. เมื่อพิจารณาให้คะแนนครบทุกวิธีแล้วให้รวมคะแนนที่ได้จากการให้คะแนนในแต่ละเกณฑ์ของแต่ละข้อในช่องรวมคะแนนทางซ้ายมือจนครบทุกข้อ</p> <p>4. พิจารณาคว้าข้อใดมีคะแนนสูงสุด ถือว่าเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด</p>	

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
		<p>11. ครูเสนอวิธีการการเลือกหลายๆทางโดยใช้ตารางและอธิบายวิธีการใช้</p> <p>12. ครูแจกตารางให้นักเรียนแต่ละกลุ่มทำการทดลองการใช้ตารางหาทางเลือกที่ดีที่สุด แล้วนำเสนอ และร่วมกันอภิปรายผลอีกครั้งหนึ่ง</p> <p>13. ตัวแทนกลุ่มนำเสนอข้อมูล</p> <p>14. ครูและผู้เรียนร่วมกันสรุปเชื่อมโยงไปสู่การวางแผนชีวิตในอนาคตอีกครั้ง</p>					

แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ครั้งที่ 6

เรื่อง กินดี มีสุข

เวลา 50 นาที

ทักษะการนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
<p>1. เพื่อให้ผู้เรียนอธิบายเหตุผลที่นำการใช้ตารางมาใช้ในการประเมินผล</p> <p>2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายผลที่ได้จากการนำตารางเหล่านี้มาใช้ในการประเมินผล</p>	<p>ผู้ที่มีสุขภาพร่างกายสะอาด แข็งแรง สมบูรณ์ มีสุขภาพจิตดีถือได้ว่ามีความสุข</p> <p>ภาพดี การที่จะมีความสุขภาพดีได้จะต้องรู้จักการรับประทานอาหาร</p> <p>อาหารที่มีประโยชน์ ออกกำลังกายสม่ำเสมอ ทำจิตใจให้ผ่อนคลาย</p>	<p>1. ครูให้ผู้เรียนเล่าให้ฟังว่าวันนี้รับประทานอาหารอะไรมาแล้วบ้าง</p> <p>2. ครูให้ผู้เรียนออกมาเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับการไม่สบายเนื่องจากรับประทานอาหารเป็นพิษ</p> <p>3. ครูให้ผู้เรียนดูแผนภูมิของอาหารหลัก 5 หมู่ และอธิบายถึงประเภทและประโยชน์ของอาหาร</p> <p>4. ครูและนักเรียนร่วมกันแบ่งกลุ่มย่อยโดยการจับสลาก แล้วให้แบ่งหน้าที่ในกลุ่มตามความสมัครใจ</p>	<p>1. บัตรงาน</p> <p>2. กระดาษ</p> <p>3. ปากกา</p>	<p>1. การสรุปความ</p> <p>2. การร่วมกิจกรรมกลุ่ม</p> <p>3. การแสดงความคิดเห็น</p> <p>4. ใบสรุปการประชุม</p>	<p>1. แบบสังเกต</p> <p>2. แบบประเมินพฤติกรรมครูและเด็ก</p>	<p>ให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้าน</p> <p>-การร่วมกิจกรรมกลุ่ม</p> <p>-การแสดงความคิดเห็น</p> <p>- การสรุปความ</p> <p>-การอภิปราย</p>	<p>หลักการฝึกพื้นฐานของการใช้ตารางประเมินผลเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด</p> <p>1. นำหัวข้อหรือเกณฑ์ที่ได้จากการระดมสมองมาใส่ลงในตาราง</p> <p>2. ให้คะแนนโดยพิจารณาจากเกณฑ์ทั้งหมดเกณฑ์ใดมีความสำคัญที่สุดในการตัดสินใจ จะได้คะแนนเต็ม ส่วนเกณฑ์ที่มีความสำคัญรองลงมาจะได้คะแนนลดลง</p>

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
<p>4. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผลของการเลือกเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา</p> <p>5. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผลของการประเมินผลเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด</p> <p>6. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผลของการนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาได้</p>		<p>5. ครูแจกตารางอาหาร 5 หมู่ และรูปภาพให้แต่ละกลุ่มย่อยนำรูปภาพอาหารไปติดให้ถูกต้องตามประเภทของอาหาร แล้วนำมาเสนอหน้าชั้น</p> <p>6. ครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายว่าอาหารที่มีอันตรายมีลักษณะอย่างไร และวิธีการเลือกอาหารรับประทานแต่ละกลุ่มย่อยเลือกผู้แทนมานำเสนอหน้าชั้นเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้อง และปิดแผ่นกระดาษแข็งบนกระดานหรือบอร์ด</p> <p>7. ครูและผู้เรียนทุกคนร่วมกันสรุปเกณฑ์ในการเลือกรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ</p>				<p>ตามลำดับ</p> <p>3. เมื่อพิจารณาให้คะแนนครบทุกวิธีแล้วให้รวมคะแนนที่ได้จากการให้คะแนนในแต่ละเกณฑ์ของแต่ละข้อในช่องรวมคะแนนจนครบทุกข้อ</p> <p>4. พิจารณาว่าข้อใดมีคะแนนสูงสุด ถือว่าเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด</p>	

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
		<p>8. ครูนำชื่ออาหารหรือรูปภาพอาหารหลายๆอย่างมาให้ให้นักเรียนดู และให้ผู้เรียนทุกคนร่วมกันพิจารณาว่าอาหารใดมีประโยชน์ที่สุดและรองลงมา โดยให้เหตุผลประกอบ</p> <p>9. แล้วนำเสนอต่อชั้นเรียน และร่วมกันอภิปรายผลอีกครั้งหนึ่ง</p> <p>10. ครูและผู้เรียนร่วมกันคิดหาวิธีการนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆที่คิดว่าน่าสนใจ</p> <p>11. กลุ่มนำเสนอข้อมูล</p> <p>11. ครูและผู้เรียนร่วมกันสรุปอีกครั้ง</p> <p>13. ครูและผู้เรียนร่วมกัน</p> <p>12. สรุปทักษะการตั้งเกณฑ์เพื่อประเมินอีกครั้ง</p>					

แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ครั้งที่ 7

เรื่อง สุขภาพดีมีสุข

เวลา 50 นาที

ทักษะการแก้ปัญหา 6 ขั้นตอน

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
<p>1. ผู้เรียนสามารถบอกความหมายและความสำคัญของการมีสุขภาพดีได้</p> <p>2. ผู้เรียนสามารถบอกปัญหาของการมีสุขภาพไม่ดีได้</p>	<p>1. ความหมาย ความสำคัญของสุขภาพอนามัย</p> <p>2. สุขบัญญัติ 10 ประการ</p>	<p>1. ครูทบทวนความสำคัญของการระดมสมองว่ามีประโยชน์ในการได้ความคิดเห็นที่หลากหลาย มาจากทุกคน เพราะทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น</p> <p>2. ครูแบ่งเด็กออกเป็นกลุ่มย่อยกลุ่มละ 4 คน</p> <p>3. ให้ผู้เรียนแต่ละคนเขียนลักษณะของผู้มีสุขภาพดี และสุขภาพไม่ดี และเหตุผล</p>	<p>1. บัตรงาน</p> <p>2. กระดาษ</p> <p>3. ปากกา</p>	<p>1. การสรุปความ</p> <p>2. การร่วมกิจกรรมกลุ่ม</p> <p>3. การแสดงความคิดเห็น</p> <p>4. ใบสรุปการประชุม</p>	<p>1. แบบสังเกต</p> <p>2. แบบประเมินพฤติกรรมครูและเด็ก</p>	<p>ให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้าน</p> <p>- การร่วมกิจกรรมกลุ่ม</p> <p>- การแสดงความคิดเห็น</p> <p>- การสรุปความ</p> <p>- การอภิปราย</p>	<p>ทักษะการแก้ปัญหา</p> <p>1. การระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหา</p> <p>2. การระดมสมองเพื่อสรุปปัญหาสำคัญและสาเหตุของปัญหา</p> <p>3. การระดมสมองเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา</p> <p>4. การเลือกเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา</p>

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
<p>1. ผู้เรียนสามารถบอกสาเหตุของการทำให้สุขภาพไม่ดีได้</p> <p>2. ผู้เรียนสามารถบอกวิธีการปฏิบัติตนให้มีสุขภาพดีได้</p>		<p>4. ครูนำภาพโปสเตอร์เรื่องสุขบัญญัติ10 ประการให้ผู้เรียนดูและร่วมกับผู้เรียนอภิปรายถึงความสำคัญในการปฏิบัติตนตามสุขบัญญัติ</p> <p>5. ครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายถึงประโยชน์ของการมีสุขภาพดี</p> <p>6. ทุกคนร่วมกันระดมสมองหาวิธีการนำเสนอการแก้ปัญหาโดยมีเหตุผลเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหาที่สามารถปฏิบัติได้จริง เหตุผลที่เลือกวิธีการนี้ และความคาดหวังในการปฏิบัติจริงได้อย่างไร โดยเลือกวิธีการนำเสนอที่น่าสนใจ</p> <p>7. กลุ่มนำเสนอปัญหา</p> <p>8. ครูให้ทุกคนสรุปผลในการทำงานกลุ่ม</p>				<p>5.การประเมินผลเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด</p> <p>6.การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด</p>	

แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ครั้งที่ 8

เรื่อง การดูแลสุขภาพ

เวลา 50 นาที

กระบวนการแก้ปัญหา 6 ขั้นตอน

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
1.เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเหตุผลของการระดมสมองเพื่อค้นหาและสรุปปัญหาที่สำคัญและสาเหตุของปัญหา 2.เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผลของการระดมสมองเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา	1. ปัญหาที่เกิดจากการไม่สบาย 2. สาเหตุที่ทำให้ไม่สบาย 3.การแก้ไขปัญหาเมื่อไม่สบาย	1. ครูให้ผู้เรียนออกมาแสดงท่าทางการไม่สบายให้เพื่อนทายแล้วเฉลยว่าเป็นอาการของโรคอะไร 2. ครูถามผู้เรียนว่าเมื่อไม่สบายดูแลตัวเองอย่างไร 3. ครูและนักเรียนร่วมกันแบ่งกลุ่มย่อยโดยการจับสลาก แล้วให้แบ่งหน้าที่ในกลุ่มตามความสมัครใจ 4. ครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายในหัวข้อเหล่านี้คือ โรคที่เป็นบ่อยๆ อาการของ	1. บัตรงาน 2. กระดาษ 3. ปากกา	1. การสรุปความ 2.การร่วมกิจกรรมกลุ่ม 3.การแสดงความคิดเห็น 4. ใบสรุปการประชุม	1. แบบสังเกต 2.แบบประเมินพฤติกรรมการดูแลเด็ก	ให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้าน -การร่วมกิจกรรมกลุ่ม -การแสดงความคิดเห็น - การสรุปความ -การอภิปราย	ทักษะการแก้ปัญหา 1.การระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหา 2. การระดมสมองเพื่อสรุปปัญหาสำคัญและสาเหตุของปัญหา 3. การระดมสมองเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา 4.การเลือกเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
<p>3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผลของการเลือกเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา</p> <p>4. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผลของการประเมินผลเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด</p>		<p>โรค และปัญหาที่พบเวลาไม่สบาย และการแก้ปัญหา และวิเคราะห์ว่าวิธีการแก้ปัญหานั้นถูกต้องหรือไม่ อย่างไร และบอกแหล่งหรือวิธีการขอความช่วยเหลือในการรักษา โดยยกตัวอย่างจากประสบการณ์จริงของผู้เรียน</p> <p>5. แต่ละกลุ่มย่อยเลือกผู้แทนมานำเสนอหน้าชั้นเกี่ยวกับหัวข้อดังกล่าว และปิดแผ่นกระดาษแข็งบนกระดานหรือบอร์ด</p> <p>6. ครูและผู้เรียนทุกคนร่วมกันพิจารณาเลือกวิธีการแก้ปัญหาเมื่อไม่สบายที่เห็นว่าดี</p>				<p>5. การประเมินผลเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด</p> <p>6. การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด</p>	

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
5. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผลของการนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาได้		<p>ที่สุดมาหลายๆวิธีแล้วให้เลือกวิธีที่ดีที่สุดมา 1 วิธี โดยครูอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจเหตุผลว่าเหตุที่ต้องเลือกเพราะเป็นข้อที่มีวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดประโยชน์สูงสุดและลดสภาพที่ไม่พึงประสงค์ให้เหลือน้อยที่สุดหรือหมดไป โดยมีเงื่อนไขต่างๆที่ไปปฏิบัติได้</p> <p>7. ครูและผู้เรียนร่วมกันคิดหาวิธีการนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆที่คิดว่าน่าสนใจ</p> <p>8. แต่ละกลุ่มนำเสนอข้อมูล</p> <p>9. ครูและผู้เรียนร่วมกันสรุปทักษะการแก้ปัญหาอีกครั้ง</p>					

แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ครั้งที่ 9

เรื่อง เมื่อไม่สบายทำอย่างไร

เวลา 50 นาที
กระบวนการแก้ปัญหา 6 ขั้นตอน

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
1. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผลของการระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหาได้ 2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเหตุผลของการระดมสมองเพื่อสรุปปัญหาที่สำคัญและสาเหตุของปัญหา	เมื่อไม่สบาย เราต้องพยายามหาทางแก้ไข โดยการดูแลตนเองในกรณีที่ไม่ร้ายแรง หรือไปหาแพทย์ ถ้ามีอาการมาก พยายามสาเหตุของอาการไม่สบาย และหาทางรักษาจนปลอดภัย	1. ครูให้ผู้เรียนออกมาแสดงท่าทางการไม่สบายให้เพื่อนทาย แล้วเฉลยว่าเป็นอาการของโรคอะไร 2. ครูถามผู้เรียนว่าเมื่อไม่สบายดูแลตัวเองอย่างไร 3. ครูและนักเรียนร่วมกันแบ่งกลุ่มย่อยโดยการจับสลาก แล้วให้แบ่งหน้าที่ในกลุ่มตามความสมัครใจ	1. บัตรงาน 2. กระดาษ 3. ปากกา	1. การสรุปความ 2. การร่วมกิจกรรมกลุ่ม 3. การแสดงความคิดเห็น 4. ใบสรุปการประชุม	1. แบบสังเกต 2. แบบประเมินพฤติกรรมการครูและเด็ก	ให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้าน - การร่วมกิจกรรมกลุ่ม - การแสดงความคิดเห็น - การสรุปความ - การอภิปราย	ทักษะการระดมสมองเพื่อแก้ปัญหา 1. การระดมสมองเพื่อสรุปปัญหาสำคัญ 2. การระดมสมองเพื่อหาสาเหตุของปัญหา 3. การระดมสมองเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา 4. การเลือกเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
<p>3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผลของการระดมสมองเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา</p> <p>4. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผลของการเลือกเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา</p>		<p>4. ครูและผู้เรียนแต่ละกลุ่มย่อยร่วมกันอภิปรายในหัวข้อเหล่านี้คือ โรคที่เป็นบ่อยๆ อาการของโรค และปัญหาที่พบเวลาไม่สบาย และการแก้ปัญหา และวิเคราะห์ว่าวิธีการแก้ปัญหานั้นถูกต้องหรือไม่ อย่างไร และบอกแหล่งหรือวิธีการของความช่วยเหลือในการรักษา โดยยกตัวอย่างจากประสบการณ์จริงของผู้เรียน</p> <p>5. แต่ละกลุ่มย่อยเลือกผู้แทนมานำเสนอหน้าชั้นเกี่ยวกับหัวข้อดังกล่าว และปิดแผ่นกระดาษแข็งบนกระดานหรือบอร์ด</p>				<p>5. การประเมินผลเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด</p> <p>6. การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด</p>	

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
<p>5. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผลของการประเมินผลเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด</p> <p>6. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผลของการนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาได้</p>		<p>6. ครูและผู้เรียนทุกคนร่วมกันพิจารณาเลือกวิธีการแก้ปัญหาเมื่อไม่สบายที่เห็นว่าดีที่สุด 5 วิธีการ โดยครูอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจเหตุผลว่าเหตุที่ต้องเลือกเพราะเป็นข้อที่มีวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดประโยชน์สูงสุดและลดสภาพที่ไม่พึงประสงค์ให้เหลือน้อยที่สุดหรือหมดไป โดยมีเงื่อนไขต่างๆ ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้</p> <p>ครูเสนอตัวอย่างวิธีการใช้ตารางในการประเมินเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดเมื่อไม่สบาย ซึ่งวิธีการใช้ตารางการประเมินวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดมีดังนี้คือ</p>					

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
		<p>6.1 นำหัวข้อหรือเกณฑ์ที่ได้จากการระดมสมองมาใส่ลงในตาราง โดยกำหนดเป็น 5 เกณฑ์ ให้คะแนนโดยพิจารณาจากเกณฑ์ทั้ง 5 เกณฑ์ เกณฑ์ใดมีความสำคัญที่สุดในการตัดสินใจจะได้คะแนนเต็ม 10 คะแนน ส่วนเกณฑ์ที่มีความสำคัญรองลงมาจะได้ 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0 ตามลำดับ(คะแนนเต็มสูงสุด จะเท่ากับจำนวนวิธีการแก้ปัญหาที่คิดได้)</p> <p>6.2 เมื่อพิจารณาให้คะแนนครบทุกวิธีแล้วให้รวมคะแนนที่ได้จากการให้คะแนนในแต่ละเกณฑ์ของแต่ละข้อในช่องรวมคะแนนทางซ้ายมือจนครบทุกข้อ</p>					

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
		<p>6.3 พิจารณาว่าข้อใดมีคะแนนสูงสุด ถือว่าเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด</p> <p>6.4 ครูแจกตารางให้นักเรียนแต่ละกลุ่มทำการประเมินหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด แล้วนำเสนอต่อชั้นเรียน และร่วมกันอภิปรายผลอีกครั้งหนึ่ง</p> <p>7. ครูและผู้เรียนร่วมกันคิดหาวิธีการนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ ที่คิดว่าน่าสนใจ</p> <p>8. แต่ละกลุ่มนำเสนอข้อมูล</p> <p>9. ครูและผู้เรียนร่วมกันสรุปอีกครั้ง</p> <p>10. ครูและผู้เรียนร่วมกันสรุปทักษะที่ได้จากการเรียนรู้ทั้ง 6 ประการอีกครั้ง</p>					

แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ครั้งที่ 10

เรื่อง อันตรายจากยาเสพติด

เวลา 50 นาที

ทักษะการแก้ปัญหา 6 ขั้นตอน

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
<p>1. ผู้เรียนสามารถอธิบายสาเหตุของปัญหาที่เกิดจากยาเสพติดได้</p> <p>2. ผู้เรียนสามารถอธิบายอาการที่เกิดจากยาเสพติดโดยการระดมสมองได้</p> <p>3. ผู้เรียนสามารถอธิบายวิธีการแก้ไขปัญหายาเสพติดจากการใช้เกณฑ์ได้</p>	<p>ยาเสพติดทุกประเภทมีอันตรายต่อชีวิต โดยส่งผลให้เกิดโทษแก่ร่างกายและจิตใจ ดังนั้นเด็กจึงควรตระหนักในเรื่องนี้และหาวิธีการแก้ปัญหาโดยการหลีกเลี่ยงไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง</p>	<p>1. ครูให้ผู้เรียนดูภาพจากหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับคนเสพยาบ้าแล้วจับเด็กเป็นตัวประกัน แล้วให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น</p> <p>2. ครูพูดคุยซักถามผู้เรียนเกี่ยวกับประสบการณ์ที่เคยพบเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติด</p> <p>3. ครูและนักเรียนร่วมกันแบ่งกลุ่มย่อยโดยการจับสลากแล้วให้แบ่งหน้าที่ในกลุ่มตามความสมัครใจ</p> <p>4. ให้ผู้เรียนทุกกลุ่มอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดจากการเสพยาเสพติดในด้านร่างกายและจิตใจ</p>	<p>1. บัตรงาน</p> <p>2. กระดาษ</p> <p>3. ปากกา</p>	<p>1. การสรุปความ</p> <p>2. การร่วมกิจกรรมกลุ่ม</p> <p>3. การแสดงความคิดเห็น</p> <p>4. ใบสรุปการประชุม</p>	<p>1. แบบสังเกต</p> <p>2. แบบประเมินพฤติกรรมการดูแลเด็ก</p>	<p>ให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้าน</p> <p>- การร่วมกิจกรรมกลุ่ม</p> <p>- การแสดงความคิดเห็น</p> <p>- การสรุปความ</p> <p>- การอภิปราย</p>	<p>ทักษะการระดมสมองเพื่อแก้ปัญหา</p> <p>1. การระดมสมองเพื่อสรุปปัญหาสำคัญ</p> <p>2. การระดมสมองเพื่อหาสาเหตุของปัญหา</p> <p>3. การระดมสมองเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา</p> <p>4. การเลือกเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา</p> <p>5. การประเมินผลเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด</p> <p>6. การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด</p>

จุดประสงค์ การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรม การเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
		<p>5. กลุ่มเลือกผู้แทนมานำเสนอหน้าชั้น</p> <p>6. ครูและผู้เรียนร่วมกันระดมสมองหาวิธีการแก้ปัญหาเมื่อติดขัดโดยพิจารณาวิธีการแก้ไขปัญหามาหลายวิธีแล้วเลือกวิธีที่ดีที่สุดโดย มีผลกระทบท่อนตนเองและผู้อื่นน้อยที่สุด</p> <p>7. ครูเสนอตัวอย่างวิธีการใช้ตารางในการประเมินเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาคือที่สุด โดยเรียงลำดับวิธีการที่ให้ผลกระทบทมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด และให้กลุ่มลงมติเลือกวิธีการแก้ปัญหามีผลกระทบน้อยที่สุดมา 1 วิธี</p>					

จุดประสงค์ การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรม การเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
		8.กลุ่มระดมสมองบอกวิธี การแก้ปัญหาเป็นขั้นตอน 9. ครูและผู้เรียนร่วมกันคิดหาวิธี การนำเสนอข้อมูล และออกมา เสนอข้อมูล ครูและผู้เรียนร่วมกันอภิปรายวิธี การอภิปรายกลุ่มอีกครั้ง					

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ครั้งที่ 11

เรื่อง ภัยจากบุคคล

เวลา 50 นาที

การฝึกทักษะการแก้ปัญหา 6 ขั้นตอน

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
1. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผลของการระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหาได้ 2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเหตุผลของการระดมสมองเพื่อสรุปปัญหาที่สำคัญและสาเหตุของปัญหา	การดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน อาจจะมีภัยอันตรายเกิดขึ้นทั้งภัยที่เกิดจากอุบัติเหตุ การถูกล่อลวง ซึ่งอาจจะทำอันตรายตั้งแต่การเจ็บป่วยไปจนถึงเสียชีวิต เราจึงควรศึกษาเรื่องนี้เพื่อให้ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข	1. ครูให้ผู้เรียนเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับภัยอันตรายต่างๆ ที่พบ ครูอธิบายลักษณะภัยที่มาจากบุคคล 2. ครูแบ่งกลุ่มย่อยโดยการจับสลาก แล้วให้แบ่งหน้าที่ในกลุ่มตามความสมัครใจ 3. ครูแจกใบงานให้ผู้เรียนทุกกลุ่มอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาสาเหตุของปัญหา การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากภัยบุคคล ทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ โดยการให้กลุ่มระดมความคิดมาให้มากที่สุด	1. บัตรงาน 2. กระดาษ 3. ปากกา	1. การสรุปความ 2. การร่วมกิจกรรมกลุ่ม 3. การแสดงความคิดเห็น 4. ใบสรุปการประชุม	1. แบบสังเกต 2. แบบประเมินพฤติกรรมการดูแลเด็ก 3. การสรุปความ 4. การอภิปราย	ให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้าน - การร่วมกิจกรรมกลุ่ม - การแสดงความคิดเห็น - การสรุปความ - การอภิปราย	ทักษะการระดมสมองเพื่อแก้ปัญหา 1. การระดมสมองเพื่อสรุปปัญหาสำคัญ 2. การระดมสมองเพื่อหาสาเหตุของปัญหา 3. การระดมสมองเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา 4. การเลือกเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา 5. การประเมินผลเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
<p>3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผลของการระดมสมองเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา</p> <p>4. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผลของการเลือกเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา</p> <p>5. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผลของการประเมินผลเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด</p>		<p>4. ให้นักกลุ่มลงมติเลือกประเภทของภัยจากบุคคลมา 1 ประเภท แล้วระดมสมองหาวิธีการแก้ไข หรือหลีกเลี่ยงภัยจากบุคคล โดยคิดหาหลายๆวิธี</p> <p>5. ครูและผู้เรียนร่วมกันลงมติเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดเพียง 1 วิธี โดยในการลงมติจะพิจารณาจากวิธีการที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากที่สุดและมีผลกระทบน้อยที่สุด</p> <p>6. ครูแจกตารางให้นักเรียนแต่ละกลุ่มทำการประเมินหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด แล้วนำเสนอต่อชั้นเรียน และร่วมกันอภิปรายผลอีกครั้งหนึ่ง</p>				6. การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด	

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
6. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผลของการนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาได้		7. ครูและผู้เรียนร่วมกันคิดหาวิธีการนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆที่คิดว่าน่าสนใจ 8. กลุ่มนำเสนอข้อมูล 9. ครูและผู้เรียนร่วมกันสรุปเรื่องในรอบตัวอีกครั้ง 10. ครูและผู้เรียนร่วมกันสรุปทักษะที่ได้จากการเรียนรู้ทั้ง 6 ประการอีกครั้ง					

แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ครั้งที่ 12

เรื่อง อุบัติภัย

เวลา 50 นาที

การฝึกทักษะการแก้ปัญหา 6 ขั้นตอน

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
<p>1. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายปัญหาจากอุบัติเหตุได้</p> <p>2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายปัญหาที่สำคัญและสาเหตุของปัญหาที่เกิดจากอุบัติเหตุได้</p> <p>3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอธิบายวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากอุบัติเหตุได้</p>	<p>1.ความหมายของอุบัติเหตุ</p> <p>2. ประเภทของอุบัติเหตุ</p> <p>3. ปัญหาที่เกิดจากอุบัติเหตุ</p> <p>4. วิธีการแก้ปัญหาที่เกิดจากอุบัติเหตุ</p>	<p>1. ครูให้ผู้เรียนเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับอุบัติเหตุที่เคยพบ</p> <p>2.ครูอธิบายประเภทของอุบัติเหตุ</p> <p>3. ครูแบ่งกลุ่มย่อยโดยการจับสลาก แล้วให้แบ่งหน้าที่ในกลุ่มตามความสมัครใจ</p> <p>4. ครูแจกใบงานให้ผู้เรียนทุกกลุ่มอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาสาเหตุของปัญหา การแก้ไข ปัญหาที่เกิดจากอุบัติเหตุทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ โดยการให้กลุ่มระดมความคิดมาให้มากที่สุด</p>	<p>1. บัตรงาน</p> <p>2. กระดาษ</p> <p>3. ปากกา</p>	<p>1. การสรุปความ</p> <p>2.การร่วมกิจกรรมกลุ่ม</p> <p>3.การแสดงความคิดเห็น</p> <p>4. ใบสรุปการประชุม</p>	<p>1. แบบสังเกต</p> <p>2.แบบประเมินพฤติกรรมครูและเด็ก</p>	<p>ให้ค่าคะแนน 4 ระดับด้าน</p> <p>-การร่วมกิจกรรมกลุ่ม</p> <p>-การแสดงความคิดเห็น</p> <p>- การสรุปความ</p> <p>-การอภิปราย</p>	<p>ทักษะการระดมสมองเพื่อแก้ปัญหา</p> <p>1. การระดมสมองเพื่อสรุปปัญหาสำคัญ</p> <p>2. การระดมสมองเพื่อหาสาเหตุของปัญหา</p> <p>3.การระดมสมองเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา</p> <p>4 การเลือกเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา</p> <p>5. การประเมินผลเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด</p>

จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการสอน	การวัดและประเมินผล			ทักษะที่พัฒนา
				วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์	
		<p>5. ให้นัก์กลุ่มลงมติเลือกประเภทของอุบัติเหตุมา 1 ประเภทแล้วระดมสมองหาวิธีการแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงภัยดังกล่าว โดยคิดหาหลายๆวิธี</p> <p>6. ครูและผู้เรียนร่วมกันลงมติเลือกวิธีการแก้ไขปัญหาที่ดีที่สุดเพียง 1 วิธี โดยในการลงมติจะพิจารณาจากวิธีการที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากที่สุดและมีผลกระทบน้อยที่สุด</p> <p>7. ครูแจกตารางให้นักเรียนแต่ละกลุ่มทำการประเมินหาวิธีการแก้ปัญหาคดีที่ดีที่สุด แล้วนำเสนอต่อชั้นเรียน และร่วมกันอภิปรายผลอีกครั้งหนึ่ง</p>				6. การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด	

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวสารีพันธุ์ สุภวรรณ เกิดเมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ.2503 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาจากโรงเรียนเบญจมราชาลัย ในปีการศึกษา 2520 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2524 สำเร็จการศึกษาปริญญาโทครุศาสตรมหาบัณฑิต (โสตทัศนศึกษา) จากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2527 เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2541 ปัจจุบันรับราชการในตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ สำนักเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย